

EDGAR ALLEN POE VE HARPER LEE'DEN NATÜRALİZM VE BÜYÜLÜ
GERÇEKÇİLİĞE, AMERİKAN EDEBİYATI HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

TRANSANDANTAL EDEBİYAT BİREYSEL SEZGİYE VE EVRENSEL
RUHA ODAKLANIR. YAZARLAR HENRY DAVID THOREAU VE
RALPH WALDO EMERSON BU HAREKETİN ÖNCÜLERİDİR.

BİRÇOK AKADEMİSYEN, EDGAR
ALLEN POE'NUN "ALTIN BÖCEK"
GİBİ KORKU HİKÂYESLERİNİN
GÜNÜMÜZ DEDEKTİFLİK
HİKÂYESLERİNE YÖN VERDİĞİNE
İNANIR.

AMERİKAN EDEBİYATI 101

BİR ÇIRPIDA
AMERİKAN
EDEBİYATI

İMGEÇİ ŞAİRLER ŞİİRSSEL FİKİRLERİN EN İYİ KARMAŞIK BİR DİL
KULLANMAK YERİNE SOMUT İMGELERLE İFADE EDİLECEĞİNE
İNANIYORDU.

BRIANNE KEITH

Çeviren: Özlem Özarpacı

say

Brianne Keith lisansını Boston Üniversitesi İngilizce Edebiyatı bölümünde, yüksek lisansını da Massachusetts Üniversitesi'nde aynı bölümde tamamladı. Özellikle Henry David Thoreau üzerine çalışmalar yapmaktadır; The Thoreau Society'nin editoryal danışmanlık kurulundadır. Editör ve yazar olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Özlem Özarpacı 1979 yılında İstanbul'da doğdu. 2002 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Sinema ve Televizyon Bölümü'nden mezun oldu. Bir süre televizyon sektöründe çalıştı; 2007'den bu yana çeviri ile uğraşmaktadır. Çevirdiği başlıca kitaplar arasında, *Augustus* romanı ile ödül alan yazar John Williams'ın 1960 yılında yazdığı *Butcher's Crossing*, Rick Springfield'ın New York Times Çok Satanlarından olan *Olur Böyle B*ktan Şeyler (Magnificent Vibration)* ve Dilbert'in yaratıcısı Scott Adams'ın felsefi romanı *Tanrı'nın Enkazı (God's Debris)* bulunmaktadır.

Brianne Keith

AMERİKAN EDEBİYATI 101

EDGAR ALLEN POE VE HARPER LEE'DEN
NATÜRALİZM VE BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞE,
AMERİKAN EDEBİYATI HAKKINDA BİLMENİZ GEREKEN HER ŞEY

İngilizceden çeviren:
Özlem Özarpacı

SAY

Say Yayınları
Herkes İçin Edebiyat

**Amerikan Edebiyatı 101: Edgar Allen Poe ve Harper Lee'den Natüralizm ve
Büyülü Gerçekçiliğe, Amerikan Edebiyatı Hakkında Bilmeniz Gereken Her
Şey / Brianne Keith**

Özgün adı: *American Lit 101: From Nathaniel Hawthorne to Harper Lee and Naturalism to Magical Realism, an Essential Guide to American Writers and Works*

© 2017, F+W Media Inc.

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı hiçbir koşulda çoğaltılamaz. İletişim adresi: Adams Media Subsidiary Rights Department, 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020.

Adams Media, bir Simon and Schuster markasıdır.

Türkçe yayın hakları Kesim Ajans aracılığıyla © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0751-4

Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Özlem Özarpacı

Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Yayıma hazırlayan: Eda Okuyucu

Kapak uygulama ve sayfa düzeni: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 674 93 54

Sertifika no: 45501

1. baskı: Say Yayınları, 2019

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	9
1. BÖLÜM: YENİDÜNYA EDEBİYATI.....	11
Amerika'nın Keşfi.....	12
Yerli Amerikan Edebiyatı	16
Tutsaklık Hikâyeleri.....	19
Püritenler	22
Erken Dönem Amerikan Şiiri.....	27
Aydınlanma	33
Jonathan Edwards.....	37
2. BÖLÜM: GELİŞEN CUMHURİYETİN EDEBİYATI.....	40
Thomas Paine: <i>Sağduyu</i>	41
Thomas Jefferson	45
Benjamin Franklin'in Eserleri.....	49
John ve Abigail Adams.....	53
Philip Freneau.....	57
Washington Irving	61
James Fenimore Cooper.....	65
3. BÖLÜM: BİR AMERİKAN EDEBİYATI YARATMA	69
Henry Wadsworth Longfellow	71
Transandantalizm ve Karanlık Romantikler	77
Ralph Waldo Emerson	80
Henry David Thoreau.....	85

Nathaniel Hawthorne	91
Herman Melville.....	95
Edgar Allan Poe.....	99
4. BÖLÜM: İÇSAVAŞ EDEBİYATI.....	103
Harriet Beecher Stowe	105
Frederick Douglass	110
Lydia Maria Child.....	116
Walt Whitman.....	121
Emily Dickinson.....	125
5. BÖLÜM: REALİZM VE NATÜRALİZM	130
Mark Twain	132
Edith Wharton ve Henry James	138
Kate Chopin ve Charlotte Perkins Gilman.....	143
Stephen Crane ve Jack London	148
6. BÖLÜM: MODERNİZM	153
Kayıp Kuşak.....	155
Çılgın Yirmiler	160
Ezra Pound ve T. S. Eliot.....	163
William Faulkner.....	168
Willa Cather ve John Steinbeck.....	173
Robert Frost.....	179
E. E. Cummings ve William Carlos Williams	184
Harlem Rönesansı	189
7. BÖLÜM: SAVAŞ SONRASI EDEBİYATI	195
Beat Kuşağı ve J. D. Salinger.....	197
İtirafçı Şairler	203
Yirminci Yüzyıl Oyun Yazarları.....	208
Güneyli Gotik Yazarlar	213

8. BÖLÜM: ÇAĞDAŞ AMERİKAN EDEBİYATI VE SONRASI.....	217
Günümüz Edebiyatı.....	219
Yeni Formlar ve Yeni Temalar.....	227
Teşekkürler	235
Dizin	237

GİRİŞ

Tarihçi bir arkadaşım bir defasında bana, “Edebiyatçılar, riske attıkları hiçbir şey olmadığı için böyle acımasızca tartışılar,” demişti. Amma da laf! (Bir yerlerde kılıçların çekildiğini duyar gibiyim.) Peki, arkadaşım ne demek istiyordu?

Edebiyatın gündelik yaşamlarımızla hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünse de aslında kesinlikle vardır. Yazarlar ve edebiyat, tarihteki ortak bir zaman ve mekân anlayışını ifade ederler; onların eserleri aracılığıyla kendimizi ve dünyamızı daha iyi anlama fırsatı buluruz.

Örneğin Mark Twain’in *Huckleberry Finn’in Maceraları* kitabının on dokuzuncu yüzyıldaki okuyucuları, Huckleberry’nin konuşma tarzına kendi mahallelerinin sokaklarında bağrışan çocuklardan aşına olabilirler; tıpkı günümüz televizyon programları ve dizilerinde kendi sesimizi duymamız gibi. Aristoteles, sanatın bize yansıtılan duygular aracılığıyla içimizde hisler uyandırdığını söylemiştir. Aynı şey edebiyat için de geçerlidir. Bir kitapta okuduğumuz karakterlerin sözleri ve eylemleri ya da bir şiirin üslubu, tonu aracılığıyla bize yansıyan çağımızın inançlarını ve değerlerini anlarız. Bu anlayış sayesinde dayanışma içine girer, aramızdaki farklılıkları tanımlayacak ifadeler buluruz; tüm bunlar da yaşamlarımızın dokusunu oluşturur.

Amerikan edebiyatı nedir ve diğer edebiyatlardan ne farkı vardır? Basitçe ifade etmek gerekirse, Amerikan edebiyatı Amerikalılar tarafından yazılmış edebiyat eserleridir! Başlangıçtan günümüze dek Amerikalıların hikâyelerini, tavırlarını ve inançlarını anlatır.

Pek çok açıdan Amerikan edebiyatı bir yetişme hikâyesidir (ya da en azından onun başlangıcıdır; hâlâ çok genciz!). Koloni dönemi yazarları hayatta kalma hikâyelerine dair ilk

deneyimlerini günlükleriyle, şiirleriyle ve tutsaklık hikâyeleriyle belgelemişlerdir. Devrimci dönem yazarları bir ülkenin kuruluşunun sancılarını kitapçıklarla, mektuplarla ve siyasi metinlerle belgelemişlerdir. Edebiyatın ilk dönem yazarları da Britanya'dan edebi bağımsızlığını kazanmaya çalışan eşsiz bir Amerikan yazını yaratma gayretindeydi.

On dokuzuncu yüzyıl yazarları iyimserlik ve umut dolu bir ulusal kültür altında biçimlenen, sonra da içsavaşla kendini parçalayan bir ülkenin mücadelesini belgelediler. On dokuzuncu yüzyıl sonunda ve yirminci yüzyılda da bunu kanıtlayacak muharebe yaralarına sahip, savaştan harap olmuş ama gelişen bir ülkenin güçlükleri karşısında mizahi bir yaklaşım bulmaya çalışan yazarlar görüldü.

Bunun ardından doğan "çorak topraklardaki" Amerikalı yazarlar ne kadar dirençli olduklarını gösterdiler; yazarlar olanlara dayanmakla kalmayıp aynı zamanda gelişmişlerdi! En yenilikçi bazı eserler yirminci yüzyılda üretildi. Yazarlar, Amerikan yazını belirleyen ve ileri götüren yeni formlar, yeni üsluplar ve yeni temaları işleyişe koyan yaratıcılık dalgasının "yeni bir şey yaratma" çağrısına yanıt vermişlerdi. Ülkenin kuruluşundan itibaren mevcut bulunan yaratıcı iyimserliği, başkaldırı ve kilise karşıtlığı aracılığıyla (Amerikan kültürünün temel geçim kaynağı) bir kez daha benimsediler. Bu iyimserlik, Amerikan edebiyatında asimile olan zorlu kimlik yolculuklarını ifade etmek isteyen yazarlarda hâlâ mevcuttur.

Amerikan edebiyatı, Amerikan ruhundaki dayanıklılığı ve Amerikan kültüründe rol oynayan yaratıcı güçlerin yükselişini yansıtır. Bu kitapla Amerikan edebiyatını oluşturan pek çok yazarı, eseri ve edebi akımı tanıyacaksınız. Arkanıza yaslanın ve çılgınca bir yolculuğa hazır olun!

BÖLÜM 1

YENİDÜNYA EDEBİYATI

Erken dönem Amerikan edebiyatı, Amerika'ya yerleşen ilk kolonistlerin yaşamları, umutları, arzuları ve değerlerine dair pek çok şey öğretir. Dini adanmışlıklarının boyutu şiirlerinde yankı bulur, Yenidünya'daki muazzam acıları günlüklerinin ve tutsaklık hikâyelerinin derinliklerine kazınmıştır, dinsel deneyimlere duydukları inanç, vaazlarını tutuşturur. Bu dönemde üretilen şiirler ve vaazlar, inancı güçlü tutmak, Yenidünya'da hayatta kalmaya çalışan kolonistlere zorlu ve yürek burkan deneyimlerinde amaçlarının ne olduğunu hatırlatmak üzere birleştirilmiştir.

Bu erken dönem Püriten göçmenler dışında başka gelenler; dini sığınma dışında tamamen farklı sebeplerle gelenler de vardı. Bazıları macera arayışıyla, bazıları ekonomik durumlarını düzeltmek, bazıları da ülkelerinde hapisten kurtulmak üzere gelmişlerdi. Ve tabii ki halihazırda orada yaşayan Amerikan yerlileri de vardı. Onların yaşamları, hikâyeleri ve düşünceleri de erken dönem Amerikan edebiyatının dokusunu oluşturan parçalardan biridir. Bu bölümde onların hikâyelerini, üsluplarını ve on yedinci yüzyıl başında ilk İngiliz göçmenler doğu kıyılarına kolonilerini kuramaz değişen dünya algılarını yansıtan seçkiler bulacaksınız.

AMERİKA'NIN KEŞFİ

Kâşiflerin Hikâyeleri ve “Temas Noktası”

İki kişi ilk kez karşılaştıklarında pek çok bilgi alışverişinde bulunurlar. Biriyle, özellikle de farklı kültürden biriyle ilk kez karşılaştığınızı düşünün. Gayet doğal olarak hemen karşıdaki kişinin görünümünü, kıyafetini ve hareketlerini incelersiniz. Kültürleriniz arasındaki farklar ne kadar fazlaysa o kadar çok bilgiye ihtiyaç duyarsınız.

İşte Güney ve Kuzey Amerika yerlilerinin, kendininkilerden çok farklı, devasa, çok yelkenli gemilerle kıyılarına yanaşan ilk Avrupalı kâşifleri gördükleri anı düşünün. Aşırı bilgi yüklemesi diye buna denir!

İLK İZLENİMLER

Avrupalı kâşifler bu yeni kıtanın yerlileriyle karşılaştıklarında, işin ucunda her iki taraf için de bilgi alışverişinden daha fazlası vardı. Avrupalılar belli bir amaçla gelmişlerdi: fethedecekleri yeni topraklar bulmak. Devasa boyutlardaki bu mücadelenin sonunda değişmeyen tek bir kişi kalmayacaktı. Peki ya yerlilerin amacı neydi? Hayatta kalmak.

(Yanlış) Yorumlar

Edebiyat bilginlerinden Mary Louise Pratt'in, kültürlerin karşılaştığı ve iktidar mücadelelerinin doğduğu bu tarz etkileşimler için kullandığı bir ifade vardır: “temas noktası”. İki kültür karşılaştığında bu ilişkinin kayıtları, her kültürün tavırları, inançları ve hedefleriyle dolu olur. Pratt, bu temas noktalarında çok fazla şeyin risk altında olduğunu ve metinlerin egemenlik ve boyun eğme, güç ve baskıya dair ipuçları bulmak adına dikkatle okunmaları gerektiğini ileri

sürer. Tam bir tarih oluşturmak için her iki tarafın görüşüne de ihtiyaç vardır.

Bernal Díaz del Castillo (1492-1584) *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*'yı [Yeni İspanya'nın Fethinin Gerçek Hikâyesi; 1632] yazdığında, hiç şüphesiz Meksika'nın İspanyollarca fethinin tarihinde kendisine de bir rol biçiyordu. Yaşamının büyük kısmını Batı Hint Adaları'nda geçiren Díaz'a, yeni topraklar üzerinde hak talep etme seferlerinde Hernando de Soto ve Hernán Cortés eşlik etti. Bu kanlı seferler, daha sonra geceleri uyuyamadığını söyleyen Díaz üzerinde silinmez izler bıraktı. Seksen dört yaşında, kör ve sağır olan Díaz hikâyesini yazmaya koyuldu. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España* kitabında Azteklerin İspanyollara nasıl hediyeler sunduklarını anlatır:

[Aztek] prensi Quintalbor ... hediyeler ... sundu ... Bunlardan ilki bir tekerlek büyüklüğünde, oldukça kaliteli altından yapılma, güneş biçimli bir diskti ... Işıl ışıl parlayan, gümüşten yapılma ay şeklinde bir başka diskin üzerinde de figürler vardı ve çok ağır olduğundan bir servet değerindeydi ... Quintalbor, madenlerden çıktığı halleriyle küçük altın tanecikleriyle dolu [bir] miğfer de getirdi, bunlar üç bin peso değerindeydi. Miğferdeki altınlar bizim için yirmi bin pesodan fazla ediyordu çünkü ülkede güzel madenler olduğunu kanıtlıyorlardı.

Bu paragrafta, fethetilen pek çok İspanyol askeri gibi Díaz'ın da aklında yalnızca tek bir şey olduğu görülür: Aztekler ele geçirildikten sonra kazanacakları şeyler. Bu basit hediye değiş tokuşunda Díaz, Azteklerin hediye sunmakla ne demek istediklerini pek umursamaz; hediyelerin işaret ettikleriyle, yani ülkede mevcut bulunan altınla ve dolayısıyla da ele geçirip İspanya'ya gönderebilecekleri mallarla daha çok ilgilenir.

Peki, bu görüşmedeki Quintalbor'un hikâyesi nasıldır? Gayet farklı olduğu tahmin ediliyor. Quintalbor hediye sunarak ne de

mek istiyordu? Aztek kültüründe hediyeler ne anlama geliyordu? Hediyeler nasıl bir mesaj veriyordu?

Quintalbor, halkının Díaz ve istilacı arkadaşları tarafından köleleştirilmesi, topraklarının ele geçirilmesi ve yıkımı hakkında yazmış olsaydı bu metin bir *oto-etnografi* (terime fazla takılmayın) örneği olurdu. Oto-etnografik bir metinde yazar, parçası olduğu daha geniş bir tarihi bağlam içinde kendi hikâyesini anlatarak onu bu bağlamla ilişkilendirir. Quintalbor bir anlamda, tarihe “kazan” olarak geçen Díaz’ın anlatımıyla kendi hikâyesini ve Azteklerin hikâyesini “yeniden ele geçirmiştir”.

Ne anlama geliyor?

Oto-etnografi, “oto-” öneki ve bireylerle kültürlerdeki geleneklerin bilimsel açıklaması anlamındaki “etnografi” kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.

Yenidünya yerlileri sonunda Avrupalı fatihlerle ilk karşılaşmalarına dair kendi hikâyelerini yarattılar. İspanyolların gelişinden sonraki onyıllar içinde Aztekler İspanyolca’yı ve Latin alfabesini öğrendiler, kendi eserlerinde esaret ve yıkımın dehşetini belgelediler. En eski kaynaklardan biri belki de 1528’den kalan bu Nahuatl (Aztek) şiiridir:

*Kırık mızraklar yollarda;
saçımızı başımızı yolduk kederden.
Evler artık çatısız ve duvarları
kıpkırmızı kanla kaplı.*

YENİDÜNYA HİKÂYELERİ

Díaz’ın hikâyesi, Yenidünya’daki pek çok kâşifin hikâyelerinden yalnızca biridir. Hiç şüphesiz hepimiz 1492’de “mavi okyanuslara

yelken açan" Kolomb'u ve metinlerini biliyoruz. 1400'lerin ortasında icat edilen matbaa sayesinde Avrupa'da bu seferleri finanse eden kral ve kraliçelere gönderilen resmi açıklamalar, mektuplar, günlük yazıları ve bu çağdan kalan bu "keşif yolculukları"nı anlatan hikâyeler de dahil, bir dizi başka metne de sahibiz. Tüm bu metinlerin bir amaca hizmet ettiğini unutmamak gerekir: Kendi ülkelerindeki karar mercilerini etkilemek, bu seferlere yaptıkları yatırımların başarılı ve üretken sonuçlar verdiğine dair sermayedarları ikna etmek; bazılarıysa daha şahsi bir sebeple, kâşiflerin şahit oldukları yıkım ve dehşeti ilk elden anlatmak için yazılmışlardı.

Bartolomé de Las Casas (1474-1566)

De Las Casas, Yenidünya'da yaptıklarından pişmanlık duyan kâşiflerin bir örneğidir. 1502 yılında İspanya'dan Hispanyola seferiyle Yenidünya'ya gelmiş, daha sonra İspanya'nın denizaşırı topraklardaki vahşi politikalarını düzeltme çabasıyla kendi sömürüleri hakkında yazmıştır. *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* [Batı Hint Adaları'nın Yıkımına Dair Çok Kısa Süren Bir Bağlantı; 1552] eserinde Hristiyanların yerlilere nasıl da "atları, kılıçları ve kargalarıyla katliamlar ve tuhaf zalimlikler" yaptıklarını anlatmış, günümüz okuyucularını dehşete düşürecek uygulamaları detaylı şekilde aktarmıştır. Yerlilerin silahlarının "cılız" olduğunu söyleyen ve "bu yüzden de Yerlilerin birbirleriyle yaptıkları savaşlar çocuk oyunundan pek farklı sayılmazdı" diyen de Las Casas, İspanyolların yok ettiği dünyaya bir bakış sunmuştur.

YERLİ AMERİKAN EDEBİYATI

Sözlü Gelenekler

Yenidünya'nın yerlilerinin hikâyelerini tanımlamak için "yerli Amerikan edebiyatı" ifadesini kullanmak, aslında Yenidünya yerlilerinin yazılı gelenekleri olmadığından yanlış bir ifadedir. Kıtadaki yerli kabilelerin hikâyelerini yazdıkları gelişmiş bir alfabeleri yoktu.

Yerli kültürlerin sözlü gelenekleri vardı. Bir hikâye, genellikle geceleri ateş etrafında bir hikâye anlatıcısı tarafından anlatılarak nesilden nesle aktarıldı. Her bir hikâye anlatıcısı jest ve mimikle riyle, ses tonuyla ve detaylardaki ufak tefek değişiklikleriyle hikâyelere kendi ruhunu kattığından hikâyeler de değişirdi. Öykünün ana fikri aynı kalsa da her neslin hikâye anlatıcısıyla yeni bir yaşama ve anlama kavuşurdu.

Bazı Yazılı Gelenekler

Bazı kültürlerin yazılı formlarda eserleri vardı; Aztekler kayıt tutmak için deniz kabuklarını karmaşık biçimde düzenler, diğer kültürler de önemli hikâye ve mesajları kaydetmek üzere hiyeroglifler ve başka resimsel çizimler kullanırlardı.

Dahası, Avrupalılar geldiğinde Amerika kıtasındaki yerli ulusların ortak bir dili yoktu. Hatta ne o zaman ne de başka bir zaman ortak bir yerli Amerikan kültürü vardı. Yüzlerce kabile ve ulus kıtaya yayılmış, topluluklarını farklı biçimlerde düzenlemişlerdi. Farklı ekonomik ve politik sistemlere, farklı dil yapılarına ve farklı geleneklere sahiptiler. Daha organize kabile toplumlarıyla avcı-toplayıcı topluluklar bir arada yaşıyorlardı. Gerçek anlamda kültürlerin bir karışımıydı bu.

Avrupalıların komedyaları, tragedyaları, soneleri ve lirikleri varken yerli kültürler kendi hikâye anlatım formlarını geliştirdiler. Onları temsil eden birkaç tür şöyledir.

HİLEBAZ MASALLARI

Hilebaz masalları, Amerikan yerli kültüründe yaygındı. Hilebazlar genellikle, gittikleri her yerde sorun yaratan zorba, çocuksu şakacılar. Kurallara göre oynamayı umursamaz, otoriteye de pek saygı duymazlar. Sihirli yetenekleri vardır ve canları istediğinde, genellikle yakalanmaktan kurtulmak ya da yaramazlık yapmak için cinsiyet değiştirebilirler. Hilebazlar yaygın olarak bir hayvanla ilişkilendirilirler. Batıda çakal (*coyote*), güneydoğuda tavşan, kuzeydeki büyük düzlüklerde bir örümcektir. Hilebaz, bela çıkaran tiplerdir ama aynı zamanda önemli bir mesaj verirler: Yarattıkları sıkıntılar sayesinde insanları neye değer verdikleri ve ne bildikleri üzerine düşünmeye zorlarlar. Bilindik bir hilebazla ilgili hikâyeler genellikle farklı bölümlerden oluşan diziler şeklinde bir araya toplanırdı.

Çakal ve Balık

Clatsop Chinook hilebaz masalındaki karakter Çakal, balık yakalamak ve onları nehirde tutmak için uyması gereken balıkçılık tabularını öğrenir. Başarısız olduğu her seferden sonra dışkısına danışır, dışkısı da ona doğru düzgün balık yakalama, kesme ve pişirmeyle ilgili yeni bir sır verir.

YARATILIŞ HİKÂYELERİ

Avrupalılar gibi yerli Amerikan kültürlerinin de nasıl meydana geldiklerine ilişkin kendi hikâyeleri mevcuttur. Amerikan yerlilerinin yaratılış hikâyeleri kültürlerin, dünya üzerindeki rollerini an-

lamalarına yardımcı olur. Hikâyeler genellikle doğada geçmekte ve antropomorfik karakterler, doğaüstü olaylar, karmaşık temalar içermektedir. Pek çok yerli kültürde, tıpkı Yahudi-Hristiyan geleneklerde (ve dünya üstündeki diğer dini geleneklerde) olduğu gibi “büyük tufan” hikâyeleri de vardı.

RİTÜEL HİKÂYELERİ

Her kültürde olduğu gibi yerli Amerikan kültürlerinin her biri, yeni yaşamı karşılamak, yaşamdaki geçiş dönemlerini kutlamak ve ölümleri gömmek için belirli ritüellere sahipti. Önemli ritüellerin yürütülmesine ilişkin bilgiler şarkılar, danslar ve müzik aracılığıyla paylaşılıyordu. Ritüellerin nasıl olduğuna dair hikâyeler sıklıkla uzun şarkı dizilerinin içine işleniyordu.

Mojave Şarkı Dizileri

525 şarkıdan oluşan bir Mojave şarkı dizisi yaratılış hikâyesini anlatır. Şarkı dizisi, biri öldükten sonra günlerce söylenir. Dizi ölen kişinin, ölümden sonraki yaşam yolculuğunda ona yardımcı olur.

TUTSAKLIK HİKÂYELERİ

Erken Dönem Yenidünya Edebiyatı

Amerikan edebiyatında ilk oluşan türlerden biri tutsaklık hikâyesidir. Tutsaklık hikâyeleri bir düşman tarafından tutsak edilen kişinin deneyimlerini anlatır ve genellikle yazarın, tutsak eden kişinin inanç veya geleneklerini onaylamamasıyla ayırt edilir. Bu hikâyelerde tüyler ürpertici olaylar ve bunların üstesinden gelmek için gereken güç ve cesareten bahsedilir. Amerikan edebiyatındaki en eski tutsaklık hikâyelerinden bazıları kadınlar tarafından yazılmıştır. Bu sebeple bu anlatılar sıklıkla bize kadınların, kolonicilerin ilk günlerindeki deneyimlerine ilişkin büyüleyici bir bakış açısı sunar.

AMERİKAN YERLİLERİYLE İLİŞKİLER

Amerikan yerlileriyle ilk İngiliz koloniciler arasında işlerin kötüye gitmesi pek uzun sürmedi. Altmış yıl içinde *Mayflower* Pilgrimlerinin, civar yerli Amerikan kabileleriyle yaptıkları dostane anlaşma bozulmuştu ve savaş çıkmıştı. Koloniciler, Metacomet'in Wampanoag kabilesinden üç kişiyi Plymouth, Massachusetts'te infaz ettiğinde, Metacomet ya da (İngilizce adıyla) Kral Philip kolonicilere savaş açtı. Kabile üyeleriyle birlikte yerleşim yerlerine saldırıp evleri yaktı, erkek, kadın ve çocukları öldürdü ve onlarca koloniciyi rehin aldılar. Bu saldırılar İlk Yerli Savaşı ya da Kral Philip Savaşı olarak bilinir.

Püriten bir papazın karısı Mary Rowlandson, bu saldırılar sırasında rehin alınanlardan biriydi. Bu tutsaklığını *A Narrative of the Captivity and Restoration of Mrs. Mary Rowlandson* [Bayan Mary Rowlandson'ın Esir Alınışı ve Kurtuluşunun Hikâyesi; 1682] kitabında anlattı. Bu anlatısında, saldırı sırasındaki olayları ve üç aylık tutsaklığını oldukça detaylı biçimde anlatır. Saldırganların "dolu

gibi yağan” kurşunlarıyla köyü nasıl yerle bir ettiklerini, gözlerinin önünde erkeklerin karınlarını desteklerini aktarır. Bir kurşun da ona ve çocuğuna isabet etmiştir:

Bir [kurşun] yan tarafıma saplandı ve (görünüşe bakılırsa) aynı kurşun karnımdan çıkıp kollarımdaki sevgili evladımın eline isabet etti.

Çocuğu kucağında, kendini tutsak alanlar tarafından bu sahneden, bildiği yaşamdan uzaklaştırılıp Kuzey Amerika’nın sık ormanlarında yaklaşık 240 kilometre yürümek zorunda kalmıştır. Yolculuğun dokuzuncu gününde çocuğu ölmüştür; diğer iki çocuğu daha sonra farklı kabilelere satılmıştır.

Bu tutsaklık hikâyelerinde asıl ilginç olan tutsak edenle tutsak edilen arasındaki karmaşık ilişkidir. Rowlandson kayınbiraderinin acımasızca katledilişini izlemiştir:

Evden çıkar çıkmaz kayınbiraderim (evi savunurken boğazından veya yakınında bir yerden yara aldığı için) düşüp öldü, bunun üzerine yerliler onu aşağılayarak bağırıp çağırdılar ve hemen başına dikilip kıyafetlerini çıkardılar.

Ancak daha sonra, akrabalarını böyle vahşice öldüren insanlarda bir şefkat ve nezaketle karşılaşmıştır. Açlıktan çıldırmak üzereyken Amerikan yerlisi bir kadının kendisine nasıl yiyecek verdiğinden bahseder:

Ama açlığımı yatıştırmak için bir şeyler aramaya gitmeye çok hevesliydim, yerlilerin çadırları arasında gezinirken birine girdim ve bana çok nazik davranan bir yerli kadınla karşılaştım; bana bir parça ayı eti verdi... İngilizlerin ara sıra ayıyı güzelce pişirdiklerini görmüştüm, bazıları seviyordu bu eti, ama sırf onun ayı olması düşüncesi bile beni ürpertiordu. Ama şimdi, vahşi bir yaratığın midesini bulandıracak olan şey bana lezzetli geliyordu.

Bir zamanlar ayı yeme düşüncesi Rowlandson’ı ürpertirken gerçek bir açlıkla karşı karşıya kaldığında bunu “lezzetli” bulmuştur. Rowlandson sonunda kocasının verdiği fidyeyle üç aylık tut-

saklığın ardından serbest kalır ancak hiç şüphesiz bambaşka biri olmuştur. Onun hikâyesi, iradesi sürekli sınanan ve Tanrı'ya inancı tazelenen, yiyecek konusunda bile cesaretini artıran bir kadının hikâyesidir.

Son Mohikan

Tutsaklık teması daha sonra Amerikan kurmaca yazınında James Fenimore Cooper'ın *Son Mohikan* (1826) romanında olduğu gibi tekrar ortaya çıkmıştır.

Rowlandson'ın gibi tutsaklık hikâyeleri bize on yedinci yüzyılda Amerika'daki yerleşimcilerin yaşadığı ciddi sıkıntılara dair ilk elden bilgiler sunar. Evleri gibi gördükleri kıymetli topraklarda hak iddia eden Amerikan yerlileri ve İngiliz yerleşimcilerin, birbirleriyle temaslarından sonra nasıl sonsuza dek ve geri dönülmez biçimde değiştiklerini fazlasıyla gözler önüne serer.

PÜRİTENLER

Tanrısal Edebiyat

Amerika'nın kuruluşunu düşününce aklınıza ne geliyor? Muhtemelen Pilgrimler, değil mi? (Ya da püritenler... Peki, ama ne farkları var ki?) Dinsel özgürlük arayışı mı? Ya da belki de ilk Şükran Günü yemeğinde tokalaşan Amerikan yerlileri ve Pilgrimlerin o tanıdık, ışıltılı görüntüsü? Bunların hepsi de "doğru", ama nasıl?

HERKES BİRBİRİNDEN FARKLI

Amerika'nın kuruluşu genellikle Kuzey Amerika kıtasındaki İngiliz kolonileriyle ilişkilendirilir; bu kolonileşmenin önemli bir unsuru Pilgrimler ve dini zulümden kurtuluş arayışlarıdır. Aynı zamanda Aziz Pilgrim William Bradford'un Amerikan yerlileriyle barış anlaşmasıyla da başlar. Ayrıca dinle hiç ilgisi olmayan başka amaçlar taşıyan insanlarla da ilgilidir Amerika'nın kuruluşu. Hatta *Mayflower*'daki yolcuların hepsi püriten değildi; bazılarının daha "dünyevi" amaçları vardı. Kimileri daha iyi bir ekonomik ve sosyal gelişim için, kimileri keşfetmek ya da sırf eğlencesine, kışkırtıcı bir macera arayışıyla gelmişti buraya.

Amerika'daki İngiliz koloniciliği üç ana koloninin kurulmasıyla başladı: 1607 yılında Jamestown'da kurulan koloni Kaptan John Smith tarafından, 1607 yılında kurulan Plymouth Kolonisi William Bradford tarafından, 1630 yılında kurulan Massachusetts Bay Kolonisi de John Winthrop tarafından yönetiliyordu. Bradford'ın Plymouth Kolonisi'nin Amerikalıların akıllarında en çok yer eden olmasının pek çok sebebi olabilir, bunlardan en önemlisi de koloninin üzerine kurulduğu idealdir: yaşa ve yaşat. Bu ifade, deyim yerindeyse Amerikan idealinin temel taşı olmuştur.

JOHN SMITH'İN JAMESTOWN KOLONİSİ

Öncelikle ilk kurulanla başlayalım: Jamestown yerleşimi. 1607 yılının Mayıs ayında bir grup İngiliz, Kuzey Amerika'nın günümüzde Virginia olarak bilinen kara parçasına ilk kalıcı yerleşim yerlerini kurmaya başladı. Bu koloniciler dinlerini uygulama özgürlüğü, ama çoğunlukla da ekonomik özgürlük arayışındaydılar. Kendi memleketlerindeki ekonomik ve sosyal sistemlerden bunalmışlar, özgürleşmek istiyorlardı.

Jamestown Kolonisi zorlu bir başlangıç yaptı. Kıtık, hastalık ve komşu kabilelerle hasmane ilişkiler koloninin devamlılığını sürekli olarak tehdit ediyordu. John Smith adlı gösterişçi bir kaptan, idareci olarak koloninin kontrolünü ele geçirince, Powhatan kabilesiyle dostane ticaret ilişkileri kurarak koloninin istikrarlı hale gelmesine yardımcı oldu. Bu ticaret anlaşması kolonicilerin ilk yıllarda hayatta kalmalarını sağladı ve Amerikan idealinin mihenk taşlarından başka birinin de sembolü oldu: ekonomik özgürlük kazanmak için özgürlük.

Pocahontas'ı duymuşsunuzdur, değil mi? İşte bizzat John Smith'e göre, güya Pocahontas'ın, babası Şef Powhatan onu öldürmek üzereyken kendini ona siper ederek hayatını kurtardığı kişi işte bu Kaptan John Smith'ti. (Smith'in hikâyeleri süslemekten hoşlandığı bilinir, bu yüzden kimse tam olarak gerçeğin ne olduğunu bilmiyor.) Hatta John Smith'in *A Description of New England* [Yeni İngiltere Tasviri; 1616] adlı eserindeki doğal yaşama ilişkin tasvirleri ve Powhatan kabilesiyle koloniciler arasındaki ilişkilerin kayıtları, Amerika'nın kurulduğu bu ilk döneme dair bir kâşifin canlı, hayal gücü yüksek, ilk elden hikâyesini sunar.

Şimdi de sıra diğer iki kolonide: Massachusetts Bay Kolonisi ve Plymouth Kolonisi. Bu iki koloni de püriten ideallerle kurulmuştur, ancak hikâyelerinde önemli farklılıklar vardır.

JOHN WINTHROP'UN MASSACHUSETTS BAY (KRALİYET) KOLONİSİ

Massachusetts Bay Kolonisi 1630 yılında, günümüzde Massachusetts olarak bilinen yerde John Winthrop tarafından kuruldu. Jamestown kolonicileri gibi Winthrop da Yenidünya'ya İngiltere'de yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle yönelmiş, ancak en çok da püriten karşıtı politikalar sebebiyle buna mecbur kalmıştı. Winthrop hem ekonomik hem de dinsel özgürlük bulma arayışındaydı.

Winthrop'un püritenlik anlayışı püritenliğin "seçilmişlik" özelliğine vurgu yapıyordu; buna göre püritenler, örnek oluşturması açısından Tanrı tarafından seçilmiş bir azınlıktı. Winthrop ve cemaati ayrılıkçı değil muhalifti; yani İngiltere Kilisesi'nden ayrılmak istemiyorlardı. Kendileri parlak bir örnek oluşturarak memleketlerindeki kiliseyi "arındırma" niyetindeydiler. "Hıristiyan Hayırseverliği Modeli" (A Model of Christian Charity) adlı ünlü vaazında Winthrop, kolonilerinin Tanrı tarafından, insanların bakıp örnek alabilecekleri "tepedeki bir şehir" olmak üzere görevlendirildiğini yazmıştır. Dünyanın gözlerinin üzerlerinde olması Winthrop için çok önemliydi:

Üstlendiğimiz bu işte Tanrı'ya karşı yanlış davranışlarda bulunursak ve bizden yardımını esirgemesine sebep olursak tüm dünyaya ibretiâlem oluruz. Düşmanlarımızın Tanrı hakkında kötü sözler etmesine fırsat vermiş, Tanrı'nın pek çok kıymetli hizmetkârının yüzünü kara çıkartmış oluruz ve onların dualarını üzerimize lanet olarak çekeriz, ta ki gitmekte olduğumuz o güzel topraklarda tamamen telef olana dek.

Winthrop gerçekten de kolonisinin yaşayacağı düzenli ve sıkı bir sistemi dikkatle dokudu ve bu işe de yaradı: On iki kez yönetici seçildi.

WILLIAM BRADFORD'UN PİLGRİM KOLONİSİ

Yaklaşık 80 kilometre güneydeki New Plymouth'taysa William Bradford kendi püriten kolonisini kurdu. Bradford kolonisini 1620 yılında, püriten yoldaşlarıyla birlikte seyahat ettiği gemisi (geminin adını bildiğinize eminim!) rotadan çıkıp Plymouth Rock'ta karaya oturduktan sonra kurdu. Kolonisi, yaygın olarak Pilgrimler olarak bildiğimiz (hani şu uzun siyah şapkaları, tokalı ayakkabıları tipler) kişilerden oluşuyordu. Winthrop'un kolonisinin aksine Bradford ve beraberindeki püritenler tam bir dini özgürlük istiyorlardı. İngiltere Kilisesi'ni iyileştirmekte bir yarar görmüyor, yalnızca ondan kurtulmak istiyorlardı: Onlar hem muhalif hem de ayrılıkçıydılar.

Bradford kolonisinin geçmişi hakkında yazmıştı; bunlardan birinde Bradford'un gündelik yaşamdaki her işareti nasıl Tanrı'nın "seçimi"ne bağladığı görülmektedir. Hoşgörüsüz davranan biri aniden öldüğünde, Bradford bunu böyle davranışların ödüllendirilmeyeceği konusunda Tanrı'dan bir işaret olarak yorumluyordu.

İki Lider, İki Tarz

Winthrop'un kolonisi dikkat çekici ölçüde, Bradford'unkinden daha fazla içsel çekişmelerden mustarip oldu. Winthrop farklı kurallar dayattıkça koloni daha da parçalandı. Bradford'un kolonisi daha istikrarlıydı ve Amerikan yerlileriyle elli yıldan uzun süren ilk barış anlaşmalarından birini yapmıştı.

Yani anlayacağınız üzere iki liderlik tarzı aynı püritenlik şemsiyesi altına girmiyordu ve bu iki püriten grup birbirinin aynısı değildi. Liderlik tarzları, hedefleri ve yönetim yapıları farklıydı. Bu fark, her bir liderin anıldığı edebiyat formlarına yansımış olarak görülmektedir: John Smith'in *The Generall Historie of Virginia* [Virginia'nın Genel Tarihi; 1624] bir kâşifin hikâyesi gibiyken, William Bradford'un *Of Plymouth Plantation* [Plymouth Plantasyonu; 1651] Plymouth kolonisinin bakış açısından koloninin sakin ve toplu bir

tarihini sunar; John Winthrop'un vaazı "Hıristiyan Hayırseverliği Modeli" ise okuyucuları, püriten ilkelerin ve kolonisinin uğraşlarının faydaları konusunda ikna etmeyi hedefleyen orijinal bir retorik örneğidir.

Püritenliğin İçyüzü

Püritenlerin ana inançları şunlardı:

- İngiltere Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi'nin etkisinden "arındırılmalıdır"; hiçbir papa ya da piskopos, bir Hıristiyan ruhun Tanrı'yla ilişkisine müdahale etmemelidir.
 - Tanrı, kurtaracaklarını ve lanetleyeceklerini zaten seçmiştir (seçilmişlik doktrini); çoğumuz zaten ahlaken bozuk doğarız.
 - İsa, çarmıha gerilişine inananları kurtarması için Tanrı'yla anlaşma yapmıştır (inayet ahdi).
-

ERKEN DÖNEM AMERİKAN ŞİİRİ

Sınır Bölgelerinden Yükselen Sesler

Eserleri yayımlanan ilk Amerikan şairleri, sıradan bir kolonicinin dine ve akıncı yaşamına ilişkin endişelerini temsil ediyordu ve şiirleri ibadet, Hristiyan doktrini ve Yenidünya'da akıncı olmanın zorlukları temalarını ele alıyordu. Anne Bradstreet, Edward Taylor ve Phillis Wheatley eserleriyle erken dönem Amerikan yaşantısının ipuçlarını bize sunan üç önemli şairdir.

ANNE BRADSTREET

Anne Bradstreet (1612-1672) Amerika'nın eserleri yayımlanmış ilk şairidir ve üstüne üstlük Amerika'nın eserleri yayımlanmış ilk *kadın* şairidir. Genç kızken babasını memnun etmek için şiir yazmaya başlamış, Yenidünya'da bir yerleşimci olup evlendikten sonra da bu becerisine geri dönüp edindiği yepyeni deneyimleri dışavurmak için bir araç olarak kullanmıştır.

Bradstreet, John Winthrop'un, ayrılıkçı olmayan ancak haysiyet, nezaket ve Yenidünya'daki ilahi amaçları gibi kendi püriten değerleriyle İngiltere'yi yenilemeyi uman püriten grubu olan Massachusetts Bay Kolonisi'nin bir üyesiydi.

Bradstreet İngiltere'de seçkin bir aileden geliyordu ve varlıklı ailelere özgü bir yetiştirilme tarzının tüm avantajlarından faydalanmıştı; buna o dönem çoğu kadının erişemediği üstün bir eğitim de dahildi. Bradstreet Kuzey Amerika'ya ilk kez adım attığında önünde "yeni bir dünya ve yeni kurallar" olduğunu gördü; bunlar kendi ülkesindeki rahat yaşantıyla taban tabana zıttı. Şarkı söyleyip eğlenerek geçirdiği kolay yaşamın yerini şimdi ağır bir çalışma ve neredeyse sürekli bir açlık tehdidi almıştı.

Sevgi Dolu Bir Eş

Bradstreet'in en ünlü şiirlerinden biri "To My Dear and Loving Husband"dır ["Sevgi Dolu Biricik Eşime"]. Şöyle başlar: "İki kişi bir olabilirse, biz öyleyiz demektir. / Eşi tarafından sevilen bir eş varsa da o sensin." Bu satırları, kırk yıl boyunca evli kaldığı eşi Simon Bradstreet için yazmıştır.

Bazı püritenler bu yeni durumdan yakınıyordu (hatta kimileri sınır bölgesindeki yaşamın zorluklarıyla yüzleşmektense Atlantik'te boğulmayı diliyordu) ancak Bradstreet'in Tanrı'ya ve püriten değerlere olan inancı sağlamlaşmıştı. Günbegün Tanrı'nın "mucizevi işleri"nin bu denli içinde olmak Bradstreet'e Tanrı'nın varlığını kanıtlıyordu ve onu, Amerika'daki püritenliği koruma çabasının haklı olduğuna ikna etmişti. Bradstreet bu inançlarını şiirlerine yansıtmıştır.

Bradstreet'in Şiirsel Temaları

Bradstreet'in şiirleri, onun kocasına duyduğu aşkı, evini yangında kaybetmesi gibi önemli olayları ve yaşama dair tefekkürlerini anlatır. "A Dialogue Between Old England and New" ["Eski ve Yeni İngiltere'nin Diyalogu"] şiirinde Bradstreet "eski İngiltere" ve "yeni İngiltere" arasında bir diyalog hayal eder; bu konuşmada yeni İngiltere, eski İngiltere'yi çektiği acıların beyhude olmadığı, Püritenlerin ona bağlılığını koparmasının İngiltere'ye spiritüel saflığını yeniden kazandıracağı konusunda (belki biraz ukalaca) temin eder. Yeni İngiltere Eski İngiltere'ye, "Şikâyeti bırakıp gözyaşlarını sil," der. Eski İngiltere, püriten deneyin başarısını ve zaferini görünce artık "başka bir hikâye" anlatmak zorunda kalacaktır.

EDWARD TAYLOR (1642-1729)

Bradstreet Amerika'da önemli şiirlerini yazarken İngiltere'de de bir başka püriten Tanrı'nın inayetini yücelten şiirler yazmakta ve

püriten deneyimin bir parçası olmak üzere yola çıkmak üzereydi. Edward Taylor'ın gençlik yılları hakkında pek fazla bilgi yok. Daha sonra Yale Üniversitesi'nin rektörü olan torunu Ezra Stiles, onu "ufak tefek ancak sağlam, ciddi ve ağırbaşlı olmasına rağmen tutkulu bir adam" olarak tanımlamıştır. Taylor'ın şiirleri, 1883 yılında Yale Üniversitesi kütüphanesine miras bırakılmış olsa da ancak 1939 yılında yayımlandı ve böylece insanlar bu muazzam sayıda eseri keşfedip okuma imkânı buldu. Taylor'ın şiirleri kilise doktrinleri üzerine şahsi düşüncelerdi; onun için sıklıkla vaazlarındaki fikirlerini çalışma aracı olmuştur. Taylor keskin zekâsıyla tanınan, oldukça aranan bir papazdı.

Ev Hanımlığı

Ev hanımlığı "evin idaresi"dir. Yeni İngiltere'de bir ev hanımının görevleri arasında kıyafetler için yün eğirmek de vardır. Taylor bu görevi şiirlerinde bir metafor olarak kullanır.

Taylor'ın İngiltere'de bir çiftlikte büyüdüğünü ve bir levazımcının oğlu olarak görece sakin bir hayat sürdüğünü biliyoruz. Taylor şiirlerinde sıklıkla çiftçilik imgeleri ve çocukluk yıllarından aşına olduğu diyalekti kullanmıştır. Örneğin "Huswifery" ["Ev Hanımlığı"] adlı şiirinde, Tanrı'nın hizmetinde olmaya dair kutsal isteği anlatmak için kumaş dokuma metaforunu kullanır:

*Çıkrığın olayım yüce Tanrım.
Kitab-ı Mukaddes'in örekesi olsun çıkrığın.
Sevgim fitil makinesi,
Ruhum da kutsal bobinin.
Sözlerim de senin makaran,
Çıkrığınla eğrilen yünün sarıldığı makara olsun.*

Taylor'ın bu şiirdeki dokuma kullanımı, özel bir tür metafor olan benzetmedir. İngiliz şiirinde *conceit* olarak geçen benzetme,

normalde uyumlu görünmeyen iki konuyu şiir boyunca karşılaştıran uzatılmış metafordur; bu örnekteki ikili yün eğirme ve dokuma zanaatı ile şairin bedenidir. Benzetmeler, on yedinci yüzyıldaki metafizik şairler arasında meşhurdur; bu grubun şiirlerinde genellikle, Tanrı'ya neşe ve adanmışlık hislerini ifade ederken karmaşık dinsel argümanlara çözüm üretmek için benzetmeler kullanılırdı. Soyut düşünceyi tutkuyla, son derece entelektüel biçimde birleştirmeleri bakımından eşsiz şiirlerdi bunlar. Taylor özellikle bir metafizik şairden, George Herbert'tan etkilenmişti. Herbert'ın şiiri yenilikçi kullanımı kendi dönemi içinde etkileyiciydi. Herbert "Easter Wings" ["Paskalya Kanatları"] şiirini, sayfa boyunca kanat biçimi oluşturacak şekilde yazmıştır.

Mecaz ve Edatlı Benzetme (Simile)

Burası muhtemelen mecazla edatlı benzetme arasındaki farkı açıklamak için doğru bölüm. Mecazlar ve İngiliz şiirinde *simile* olarak geçen edatlı benzetmeler, şair ve yazarların bir konuya hayat vermek için kullandıkları edebi araçlardır. Mecaz, iki şeyi karşılaştırma aracıdır. Örneğin Ezra Pound'un "In a Station of the Metro" ["Metro İstasyonunda"] adlı şiirinde insan yüzleri çiçeklerin taçyapraklarına benzetilir:

*Kalabalıkta beliriveren bu yüzler;
Taçyaprakları ıslak, kara bir dalda.*

Öte yandan *simile*, yani edatlı benzetme de iki şeyi karşılaştırır, ancak bunu İngilizcedeki *like* veya *as* (ikisi de "gibi" anlamında) gibi edatlarla yapar. Şair Robert Frost, huş ağacıyla genç kızları karşılaştırdığı "Birches" ["Huşlar"] şiirinde edatlı benzetme kullanır:

*Görürsün gövdelerinin ormanda eğildiğini
Yıllar sonra, dökerler yapraklarını toprağa
Güneşte kurutmak için saçlarını geriye atan
Elleri ve dizleri üzerine çökmüş genç kızlar gibi*

Sizce de bunlar “bazen kalabalıktaki insanların yüzleri bembeyaz görünür” ya da “gövdeleri bükülmüş huş ağaçları” demekten çok daha iyi değil mi?

PHILLIS WHEATLEY (1753-1784)

1761 yılında varlıklı bir terzi olan John Wheatley, karısına arkadaşlık etmesi için genç, siyahi bir köle satın aldı. Sağlığı kötü görünse de genç kız gayet zeki duruyordu. Genç kıza, onu Afrika’daki memleketi Senegal’den Boston’a getiren gemi sebebiyle Phillis adını verdiler. Dönemin çoğu köle sahiplerinin aksine Wheatley ailesi genç kıza eğitim imkânı sağladı. Bu genç kız, bildiği azıcık şeyle nihayetinde bir tarih yazacaktı.

Phillis gerçekten de dâhi bir çocuktü. Şiir yazmaya başladı, ilk şiirini on üç yaşında yayımladı. “On the Death of the Rev. Mr. George Whitefield, 1770” [“Muhterem Bay George Whitefield’in Ölümü Üzerine 1770”] şiiri genç şairin büyük yeteneğini gösterir:

*Ama ölümün eli onu yakalamış olsa da
Whitefield güçlkle soluk almıyor artık,
Ebedi göklerde görmemize izin veriyor kendisini,
Tüm kalplerde bu parlak görüntü doğuyor;
Mezarın içinde kutsal güven korunurken,
İlahi yaşam küllerini yeniden canlandırana dek.*

Wheatley’nin sahipleri onun edebiyata olan ilgisini destekledi; onların teşvikleriyle genç kız 1773 yılında *Poems on Various Subjects, Religious and Moral* [Dini ve Ahlaki Çeşitli Konular Üzerine Şiirler] adlı ilk şiir kitabını yazmaya koyuldu. Kitabın tartışma yaratacağının farkında olan yayımcı, özel bir önsöz hazırlayarak burada, kitabın yazarının gerçekten de Phillis Wheatley olduğuna şahitlik eden on yedi saygın erkeğin ifadelerine yer verdi.

Kutsal Kitap Sembolizmi

Wheatley şiirlerinde sıklıkla, kölelik hakkında yorum yapmak için kutsal kitaptan semboller kullanırdı; bu da “On Being Brought from Africa to America” [“Afrika’dan Amerika’ya Getirilme Üzerine”] adlı en ünlü şiirinde belirgin biçimde görülebilir.

Çoğu kadının eğitim bile alamadığı bir dönemde bir kadının, hele ki siyahi bir kölenin şiir kitabı yazması aklın alabileceği bir şey değildi. Kitabının yayımlanmasıyla, Wheatley şiir kitabı yayımlayan ilk Afrikalı-Amerikalı şair ve ilk Afrikalı-Amerikalı kadın şair olmuştur.

AYDINLANMA

Mantiğın Doğuşu

Püritenlerin doğu kıyılarına ilk adım atışlarından itibaren geçen yetmiş beş yılda titizlikle örülmüş, son derece sofu toplumlarının temelini oluşturan inançlarda derin çatlaklar baş göstermeye başlamıştı bile. Püritenler, komünyon gibi geleneksel ritüeller ve seçilmişlik doktrini gibi temel fikirler üzerinde daha fazla tartışıyor, bu meselelerde kılı kırk yarıyorlardı. Gruplar taraf olmaya ve püritenliğin ne demek olduğuna dair yeni iddialarda bulunmaya başladıkça cemaatte çatlaklar oluştu.

İngiltere'deyse püriten doktrin için çok daha büyük bir tehdit doğmaktaydı: Yeni bilimsel ve matematik alanındaki keşifler kök salmaya başlamıştı; Avrupa ve yeni kolonilere egemen olan siyasi, bilimsel ve dini sistemleri yıkmak üzereydi. Bu fikirler günümüzde akıl çağı ya da Aydınlanma olarak bilinen akımın bir parçasıdır.

NEWTON VE LOCKE

Aydınlanma çağı, başlangıcını iki figürün çalışmalarına borçludur: Sör Isaac Newton (1642-1727) ve John Locke (1632-1704). İkisinin matematik ve bilim alanındaki keşifleriyle felsefi çalışmaları o kadar etkiliydi ki, nihayetinde püriten dünya görüşünü tepetaklak eden ve on sekizinci yüzyıldaki iki devasa siyasi devrime (Amerikan ve Fransız Devrimleri) zemin hazırlayan yepyeni bir felsefe doğurmuştur.

Oldukça büyük bir olay, değil mi? Aslında Newton ve Locke'un niyeti böyle bir zaman bombasını ateşlemek değildi, en azından püritenlerin dibinde. Locke püriten ebeveynlerce yetiştirilmişti ve önemli eseri *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*'deki (1690) fikirleriyle Hristiyanlık öğretisinin çeliştiğini düşünmüyordu.

Tabula Rasa ve Aklın Gücü

Locke'un makalesi teoride, *doğuştan ideler* felsefi kavramını ya da insanların içlerinde halihazırda ideler ve bilgiyle doğduğu düşüncesini çürütmekteydi. O bunun yerine, her insanın *tabula rasa* ya da deneyim ve duyulardan elde edilen fikir ve bilgilerin yazıldığı "boş bir levha" olarak doğduklarını ileri sürdü. Beş duyumuz aracılığıyla edinilen gözlem ve duyumların birikmesinin yanı sıra algıladıklarımız da nihayetinde bizde yeni bilgiler oluşturur.

Tıpkı Locke gibi Newton da *Doğal Felsefenin Matematiksel İlkele-ri-Principia* (1687) adlı eserini yayımladığında Hristiyanlık öğretisini çürütme niyetinde değildi; evrenin yasaları için temel bir zemin sunmaktaydı. Ancak Locke'un felsefi argümanları ile Newton'ın yeni bilimsel keşifleri ve sunduğu yapılarla dünyaya yeni bir gözle bakılmaya başlandı. Doğa artık akıl yoluyla bilinebilecek düzenli bir sistem olarak görülüyordu. Sadece kendi aklımızla da onun yasalarını anlayabiliyorduk; bunun için Tanrı'ya ihtiyaç yoktu.

Doğa Kanunları

Şimdi bunu detaylandıralım. İnsanlar sadece akıl yoluyla doğa kanunlarını anlayabilir. Bu ne demek? Bu şimdi bize gayet açık gelebilir. Zihinlerimizi kullanarak doğanın kanunlarını keşfedebileceğimizi, doğanın işleyişini sağlayan bu "kanunlar"ın bilim insanlarının keşiflerini dayandığı (ve keşiflerini sinama ve çürütmeye, tekrar sinama ve çürütmeye tabi tuttuğu) kanunlar olduğunu artık biliyoruz.

Tanrı Artık Pusuda Beklemiyor...

Ancak on yedinci yüzyıldaki sıradan birinin, hele ki püritenlerin evren hakkındaki düşüncesi böyle değildi. Büyük oranda evrenin Tanrı eliyle yönetildiğine inanılıyordu. Günlük hayatta başınıza gelen şeyler Tanrı'nın cömertliğinin (ya da cezalarının) işaretleri olarak yorumlanıyordu. O elma neden (tam önünüze, hatta ne-

redeyse kafanıza) düşmüştü? Eh, muhtemelen Tanrı bir mesaj vermeye çalışıyordu. Belki unutmamanız için –eşinize biraz fazla beyaz yalan söylediğinize dair– uyarılıyordunuz! Tanrı sizi izliyordu. Gündelik yaşam içinde olup bitenler, sembolik ve mecazi olarak görülebilen ve görülmesi gereken bir tür “vahiy” olarak kabul edilirdi. Tanrı böyle gizemli yollarla kendini ifşa ediyordu; Tanrı’nın yolundan gitmek için bu mesajların şifresini çözmek de sizin ve rahiplerin işiydi.

Hepimizin bildiği üzere, Newton içinse o elma bambaşka bir sebepten düşmüştü: yerçekimi. Newton’ın çığır açan yerçekimi kanunu keşfiyle dünya daha mantıksal bir yer haline geldi. Bu da Tanrı’nın artık başrolde olmadığı yeni bir düşünce biçimine yol açtı. Dünya artık mantık yoluyla kavranabiliyordu, işleyişi de artık Tanrı’nın vahiyleri değildi. Ayrıca daha dostane bir yere dönüşmüştü, Tanrı dersler vermek için pusuda beklemiyordu artık. Locke’ın *tabula rasa* fikri, püritenlerin düşündüğü gibi ahlaken bozuk doğmadığımızı, daha ziyade temiz bir ahlaki levhayla dünyaya geldiğimizi ima ediyordu.

Aydınlanma çağının keşifleri her alanda muazzam etkiler yaratarak zamanın düşünce biçiminin gidişatını tamamen ve dramatik biçimde değiştirdi. Bilim insanları, filozoflar, siyasetçiler ve diğer düşünürler artık dünyayı sembolik biçimde okumaya çalışmaktansa kendi insan doğamızın ne anlama geldiğini ve aklın yetilerini kavramaya çalışıyorlardı. Dini liderler ve düşünürler de bu keşiflere bir yanıt vermek zorundaydı. Deizm ve deistler, Tanrı’nın varlığının İncil’le değil evrenin yasalarının güzelliğiyle kanıtlandığını ileri sürerek bu yeni bilimsel buluşları dinle uzlaştırmaya çalıştı.

“Öğrenmeye cüret edin! Kendi aklınızı kullanma cesaretiniz olsun!”

Aydınlanma çağı İngiltere’de kök salmış olsa da savunduğu fikirler dört bir yana yayıldı. Alman filozof Immanuel Kant 1784 yılında

yazdığı “‘Aydınlanma Nedir?’ Sorusuna Yanıt” başlıklı makalesinde bu çağrışı yapmıştır ve bu, Aydınlanmanın sürekli alıntılanan tanımıdır. Kant aydınlanmayı, zekâsını kullanmaya cüret eden bireyin cesur eylemi olarak tanımlar.

...Ama Locke

Doğal olarak bu çalkantıların Avrupa ve Amerika’da üretilen edebiyat eserleri üzerinde etkisi oldu. Halka dönük ibadet içerikli metinlerin yerini daha şahsi, coşkulu günlük yazıları ve kayıtlar aldı. William Bradford’inki gibi toplumsal tarih kitapları da nihayetinde yerini daha retorik bir yapıya sahip siyasi makalelere bıraktı. Artık kürsülerden çıkan püriten vaazların ardında Locke’un sesini duyabiliydiniz. İnsanların zihinleri, Locke ve Newton’ın yaktığı meşalelerin ışığıyla aydınlanıyordu. İnsanlar artık dünyalarını içten dışa, her şeyiyle öğrenmeye cesaret ediyordu.

JONATHAN EDWARDS

Cehennem Ateşinin Vaizi

On sekizinci yüzyılda ailenizle birlikte kilise sıralarında oturan bir püriten olduğunuzu hayal edin. Kürsüden heybetli bir adam size sesleniyor. Sakin, sağlam ve gürleyen bir ses tonuna sahip. Günaha batarsanız tıpkı İncil'deki İsrailoğulları gibi öfkeli Tanrı tarafından nasıl cezalandırılacağınızı ve hayatınızın nasıl mahvolacağını anlatıyor.

Günaha düştüğünüz anda ruhunuzun nasıl da "bir ateş fırınına ya da cehennem ateşlerinden bir ocağa" dönüştüğünü ve kaçınılmaz şekilde içine atılacağınız cehennemin nasıl da yerlerde "ölüm okları"nın ve "çürük şeylerin" bulunduğu bir yer olduğunu anlatırken etrafınızdaki insanların derin soluklar aldığını ve çok korktuklarını görürsünüz. Vaiz devam ettikçe ağlamaya başlayanlar bile olur. Sonunda cemaatten gittikçe daha çok kişi korkuyla çılgık atıp –daha fazla kaldıramıyorlar– "Kurtar beni!" diye bağıyor. Ancak vaiz kitabı elinde, istikrarlı bir sesle devam ederek sert mesajlarını iletiyor.

Hepiniz Günahkârsınız!

Tarihçilere göre vaiz Jonathan Edwards (1703-1758) 8 Temmuz 1741'de ünlü "Öfkeli Tanrı'nın Ellerindeki Günahkârlar" başlıklı vaazını Connecticut'taki kürsüsünden verdiğinde durum işte böyle, yani pek de hoş değildi. İşte vaazdan bir alıntı:

Bu ... İsa'nın yolundan çıkan herkes için geçerlidir. O sefil dünya, o cayır cayır yanan alev gölü altınızda uzanıyor. Tanrı'nın gazabının kızgın alevlerinden korkunç bir çukur var; cehennemin ağzı ardına dek açık bekliyor; üzerinde duracağınız ya da tutunacağınız hiçbir şey yok; cehennemle aranızda boşluktan başka bir şey yok; sizi ayakta tutan yalnızca Tanrı'nın gücü ve iradesidir.

ESKİYE DÖNÜŞ

Edwards konuşmasını yaptığı dönemde Aydınlanma çağı çoktan başlamıştı bile. Locke'un fikirleri kolonilere sızmıştı ve tahmin edileceği üzere ters bir tepki yaratmıştı. Bazı teologlar bu yeni fikirler karşısında püriten kiliseyi "eski" haline geri döndürmeye çalıştı. Jonathan Edwards da bu teologlardan biriydi.

Locke'un Hazinesi

Edwards Locke'u okumuştı, hatta onun eserlerinden "hazine" olarak bahsediyordu. Onun duyular ve deneysel bilgi teorisinden faydalanarak Locke'un, cemaatinin Hristiyanlık öğretisini anlamalarının ve sebatla uygulamalarının yeterli olmadığı konusundaki inancını doğruladığını düşünüyordu. Tanrı'nın lütfunun ne anlama geldiğini anlamak için dinsel adanmışlık hislerini deneyimleyerek anlamaları gerekiyordu.

Tanrı Coşkusu

Kişi ancak Tanrı aşkının coşkusunu hissederek gerçekten kurtuluşa doğru ilerleyebilir ve ahlaken yoz, günahkâr tabiatından uzaklaşabilirdi. Edwards'ın vaazında yazdığı üzere İsrailoğulları'nın korkunç yazgısı bize şunu öğretiyordu:

İnsanın sağduyusu ve yaşamlarını koruma çabaları ya da başkalarının çabaları onları bir an bile güvence altına almaz. Bu ilahi takdir ve evrensel deneyim de buna şahitlik eder. İnsanın bilgeliğinin dahi onu ölümden kurtarmadığının açık kanıtı mevcut; aksi olsaydı, dünyadaki bilge ve sağduyulu insanların erken ve beklenmedik biçimde ölmeleri konusunda diğerleriyle aralarında bir fark görmemiz gerekirdi: Ama gerçek nedir? Vaiz bölümü 2:16: "Nitekim bilge de akılsız gibi ölür."

İncil'i bol bol okusanız da, kiliseyi sık ziyaret etseniz de, diğer hayırlı işlerle uğraşsanız da Tanrı'dan bedava kurtuluş kazanamı-

yordunuz. Dualarınızı eksiksiz etseniz, öğretiyi harfiyen uygulasanız da cehennemden kaçamazdınız. Tanrı deneyimiyle hissettiğiniz esrime hali ve hazla kurtuluşa taşınabilirdiniz ve ancak bu şekilde anlamış olurdunuz. Edwards bu düşüncesine sıkı sıkıya bağlıydı.

Edwards Amerikan tarihindeki en zorlayıcı zihinlerden biriydi. Büyükbabası bir dönem "Connecticut Vadisi Papası" olduğundan ve o bölgede büyük nüfuz sahibi olduğundan onun yerini doldurmak için çok çabalaması gerekiyordu. Edwards on üç yaşındayken Yale'e girmiş, birkaç yıl sonra da mezun olmuştu. Yaşamının büyük kısmında günde on üç saat çalışır, "en faydalı şekilde gelişmeyi, asla bir saniye bile kaybetmemeyi" isterdi. Bir vaiz olarak kariyerine başladığında cemaatine, en başta püritenleri yaşamlarını riske atarak okyanusu geçmeye ve Yenidünya'da tırnaklarıyla kazıyarak bir yaşam kurmaya iten hisleri aşılama ile ömrünü geçirdi.

BÖLÜM 2

GELİŞEN CUMHURİYETİN EDEBİYATI

1750 ile 1800 yılları arasında Amerikalılar İngiltere'yle devrim niteliğinde bir ayrılık yaşadılar. Bu dönemde üretilen yazılar kişisel ve kendini arayış niteliğindeki eserlerden ziyade ilk dönem İngiliz yerleşimcilerle ilgiliydi. Bu noktada koloniler artık görece istikrarlı ve kurulu bir düzene sahipti; insanlar eğitim alıp yaşamlarını iyileştirmeye kararlıydı.

Konuşmalar, risaleler, broşürler, bildiriler, beyanlar... Devrim ruhundan açıkça etkilenen Amerika bu süreçte kamusal yazılarla dolup taşıyordu. *The Autobiography of Benjamin Franklin* [Benjamin Franklin'in Otobiyografisi; 1791] gibi kamusal figürlerin yaşamları ve dönemleriyle başlıca olayları kaydetme amacı taşıyan şahsi yazılarda bile kamusal bir doku vardı. İnsanlar, tarihin içine karışacak heyecan verici, değişken bir süreçten geçtiklerini biliyorlardı.

Devrim dönemindeki edebi eserlerin çoğu yalnızca siyasi değil radikaldi de. Thomas Paine gibi yazarlar, İngiltere ve kolonilerdeki politik sistemlerle alakalı derin sonuçlara varmak için Aydınlanma düşüncesinden faydalanan önemli eserler ürettirler. Thomas Jefferson'ın "Bağımsızlık Bildirgesi", radikal bağımsızlığın dili haline gelerek Amerikan bilincini ve Amerikan özgürlük anlayışını şekillendirdi. Bu dönemin sonuna doğru insanlar yeni ülkelerine uygun yeni bir edebiyat özlemi duymaya başladı.

THOMAS PAINE: SAĞDUYU

Halka Çağrı

Korse terzisi bir adamın oğlu olan Thomas Paine (1737-1809) içine doğduğu dünyayla anlaşmazlık yaşıyordu. Sekiz yaşındayken dinlediği bir vaaz sırasında Hristiyanlıkta acımasız bir yön olduğunu fark etti ve kalan yaşamı boyunca dine sırtını döndü. Paine güçlü bir zekâya sahipti; Tanrı vergisi aklına güvenme hevesi onu Aydınlanma çağının simgesi yaptı. Nihayetinde bu isyankâr zekâsı onu Amerikan bağımsızlığının en güçlü söz bilimcisi olarak tarihe geçirdi. Paine'in karmaşık argümanları damıtarak canlı, anlaması kolay konuşmalara dönüştürme becerisi olmasaydı koloniciler bir dava için birleşemeyebilirlerdi.

Adams'ın Paine Hakkındaki Düşünceleri

John Adams 1805 yılında şöyle yazdı: "Dünyada, son otuz yılda halk ya da meseleler üzerinde Tom Paine'den daha etkili olmuş biri var mıdır, bilmiyorum."

Radikal Paine

Thomas Paine pek çok dava uğruna mücadele etti: Gider vergisi memuru olarak daha iyi bir maaş için diğer memurları sendikalaştırmaya çalıştı (o dönemde emsalsiz bir hamle); Philadelphia'da bir risale yazarı olarak Amerikan Devrimi davasının en parlak sözcüsü oldu; Fransız Devrimi'nin konuşmacısı olarak (şaşırtıcı bir şekilde) kralın idamına karşı çıkarken buldu kendini. Yaşamı boyunca üç ana şey için uğraştı: verasete dayalı monarşinin kaldırılması, insanların hak eşitliği ve aklın üstünlüğü.

Sıra Dışı Bir Dost

Paine otuz yedi yaşına dek Amerika'ya gelmedi. Vergi memurlarını sendikalaştırma girişimi dalga konusu olarak sonlandıktan kısa bir süre sonra Benjamin Franklin onu fark etti ve Amerika'ya gelmesi için masraflarını karşıladı. Franklin, kişinin kendini iyileştirmesine dair Aydınlanma idealine bağlılıkları bakımından Paine'de muhtemelen kendini görmüştü.

Risaleler ve Broşürler

Risaleler ve broşürler, on altıncı yüzyıldan on sekizinci yüzyıla dek, özellikle de toplumsal kargaşa sırasında oldukça popüler iletişim yöntemleriydi. Ucuzlardı, halka hemen ulaşıyorlardı ve siyasi fikirleri hızla yaymanın etkili bir yoluydu. Paine'in *Sağduyu*'su gibi risaleler arkalı önlü basılıyor, katlanıyor, basit bir bağla tutturuluyordu. Broşürler genellikle tek yaprak olarak tek tarafa basılıyorlardı, günümüzdeki el ilanları gibiydiler. Bunların meşhur bir örneği matbaacı John Dunlap tarafından 4-5 Temmuz 1776'da basılan Dunlap broşürüdür. Yeni kabul edilen Bağımsızlık Bildirgesi'nin bir kopyasını sunuyordu.

Paine 1774 yılında Philadelphia'ya geldiğinde bağımsızlık davası büyük bir heyecan dalgası yaratmaktaydı. Boston Çay Partisi bir yıl önce olmuştu ve İkinci Kıtasa Kongre de mevcut bağımsızlık durumunu tartışmak üzere yakında toplanacaktı. Kolonilerdeki herkes bağımsızlık istemiyordu; bazıları kolonilerin, Britanya olmaksızın özellikle de ekonomik olarak hayatta kalamayacağından endişeleniyordu. Ardından Paine'in risalesi *Sağduyu* 1776 yılında yayımlandı. Risale yangın gibi dört bir yanı sardı ve yaklaşık yarım milyon adet satıldı. Bağımsızlık davasında kolonicilerin kalplerini ve zihinlerini kazanmayı başardı.

Halkın Savunucusu

Paine'in risalesinin başarısı birkaç ana noktaya dayanıyordu: Karmaşık içtihatlar anlaşılır biçimde sadeleştirmişti; insanların duygularına hitap eden güçlü, yalın bir dil ve dikkatle yapılandırılmış argümanları tasvir etmek için basit analogiler kullanmıştı. Her zaman halkın savunucusu olan Paine risalelerini, siyasetin doğası gibi karmaşık bir şeyi "okumayı zar zor bilenlerin anlamaları" adına "hiçbir resmi ifade" olmaksızın, "alfabe kadar yalın" bir dilde yazdı. Paine'in yazım tarzı, siyaseti anlamak için tek gerekenin sağduyu olduğuna dair Aydınlanma düşüncesini (ve demokratik düşüncesi) yansıtıyordu.

Retorik

Retorik, köken olarak "konuşmacı" ya da "hatip" anlamına gelen İngilizce *rhetor* kelimesinden gelir ve ikna etme amacıyla konuşma ve yazı anlamına gelir. Retorik sanatının uzun bir geçmişi vardır, bunun tanımı da resmi olarak Aristoteles tarafından *Retorik* adlı eserinde yapılmıştır. Aristoteles bir konuşmacının, dinleyicisini ikna etmek için üç aracı olduğun söyler: güvenilirliği, dinleyicilerinin duyguları ve mantığı. Thomas Paine'in *Sağduyu*'su işte bu üçünü başarılı bir şekilde harmanlar.

Şüpheli kolonicilerin bağımsızlık karşıtı her argüman için, Paine basit analogilerle açıkladığı karşı argümanları titizlikle öne sürüyordu. Britanya'nın yardımı olmaksızın artık gelişmemekten endişelenen kolonicileri, "yemek yeme alışkanlığı Avrupa'da sürdükçe" Amerikan eyaletleri için ticaret alanı olacağını ileri sürerek ikna etmeye çalıştı. Etkili bir analogi olan ebeveyn-çocuk benzetmesini (Britanya'nın kolonilerle ilişkisinde sıklıkla kullanılan bir metafor) kullanarak şöyle yazmıştır: "Bir çocuk sütle beslendiği için onun hiç et yemeyeceği ya da yaşamlarımızın ilk yirmi yılının sonraki yirmi yılın emsali olacağı iddiasında da bulunabiliriz."

Paine üç önemli eser daha üretti: *The American Crisis* [Amerikan Krizi; 1775], *İnsan Hakları* [1791] ve *Akıl Çağı* [1807]. *The American Crisis* [Amerikan Krizi] o kadar ilham vericiydi ki George Washington, Delaware Nehri'ni geçmeden önce bunu askerlerine okutmuştu.

Nihayetinde Paine sert karakterinden ötürü Amerika'da gözden düşerek İngiltere'ye geri döndü ve burada, ana argümanı verasete dayalı monarşi karşıtlığı ve hak eşitliği ile toprak reformu olan *İnsan Hakları*'nı yazdı. Bunun ardından yazdığı *Akıl Çağı*, yalnızca aklın Tanrı'nın ifşası için yeterli kaynak olabileceğine dair Locke'un görüşlerinin bir devamı niteliğindeydi. İnsanlar onun Hıristiyanlığı kınama konusunda fazla ileri gittiğini düşündüğü için neredeyse herkes tarafından alaya alındı ve dışlandı.

“İnsan ruhunun sınandığı zamanlar bunlar”

Paine etkili yazı yazma konusunda ustaydı. *The American Crisis* [Amerikan Krizi] şöyle başlıyordu: “İnsan ruhunun sınandığı zamanlar bunlar. Yaz askeri ve neşeli bir vatansever bu krizde, ülkesine hizmetten kaçınacak; ama şimdi hazırda beklediğinden insanların sevgisini ve övgüsünü hak ediyor.”

Paine sık sık gözden düşmüş, alay konusu olmuş, işlerden atılmış ve ülkelerden sürgün edilmişti. Belki de bu işteki en büyük ironi, kurulmasına büyük katkı sağladığı bir ülkede, yani Amerika'da küçümsenen bir adam olarak ölmesiydi.

THOMAS JEFFERSON

Bağımsızlık Bildirgesi Yazarı

Thomas Jefferson (1743-1826) *Autobiography* [Otobiyografi; 1821] adlı eserinde Bağımsızlık Bildirgesi etrafında gerçekleşen olayları ilk elden anlatır. Hâlâ birkaç koloni ayak diyor olmasına rağmen Britanya'dan bağımsızlığını yazılı şekilde bildirme konusunda Kongre'nin nasıl baskı altında hissettiğinden bahseder:

Bu müzakereler sırasında New York, New Jersey, Pensilvanya, Delaware, Maryland ve Güney Carolina kolonilerinin henüz ana daldan kopma olgunluğuna erişmediği, hızla o yönetime yaklaştıkları ortaya çıktığı için bir süre onları bekleyip kararı 1 Temmuz'a ertelemenin en sağduyulu yaklaşım olduğu düşünülmüştür; bu da mümkün olduğunca kısa ertelemeye Bağımsızlık Bildirgesi hazırlamak üzere bir komite atanmıştır.

Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazmak için oluşturulan komitede John Adams, Benjamin Franklin, Roger Sherman, Robert Livingston ve Jefferson yer alıyordu. Böylece komite Bağımsızlık Bildirgesi'ni; Amerika'nın Britanya'dan bağımsızlığının başlıca belgesini hazırlamaya koyuldu.

HÜKMEDİCİ BİR KARAKTER

Jefferson'ın torunu, büyükbabasını "hükmedici" bir yapıda, "turp gibi sağlıklı" ve "güçlü" mizaçlı biri olarak tanımlıyordu. Jefferson kolonilerin bağımsızlıklarını ilan etmesi gerektiğine yürekten inanıyordu ve bu cesur, cüretkâr yaklaşımı diline de sıklıkla yansıtırdı. Jefferson'ın üslubu yalın, doğrudan ve zorlayıcıydı. Kolonicilerin Britanya'dan ayrılma arzularını ifade etmek için yazılarında "zorbalık", "kâfir", "onur" ve "özgürlük" gibi oldukça güçlü ifadeler

kullanıyordu. Tesirli dili, on sekizinci yüzyılda koloniciler için bağımsızlığın ne anlama geldiğini şekillendirdi.

Siyasi Bir Yazar

Jefferson 1774'te Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazmaya başlamadan iki yıl önce, *A Summary View of the Rights of British America* [İngiliz Amerika'sı Haklarına Dair Bir Özet; 1774] başlıklı, Britanya'nın Amerika üzerindeki tüm otoritesinin gönüllü bir şekilde kabul edildiğini ve diledikleri zaman koloniciler tarafından hükümsüz kılınacağını bildiren bir risale yayımladı. Cesurca bir açıklamaydı bu. Oldukça etkili bu risale, Jefferson'ın sadece bir radikal olarak değil becerikli bir siyaset yazarı olarak da tanınmasını sağladı. Kongre'nin ondan Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazmasını istemesinin sebeplerinden biri de buydu.

Jefferson, Bağımsızlık Bildirgesi'ni üç haftadan kısa sürede, 11 Haziran 1776 ile 28 Haziran 1776 tarihleri arasında hazırladı. *Autobiography*'de [Otobiyografi; 1821] şöyle yazar: "Bağımsızlık Bildirgesi'ni hazırlayan komite bunu yapmamı istedi." Ve ekler: "28 Temmuz Cuma günü meclise sunuldu ve orada okunup masada bırakılması kararlaştırıldı." Kongre hafta sonu boyunca masada duran belgeye dönüp sonraki üç gün boyunca –1, 2, 3 Temmuz– üzerinde tartıştı. Birkaç düzeltmeyle de sonunda 4 Temmuz 1776 günü bildirgeyi kabul etti.

Yaratılan Tarihin Kaydı

Jefferson, Kongre'nin tartışma kaydı olarak Bağımsızlık Bildirgesi'nin orijinal halinin tamamını *Autobiography*'de [Otobiyografi; 1821] yayımlayarak revizyonlara ilişkin açıklamaları da ekledi. Orijinal versiyonda Kongre'nin çıkardığı ya da değiştirdiği yerlerin altını çizip düzeltilmiş halini kenar boşluklarına ekledi.

Paralel Yapı

Paralel yapı, yapısal anlamda benzerlik gösteren ifade, yan cümlecik ve cümle kullanımını anlatan bir dilbilgisi terimidir. Örneğin şu satırlara bakalım:

*Biz şu gerçekleri, tüm insanların eşit yaratıldığını, yaratıcılarının onlara belirli haklar bahsettiğini, bu haklar arasında yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışı hakkı olduğunu aşikâr görüyoruz.**

Her yan cümlenin nasıl “that” [bkz. * dipnot] kelimesiyle başladığını görebilirsiniz. Aydınlanma yazarlarının çoğu yazılarına, akılcı düşünceyi yansıtan bir netlik ve zarafet katmak üzere paralel yapı kullanmayı tercih etmiştir. Jefferson’ın cümlelerinin bu denli hatırdta kalmasının sebebi de budur. (Hadi Bağımsızlık Bildirgesi’nde daha çok paralel yapı örneği bulmayı bir deneyin!)

Düzeltilerin çoğu Kongre’nin, Jefferson’ın zorlayıcı ve kıskırtıcı üslubunu nasıl yumuşatmaya çalıştığını gösterir. “Bu eyaletler, Büyük Britanya krallarına tüm tabiiyetlerini bırakıp bunlardan feragat ediyorlar,” gibi cesurca ve dolaysız ifadeler belgeden çıkarılıp yerine daha ılımlı ifadeler konmuştur: “Bu birleşik kolonilerin özgür ve bağımsız eyaletler olmaya hakları vardır ve öyledirler.” Düzeltmeler Kongre’nin, belgeyi daha az meydan okuyan bir hale getirme ve belgenin gücünün ateşli, cüretkâr ve duygusal ifadelerdense yaptığı argümanın gücüne dayanması arzusu görülür.

Kongre, Jefferson’ın orijinal metninden, Kongre’nin boğuştuğu iki ana meseleye dair çok önemli iki paragrafı çıkarmıştır: köleliğin devam etmesi ve İngilizlerle dostane ilişkilerin sürdürülmesi gerekliliği. Silinen paragraflardan biri “alçakça bir ticaret” olarak adlandırdığı köleliği kullandığı için Britanya’yı eleştirirken, bir diğeri

* /Ing. orijinali: “We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights, that among these are life, liberty, and the pursuit of happiness.” (çev.)

yozlaşmış bir krala öylece biat ettikleri için İngilizleri kınıyordu. Jefferson, bu değişiklikleri ve Kongre'nin bu kararının ardında yatan sebepleri yazdıysa da nihayetinde bu düzeltmelerden memnun olup olmadığından bahsetmemiştir. Ancak Jefferson orijinal paragrafları da yayımlayarak İngiliz halkının rehabetinin bu devrime yol açtığı düşüncesini açık açık belgelemek istediğini göstermiştir.

“Ödlekçe Bir Düşünce”

Jefferson İngilizlerle ilgili olandan açıkça feragat etmek dışında, herhangi bir şeyi korkakça bulduğunu hiçbir belirsizliğe yer bırakmaksızın belli etmiştir. İngilizleri eleştiren paragrafı Kongre'nin neden çıkardığını açıklarken şöyle yazmıştır: “Hâlâ birçok kişinin kafasını kurcalayan, İngiltere’de iyi geçinmek isteyeceğimiz dostlarımızın bulunduğu dair ödlekçe bir düşünce.”

İYİ BİRİ

1812 Savaşı’nda ilk Kongre kütüphanesi İngilizler tarafından yakıldığında, Jefferson yaklaşık 6500 eserlik şahsi kitaplığını Kongre’ye sattı. Bu koleksiyon, günümüzde hâlâ mevcut bulunan Washington’daki Kongre Kütüphanesi’nin temelini oluşturmuştur. Jefferson yetmiş altı yaşındayken Virginia Üniversitesi’ni kurup 1826 yılında öldüğünde de kitaplığının çoğunu buraya bırakmıştır.

Ben Yazdım

Jefferson dikkate değer birçok başarıya imza atmaya devam etti: George Washington yönetimi altında ilk bakanlık görevine başlamış, 1796’da başkan yardımcısı olmuş ve 1800’de Washington’da resmi bir törenle göreve başlayan ilk başkan olmuştur. Boş vakitlerinde başarılı bir mimar, bahçıvan, bilim insanı ve mucitti. Ama tüm bunlar bir yana, Jefferson Bağımsızlık Bildirgesi’ni yazdığı için hatırlanmak istediğini gayet açıkça belli etmişti.

BENJAMIN FRANKLIN'İN ESERLERİ

Amerikan Bilgeliği

Benjamin Franklin (1706-1790); ressam, yazar, yayıncı, devlet adamı, mucit, postane müdürü, diplomat, kurucu baba. Uzun bir liste, değil mi? Franklin, Amerikan tarihindeki en önemli isimlerdendi. İkinci Kıtasa Kongre'ye seçildi, hem Britanya hem de Fransa'da diplomat oldu, ayrıca Anayasa Kongresi üyesiydi. Pek çok devlet dairesinde görev aldı ve çift odaklı lens, Franklin sobası ve paratoner gibi icatlarıyla insanların yaşam kalitesini yükseltti. Gerçek bir kamu çalışanıydı. Amerika'nın en iyi yazarlarından da biriydi.

Kadınların Gözdesi

Benjamin Franklin; ressam, yazar, yayıncı, devlet adamı, mucit, postane müdürü, diplomat ve... kadınların gözdesi. Doğru duydunuz, Franklin kadınlar konusunda epey nam salmıştı. Mektuplar, resimler ve diğer kanıtlar Franklin'in su götürmez bir çapkın olduğunu ve entelektüel kadınlarla münakaşalara girmekten hoşlandığını kanıtlıyor.

BİR BABANIN REHBERLİĞİ

Kurucu Baba olarak Franklin'in dört ana belgenin yazılışında emeği vardı: Bağımsızlık Bildirgesi (1776); Fransa'yla İttifak Anlaşması (1778); Bağımsızlık Savaşı'nı sonlandıran Paris Anlaşması (1783); Birleşik Devletler'i resmi olarak kuran Amerika Birleşik Devletleri Anayasası (1787).

Franklin kariyerine on iki yaşında matbaacı olarak başladı. Babasının mum yapım işini devralmak istemedi; abisi James zaten matbaacı olduğundan Franklin'in babası küçük oğlunu da matba-

acı yapmaya karar verdi. Franklin matbaacılıktan hiç hoşlanmadı; babasını denizlere kaçmakla tehdit ettiyse de bu hiç gerçekleşmedi. Ancak kendi başına yaşamak üzere on yedi yaşındayken Philadelphia'ya kaçtı. O sırada cebinde birkaç kuruştan başka bir şey olmadığı herkesçe biliniyordu.

Franklin'in Otobiyografisi

Tüm bu bilgiler, edebiyat tarihinin en iyi otobiyografilerinden biri olan *The Autobiography of Benjamin Franklin* [Benjamin Franklin'in Otobiyografisi; 1791] eserinde belgelenir. Franklin kitabı yazmaya, İngiliz yönetimine sadık ve New Jersey'nin son koloni valisi olan oğlu William için yaşamının geç bir döneminde başladı. Üslubu yalın, doğrudan ve zariftir. Franklin'in güçlü bir tarzı vardı; etkili fiiller, canlı detaylar kullanıyordu. Eserinde o günkü haline gelirken izlediği yoldaki basamakları anlatır.

Franklin ikinci bölümde, bir delikanlı olarak kendi tabiatından daha az ateşli bir tartışma tarzı olan Sokratik yöntemle nasıl tanıştığını anlatır. Kayıtsız bir şekilde sohbete dahil olma metodu imajının önemli simgelerinden biri olmuş ve bir diplomat olarak ona büyük başarı sağlamıştır:

Dilimi geliştirmeye niyet ettiğim sırada bir İngilizce gramer kitabı (sanırım Greenwood'undu) buldum; kitabın sonunda retorik sanatı ve mantığın tanımları vardı. Mantık bölümü, Sokratik metotta bir ihtilaf örneğiyle bitiyordu. Kısa bir süre sonra Ksenophon'un Sokrates'ten Anılar kitabını temin ettim, burada da aynı metodun pek çok örneği mevcuttu. Metot beni büyüledi, hemen benimseyip kendi keskin çelişki ve mutlak kanıtlama yöntemlerimi bırakıp mütevazı sorgulama ve şüpheliği sahiplendim... Bu yöntemden büyük keyif aldım, sürekli pratik ettim ve üstün bilgi sahibi kişileri bile tavizler verdirme, öngörmedikleri sonuçlara vardırma, kendilerini kurtarmadıkları zorluklara sokma ve böylece de ne benim ne de savunduğum şeyin her zaman pek de hak etmediği zaferler kazanma konusunda oldukça becerikli ve uzman oldum.

Dokuzuncu bölümde, oldukça detaylı bir şekilde "ahlaki mükemmelliğe ulaşmaya dair meşakkatli proje"sini nasıl üstlendiğini anlatarak şöyle der: "Keşke hiçbir zaman bir kusur işlemeyen yaşısam." Tüm iyi niyetine rağmen tekrar kötü alışkanlıklara dönmeksinin sebeplerini analiz ettikten sonra "alışkanlığın gaflet anında galip geldiği" sonucuna varır ve kötü alışkanlıklarını teker teker düzeltmeye karar verir.

FRANKLIN'IN POOR RICHARD'S ALMANACK'I

Franklin kendi döneminde öğütlenen farklı erdemler hakkında uzun uzun düşünmüş ve bunları, ustalaşmaya çalıştığı on üç maddelik düzenli bir listeye dönüştürmüştür: ölçülülük, sessizlik, düzen, azim, tutumluluk, çalışkanlık, samimiyet, hakkaniyet, ılımlılık, temizlik, dinginlik, iffet ve tevazu. Hatta her bir erdemdeki ilerlemesini gösteren grafikler bile oluşturmuş, başarısız olduğu günlerde grafiğe bir nokta koymuştur.

Franklin bir matbaa sahibi olduğunda, güçlüklerle edindiği bilgilerini paylaşmaya karar vererek *Poor Richard's Almanack* [Fakir Richard'ın Almanağı; 1732] adlı bir seride varlık, sağlık ve bilgeliğe giden yollara dair tavsiyeler veren bir kitap yayımladı. Seri çok başarılı oldu ve Franklin'i zengin etti. Bu seri Franklin'in meşhur vecizelerinin tümünü içerir: "Erken yatıp erken kalkmak insanı sağlıklı, varlıklı ve bilge kılar", "Acı yoksa kazanç da olmaz." (Vecizeler, yaşamaya dair gerçekleri ifade eden kısa deyişlerdir.)

Herkes Hayran Değil

Benjamin Franklin, Amerikan tarihinin en sevilen figürlerinden biri olabilir, ancak herkes onun hayranı değildi. Mark Twain, *Essays and Sketches of Mark Twain* [Denemeler ve Anlatılar] eserinde "Merhum Benjamin Franklin" adında sert bir makale yazmıştır. Franklin'in, Amerikalıların zihinlerini etkilemesinden rahatsızlık duyan

Twain, "Franklin'in, dehasını hiç uğruna çalışıp didinmeye, ay ışığında çalışmaya ve sıradan bir Hristiyan gibi sabahı beklemek yerine gecenin bir yarısında kalkmaya borçlu olduğuna ve böylesi katı bir programın her oğlanı Franklin gibi yapacağına dair, insanların zihinlerine yer etmiş vahim fikirlerden kurtulma arzusunda" olduğunu yazar. Twain şu iddiadadır: "İçgüdü ve davranışlardaki bu berbat tuhaflıklar dehanın yaratıcı unsurları değil, yalnızca kanıtıdır." Twain'in Franklin'le alıp verememesinin sebebi kendi ebeveynlerinin onu çocukken erken yatmaya zorlayarak "Franklin'e benzetmeye" çalışmalarıydı.

Franklin'in uzun ve etkileyici yaşantısı onu, kendi başına bir yerlere gelmeye dair Amerikan idealinin mükemmel örneği haline getirmiştir. Yoksul bir ailede büyümüş ancak çok çalışma, sebat ve kendini işine adanması sayesinde varlıklı, eğitilmiş ve prestijli bir yaşama kavuşmuştur.

JOHN VE ABIGAIL ADAMS

Amerika'ya Aşk Mektupları

John Adams'ın (1735-1826) Amerika'nın Kurucu Babalarından biri olarak muhteşem bir kariyeri oldu. Birinci ve İkinci Kıtasa Kongrelerin üyesiydi, Bağımsızlık Bildirgesi'nin yazılmasına yardım etti, Benjamin Franklin'le birlikte Avrupa'ya yapılan birkaç diplomatik ziyarette görev aldı ve 1796 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin ikinci başkanı oldu. Keskin siyasi zekâsı ve yenilikçi politik çözümleri ulusun şekillenmesinde anahtar rol oynadı. Peki, arka planda başkanışmanlarından biri kimdi dersiniz? Karısı Abigail.

Abigail Adams 1744 yılında Weymouth, Massachusetts'te doğmuştu. Babası sevilen ve çok saygı duyulan, cemaatleri bağımsız sayan Protestan bir papazdı. Abigail okulda resmi bir eğitim almamıştı ancak son derece zekiydi ve öğrenmeye karşı büyük bir açlık duyuyordu. Bulduğu her şeyi okuyordu: İncil, felsefe, siyasi denemeler, şiir ve tarih kitapları. On yedi yaşındayken komşu Braintree semtinde yaşayan John Adams'la tanıştı. Mektuplaşmaya başladılar, birkaç yıl sonra da evlendiler.

Kıtasa Kongreler

Kıtasa Kongreler, Britanya'yla olan sorunlarla ilgilenmek üzere oluşturulan on üç koloniden delegelerin toplantılarıydı. Birinci Kıtasa Kongre 1774'te, Britanya Massachusetts kolonicilerini Boston Çay Partisi sebebiyle bazı haklardan mahrum bırakarak cezalandırdıktan sonra toplandı. İkinci Kıtasa Kongre 1775 yazında, Britanya'yla koloniciler arasındaki gerginlikler doruk noktasına ulaştıktan ve Massachusetts'teki Lexington ve Concord'da ilk savaş belirtileri görüldükten sonra buluştu. İkinci Kıtasa Kongre, 4 Temmuz 1776 yılında Bağımsızlık Bildirgesi'ni onayladı.

John Adams 1755 yılında Harvard College'dan mezun oldu ve kısa süre öğretmenlik yaptıktan sonra hukuk okumaya başladı. Braintree'de bir çiftlikte yaşayıp hukukla ilgilenmek onu tatmin ediyordu, ancak Boston'da yaşarsa ailesine daha iyi bakabileceğini anladı.

John Boston'da kendini sıcak siyasetin tam ortasında buluverdi. 1765 damga vergisi kanununa açıkça karşı çıkması ona bir devrimci olarak ün kazandı ve Birinci Kıtasal Kongre üyesi olarak hizmet etmeye çağrıldı. John Adams Haziran 1774'te Philadelphia'daki görevine başlayarak Abigail'dan ve ailesinden on yıl boyunca ayrı kaldı.

John'un uzakta olduğu yıllarda John ve Abigail birbirlerine üç yüzden fazla mektup yazdı.

Bir Göz Atsak?

John ve Abigail Adams'ın mektupları oldukça kişisel yazışmalar olmalarına rağmen, devrim tarihinin sıkça okunan ve iyi belgelenmiş eserleri haline geldi. Mektuplar, bağımsızlığı açıklama konusunda heyetin nihai kararını şekillendiren fikirler, yaklaşımlar ve inançların arka planına etkileyici bir bakış sunar.

John'un Franklin'le İlgili Görüşü: Harika Biri

John, Temmuz 1775'te Abigail'a yazdığı bir mektupta karısının "Dr. Franklin"le ilgili daha fazla bilgi edinme isteğine yanıt verir. John yazdığı mektupta yalnızca kendi düşüncelerini değil, Franklin'in delegeler arasındaki tartışmalardaki önemli rolünü de aktarır:

Dr. Franklin başından itibaren Kongre'ye sürekli katılım sağladı. Tavırları gayet soğukkanlı ve ağırbaşlı, pek çok beyefendi hakkındaki görüşlerinde de oldukça ketum. Hiçbir şeyi varsaymıyor, liderliği ele almaya da çalışmıyor; ancak Kongre'nin kendi ilkelerini ve düşüncelerini bulması ve kendi planlarını benimsemesi görüşünde gibi görünüyor. ... Kendimizi muhafaza edecek güce sahip olduğumuzu ve

tam bir bağımsızlığı benimseme mecburiyetine sürüklensek ve ayrı bir devlet olsak bile bunu sürdürebileceğimizi düşünüyor...

Adams, Franklin hakkında çok iyi şeyler düşünüyordu: "Umarım şehirdeki meslektaşlarının hepsi de onun gibidir."

Siyasi Danışman Abigail

Kolonilerin bağımsızlığa doğru ilerlediği netleşince Abigail derhal kendi fikirlerini paylaştı. 27 Kasım 1755 tarihli bir mektubunda John'a bazı zor sorular yöneltti:

İnsanın tehlikeli bir yaratık olduğuna gittikçe daha çok ikna oluyorum; güç, ister birkaç kişi ister birçok kişide olsun insanı tesiri altına alıp hep daha fazlasını istiyor. Büyük balık küçüğü yutuyor ve insan haklarına en sıkıca bağlı olanlar güç kazanınca hükümetin ayrıcalıklarını elde etmek için can atıyor. ... Mektup arkadaşımın yalnızca ima ettiği büyük bir imparatorluk kurma fikri artık inançsızlar tarafından bile fark edilebilir diye düşünüyorum. Yine de bunu kurarken binlerce zorluk çıkmayacak mı? Hükümetin saltanatı öyle uzun zamandır gevşemiş durumda ki, insanların barış ve toplumun güvenliği için gerekli olan o kısıtlamalara sessizce boyun eğmemesinden korkuyorum; Britanya'dan ayrılırsak hangi düsturlar benimsenecek? Özgürlüklerimizi koruyabilmemiz için nasıl bir yönetim kurmalıyız? Herhangi bir hükümet belirli yasalarla yönetilmeden özgür olabilir mi?

Bunlar, sonraki yıllarda delegelerin de boğuşacağı zorlu sorunlardı. Meslektaşlarıyla ulusun kaderini belirlemek üzere masaya oturduklarında John'un aklında Abigail'ın sesi vardı.

Hanımefendileri Unutmayın

Abigail, 31 Mart 1776 tarihli en ünlü mektuplarından birinde kocasını ve meslektaşlarını, ulusun Büyük Britanya'dan bağımsızlığına karar verirken "hanımefendileri unutma"maya teşvik eder:

Hanımefendileri unutmayın ve onlara karşı atalarınıza olduğunuzdan daha cömert ve iyi davranın. Eşlerin eline o kadar sınırsız bir güç vermeyin. Tüm erkeklerin, imkân bulduklarında zorba olacaklarını unutmayın. Hanımefendilere gerekli ilgi ve özen gösterilmezse bir isyan çıkarmaya kararlıyız ve bize söz ya da temsil hakkı tanımayan hiçbir yasayı kabul etmeyeceğiz.

Abigail uyarısında haklıydı: Neredeyse yüz yıl sonra Seneca Falls, New York'ta, Elizabeth Cady Stanton'ın da aralarında bulunduğu aktivistler, oy verme haklarını garantilemek üzere Amerika'daki kadınlar adına isyan çıkarmak üzere toplandılar.

PHILIP FRENEAU

Amerikan Devrimi'nin Şairi

On sekizinci yüzyılın sonlarında Amerikan edebiyatı sahnesine risaleler, broşürler ve bildirgeler egemen olsa da Amerikan şiiri arka planda gelişmeye devam ediyordu. Püriten şairler zemini oluşturmuş, Yenidünya'da yayımlanan ilk şairler olmuşlardı; ancak konuları İngilizliğe özgüydü. Koloniciler, şekillenmeye başlayan yeni Amerika'yı anlatan kendi "Amerikan" edebiyatlarının oluşmasını arzu ediyorlardı. Koloniciler Britanya'nın egemenliğinden çıkınca edebiyatından da kurtulmak istediler. Artık Amerikan edebiyatının vakti gelmişti.

Od

Od (İng. *ode*) bir kişiyi, yeri, şeyi veya fikri kutlayan ya da anan lirik şiirlerdir. Her çağ bu formu kendi zamanına ve ruhuna göre uyarladığından yıllar içinde değişmiştir. Antik Yunan şairi Pindaros'un (MÖ 552-442) yazdığı odlar bestelenerek halk seremonilerinde söyleniyordu. Roma döneminde şair Horatius (MÖ 65-MS 8) o kadar şenlikli olmayan, daha derin düşünceler içeren odlar yazdı. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda İngiliz romantik şairlerin yazdığı odlar daha kişiseldi ve halka ilişkin temalardansa içsel çatışmaları anlatıyordu.

Yazar Philip Freneau (1752-1832) bu çağrıya yanıt vermek istedi. Freneau varlıklı bir aileden geliyordu, Princeton Üniversitesi'nden mezundu. Princeton'daki öğrenciliğinde geleceğin başkasını James Madison'la oda arkadaşıydı. Bir başka öğrenci arkadaşı Hugh Henry Brackenridge'le birlikte "The Rising Glory of America" ["Amerika'nın Yükselen İhtişamı"] adlı bir od yazmışlardı; bu od, mezuniyet töreninde okunmuştu. Edebiyat kariyerine fena bir başlangıç sayılmaz.

UZAK DENİZLERDE

Ancak Freneau'nün gelecek vaat eden kariyerinden uzaklaşması uzun sürmedi. Gençliğinde Batı Hint Adaları'nda, uzak bir plantasyonda sekreterlik görevine başladı. Doğaya hayranlık duymaya başlamış, adanın o yemyeşil tropik bitki örtüsünün güzelliğini aktarmak üzere tutkulu bir şiir dili geliştirmişti. Coğrafya hayal gücünü kesinlikle etkilemişti; buna rağmen üç yılın ardından köle ekonomisinin bir parçası olmaktan usanıp eve dönmek istedi. Ama o kadar kolay değildi bu: Bir İngiliz gemisi tarafından denizde yakalanıp tutsak edilerek vahşice bir muamele gördü. Bu onda hayatı boyunca süren bir İngiliz nefreti doğurdu.

Freneau denizde yıllar geçirdikten sonra Philadelphia'ya dönmek için bir yolunu buldu; burada oda arkadaşı James Madison, onu Madison ve Thomas Jefferson'ın kurduğu *National Gazette*'nin [Resmi Gazete] başına getirdi. Jefferson ve Madison gazetesinin, Alexander Hamilton ve onun federalist politikalarına karşı anti-federalist yergiler içermesini istiyorlardı. Freneau ve anti-federalist arkadaşları, Hamilton'ın politikalarını fazla muhafazakâr ve monarşiye tehlikeli ölçüde yakın buluyorlardı.

"Amerikan Devriminin Şairi"

Freneau Philadelphia'da siyasi bir yazar olarak ün kazandı. Gazete makaleleri, risaleler ve nihayetinde şiir gibi pek çok türde yazı yazmıştı. Şiirleriyle devrim ruhunu anlatmaya odaklanmıştı. İlk konularından biri olarak da Thomas Paine'den başkasına bakması gerekmemişti.

Paine gibi Freneau'nün de İngiliz sistemlerine büyük bir garezisi vardı; Freneau Paine'i devrimin kahramanca bir temsili olarak görüyordu. En ünlü şiirlerinden biri olan "On Mr. Paine's Rights of Man"de ["Bay Paine'in İnsan Hakları Eseri Üzerine"] Freneau, Paine'in devrim ruhunu tek bir uyaklı beyitle yakalar:

*Böylece insanın kutsal haklarını anlattı kısaca,
Ne de tutarsız kraliyetin planıyla!*

İşte Freneau böyle şiirlerle “Amerikan Devrimi’nin şairi” unvanını kazanmıştır.

“AMERİKAN” BAKIŞI

Ama Freneau bununla yetinmedi. Amerika topraklarına göz gezdiren bir şair olarak, “Amerikan” olarak yeniden hayal edilebilecek başka konular da aradı. “The Indian Burying Ground” [“Yerlilerin Mezarlığı”] şiirinde, ölülerini yatar değil oturur halde gömme âdetlerini anlattığı Amerikan yerlilerini över:

*Yayı harekete hazır halde eğilmiş,
Ve taştan başıyla okları,
Ancak iyi bir yaşamı gösterir
Ve eski fikirlerin heba olmadığını.*

“The Wild Honey Suckle” [“Yabani Hanımeli”] şiirinde, New England’ın yaygın çiçeği hanımeline yüceltir. Popüler Amerikan tütününü bile konu edinmiştir.

Yaşlandıkça Huysuzlaşan Freneau

Yaşlı bir yazar olarak Freneau artık Amerika için yeni bir tehdit görmekteydi: hâlâ dönüp İngiltere’ye bakan, üne yeni kavuşmuş Amerikalı yazarlar. “To a New England Poet” [“New England Şairine”] şiirinde, hâlâ İngiltere’yi ve tüm o ılıtılı soyluları öven bu yazarları (bu örnekte Washington Irving’i) alaya almakta hiç gecikmedi:

*Irving’e bakın gitmiş Britanya saraylarına,
Bambaşka bir halkın yanına,
Varlık ve şöhretle dönecek geri,
Ama Yankiler bilmeyecek bile adını.*

Başarısız Bir Deneme

Freneau "Amerikan Devrimi'nin şairi" olabilir ancak Amerikan şiirinin babası olduğu söylenemez. Yepyeni konulardan bahsetse de hâlâ İngiliz neoklasik geleneğe uygun şiirler yazmaktaydı; bu gelenek, Freneau'nun yoğun biçimde faydalandığı yapı ve biçimlere, kahramanlığa ve eski klasik üsluplara öncelik veriyordu. Hem ruh hem de biçim olarak Amerikan edebiyatı yaratma çabası Freneau'den çok sonra da devam edecekti.

Uyaklı Beyit

İngiliz neoklasik gelenekte popüler olan şiir formu *heroic couplet*, yani beşli ölçü vezninde uyaklı beyitti. Bu uyaklı beyitler, kafiyeyle biten birbirine bağlı dizelerdir. İngiliz neoklasik şair Alexander Pope uyaklı beyitlerin ustası kabul edilirdi. "An Essay on Man" ["İnsan Üzerine Bir Deneme"] şiiri Aydınlanma ruhunu anlatan ünlü bir uyaklı beyitle başlar:

*O halde bil kendini, varsaymadan Tanrı'nın baktığını;
İnsandır insanoğlunun asıl uğraşı.*

Zemin Hazırlamak

Freneau fark etmemiş olabilir ancak onun daha sonraki Amerikan yazarlara muazzam bir zemin hazırladığı herkesçe kabul edilir. Bazıları Freneau'nun "The Wild Honey Suckle" ["Yabani Hanımeli"] şiirini, tema olarak yerel bitkileri kullanan Amerikan transandantalizminin öncüsü olarak görür. Bazıları, Freneau'nun kasvetli şiiri "The House of Night"ta ["Gecenin Evi"] da sonraki dönem Amerikan gotik yazar Edgar Allan Poe'nun izlerini görür.

WASHINGTON IRVING

Edebiyat Haritasına Amerika'yı Yerleřtirmek

Amerika, devrimin ardından "özgürlüğün vatani", siyasi ve felsefi alanda kıymetli zihinlerin yuvası haline geldi. Peki kültürel bir merkez miydi? Pek sayılmaz. Amerikalılar politik anlamda zincirlerinden kurtulmuş olsalar da İngiltere'nin moda, edebiyat ve müzik zevkini izlediklerinden hâlâ İngiltere'ye sıkı sıkıya bağıydılar.

Amerikan edebiyatını uluslararası anlamda yücelten kişinin yaşamının çoğunu Avrupa'da geçiren yazar Washington Irving (1783-1859) olması ilginçtir. Irving, New York'ta İskoçya doğumlu bir baba ve İngiltere doğumlu bir annenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Gençliğinde bol bol Shakespeare gibi büyük yazarların pek çoğunu okudu ancak yazarlığa değil, maceraya ilgi duyuyordu. On dört yaşındayken denize kaçma girişimlerinde bulunsa da George Washington sebebiyle oğullarına bu ismi veren ebeveynlerinin onun için daha büyük hayalleri vardı. Denizcilik yerine Irving'i hukuk okumaya zorladılar.

Gerçek Bay Irving Ayağa Kalkabilir mi Lütfen?

Irving kariyeri boyunca Geoffrey Crayon, Jonathan Oldstyle, Anthony Evergreen gibi pek çok lakap kullanmıştır. *A History of New York'u* [New York Tarihi; 1809] yayımlarken detaylı bir oyun tasarladı; *New York Evening Post*'ta yayınlanan bir makalede, kitabın Diedrich Knickerbocker adında "pek de akli başında olmayan" gizemli biri tarafından yazılıp bırakıldığı açıklanmıştır.

Irving 1804 yılında yirmi bir yaşındayken hastalanınca ailesi sağlığını geri kazanması için onu Avrupa'ya gönderdi ve Irving işte bu dönemde İngilizleri net bir şekilde gözlemledi. Geri döndüğünde erkek kardeşiyle birlikte, New York sahnesindekilerin hi-

civli hikâyeleri ve kısa anlatılarından oluşan *Salmagundi* (et, sebze, kuruyemiş ve meyveden oluşan bir İngiliz tür lüsü) adlı bir dergi çıkarmaya başladılar. İnsanlar bu yepyeni, dedikodu türündeki yazıları hemen benimsedi (gerçi kimse yazarın Irving olduğunu bilmiyordu; isimsiz olarak yazıyordu), ancak bir yıl sonra kardeşler yayıncıyla anlaşmazlığa düşünce dergi kepenkleri indirdi.

Irving hicve yeteneği olduğunu fark etti ve *Salmagundi*'nin ardından, gerçekleri abartılı şekilde sunan ve New York'un önde gelen figürlerini alaycı bir ciddiyetle sergileyen gerçek New York tarihinin bir parodisi olan *A History of New York*'u [New York Tarihi; 1809] yayımladı. Kimse onun iğneleyici kaleminden kaçamıyordu; o dönem başkan olan Thomas Jefferson bile makaraya alınmıştı. Kitap çok komikti ve o dönem büyük sükse yapmış, Irving'e uluslararası başarı kazandırmıştı; Charles Dickens'ın kitabı cebinde taşıdığı söyleniyordu. Bu yeni, hiçbir şeye saygı göstermeyen üslup Mark Twain gibi daha sonraki Amerikan hicivcileri üzerinde muazzam bir etki bırakmıştı.

Hiciv

Hiciv, insanların ve toplumun gerçeklerini açığa çıkarma ve bunları eleştirmek için mizah, abartı ve ironiyi kullanan bir yazı türüdür. Ünlü hiciv örneklerinden biri Jonathan Swift'in 1729 yılında yayımlanan *Alçakgönüllü Bir Öneri* adlı yazısıdır. Swift burada yoksul İrlandalıların, İngiltere'ye borçlarını ödemek için çocuklarını yiyecek olarak İngiliz zenginlerine satmaları önerisinde bulunarak İrlanda'ya uygulanan sert İngiliz politikalarını alaya almıştır.

Tüm başarısına rağmen Irving yine de en meşhur hikâyelerini henüz yazmamıştı: *Rip Van Winkle* ve *Başsız Süvari* [1819] ve *Uykulu Kuytu Söylencesi*. Irving bu hikâyeleri, Geoffrey Crayon adı altında yayımladığı *The Sketch Book of Geoffrey Crayon, Gent.* [Bay Geoffrey Crayon'ın Kısa Anlatıları; 1819] adlı bir seride toplamıştır. Seri,

Irving'in *A History of New York* [New York Tarihi; 1809] eserinden etkilenen İngiliz yazar Sör Walter Scott, Irving'le arkadaşlık kurup ona kısa anlatıları için yeni bir malzeme; Alman halk masallarını sunduğunda ortaya çıkmıştır. Irving, simgesi haline gelen gerçekçi karakterlerini Avrupa gelenekleri ve fabllarıyla dokunmuş otantik Amerikan kırsalına zekice yerleştirerek çalışmasını iyice geliştirmiş ve harika sonuçlar almıştır: Rip Van Winkle, Amerika'nın en kalıcı ve kıymetli karakterlerinden biridir.

Rip Van Winkle: Benjamin Franklin'in Tembel İkizi

Peki kimdir bu karakterler? *Rip Van Winkle ve Başsız Süvari* 1819 yılında *The Sketch Book of Geoffrey Crayon, Gent.*'in [Bay Geoffrey Crayon'ın Kısa Anlatıları; 1819] son kısmı olarak yayımlandı. Burada Irving, çalışmayarak başarı kazanan rahat bir figür olan Amerikan anti-kahramanını yaratmıştır. Rip, Catskill Dağları yakınındaki küçük bir kasabada yaşayan, sevilen bir adamdır. Ancak karısı bir iş bulması için sürekli başının etini yer. Rip aylaklık etmeyi, hikâyeler anlatmayı, hediyeler vermeyi ve Catskills'te tek başına serüvenlere atılmayı sever. Rip karısının dırdırından kurtulmak için ormana gitmeye karar verir ve Hollanda'ya özgü bir kıyafet giymiş, bir fıçı taşımak için kendisinden yardım isteyen bir adamla karşılaşır. Dağda birlikte giderlerken dokuz kuka oynayan bir grup adamla karşılaşılır. Adamlar Rip'e bir içki ikram eder, Rip de uyuyakalır. Uyandığında yirmi yıl geçtiğini ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın olup bittiğini öğrenir. Rip, Amerikan tarihinin en zorlu dönemlerinden biri boyunca uyumuş, kılına bile bir şey olmamıştır. Onun hikâyesi Amerikalıların, çok çalışmayı sevmeseler bile yine de kendi çaplarında bir başarı yakalayabileceklerine dair umut duymalarını sağlamıştır.

Kısa Anlatı

Kısa anlatılar (İng. *sketch*) genellikle okuyucunun kültürü dışından, egzotik bir şey hakkında yazılan kısa tasvirlerdir. Bu anlatıların dili

sıklıkla, yazar sanki okuyucuyla sohbet ediyormuş gibi teklifsiz, gündelik bir üsluptadır. Bu tür anlatıların Irving'in döneminde meşhur olmasının sebebi, başka yerler hakkında halkın merakını çabucak yatıştıran metinler olmalarıydı.

Uykulu Kuytu Söylencesi

Kimin kafasında vahşi bir at üstünde gece vakti mezarlıktan geçen başsız süvari görüntüsü canlanmaz ki? Takatsiz öğretmen Ichabod Crane ve cılız atı ile kasabalı güzel, Crane'in aşkı Katrina Van Tassel, okuyucuların hayal dünyalarına derhal kazınan karakterlerdir. Hafiften ürkütücü bir atmosfere sahip Amerika kırsalının gerçekçi tasvirleri, Irving'den sonraki pek çok yazarı etkilemiştir. Hikâye yayımlandığından beri pek çok kez uyarlanmış, *Sleepy Hollow* [Uykulu Kuytu; 2013] adlı popüler bir televizyon dizisine de ilham olmuştur.

Plymouth Limanı'ndaki *Mayflower* gemisinin bir modeli, ziyaretçilere Amerikan edebiyatının başlangıcını oluşturan ilk Avrupalı yerleşimcilerden oluşan Plymouth Kolonisi'ni hatırlatıyor.

Thomas Jefferson, John Locke gibi Aydınlanmacı düşünürlerin fikirlerinden etkilenecek Bağımsızlık Bildirgesi'ni hazırladı. Burada delegeler, 1776 Temmuz'unda bildirgeyi imzalıyor.

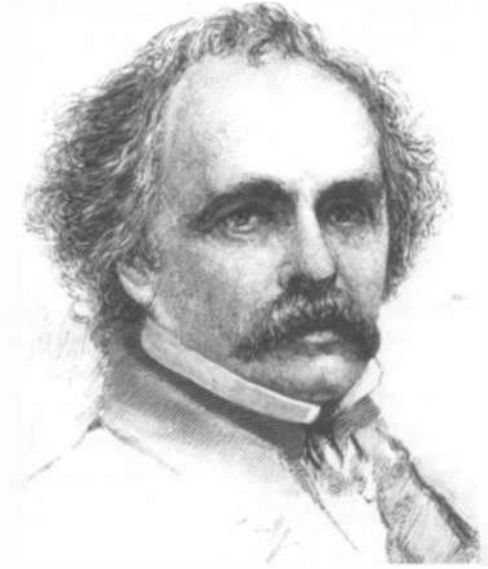

Sol: Abigail Adams'ın kocası John'la mektuplaşmaları Amerikan edebiyatındaki en entelektüel ve romantik ilişkilerden birini gözler önüne serer. John Adams, Kıtasal Kongre'ye katılırken Abigail ona şöyle tembihte bulunur: "Hanımefendileri unutmayın."

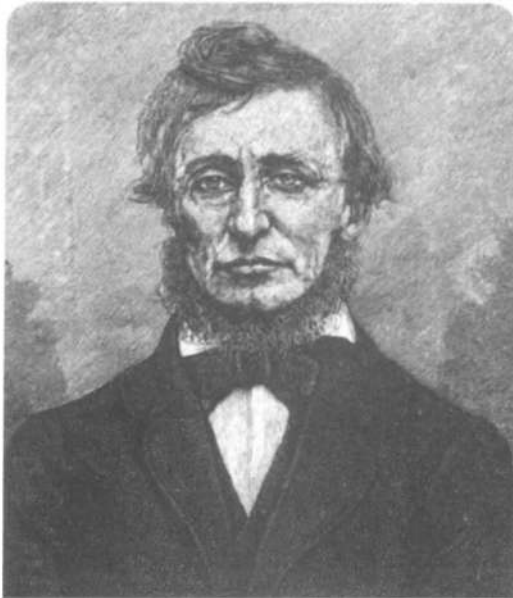
Sağ: Henry Wadsworth Longfellow, "Paul Revere's Ride" ["Paul Revere'nin Gezintisi"] şiirinde dörtnala giden bir atın ritmini yakalamayı başarmış, aynı zamanda da bir Amerikan sembolü yaratmıştır.

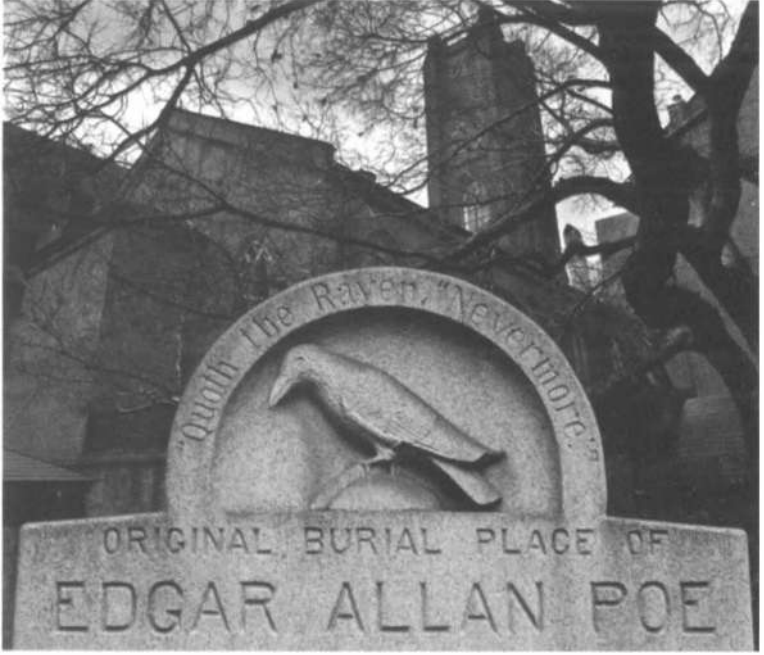
Henry David Thoreau 1845 yılında Massachusetts'teki Walden Gölü kıyılarında bir kulübe inşa etmiş ve doğayla iç içe yaşamak üzere buraya yerleşmiştir. Bunun sonucunda, *Walden Gölü* kitabı nesiller boyu çevrecilere esin kaynağı olmuştur.

Nathaniel Hawthorne'un *Yedi Çatılı Ev* ve *Kızıl Harf* gibi eserleri Amerika'nın püriten geçmişiyle sancılı ilişkisini yansıtır. Hawthorne'un kendisi de Salem cadı yargılamalarını yöneten aile büyüklerinden biri yüzünden utanç duyuyordu.

Thoreau'nun yazıları, Amerikan transandantalizminin bir dışavurumuydu.

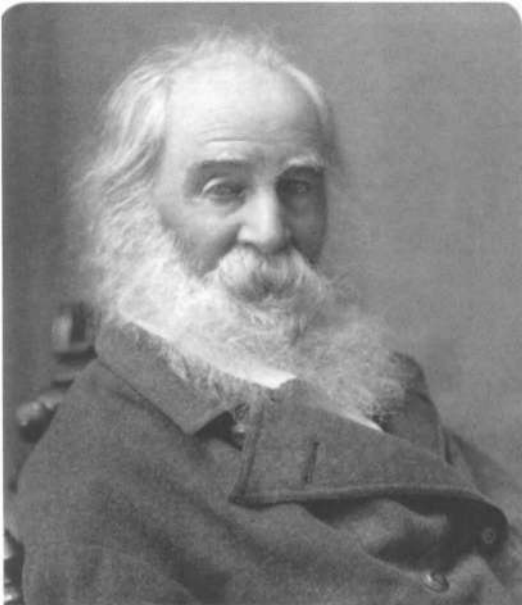
Edgar Allen Poe'nun mezarındaki kuzgun tasviri ziyaretçilere yazarın en ünlü edebi yapıtlarından birini hatırlatmaktadır. Poe, Amerikan gotik edebiyatının ilk yazarlarından dı.

Harriet Beecher Stowe, *Tom Amca'nın Kulübesi* romanında köleliğin kötülükleri konusunda kuzeylilerin epey öfkelenmesine sebep olmuştu. Raoman her ne kadar aşırı duygusal bulunarak eleştirilse de İçsavaş'a giden yıllarda oldukça popülerdi.

Köle olarak doğan Frederick Douglass, konuşmalarında ve *Özgürlük Yolu: Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü* adlı otobiyografisinde köleliğe şiddetle karşı çıkmıştır. Douglass, İçsavaş patlak vermeden önce kölelik karşıtlarının sözcüsü haline gelmiştir.

Belki de başka hiçbir şair Amerikan edebiyatının edebi üslubunu Walt Whitman'dan daha iyi somutlaştırmaz. *Çimen Yaprakları*, gelişen bir ülkenin coşkusunu kutlarken şiirsel anlamda da çığır açmıştır.

Robert Frost'un "Stopping by Woods on a Snowy Evening" [Karlı Bir Akşamda Ormana Uğramak] gibi çok beğenilen şiirleri, şairin çok sevdiği New England'ın keskin tonları ve ritimlerini yansıtır.

JAMES FENIMORE COOPER

Amerikan Romanının Babası

James Fenimore Cooper (1789-1851) edebiyat kariyerine bir anlık hevesle başlamıştır: Evinde oturmuş bir İngiliz romanı okurken gururla karısına, kendisinin daha iyisini yazabileceğini bildirdi. Karısı Susan bunu kanıtlaması için ona meydan okuyunca Cooper da onunla iddiaya tutuştu. Bir yıl içinde İngiliz sosyetesine hakkındaki ilk romanı *Precaution*'ı [İhtiyat, 1820] tamamladı. Kitap tam bir fiyaskoydu.

Pes etmeyen ve yeteneğine son derece güvenen Cooper yılmadı. Sonraki üç yıl içinde iki roman daha yayımladı: 1821'de *The Spy* [Casus] ve 1823'te *The Pioneers* [Akıncılar]. *The Spy* [Casus], Amerikan Devrimi'nin ilk tarihi aşk romanlarından biriydi. Cooper, *The Pioneers* [Akıncılar] ile önemli bir yazar olarak kendini kanıtladı. Roman 3500 adetten fazla sattı ve Cooper'ın en çok bilinen karakteri Natty Bumppo ortaya çıktı. Natty Bumppo ilk kurgusal Amerikan kahramanıydı.

ASİ ŞAKACI COOPER

Cooper gençliğinde parlak bir öğrenciydi ancak sürekli başının belaya girmesine sebep olan asi bir yanı vardı. Yale'deyken barut bulup bununla sınıf arkadaşının kapısını patlatmıştı. Sınıfa bir eşek bıraktığında üniversite yöneticileri onu okuldan attılar. Kendi dönemindeki pek çok genç gibi o da denizin vaat ettiği maceraların büyüüne kapılıp denizci oldu. 1809 yılında İngiliz ticaret gemisi *Stirling* ile denize açıldı. Denizdeyken korsan saldırılarıyla, ayyaş ve çılgın denizcilerle karşılaştı; İngiliz Kraliyet Donanması'nda zorla hizmet etmek üzere seçildi. Nihayetinde varlıklı bir aileden gelen Susan De Lancey'yle tanıştıktan sonra yerleşik hayata geçti.

Cooper'ın babası öldüğünde, çift onun New York'taki devasa mülküne taşındı.

Beyaz ebeveynler tarafından yetiştirilen Natty Bumppo, aynı zamanda Delaware yerlileri arasında yetişip onların becerilerini öğrenir. Hristiyanlardan eğitim aldığı için de her iki dünyayı da tanımaktadır. Mohikanlar tarafından evlat edinilen Natty, Mohikan şef Chingachgook'la birlikte seyahat eder. Natty güçlü, becerikli biridir ve vahşi yaşamda nasıl hayatta kalınacağını bilir. Hem sınır bölgesinde hem de Yenidünya'da bilgeliğe sahip bir kahramandır.

Natty'nin İsimleri

Natty Bumppo'nun birçok takma adı vardı. Gençken, geyikleri hemen fark etme becerisinden ötürü *Hawkeye* (Şahin Göz) lakabını kazanmıştı. İnsanlar ona "Kılavuz" derlerdi, çünkü ormanda kaybolmuş, çaresiz haldeki pek çok New Englandlıya yol gösterirdi. Dürüstlüğünden ötürü "Yalın Dil", tüfeğini kullanma becerisinden ötürü de "Geyik Avcısı" lakabını kazanmıştır. Son olarak da yaşlılığında giydiği geyik derisi çoraplar sebebiyle "Deri Çorap" lakabını almıştır. *The Leatherstocking Tales*'ta [Deri Çorap Hikâyeleri; 1841] Cooper, Amerikan değerleri ve Amerikan yerlileri hakkında günümüzde hâlâ geçerliliklerini koruyan bazı arketipler yaratmıştır. *Son Mohikan* romanındaki Chingachgook "soylu Kızılderili"yi simgelerken Huron şefi Magua, "intikamcı bir yerli" örneğidir. Natty Bumppo dürüstlük, onur ve beceri gibi Amerikan değerleriyle eşanlamlı olmuştur. "Son Mohikan" ifadesi, "bir ırkın hayatta kalan son asil üyesi" anlamına gelmiş ve hem beyaz adam Natty hem de Amerikan yerlisi Chingachgook'u temsil etmiştir. *The Leatherstocking Tales* [Deri Çorap Hikâyeleri], Natty'nin yaşamındaki başlıca önemli olayları izler. Cooper bunları düzensiz biçimde yazarak Natty'nin yaşlı bir adam olduğu *The Pioneers* [Akıncılar] romanıyla başlamıştır.

YAYIN TARİHİ	KITAP ADI	NATTY'NİN YAŞAMINDAKİ DÖNEM
1841	<i>The Deerslayer</i> [Geyik Avcısı]	Natty'nin gençliği; hem sınır bölgesinin hem de Yenidünya'nın bir bireyi olarak kendi konumuyla ilk yüzleşmesi.
1826	<i>Son Mohikan</i>	Natty kahramanlığının doruğundayken; Fransız-Kızılderili Savaşı döneminde geçer.
1840	<i>The Pathfinder</i> [Kılavuz]	Tam anlamıyla bir aşk hikâyesi; orta yaşlı bir adam olan Natty genç bir kadınla mutlu bir yuva kurmak ister (ama yapmaz).
1823	<i>The Pioneers</i> [Akıncılar]	Natty'nin yaşlılığı; medeniyetin saldırısıyla yitip giden bir soyluluk örneği.
1827	<i>The Prairie</i> [Ovalar]	Natty yaşamının son yıllarında; sınır bölgesindeki oldukça beceriksiz akıncılara yardımcı olur.

Mark Twain: Yazarların Korkulu Rüyası

Mark Twain, eğer iyi olduğundan yeterince emin değilseniz kitabınızı incelemesini isteyeceğiniz biri değildi. Asla bir başka yazıyı eleştirmekten çekinmeyen Twain, Cooper'ın eserini 1895 yılında yazdığı "Fenimore Cooper'ın Edebi Suçları" adlı meşhur ve çok komik makalesinde inceledi. Twain'in, Cooper'ın ihlal ettiğini söylediği "edebiyat sanatının kuralları"ndan (Twain Cooper'ın *The Deerslayer*'da [Geyik Avcısı] bu 115 kuralın en az 114 tanesini ihlal ettiğini söyleyerek örnekler verir) bazıları aşağıdaki gibidir:

- Aşırı süslü dil: "Yazarlar mübalağadan uzak durmalıdır."

- Akla sığmaz karakterler: “Bir hikâyedeki karakterler sohbet ederken konuşmalar doğal olmalıdır ve normal insanların o şartlardaki konuşmalarına benzemelidir.”
 - Mantıkdışı olay örgüsü: “Bir hikâyedeki karakterler sadece olasılıklarla sınırlı kalmalı, mucizeleri bir kenara bırakmalıdır.”
-

Amerikan Romanının Babası

Cooper buna devam edip Natty hakkında beş kitap daha yazacak, bunların tamamına *The Leatherstocking Tales* [Deri Çorap Hikâyeleri; 1841] denecekti. Dünya çapında herkes Natty Bumpo karakteriyle ve Amerikan yaşamının zorluklarıyla büyülenmişti. Egzotik Amerikan sınır bölgesinde geçen girift, sürükleyici ve heyecan uyandıran hikâye örgüleri, halkın Bumpo’nun hikâyelerini daha çok merak etmesini sağladı. James Fenimore Cooper bu kitaplarla “Amerikan romanının babası” olarak yerini sağlamlaştırmış oldu.

Yaşamı boyunca Cooper’ın edebiyat alanındaki itibarı göklere yükselirken şahsi itibarı yerle bir oldu. Amerika ve İngiltere’deki eleştirmenler yazılarına saldırdığında o da eleştirmenlere saldırmak ve itibarını korumak için sayısız davaya bulaştı. İnsanlar New York’taki devasa mülkünde piknik yaptıklarında onları da dava etti. Kibirli bir çatlak olarak nam saldı. Yaşamının sonlarında öylesine rezil olmuştu ki ailesinden yaşamına dair herhangi bir hikâyenin yayımlanmasına izin vermemelerini talep etti. Problemlü kişiliğine rağmen Cooper’ın Amerikalı yazarlar arasındaki ünü günümüzde bile gayet sağlamdır.

BÖLÜM 3

BİR AMERİKAN EDEBİYATI YARATMA

1840 itibarıyla Amerika politik olarak kendini kabul ettirmişti ancak Amerikan edebiyatı hâlâ arayışta kapalıydı. Washington Irving ve James Fenimore Cooper Amerikan edebiyatını dünyanın gözünde yükseltmiş, vahşi Amerikan doğası içinde geçen kitaplarla Avrupa'yı etkisi altına almıştı; ama yine de ulusun, ruhunu tanımlayan bir edebiyatı yoktu henüz. Amerika, yakın geçmişindeki önemli figürlerin yanı sıra Amerikan yerlilerini de anma amacıyla geleneksel ölçüleri ve formları kullanarak zarıf yapıda şiirler yaratan Harvard'ın önde gelen profesörü Henry Wadsworth Longfellow ile ulusal şairini bulduğunu sandı. Ancak Amerikan edebiyatının gerçek şiirsel üslubunu bulmasına birkaç on yıl vardı hâlâ.

1840'tan kısa bir süre sonra Amerika'da Amerikan Rönesansı denen bir yaratıcılık patlaması oldu; bu dönemde küçük bir grup yazar, Amerikan yazınındaki en iyi ve yaratıcı eserlerden bazılarını üretti. Bu akım, on sekizinci yüzyıl sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başında Avrupa'dan esip geçmiş ve daha dramatik, imgesel ve içgüdüsel bir edebiyata yol açan romantik akımın peşinden gelmişti. Amerikalı yazarlar kendi içlerinden gelen ve her tür biçimi alan yaratıcı eserler üretmek adına artık eski edebi formlar ve geleneklerden bağımsızlaşabileceklerini hissediyorlardı.

Yazarlar bu eserleri üretirken ulus da bir sonraki krize yaklaşmaktaydı: İçsavaş. Harriet Beecher Stowe, Frederick Douglass ve Lydia Maria Child gibi bir grup yazarsa çok geçmeden ülkeyi ikiye bölecek bir konu üzerine eserler üretti: kölelik.

HENRY WADSWORTH LONGFELLOW

Amerika'nın İlk Önemli Şairi

Bilin bakalım şu meşhur dizeleri kim yazdı?

Dinlerseniz duyacaksınız çocuklarım

Paul Revere'nin gece yarısı gezintisini

Yanıt? On dokuzuncu yüzyılda Amerika'nın sevilen şairi ve Amerikan edebiyatındaki ("Paul Revere's Ride" ["Paul Revere'nin Gezintisi"]) şiirindeki dizeler de dahil) en kalıcı şiirlerden bazıları'nın yaratıcısı Henry Wadsworth Longfellow (1807-1882). Longfellow Amerika'ya edebi anlamda bir önem kazandırdı: 1884 yılında Londra'daki Westminster Abbey Şairler Köşesi'ne bir büstü konuldu, böylece İngiltere'de onurlandırılan ilk Amerikalı şair oldu.

Peki kimdi Longfellow? Henry Wadsworth Longfellow, 1807 yılında Portland, Maine'de doğdu. Oldukça seçkin bir aileden geliyordu; babası iyi eğitilmiş bir avukattı, büyükbabası da Bağımsızlık Savaşı'nda general olarak görev almıştı. Longfellow, Maine'deki Bowdoin College'da okudu; burada gelecekte önemli konumlara gelecek birtakım kişilerin yanı sıra geleceğin ünlü yazarı Nathaniel Hawthorne'la tanıştı. Longfellow'un babası (tabii ki de) onun hukuk okumasını istiyordu ancak okuldaki son senesinde Longfellow bir mektup yazarak babasına şöyle bir açıklamada bulundu: "En çok arzu ettiğim şey edebiyatın gelecekteki itibarını artırmaktır, tüm ruhum bu tutkuyla yanmaktadır."

AMERİKALI ESTETİKÇİ

Longfellow, Bowdoin'de geçirdiği yıllarda bilhassa diller konusunda uzmanlaştı. Longfellow mezun olduktan kısa bir süre sonra dil kürsüsü kurulduğunda okul bu görevi ona önerdi. Üniversite Long-

fellow'u dil becerisini daha da artırması, edebi geleneklere dair bilgisini derinleştirmesi ve Avrupa kültürlerine aşina olması için Avrupa'ya gönderdi; böylece nihayetinde bir Avrupa kültürü "estetikçisi" olacaktı. Longfellow Avrupa'yı gezerek geleneklerini, zevklerini ve Avrupa'daki başlıca ülkelerin sanatlarını özümseyerek üç yıl geçirdi.

Şiir Dersi

Şiirde dizeler ölçülere, vurgulanan ve vurgulanmayan hece kalıplarına dikkat edilerek yazılır. Ölçü birimine *ayak* denir. Şiir çeşitli ölçü biçimlerinde ya da ayakların birleşimiyle yazılır. Örneğin bir dizede dört *trochee*nin (bir vurgulu bir vurgusuz ilerleyen uyak ölçüsü) birleştiği şiir ölçüsüne *trochaic tetrameter* (*tetra* "dört" demektir) denir.

AYAK TÜRLERİ	(VURGULU: S) (VURGUSUZ: U)	ÖRNEKLER (KALINLAR VURGULU)
<i>Iamb</i> (bir vurgusuzun ardından bir vurgulu hece ölçüsü)	U/S	Shall I compare thee to a summer's day ? (Bir yaz gününe mi benzeteyim seni?)
<i>Trochee</i> (bir vurgulu bir vurgusuz hece ölçüsü)	S/U	Speak in tones so plain and childlike (Konuşarak çok yalın ve çocuksu bir sesle)
<i>Dactyl</i> (bir uzunun ardından iki kısa hece ölçüsü)	S/U/U	Loud from its rocky caverns (Kayalık mağaralarıyla gürültülü)
<i>Anapest</i> (iki kısa bir uzun ölçüsü)	U/U/S	Listen, my children and you shall hear (Dinlerseniz duyacaksınız çocuklarım)
<i>Spondee</i> (iki uzun hece ölçüsü)	S/S	With swift, slow; sweet, sour; adazzle, dim (Hızlı ve yavaş; tatlı ve ekşi; parlak ve solukla)

Longfellow İspanya'dayken bir başka ünlü Amerikalı yazar Washington Irving'le tanışıp bir süre onunla kaldı. Irving, tıpkı kendi popüler versiyonu gibi, Longfellow'u da Avrupa yaşamına dair kendi gözlemlerini yazmaya teşvik etti. Longfellow, 1834'te *New-Yorker* dergisinde (1925 yılında yayın hayatına başlayan günümüzün meşhur *New Yorker* dergisiyle bir bağlantısı yoktur) yayımlanan "The Wondrous Tale of a Little Man in Gosling Green"i ["Gosling Green'deki Küçük Bir Adamın Fevkalade Hikâyesi"] yazmaya başladı ancak ilgisini kaybedip projeden vazgeçti.

Longfellow Avrupa turundan sonra yeni yaşamına başladı: Bowdoin'de profesörlüğe başladı, çocukluk arkadaşıyla evlendi ve rahat bir yaşam sürdü. Gerçi rahatı biraz fazla yerindeydi; yurtdışındaki kozmopolit deneyimlerden sonra yeni yaşamı ona boğucu geldi. Longfellow karısıyla birlikte Cambridge, Massachusetts'e taşınmaya ve Harvard College'da on sekiz yıl boyunca sürdüreceği profesörlük görevine başlamaya karar verdi.

Avrupa'yı Amerika'ya Taşıma

Longfellow Harvard'da, nihayet hayalini kurduğu edebi kariyerini oluşturmaya başlamıştı. Okulda bir yandan modern diller bölümünü kurarken edebiyat derslerinde okutulması standart haline gelen *The Poets and Poetry of Europe* [Avrupalı Şairler ve Şiir Sanatı; 1845] adlı bir antoloji yazdı. Bu antoloji Amerikalıların, Avrupa'nın engin edebiyat geleneğiyle bağ kurmasına yardımcı oldu.

Temelde bu, Longfellow'un kelimeler dünyasına yaptığı en büyük katkıydı: Avrupa'yı Amerika'ya taşımıştı. "Defence of Poetry" ["Şiir Savunması"] makalesinde şunu savunur: "Bir ulusun gerçek görkemi ... nehirlerinin haşmetinde, dağlarının yüksekliğinde, göğünün güzelliğinde değil, zihinsel gücünde –zekâsının haşmetinde– ve ahlaki doğasının yüceliği, derinliği ve saflığında yatar." Longfellow Amerikan kültürünün entelektüel Avrupa'da yüksek bir yere geldiğini görmek istiyordu.

Kendi yazılarında bunu pratiğe, Avrupa vezinlerini Amerika'ya özgü konulara uyarlayarak döküyordu. Aşağıda bazı ünlü örnekleri bulabilirsiniz.

"The Song of Hiawatha" ["Hiawatha'nın Şarkısı"]

"The Song of Hiawatha" ["Hiawatha'nın Şarkısı"; 1855] Ojibwe yerlisi Hiawatha'nın hikâyesini anlatmak üzere epik şiirle *trochaic* ölçüyü birleştirmiştir. Longfellow şiirin ölçüsünü, yurtdışındayken okuduğu *Kalevala* adlı Fince epik şiirden (destandan) örnek almıştır. Longfellow bu Fince şiirin *trochaic tetrameter*, yani ilk heceye vurgu yapan ölçüsünün Amerikan yerlilerinin konuşmalarının ritmine çok iyi uyum sağladığını düşünmüştü. Bu da oldukça ritmik bir şiir ortaya çıkarıyordu:

*Bir ulusun efsanelerini sevenler,
Bir halkın baladlarını da sever,
Uzaklardan gelen sesler gibi,
Durup dinlemeye çağırır bizi,
Konuşarak çok yalın ve çocuksu bir sesle,
Zar zor ayırt eder insan bunların,
Şarkı mı yoksa sözler mi olduğunu;
Dinle bu yerlilerin efsanesini,
Bu Hiawatha'nın şarkısını!*

Her bir dizenin ilk hecesindeki vurguyu duyabiliyor musunuz? Böyle şiirler genellikle ritim ve ölçü konusunda mükemmel örnekler olarak görülürdü. Şiir son derece popüler oldu ve 50.000 kopyadan fazla sattı.

"Paul Revere's Ride" ["Paul Revere'nin Gezintisi"]

"Paul Revere's Ride" ["Paul Revere'nin Gezintisi"] Longfellow'un popüler şiir derlemesi *Tales of a Wayside Inn*'in [Yol Kenarındaki Handan Hikâyeler; 1863] ilk şiiridir. Bu derlemedeki şiirlerinde

Longfellow, ortaçağ döneminin İngiliz yazarı Geoffrey Chaucer'ın başyapıtı *Canterbury Hikâyeleri*'ni [1476] örnek aldı. Longfellow, ulusunun yakın geçmişindeki önemli figürleri anmak için anlatı tarzını ve koşuk formunu kullandı. "Paul Revere's Ride" ["Paul Revere'nin Gezintisi"] dört nala giden bir atın ritmini tutturmak üzere seçilen *anapestic tetrameter* (bir dizede dört *anapestic* ayağın yer aldığı vezin) ile yazılmıştır:

*Dinlersen duyacaksın çocuğum,
Paul Revere'nin gece yarısı gezintisini
Nisanın on sekizinde, yetmiş beşte:
O meşhur günü ve yılı anımsayan
Bir adam zor bulunur artık yaşayan.*

Dörtnala giden atı duyabiliyor musunuz? Şiir kendi döneminde son derece popülerdi ve belki de Longfellow'un en çok hatırlanan şiiriydi.

Ahenksiz

Longfellow'un şiirleri okuma ve ezberleme örnekleri olarak sınıflarda sık sık kullanılırdı. Ancak yıllar geçtikçe "The Song of Hiawatha" ["Hiawatha'nın Şarkısı"] gibi şiirlerdeki bu ritmik tarz insanlara çocukça gelmeye başladı ve şiir sanatını fazla duygusal gösterdiği için eleştirildi.

Ateş Başı Şairleri

Longfellow, Ateş Başı Şairleri denen bir grubun üyesiydi; bu ifade, İngiliz ustalarla aynı seviyedeki ilk Amerikan şairler grubu için kullanılırdı. Gruptaki diğer şairler arasında Oliver Wendell Holmes Sr., James Russell Lowell ve William Cullen Bryant da vardı. Bu şairler geleneksel biçimleri tercih edip deneyden kaçındılar. Kendi dönemlerindeki tartışmalı konuları, mantıktan ziyade okuyucuların

duygularına hitap eden yumuşak, romantik üsluptaki eserlerinde işlediler.

Longfellow kendi döneminde bir edebiyat deviydi. Şiirden para kazanmanın son derece zor olduğu bir çağda bir dönem Longfellow'un şiir geliri, Harvard'daki kazancıyla yarışacak noktaya gelmişti. Ancak yıllar içinde gözden düştü; şiirleri de duygusal derinlikten yoksun ve Amerikan ruhunun canlılığını yansıtamadığı gerekçesiyle eleştirildi. Adeta Longfellow biraz fazla ince, edebi formlardaki ustalığı da Amerikan kültürünün farklı zevklerini kapsayamayacak kadar asildi. Longfellow'un popüler olması ve gözden düşmesi, edebiyat alanındaki cazibe unsurlarının ve değerlerin nesiller boyunca nasıl değiştiğine dair iyi bir derstir.

TRANSANDANTALİZM VE KARANLIK ROMANTİKLER

Arpacı Kumrusu Kız Kardeşler

Avrupa'da on sekizinci yüzyılın sonlarında baş gösteren oldukça ilginç bir akım, Ralph Waldo Emerson adlı genç bir Üniteryen rahiple Amerika'ya ulaştı. Bu akım *romantizmdi* ve Batı dünyasının edebi, siyasi ve dini çehresini tamamen değiştirdi.

"Bu sabah gördüğüm büyüleyici topraklarda hiç şüphesiz yirmi, otuz kadar çiftlik var. Miller bu arsanın sahibi, Locke şuranın, Manning de ormanın ötesinin. Ama hiçbiri bu manzaranın sahibi değil."

—Ralph Waldo Emerson, "Nature" ["Doğa"]

ROMANTİZM

Romantizm doğa, duygular ve birey üzerine odaklanan fikirler ve edebi eserlerde görülen bir akımdı. İnsanoğlunun özündeki iyiliği, insanın doğayla doğrudan bağlantısını ve bireyin değerini yüceltiyordu.

İngiliz yazarlar William Wordsworth (1770-1850) ve Samuel Taylor Coleridge (1772-1834), 1798 yılında yayımlanan *Lyrical Ballads* [Lirik Baladlar] adlı toplu şiirleriyle buna kapı açmışlardı. Bu eser, Coleridge'in şiiri "Yaşlı Gemici" ile başlıyor, Wordsworth'un şiiri "Tintern Abbey" ["Tintern Manastırı] ile sonlanıyordu. Lirik ve dramatik bu derleme "insanların kullandığı gerçek dil"de yazılmıştı ve oldukça duyguluydu. Wordsworth ve Coleridge kitabın önsözünde "sıradan yaşamdaki durum ve olaylar" aracılığıyla "doğamızın temel ilkelerinin" izini sürmek istediklerini belirtmişlerdi.

Aydınlanmanın mantık, yapı ve düzene uyma konusunda zihni katı biçimde dizginlemesinden ve kalbin aklın yanında ikinci planda kalmasından memnun olmayan romantikler, insan zihni ve kalbinin yaratıcı güçlerine vurgu yaptılar. Avrupa ve Amerika'da Freneau'nünkiler gibi neoklasik şiirler kenara itildi ve Longfellow gibi yazarlar zarifçe ölçüendirilmiş şiirlerinde hareketin coşkulu dramından ve lirik doğasından ilham aldılar.

TRANSANDANTALİZM

Bu akım Amerika'da transandantalizm olarak eşsiz bir biçim aldı; ufak çaplı ancak kalıcı olan bu akım on dokuzuncu yüzyılın başında Amerika'nın entelektüel gelişiminin rotasını değiştirdi. Ralph Waldo Emerson (1803-1882) romantik döneme ait fikirleri alıp "Nature" ["Doğa"] adlı kısa makalesinde bunları ilahiliğe dair kendine has yeni düşünceleriyle harmanladı; transandantal dönemde yol gösterici olan bu makale on dokuzuncu yüzyılda birçok yeni yazar ve düşünüre zemin oluşturdu.

Transandantalizm, yani aşkıncılık akımının özünde bireyin Tanrı'yı deneyimlemek için sezgiler yoluyla, duyarlarla algılanan fiziksel dünyanın ötesine geçebileceği inancı vardı. Transandantalistler, Tanrı'nın akıl yoluyla bilinebileceğini söyleyen Locke'un ya da kilise üyelerine duygu yoluyla Tanrı'ya ulaşmalarını salık veren Jonathan Edwards'ın aksine, Tanrı'yı deneyimlemek için yalnızca sezginin gerektiğine inanıyorlardı.

Hawthorne ve Transandantalistler

Yazar Nathaniel Hawthorne, yenilikçi Üniteriyen rahip George Ripley (1802-1880) tarafından 1841 yılında kurulan ve talihsiz bir kurum olan Brook Farm Transandantal Ütopya Komünü'ne alındı. Hawthorne, karısı Sophia'yla evlenebilmek için para biriktirmek umuduyla komüne katılmıştı ancak çok geçmeden hayal kırıklığına

uğradı. “Altın madeni” olarak adlandırılan gübreleri sevgi dolu bir şekilde küreme işine atanmıştı ve buna katlanamıyordu. Sophia’ya içini dökerek çiftçiliğin bu kadar zor olacağını tahmin etmediğini ve ruhu “tamamen gübre yığınınına gömülmeden” oradan kaçmayı arzuladığını söyledi. Transandantalizme karşı ömrü boyunca nahoş duygular beslemeye de devam etti.

Karanlık Romantikler

Romantik akımın daha karanlık bir tarzı da on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıktı: Başlıca bir grup yazar –diğerlerinin yanı sıra Nathaniel Hawthorne, Herman Melville ve Edgar Allan Poe– günah, suçluluk ve kötülük gibi daha karanlık temalar hakkında yazmaya başladı. Bu yazarlar insan kalbinin daha karanlık yanıyla ilgileniyor, romantiklerin ve transandantalistlerin neşeli bakış açılarıyla tatmin olmuyorlardı. İnsan doğasının yüzleşmesi zor yanlarına baktılar. Temalarını aktarmak için detektiflik hikâyeleri ve psikolojik romanlar gibi yeni formlar yarattılar.

RALPH WALDO EMERSON

Amerika'nın Platon'u

Washington Irving ve Henry Wadsworth Longfellow Amerika'yı edebiyat sahnesine yerleştirmiş olsalar da detayları belirleyen Ralph Waldo Emerson'dı. Emerson sayesinde Amerika sonunda kendi edebiyatının kurucusuna, kendi "yerli" filozofuna kavuştu. Emerson Amerikalıların dikkatini kendi edebiyat geleceklerine, yeni idealler geliştirmeye ve tamamen yeni bir Amerikan bilinci şekillendirmeye çevirdi.

Emerson, 1836'da "Nature" ["Doğa"] makalesinin yayımlanmasıyla günümüzde Amerikalı transandantalistler olarak bilinen edebi ve felsefi grubun merkezi haline geldi. Bu entelektüeller, sanatçılar ve yazarlar, bu "Concordlu bilge"nin ne söyleyeceğini duymak için akın akın ona gidiyorlardı. Fikirlerini paylaşmak, transandantalizmin, Amerikalı kadın ve erkeklerin zihinlerinde ve ruhlarında ne anlama geldiğini ayırıştırmak üzere düzenli olarak Boston'da buluşuyorlardı. Bu grup (başta aşağılayıcı bir ifadeyle) "Transandantal Kulüp" olarak anılmaya başlandı. Grup, Emerson'ın "Nature" ["Doğa"] makalesini manifestoları olarak kullandı.

Emerson bu yapıtaş niteliğindeki makalede Amerikalılar için yepyeni bir entelektüel ve spiritüel çerçeve sunar. "Nature" ["Doğa"], kısa bir makale olmasına rağmen Emerson'ın yaşamı boyunca benimsediği tüm fikirleri içerir:

- Evren iki şeyden oluşmuştur: doğa ve ruh.
- Doğa'nın bir parçası olduğunuz için Tanrı'nın da bir parçasısınız.
- Doğayla iletişim kurduğunuzda Tanrı'yla da iletişim kurmuş olursunuz. Tanrı sizden ayrı ya da doğadan ayrı var olmaz.
- Doğa sizi inanca ve mantığa geri kavuşturabilir.

Emerson bu makaleyi, genç yaşamındaki önemli bir kırılma noktasının ardından yazdı. Yalnızca birkaç yıl evliliğin ardından ilk karısı Ellen'ı kaybetmişti. Bu hassas kriz döneminde kendisine destek olması gereken spiritüel ve entelektüel gelenekler, Üniteryen bir rahip olan Emerson'ı hayal kırıklığına uğratmıştı. Boston Üniteryenizmi için, kilise cemaatinin spiritüel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamadığı için bir "ceset kadar soğuk" dedi. Elem içinde ve spiritüel bir destek arayışıyla Avrupa'ya gitti.

Marazi Merak

Emerson karısının ölümüyle öylesine çıldırmıştı ki, bir yıl sonra mezarını ziyarete gittiğinde içine bakmak için tabutunu açmıştı.

Emerson yenilenmiş ve yurtdışındaki entelektüel görüşmelerden cesaretlenmiş olarak geri döndü; bu görüşmeler arasında Thomas Carlyle ve romantik dönemin iki önemli yazarı, William Wordsworth ve Samuel Taylor Coleridge ile tanışması da vardı. Hem bu yazarlar hem de İncil'i sadece kutsal bir metin olmaktan çıkarıp edebi yorumlara açan yeni Alman filozoflar onda derin bir etki bıraktı. Emerson tüm bu taze fikirleri bir araya getirip yeni ve güçlü bir felsefi sistem oluşturdu.

Emerson'un "Nature" ["Doğa"] makalesi, Amerikalılar için spiritüelliği yeniden tanımlaması ve spiritüelliğin merkezini, akıl ya da kilise doktrini yerine bireyi ve kişisel sezgiyi koyması bağlamında önemlidir. Spiritüelliğimizin ve yaratıcılığın kökenine doğa yoluyla ulaşacağımızı yazar:

Ormanda, akla ve inanca döneriz. Orada, doğanın tamir edemeyeceği hiçbir şey; hiçbir utanç, hiçbir musibet (gözlerimi bana bırakır) başıma gelemiz gibi hissederim. Ayaklarım çıplak toprakta, başım tasasız havaya batmış ve sonsuz uzaya doğru kalkmış haldeyken tüm o kötücül bencillikler kaybolur gider. Saydam bir göz küresi olu-

rum. Hiçbir şeyim ben; her şeyi görüyorum; Evrensel Varlık'ın akıntıları içimde dolaşıyor; Tanrı'nın bir parçası ya da taneciğiyim ben.

Bu oldukça yüklü bir mesaj ve ardındaki anlamı çözmek için cilt cilt kitap yazılabilir; ancak özünde Emerson şu önemli mesajı verir: Kişi, ruhunu canlandırmak ve Tanrı'nın doğasını gerçekten anlamak için toplumdan ve onun tuzaklarından uzaklaşmalıdır. Tüm formaliteleriyle din bile dikkat dağıtıcı bir şeye, Tanrı'yı kavramada bir engele dönüşebilir. Ondan önce yaşamış olan Jonathan Edwards cemaat üyelerinin kalplerinde bu tarz bir esrik coşkuyu korkuyla uyandırmaya çalışırken, Emerson bunu okuyucularının kalbine neşe ve özsaygı aşılayarak yapar.

Kurbağagölcüleri

Herkes transandantalizm hayranı değildi elbette. Edgar Allan Poe, "Şeytanla Asla Kafan Üstüne Bahse Girme" adlı kısa hikâyesinde, akımın takipçilerine Boston Parkı'ndaki göletten esinlenerek "kurbağagölcüleri" (*frogpondians*) adını takmıştı. Poe özellikle de, fikirlerini paylaştıkları sözde şiirleri "en yavan biçimde" düzyazıya çeviren transandantalist yazım tarzını hiç beğenmiyor, bunu şatafatlı ve karaktersiz buluyordu.

Emerson'un aşıladığı iyimserlikle dolu bir grup yeni yazar, entelektüel ve sanatçı, önceliği bireye veren eserler üretmeye başlayarak yeni bir Amerikan kimliği yarattılar. Emerson sonraki yıllarda yazmaya, transandantalizmin pratik yönlerini bir dizi konferans, konuşma ve makaleyle açıklamaya devam etti.

"AMERİKAN ÂLİMİ"

Bir entelektüel transandantalizmi nasıl görüyordu? Emerson bunun yanıtını, 1837 yılında, "Nature" ["Doğa"] yayımlandıktan bir yıl sonra, Harvard Phi Beta Kappa Society'de yaptığı "The American

Scholar" ["Amerikan Âlimi"] başlıklı konuşmada verdi. Bu konuşmada dinleyicileri kendi zekâlarına ve kendi bireyselliklerinin gücüne güvenmeye teşvik ederek şunları söyledi: "Avrupa'nın zarif düşüncelerini çok uzun süre dinledik. ... Kendi ayaklarımızın üzerinde duracağız, kendi ellerimizle çalışacağız, kendi zihnimizden geçenleri paylaşacağız." "Aşırı etkilenme," diye yazmıştır, "dehanın düşmanıdır". Yeni bir âlim türünden, "Amerikan âlimi"nden ilk kez bahsetmiş, onun kendi zekâsını kullanacak kadar cesur biri, "sıradan bir düşünür" ya da "daha kötüsü, başkalarının düşüncelerini tekrarlayan bir papağan" değil, "düşünen bir adam" olduğunu söylemiştir. Bu heyecan verici konuşma dinleyenleri çok etkiledi ve dönemin önde gelen entelektüellerinden Oliver Wendell Holmes Sr., konuşmayı Amerika'nın "entelektüel Bağımsızlık Bildirgesi" olarak adlandırdı.

İlahiyat Okulu Söylevi

Transandantalizm din adamlarının çalışmalarına nasıl uyarlanacaktı? Emerson bunun yanıtını 15 Temmuz 1838'de, Harvard İlahiyat Okulu mezunlarına yaptığı konuşmada verecekti. Bu söylevde Emerson din öğretisinin etkisini sorguladı ve gerçeğin, Tanrı'nın nefasetinin kilise duvarlarının ve onları koruyan rahiplerin dışında, kendi başına bir müessese olduğunu ileri sürdü. Şöyle yazmıştır:

Kimse için ... bu gerçeğin kehanetleri asla tükenmez, tek bir katı şartla korunur; bu kendi başına bir müessesedir. Ona başkası aracılığıyla erişilemez. Doğrusunu söylemek gerekirse başka bir ruhtan alabileceğim şey bilgi değil, kışkırtılma olur ancak.

Bu düşüncesini açıklamak üzere bir kıssa anlatır: "Bir keresinde bir daha kiliseye gitmememi söylemek için yanıp tutuşan bir vaizle karşılaştım." Kilise sıraları arasında geçen bu sahneyi tarif eder:

Tipi sarmıştı etrafımızı. Tipi gerçektir; vaiz yalnızca bir hayalet gibiydi; bir ona, bir de onun ardındaki pencereden dışarı, karın meteorlar

gibi o güzelim yağışına bakan göz, bu ikisi arasındaki hüzünlü zıtlığı hissetti.

Boston Üniteryenleri için Emerson'un transandantal görüşleri kâfirlikti; Tanrı'yı algılamak için bireyin bir rahibe ihtiyacı yoksa bu, kilise de gereksiz demekti. Dahası Emerson'ın düşüncesine göre Tanrı kilisenin korunaklı duvarları arasında değil, dışarıda, doğadaydı. Bu konuşma rahipleri çok öfkелendirdi ve Harvard, Emerson'ın otuz yıl boyunca okulda konuşma yapmasını yasakladı.

“Özgüven”

Peki sıradan bir birey için transandantalizm nedir? Emerson'ın pek çok ünlü alıntısı, 1841'de yayımlanan “Self-Reliance” [“Özgüven”] adlı makalesinden çıkmıştır: “İnsan olmak isteyen, toplum kurallarının dışına çıkmalıdır,” ve “Nihayetinde kendi zihninizin bütünlüğü dışında kutsal olan hiçbir şey yoktur.” Makale, Emerson'un bireyin ilahiliğine duyduğu üstün güvenle parıldar. Emerson bireye “ozanların ve bilgelerin gök kubesinin ışıltısından daha fazla, kendi zihninde parıldayan o ışıltıyı tespit edip onu izlemeyi öğrenmeye” teşvik eder. Emerson herkes için kalıcı mutluluk ve tatminin yolunun bireysel sorumluluk, toplum kurallarının dışına çıkma ve “özgüven” olduğunu ileri sürer.

İlahiyat Okulu'ndaki söylevinden sonra Emerson'ın itibarı dini topluluk içinde yerle bir olduysa da yazar ve düşünür olarak daha yeni ün kazanmaya başlamıştı. Söylevi yaptığı sırada henüz otuz beş yaşındaydı. Yaşamının kalan on yıllarında Emerson seçkin bir makale yazarı ve konuşmacı olarak bir alay dinleyici ve takipçi edindi, böylece Amerikan edebiyatının temelini oluşturdu. Makalelerinden oluşan iki ciltlik eserin yayımlanmasıyla (*Essays: First Series* [Birinci Seri Makaleler] ve *Essays: Second Series* [İkinci Seri Makaleler]) nesir yazarı, düşünür ve Amerikan idealini şekillendiren biri olarak kalıcılığını garantilemiş oldu.

HENRY DAVID THOREAU

Doğa Yazarı

Emerson'ın hemen ardından gelen on dokuzuncu yüzyılın en önemli yazar ve düşünürlerinden biri de Henry David Thoreau'dur (1817-1862). O da Concord'da yaşamıştı, Emerson'un transandantalistler grubunun başlıca üyelerindendi. Bir defasında şöyle demişti: "Dünyadaki en kıymetli yerde ve tam vaktinde doğmuş olmanın verdiği şaşkınlığı hiçbir zaman üzerimden atamadım." Gerçekten öyleydi, doğru zamanda doğru yerde doğmuştu.

"Bana Aylak Deyin"

Yalnızca bir konuşma dinlemek için otuz kilometre yol yürümek son derece uzun gelse de Thoreau için iyi geçmiş bir gün demekti bu. Thoreau yaşamı boyunca uzun yürüyüşler yapmıştır ve kendisine katılmak isteyenleri yanından kovduğuna dair kötü bir üne sahiptir. Yürüyüşü, kişinin içsel canlılığını yenileyebilen kutsal bir sanat olarak görüyordu.

Thoreau'nun Emerson'la ne zaman tanıştığını kimse kesin olarak bilmez. Bir rivayete göre Thoreau'nun, Emerson'ın konuşmasını dinlemek üzere Concord'dan Boston'a (otuz kilometreden daha fazla bir mesafe) yürüdüğü gün tanışmışlardır. Emerson onun bu yaptığını öğrenince konuşmalarını dinlemesi için bu zavallı adamı evine davet etmiştir. Nasıl başlamış olursa olsun onların dostlukları edebiyat tarihindeki en ünlü ve kalıcı dostluklardan biri olmuştur.

Thoreau 1817 yılında Concord'da doğmuştu. Kısa bir süre New York ve Boston'ta çalışmış ama neredeyse hayatı boyunca Concord'da yaşamıştır. "Concord'da epeyce" gezdiğini söylemiştir; gerçekten de çok sevdiği memleketinin keskin bir gözlemcisiydi. Thoreau 1833-1837 yılları arasında Harvard'a devam etti ve öğretmen

oldu, ancak okulun bedensel ceza politikalarına katılmadığı için bu pek uzun sürmedi. Kalan yaşamında kariyer anlamında oradan oraya sürüklendi; tamircilik, haritacılık yapmış, babasının kalem işinde çalışmıştır. Komşuları onu, gerçek bir iş tutturup hayatını rayına oturtmayı reddeden bir aylak olarak görüyordu.

İyi Yaşama Sanatı

Emerson bile Thoreau'nun yeteneklerini kullanıp bir kariyer edinmesini diliyordu; ancak anma konuşmasında Emerson, Thoreau'nun "bilgiye dair büyük tutkusundan vazgeçmeyi ve sığ bir meslek ya da zanaatla kısıtlanmayı reddederek çok daha geniş bir çağrıya, iyi yaşama sanatının çağrısına kulak vermeyi hedeflediğini" itiraf eder.

Thoreau otuz sekiz yaşındayken, hâlâ kardeşi John'un ölümüyle kederli ve çaresizce bir amaç arayışı içinde, Concord'daki Walden adlı bir gölün kıyısına taşınmaya dair önemli bir karar verdi.

Yazar Thoreau

Thoreau 1845'ten 1847'ye kadar Walden Gölü kıyılarında, Emerson'ın sahibi olduğu bir arazide yaşadı. Küçük bir kulübe inşa etti (çivilere varıncaya dek tüm masrafları çıkardı); burayı bir masa, bir yatak ve bir sandalyeyle döşedi ve günlerini fasulye ekip biçerek, gölette balık avlayarak ve yazı yazarak –çoğunlukla, kardeşiyle birlikte Concord ve Merrimack Nehirlerinde çıktıkları kano yolculuğunu anan bir kitap yazıyordu– geçirdi. Thoreau bu deneyimi bir sadeleşme deneyi olarak görüyordu: "Bilinçli yaşamayı, hayatın yalnızca elzem gerçeklerine yönelmeyi, bu yaşamın öğreteceklerini öğrenip öğrenemeyeceğimi görmeyi ve öleceğim zaman yaşamımı gerçek bir şekilde yaşamamış olduğumu keşfetmemeyi diliyorum." Bu deneyle insanların yaşamlarında gerekli gördükleri ne kadar çok şeyin aslında dikkat dağıtıcı unsurlar olduğunu ve

kişinin her zaman bilinçli basitlikte bir yaşam sürmeyi seçme şansı olduğunu göstermek istemiştir.

Thoreau, başyapıtı *Walden*'da tüm deneyimini anlatır. Kitap, karakteristik aforizma, paradoks, şiirsel nesir ile felsefe, toplumsal eleştiri ve edebi göndermelerden oluşan bir karışımın kullanımı bağlamında transandantal yazının iyi bir örneğidir. Temelde *Walden Gölü*, nasıl –ve bilgece– yaşanması gerektiğine dair devasa bir rehberdir. Thoreau'nun *Walden Gölü* kitabı Amerikan kültüründe bir materyalizm manifestosu haline gelmiştir; tüketimin ve spiritüel yozlaşmanın panzehri olarak günümüzde de hâlâ kullanılmaktadır.

Paradoks Ustası

Emerson gibi Thoreau da en çok alıntılanan Amerikan yazarlardan biridir. Thoreau oldukça ustalıkla, vecize formunda paradoksal ifadeler konusunda çok başarılıydı. “Bizler tren yolunun üzerinde gitmeyiz, o bizim üzerimizde gider,” ve “Cennet başımızın üzerinde olduğu kadar ayaklarımızın da altındadır,” gibi ifadeler transandantal düşüncenin özünü sunar.

Siyasi Eleştirmen Thoreau

Thoreau inzivasından döndükten sonra, savaş ve kölelikle alev alev yanan bir dünyayla karşı karşıya buldu kendini. Meksika-Amerika Savaşı patlak verdiğinde Thoreau çileden çıktı. Savaş, ibreyi Kuzey Birliği'nin köle sahibi eyaletlerinden yana döndürme amacındaydı. Köleliği destekleyen bir hükümete destek veremeyeceği düşüncesiyle o yıl vergi ödemeyi reddedince hapse atıldı.

Nezarette Bir Gece

Bu hadise üzerine düşünen Thoreau en ünlü siyasi makalelerinden biri olan “Resistance to Civil Government”ı [“Sivil Yönetime Dire-

niş"] kaleme aldı. Burada bireylerin, vicdanlarını hükümsüz kılma konusunda hükümete asla izin vermemeleri gerektiğini ileri sürmüş ve "haksız şekilde mahkûm eden bir hükümette adil insanın gerçek yeri de hapistir" demiştir. Şöyle bir ifade kullanmıştır: "Bu yıl bin kişi vergi borcunu ödemesi bu, vergiyi ödeyip Devlet'in şiddet eylemlerinde bulunmasına ve masumların kanını tatmasına imkân tanımamasının aksine şiddetli ve zalimce bir tutum olmaz. Hatta bu, barışçıl devrimin tanımıdır, tabii böyle bir şey mümkünse."

Sivil İtaatsizlik

Gandhi ve Martin Luther King Jr. daha sonra Thoreau'nun bu güçlü makalesini, pasif direniş hareketleri için bir temel olarak kullandılar. King, *The Autobiography of Martin Luther King Jr.*'da [Martin Luther King Jr.'ın Otobiyografisi] şöyle yazar: "İyiyle işbirliği etmek kadar kötüyle işbirliği etmemenin de ahlaki bir yükümlülük olduğuna ikna oldum. Bu fikrin anlaşılmasını sağlama konusunda Henry David Thoreau'dan daha belagatli ve tutkulu kimse olmamıştır. Onun yazıları ve şahsi tanıklığı sonucunda bizler, yaratıcı protesto mirasının vârisleriyiz."

"A Plea for Captain John Brown" ["Önder John Brown İçin Savunma"]

Thoreau 1859'da John Brown'ın Harpers Ferry'deki ayaklanması-
nın ardından, siyasi olaylara karşı öfkesini ifade etmek üzere bir
kez daha kalemi eline aldı. Basının Brown'ı deli olarak nitelendir-
mesinden tiksinen Thoreau Brown'ı İsa'yla, Brown'ın infazını da
İsa'nın Pontius Pilatus tarafından infazıyla karşılaştırdı. Thoreau,
Brown'ın bir kahraman olduğunu cesurca söyleyerek şöyle dedi:
"Sharp'ın tüfeklerinin ve tabancalarının bir kez olsun doğru amaç
uğruna kullanıldığını düşünüyorum. Aletler, onları kullanabilecek
kişilerin ellerindeydi." Bu ateşli, suçlayıcı konuşmada Thoreau hal-
kı, Brown'ın asılmadan önceki son konuşmasının ilahiliğini fark

etmediği için kınadı. "Bir kanıt gördüğünüzde bile onu anlayamıyorsunuz."

John Brown'ın Harpers Ferry İsyanı

16 Ekim 1859'da John Brown ve yirmi bir destekçisi köle ayaklanmasına destek vermek üzere Harpers Ferry, Virginia'daki federal cephaneliğe baskın düzenlemeye kalkıştı. Plan başarılı olmadı ve adamlarından on tanesi öldürülürken Brown da yakalandı. Brown vatan hainliğinden suçlu bulundu ve 2 Aralık 1859'da asıldı. Harpers Ferry olayları hem kölelik meselelerini alevlendirdi hem de İçsavaş'ın patlak vermesine vesile oldu.

Gerçek Bir Transandantalist

"A Plea for Captain John Brown" ["Önder John Brown İçin Savunma"] yazısında Thoreau'nun transandantalist tanımını görürüz: "Eylemlerinde nadir rastlanan bir sağduyuya ve dolaysız bir ifade gücüne sahip bir adam: Her şeyden öte bir transandantalist, bir fikir ve ilke insanıydı; onu farklı kılan buydu. Bir anlık, gelip geçici isteklere teslim olmaz, davasını bir ömür boyu sürdürürdü."

BİLİM İNSANI THOREAU

Thoreau yaşamı boyunca doğal yaşamın güçlü bir gözlemcisi oldu, bazen nehirde tek bir noktayı izleyerek koca bir gün geçirdi. Bir noktada, dönemin önde gelen Harvardlı bir biyoloğu ve jeoloğu olan Louis Agassiz, Thoreau'yu kendisi için numune toplamakla görevlendirdi. Thoreau'nun keskin doğa gözlemleri ileriki yaşamında onu da kendi bilimsel teorilerini geliştirmeye yöneltti; buna "The Succession of Forest Trees" ["Orman Ağaçları Dizisi"] makalesinde belgelediği tohumların dağılım teorisi de dahildir. Aynı zamanda Charles Darwin'in *Tazı Yolculuğu* eserini de ilk okuyarlardandır.

Thoreau'nun Günlükleri

Bilim insanları günümüzde iklim değişikliğini incelemek üzere Thoreau'nun günlüklerini kullanmaktalar. Çiçeklerin açtığı, yaprakların renk değiştirdiği zamana ve mevsimsel değişikliklerin diğer işaretlerine dair tuttuğu detaylı kayıtlar, bilim insanlarının onun zamanından bu yana iklimin nasıl değiştiğini anlamalarına yardımcı oluyor.

Thoreau öldüğünde, Emerson'ın ikinci derece öneme sahip bir öğrencisi gibi görülüyordu. Şimdiyse kendi alanında edebi ve felsefi bir dev olarak kabul ediliyor. Çok parlak bir üslupçu, radikal bir siyaset felsefecisi, keskin bir toplumsal eleştirmen ve çevre koruma hareketinin babası olarak tanınıyor. Tarih, Thoreau'yu ilk okudukları zamanı hayatlarında bir dönüm noktası olarak gören ve Thoreau'nun onca övdüğü doğanın ilahi kıvılcımını yakalama umuduyla Walden Gölü'nü ziyaret edenlerle doludur.

NATHANIEL HAWTHORNE

Amerika'nın Karanlık Yüzü

On dokuzuncu yüzyıl New England'ında kasvetli bir papaz evi hayal edin lütfen. Burada loş bir odanın arkalarında arpacı kumrusu gibi kara kara düşünen bir yazar olduğunu ve bu yazarın Amerikan edebiyatı tarihinde suçluluk, günah ve ruhun daha derin boşlukları konusunda en ünlü tarihçilerden biri olacağını düşünün. İşte karşınızda Nathaniel Hawthorne (1804-1864): kalplerimize kocaman kızıl bir "A"* harfi konduran ve alışılmadık bir Amerikan kahramanı olan Hester Prynne'ı yaratan adam.

Ünlü eseri *Kızıl Harf*'in girişinde Nathaniel Hawthorne şöyle der:

Bu tanıdık odada halıya bembeyaz vuran ve tüm desenlerini öyle belirgin gösteren ay ışığı –her nesneyi o kadar detaylı biçimde görünüyor ki, ama yine de sabah ya da öğle vaktinin görünürlüğünden çok farklı bu– bir aşk romanı yazarının, aldatıcı misafirleriyle yaklaşması için en uygun ortamı sunar. Bu bilindik dairede biraz evcil bir manzara var: her biri kendi başına olan sandalyeler; orta sehpa, üzerinde bir dikiş kutusu, bir iki kitap ve sönmüş bir lamba; kanepeler; kitaplık; duvardaki resim; açık seçik görülen tüm bu detaylar, alışılmadık ışıqla öyle ruhani bir havaya bürünüyor ki sanki gerçek varlıklarını yitirip zihnin ürünleri haline geliyorlar... Bu sebeple, bu tanıdık odamızın zemini tarafsız bir alana, gerçek dünyayla masal diyarı arasında, hakikatle hayalinin buluşabileceği ve birbirlerini etkiledikleri bir yere dönüşüyor.

Bu Hawthorne'un, okuyucusunu sıradan bir roman okumak üzere olmadıkları konusunda uyarışıdır. Uhrevi, son derece zengin imgelerle dolu ancak yine de oldukça gerçek olan bir şey yarat-

* "A" harfi, İngilizcedeki *adulteress* (zina yapan kadın) kelimesini temsil etse de romanda bu açık bir şekilde belirtilmez. (çev.)

mak üzere "hakikatle hayalinin" buluşabildiği bir aşk hikâyesi okuyacaklardır.

Hawthorne'un romantizm anlayışını tasvir etmek için evcil bir manzara üzerine vuran ayı seçmesi şaşırtıcı değil: Hawthorne bir münzeviydi ve odasına kapanarak saatler geçirirdi. Otuz üç yaşına dek, ulusun bir sonraki büyük yazarı olmaya kararlı bir şekilde annesinin evinde kendi kendine bir nevi sürgün hayatı yaşadı. Gerçekten de büyük bir yazar olduğunda çekingen bir münzevi imajı çizerek tuhaf kişiliğinden kurnazlıkla faydalandı. İşin doğrusu tüm yaşamı boyunca aşırı derecede çekingen biriydi ve edebiyat dünyasında başarı sağlamaya kafayı takmıştı.

Daha Değil

Hawthorne, üniversiteden sonra evde geçirdiği o yıllarda 1828 yılında kendi başına yayımladığı *Fanshawe* adlı bir roman yazdı. Bunu deneyimsiz bir yazarın acıklı çabası olarak görüp utanarak romanı hemen geri çekti.

Mükemmel Bileşim

Hawthorne günah ve suçluluk üzerine olan romanı *Kızıl Harfi* koloni dönemi Salem'inde kurduğunda mükemmel bileşimini buldu. O dönem eleştirmenler kurmaca yazarlarını, gerçek anlamda Amerika'ya özgü "yerli" romanlar üretmek üzere koloni tarihini yazmaya teşvik ediyorlardı. Lydia Maria Child'ın 1824 yılında yayımlanan aşk romanı *Hobomok* koloni dönemi Salem'inde geçiyordu. Hawthorne da onun izinden gitti ancak Child'ın aksine Hawthorne'un Salem'le şahsi bir bağı vardı; büyük-büyükbabası John Hathorne, kötü bir üne sahip Salem cadı yargılamalarındaki yargıçlardan biriydi ve asla pişmanlık duymayan tek yargıçtı. Hathorne ailesi bu gerçekten öyle utanıyordu ki, ailelerinin içine bulaştığı şeylerden kendilerini uzaklaştırmak için soyadlarına bir "w" eklediler.

Utancın Kızıl Damgası

Kızıl Harf, kocası İngiltere'deyken hamile kalıp Pearl adlı bir çocuk doğuran püriten Hester Prynne'in hikâyesini anlatır. Püriten topluluk onu suçunu itiraf etmek üzere darağacına çıkmaya ve günahının sembolü olarak üzerinde kırmızı bir "A" harfi taşımaya zorlar.

Hester'ın kocası Roger Chillingworth topluluğa geri dönüp Pearl'ün babasının kim olduğunu öğrenmek üzere takıntılı bir arayışa girince, ironik biçimde bu kişinin Papaz Arthur Dimmesdale olduğunu keşfeder. Chillingworth'ün bu çılgınca arayışı Dimmesdale'in ruhuna ağır gelir ve suçluluk hissi kendini fiziksel olarak dışavurarak sonunda onu öldürür. Chillingworth bu yenilgiyle çöker. Bu işten suçsuz çıkan sadece Hester olur ve bu çetin sınavı verip kendini Tanrı'ya adar.

Kitap, Amerika'nın ilk psikolojik romanı olarak ustalıkla bir şekilde evrensel suçluluk ve günah temalarıyla alegoriyi harmanlar. Roman, Amerikalıların Püriten mirasından doğan dönemin bazı ahlaki meselelerine değinmiştir. Hawthorne bu temalara "gerçek" olarak nitelediği bir bakış açısıyla yaklaşmış, inancın karanlık taraflarıyla yüzleşmekten korkmamıştır.

SAPKIN EV

Kızıl Harf yayımlandıktan kısa bir süre sonra Hawthorne 1851 yılında, *Yedi Çatılı Ev* adlı bir başka roman yayımladı. Bu eser de Salem'de geçiyordu ve Hawthorne yine aile geçmişinden esinlenmişti. Roman, Hawthorne'un akrabalarının Salem'deki evinden esinlenen üçgen çatılı bir evde geçmektedir. Hawthorne bir kez daha günah ve suçluluk temalarını keşfe çıkmış, bu defa onları büyüculük ve lanet gibi doğaüstü elementlerle birleştirmiştir.

Romanda Albay Pyncheon, cadılıkla suçlanan ve ölümüne mahkûm edilen Matthew Maule'un mülkünü sahtekârlıkla ele geçirir. Maule ölmeden önce Pyncheon ailesini lanetler ve albayın

yeni ev partisinde konuklar Pyncheon'u koltuğunda ölü bulur. *Kızıl Harf*'teki Dimmesdale'in cesedi gibi burada da ev, sahiplerinin işlediği günahların yüküyle zaman içinde tükenir.

MUTLUYUM BEN, GERÇEKTEN!

Karanlık, psikolojik konulara eğilimine rağmen Hawthorne eşi Sophia'yla mutlu bir yaşam sürdürdü. Evlilikleri sırasında Hawthorne uzun süreler, en iyi eserlerini yarattığı durgunluk evreleri geçirdi. Çift, birbirine güzel aşk mektupları yazardı; büyük bir aileleri vardı. Karısı, Hawthorne'un 1864 yılında arkadaşı olan eski başkan Franklin Pierce'la New Hampshire'da yaptıkları yürüyüş turunda kalp krizinden öldüğünü öğrenince yıkılmıştı.

Hawthorne'un Mirası

Hawthorne oldukça girift, psikolojik dramlarda Amerika'nın geçmişinin karanlık yanlarını gözler önüne serdi. Başka yazarlar Amerika'nın püriten geçmişinin hapsinden, insan doğasının özündeki iyiliği ve bir tür iyimserlik çıkarmaya çabalarken Hawthorne, keskin ve sorgulayıcı bir bakışla insanın başarısızlıklarının gerçekleriyle yüzleşti. Karakterleriyle suçluluk hissinin insan ruhuna yaptığı yıkıcı etkilerin yanı sıra, aynı zamanda insani tutkuların anlayışla karşılanmasının yarattığı kurtarıcı gücü de gözler önüne sermiştir.

Hawthorne bu çabalarından dolayı bir başka yazar Herman Melville'i dost olarak kazandı ve ikili, Amerika'nın romantik döneminin "karanlık" yazarları olarak nam saldı. Romantik dönem, kimin "yazar" ve neyin bir "roman" sayılabileceğine dair düşünceleri değiştirdiğinde iki yazar da romantizm türünde yerini alarak yazılarına fantastik unsurlar eklemekle birlikte, eserleri gerçekçi anlatılar olma özelliğini korumuştur.

HERMAN MELVILLE

Amerika'nın Karanlık Romantiği

Bugün zorluk çeken yazarlar, Herman Melville'in (1819-1891) de bunu kolayca başarmadığını bilerek teselli bulabilir. Melville'in edebi başarısı ve başarısızlığı onun döneminde de şimdiki gibiydi: Yazar büyük bir çıkış yapar, halk daha fazlasını ister ama yazar artık o noktada değildir. Bir sanatçı olarak geliştiğinden aynı türde işler üretemez, halk onu reddeder, yazarın yıldızı söner. İşte günümüzde Melville'i böyle; yıldızı halkın zevklerini oldukça aşan, yanlış anlaşılmış bir deha olarak tanıyoruz.

On Dokuzuncu Yüzyılda Yolculuk Hikâyeleri

Yolculuk hikâyeleri, on dokuzuncu yüzyılda en popüler türlerden biriydi. Hem eğitici hem de eğlendirici olan macera hikâyeleri dış dünyanın davranışları, gelenekleri ve inançlarına dair bir bakış sağlıyordu. Amerikalılar, özellikle de dünya içindeki kendi yerlerini anlama aracı olarak yabancı kültürleri öğrenmekten büyük keyif alıyorlardı.

UZUN YILLAR

Günümüzde Melville'i başyapıtı *Moby Dick*'le tanıyoruz, ancak kendi döneminde *Typee: Polinezya Hayatına Bir Bakış* [1846] ve *Omoo* [1847] adlı ilk iki eseriyle çok meşhur olmuştu. Melville otobiyografik seyahat anlatısı *Typee: Polinezya Hayatına Bir Bakış*'i, 1841 yılında balina avı gemisi *Acushnet*'i terk ettikten sonra yamyamlar tarafından tutsak alınış deneyimine dayanarak yazdı. Marquesas Adaları'ndaki yamyamlar neyse ki dostane, eğlenceli yamyamlardı; Melville aylar sonra oradan ayrılıp ülkesine geri dönebildi. İnsan-

lar bu egzotik hikâyeyle büyülendiler, kitap da Melville'e anında başarı getirdi. Bunun ardından Polinezya Adaları'ndan daha fazla hikâye içeren *Omoo* adlı kitabı geldi. Görünüşe bakılırsa Melville'in önünde uzunca bir edebi başarı yolu uzanıyordu.

Romantizm Arzusu

Yeni kazandığı şöhreti, yeni eşi ve yazar Nathaniel Hawthorne'la başlayan dostluğu sayesinde keyfi yerinde olan Melville, 1849'da yayımlanan bir başka eseri *Mardi*'yi yazmaya başladı. Hawthorne gibi Melville de artık romantik eserler yazmakla ilgileniyordu; böylece gerçek yaşamdansa fikirlerin sembolik temsiline dayalı bir eser üretebilecekti.

Mardi, felsefi bir arayış olması bakımından *Moby Dick*'in habercisidir. Kitap eleştirmenlerce yerlere vuruldu ve yine heyecan verici deniz maceraları okumak isteyen halk tarafından da reddedildi. Morali bozulan Melville dostu Hawthorne'a şöyle yazdı: "En çok yazmak istediğim şey yasaklandı. Bir kazanç getirmeyecek. Öte yandan başka türlü de yazamam artık. Yani bu kitap, yazdığım son manasız şey oldu, tüm eserlerim büyük bir hatadan ibaret."

Balının Öyküsü

Melville'in başyapıtı *Moby Dick* pek çok açıdan karmakarışıktır; farklı üsluplar, anlatıcılar ve edebi formların bir karışımıdır. Sözlük açıklamaları, sözcük etimolojileri, balina avına dair rehberlik maddeleri içerir ve girift, katmanlı cümle yapılarına, kutsal kitap göndermelerine sahiptir. Biraz komedi, biraz trajedi, biraz da destandır ve oldukça uzundur. Onca karmaşıklığına rağmen kitap tüm bunların ustaca bir karışımıdır.

Moby Dick, edebiyat dünyasının en ünlü cümlelerinden biriyle açılır: "İsmail deyin bana." Kitabın anlatıcısı olan İsmail, karada yeterince zaman geçirdiğini düşünerek balina avı gemisi *Pequod*'un mürettebatına katılmaya karar verir. Denize açılmayı beklerken

handaki odasını bir başka mürettebat üyesi olan ve Güney Denizi'nden gelen yamyam-zıpkıncı Queequeg'le paylaşır. Gemi yola çıkana dek gizemli kaptanları Ahab'la tanışmazlar. Ahab mürettebata bunun alelade bir balina avı yolculuğu olmadığını, görevlerinin bir defasında Ahab'a saldırarak bacağını kapam Moby Dick adlı heybetli, beyaz, erkek balınayı bulmak olduğunu duyurur. Mürettebat artık Ahab'ın bu saldırının öcünü almak için çıktığı saplantılı macerasının bir parçasıdır. Moby Dick'le üç kez karşılaşırlar; sonunda büyük beyaz balina gemiye çarpar, zıpkının ipi kendi boğazına dolanan Ahab'ı da peşinden denizin derinliklerine sürükler. Queequeg'in tabutu üzerinde denizde süzülen İsmail ise, bu hikâyeyi anlatmak üzere mürettebattan sağ kurtulan tek kişidir.

Kendi İfadesiyle

Kaptan Ahab, kendi ifadesiyle, bu çılgınca maceranın ardında yatan sebepleri açıklar:

Gözle görünen her şey karton maskelerden ibaret. ... İnsan saldıracaksa maskenin içinden saldırısın! Mahkûm nasıl dışarı çıksın duvarı delmeden? Beyaz balina da beni sıkıştırıp duran o duvar işte. ... Beni yoruyor, üstüme çöküyor; onda zalimce bir güç, esrarengiz bir kötülük görüyorum. İşte asıl nefret ettiğim de o anlaşılmaz şey; ister beyaz balinanın avukatı ol ister koruyucusu, yine de onu mahvetmeme engel olamayacaksın.

Temelde *Moby Dick* alegorik bir macera anlatısıdır, ancak kitabın giriftliği pek çok yoruma olanak sağlar: Bazıları onu doğayı kontrol altına almaya çalışan bir adamın kibrinin uyarı niteliğindeki öyküsü, bazılarıysa hem Ahab'ın hem de İsmail'in yaşamdaki anlam arayışı (*Moby Dick* = Tanrı ya da Tanrı'nın kayıtsızlığı) gibi görür. Hem Ahab hem de İsmail için balina, tarif edilemez doğayı sembolize eden bu gizemli, devasa yaratık kitabın merkezindedir. Her ikisi de kendilerince balinayla uzlaşmaya çalışır: Ahab zıpkı-

niyla, İsmail de balina anatomisine, sözlükteki balina avcılığı terimlerine, balina avı rehberinden paragraflara dair bitmek tükenmek bilmeyen listeleriyle.

Sürgün

İsmail Yaratılış kitabında, İbrahim'in toplum dışına itilmiş oğlunun adıdır. Melville, İsmail adını kullanarak anlatıcısını bir anlamda toplumdan sürgün eder.

Girdaba Doğru

Moby Dick ilk yayımlandığında pek ses getirmede; hak ettiği yere gelip sonunda bir edebiyat başyapıtı olarak kabul edilmesi yetmiş yıldan uzun zaman aldı. Kitabın ithaf edildiği Hawthorne, kitabı öven birkaç kişiden biriydi.

Melville, *Typee: Polinezya Hayatına Bir Bakış* ve *Omoo*'dan sonra bir daha asla aynı şöhreti yakalayamadı ve yaşamının kalan bölümünde çoğunlukla pek fark edilmeden çalıştı; yazılarıyla geçim sağlamasının tek yolunun halkın zevkine hitap etmekten geçmesi, onu çok sinirlendirmişti. *Moby Dick*'ten sonraki, ticaretle insan ruhunun nasıl da bağdaşmadığını anlatan kısa hikâye *Kâtip Bartleby* [1853] ve Emerson gibilerinin insan doğasının iyiliğine duyduğu inancı hicveden *Sağlam Adam: Bir Maskeli Geçit* [1857] gibi eserleri bu kızgınlığın göstergesidir. Melville adı sanı duyulmadan ölmüşse de günümüzde (bazıları için) büyük Amerikan romanının yazarıdır.

Edebiyat ve Kahve

Bir dahaki sefer Starbucks'a uğradığınızda aklınıza şu gelsin: Starbucks kahvelerinin adı, meşhur gemi Pequod'un kaptan yardımcısı Starbuck'tan gelir.

EDGAR ALLAN POE

Gammaz Yüreğinde

Poe modern detektiflik hikâyelerinin ve modern kısa hikâyelerin yaratıcısıdır, birçok popüler psikolojik macera hikâyesine ilham olmuş ve Amerikan edebiyatındaki en ünlü şiiirlerden birini yazmıştır. Adı dehşet ve kuzgunla eşanlamlıdır. O, Edgar Allan Poe'dur (1809-1849).

POE'NUN GENÇLİĞİ

Poe'nun yaşamı da neredeyse yazıları kadar dramatikti. Ebeveynleri oyuncuydu; ancak babası Poe iki yaşındayken ailesini terk etti, annesi de bundan kısa bir süre sonra öldü. Böylece Poe küçük bir çocukken öksüz kaldı. Neyse ki John Allan adında Virginalı varlıklı bir tacir onu yanına aldı ve ona "Edgar Allan Poe" adını verdi.

Allan, Poe'yu Virginia Üniversitesi'ne gönderdi ancak Poe, neredeyse babası onu üniversitenin kapısına bıraktığı andan itibaren başını belaya soktu. İlk yılın sonunda büyük kumar borcu sebebiyle okuldan ayrılmak zorunda kaldı. Yazar olarak bir kariyer yapmaya kararlı şekilde Boston'a doğru yola koyuldu.

BAŞARI BASAMAKLARINI TIRMANMAK (TABİİ BÖYLE DENEİLİRSE)

Poe, *Tamerlane and Other Poems* [Timurlenk ve Diğer Şiiirler; 1827] adlı şiiir kitabını kendi başına yayımladı ama bundan ticari bir başarı elde edemedi. Nihayetinde akrabalarıyla bağlantı kurmak üzere Boston'dan Baltimore'a gitti ve burada halası ve onun kızı Virginia'yla birlikte yaşamaya başladı. 1835'te Virginia henüz on üç, Poe ise yirmi altı yaşındayken kuzeniyle gizlice evlendi.

Poe yazar olarak bir kariyer edinme hayalinden vazgeçmemiştir; sonraki on yılı Doğu Kıyıları, New York, Philadelphia, Baltimore ve Richmond'daki başlıca edebiyat merkezleri arasında kısmi başarılar edinerek geçirdi. Yazılarıyla hiçbir zaman geçimini doğru düzgün sağlayamadı; esrarengiz bir şekilde bir ara sokakta öldü. Tüm bu drama ve yoksulluğa rağmen kendi edebiyat mirasını yaratmayı başardı.

Poe'nun başlıca eserleri üç kategoriye ayrılır: edebiyat eleştirisi, şiir ve kurmaca. Tek tek inceleyelim.

Edebiyat Eleştirisi

Başlıca eseri: "The Philosophy of Composition" ["Kompozisyon Felsefesi"]

Günümüzde Poe'yu en çok gotik kısa hikâyeleriyle özdeşleştiriyoruz, ancak Poe kendi döneminde edebiyat eleştirmenliğiyle de bilinirdi. O dönemde Longfellow'un gözden düşeceğini tahmin eden birkaç yazardan biriydi ve bu da ona bazı eleştirmenlerin saygısını kazandırmıştı. Şiir sanatının kurallarını çıkardığı "The Philosophy of Composition" ["Kompozisyon Felsefesi"; 1846] makalesinin konusu olarak kendi eserlerini kullandı. Bir şiirde şunların olması gerektiğini ileri sürdü:

- Tek seferde okunmalıdır ("Eğer şiir yarım kalırsa dünya işleri araya girer ve bütünsellik gibi şeyler mahvolur").
- Gerçeklerdense güzellikle ilgilenmelidir ("Zevk ... en saf haliyle ... güzelliğin tefekküründe bulunur").
- Ders vermeye çalışmamalıdır.
- Gerçekçi detaylarsa yaratacağı etkiyle ilgilenmelidir ("Güzellik, şiirin tek meşru yetki alanıdır").

Poe bu kuralları geliştirerek özünde kısa hikâyeye için de bir argüman oluşturmuştur.

Şiir

Başlıca eseri: “Kuzgun”

İşte Poe’nun ünlü şiiri “Kuzgun”un ilk kısmı (yüksek sesle okuyun lütfen):

*Vaktiyle kasvetli bir gece yarısı, düşünüp dururken ben, zayıf ve bitkin,
Unutulmuş ilimlerin antika ve tuhaf birçok cildi üzerinde
Başımı sallarken, yarı uyuklar vaziyette, bir anda duyuldu bir tıklama,
Sanki biri hafifçe vurur, vurur odamın kapısına,
“Misafirdir bu,” diye mırıldandım, “tıklatan kapımı
Ancak böyledir, dahası değil.”*

Şıkırtıcı

“Kuzgun” a herkesin hayran olduğu söylenemez. Ralph Waldo Emerson’un tepkisi şöyle olmuştu: “Bu şiirde hiçbir şey görmüyorum.” Şiirdeki ses ve ritim vurgusunu aşırı bularak Poe’ya “şıkırtıcı” lakabını taktı.

“Kuzgun” âşık olduğu Lenore’un ölümüyle çıldıran bir şairi anlatan on sekiz stanzalı (kısmılık) bir baladdir. Gerçek veya hayali bir kuzgun, şaire musallat olarak sürekli şu sözü tekrarlar: “Bir daha asla.” Şiirin güçlü ritmi Poe’nun, şiirin zevk veren ve okuyucuda etki uyandıran bir şey olması düşüncesini yansıtır.

Balad, genellikle bir hikâye anlatan ve sıklıkla bestelenen bir lirik şiir formudur. Baladlarda genellikle müzikal bir karakteristik vardır. Pek çok pop şarkısı (özellikle de aşk şarkıları) baladdir.

Poe’nun diğer önemli şiirleri arasında “Annabel Lee”, “Denizdeki Kent” ve “Helen’e” yer alır.

Kurmaca

Başlıca eseri: “Gammaz Yürek” ve “Altın Böcek”

“Doğru!” diye başlar Poe’nun en ünlü kısa hikâyesi “Gammaz Yürek.” Öykü, gotik kurmacanın en iyi örneklerinden biridir.

Bu çok kısa hikâye, okuyucuyu deli olmadığına ikna etmeye çalışan bir katil tarafından anlatılır. Katil, kurbanının ("kem bakışlara" sahip olduğunu düşündüğü ev sahibinin) cesedini nasıl parçalara ayırdığını ve odasındaki döşemelerin altına sakladığını anlatır. Polis soruşturmaya geldiğinde her şey yolunda gider; ta ki anlatıcı, kurbanının kalp atışları olduğunu düşündüğü bir ses duyana kadar:

Gittikçe arttı, arttı, arttı ses! Yine de adamlar hoşça sohbet edip gülümsemeyi sürdürüyorlardı. Duymamış olmaları mümkün müydü? Yüce Tanrım! Hayır, hayır! Duymuşlardı, şüpheleniyorlardı! Biliyorlardı, dehşetle alay ediyorlardı sadece!

İstirap içindeki katil döşeme tahtalarını söküp atarak suçunu itiraf eder. Adamın suçluluk duygusu, kurbanının kalp atışının sesiyle ortaya çıkmıştır. Bu psikolojik unsur, Poe'nun eserlerinin karakteristik özelliği haline gelmiştir.

İlk Detektiflik Hikâyesi

Poe'nun kısa hikâyesi "Altın Böcek", "Gammaz Yürek" gibi korku hikâyelerinden belirgin biçimde farklıydı. Poe "Altın Böcek" ile bir gizemin çözüme kavuştuğu bir tür olan detektiflik hikâyelerini yaratmıştır. Poe'nun karakterleri rasyonel kişilerdir ve hikâye, gizemin çözülmesi (gömülü, büyük bir hazinenin keşfi) sürecine psikolojik dramdan daha çok vurgu yapar.

Poe'nun diğer önemli kısa hikâyeleri arasında "Kızıl Ölümün Maskesi", "Amontillado Fıçısı" ve "Çalınan Mektup" yer alır.

Poe'nun mantıktansa yaratılan etkiye vurgu yapan ve hem duygulara hem de psikolojik temalara öncelik tanıyan estetik felsefesi onu kendi dönemindeki romantik geleneğin içine yerleştirir; ancak Nathaniel Hawthorne ve Herman Melville gibi o da melankoli ve insan ruhunun karanlık taraflarına olan büyük ilgisi sebebiyle "karanlık romantik" olarak kabul edilir. Poe yaşarken bir hayli ilgi gördüyse de asıl şöhreti öldükten sonra kazandı ve edebiyata katkısı çok daha iyi anlaşıldı.

BÖLÜM 4

İÇSAVAŞ EDEBİYATI

1855 itibarıyla Amerika'nın yeni bir krize doğru sürüklendiği gayet açık bir hal almıştı. Sanayi Devrimi sırasında patlayan ve Amerika'yı şekillendiren yeni teknolojiler artık ulusu bölmekle tehdit ediyordu. Kuzey, buhar makinesi, demiryolu ve buharlı matbaa gibi icatları benimseyerek hızla bir sanayi merkezi haline geliyordu. Öte yandan güney bu yeni icatları benimsemede daha ağır kalmıştı. Yeni teknolojiler ne kadar harika olsa da güneylilerin gözünde onların sağladığı ekonomik faydalar hâlâ kölelik sisteminden daha avantajlı değildi. Sonuç olarak güney çoğunlukla tarıma devam ederken Kuzey üretime doğru geçiş yaptı.

Kuzey sanayileştikçe insan hakları meselelerinde daha çok duyarlılık kazandı ve köleliğe bakışı gittikçe katılaştı. Kuzeydeki kölelik karşıtları kölelerin suistimal edilmesini sert bir dille eleştiriyor, kölelik sisteminin sonlanması talep ediyorlardı. Thomas Jefferson'ın Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilk taslağından etkilenen kölelik suçlamaları artık tam anlamıyla bir toplumsal reform hareketine dönüşmüştü. Bu durum, bu tür çağrılarını kendi ekonomisine bir tehdit olarak gören güneylileri çok öfkeliyordu.

Bu tartışmaların edebiyata muazzam bir etkisi oldu. Kölelik meselesiyle harekete geçen yazarlar, köleliğin ulusa duygusal, spiritüel, siyasi ve ekonomik yüklerini keşfe çıkan yepyeni konuşmalar, anlatılar, siyasi risaleler ve romanlar ürettirler. Harriet Beecher Stowe,

Frederick Douglass ve Lydia Maria Child gibi yazarlar hem ülkenin düşüncelerini belirleyip hem de ulusu birbirine yabancılaştıran eserler ürettiler. Öte yandan Walt Whitman ve Emily Dickinson da sonraki on yıllarda Amerikan edebiyatında devrim yaratacak şiirler üzerinde sessiz sedasız çalışmaktaydı.

HARRIET BEECHER STOWE

Büyük Bir Savaş Başlatan Kadın

Harriet Beecher Stowe (1811-1896) tarafından yazılan *Tom Amca'nın Kulübesi* [1852] yayımlandığı ilk yılın sonunda gerçekten en çok satan kitap oldu. Yayımlanışının daha ilk gününde 3000, birinci yılın sonundaysa 350.000 kopya satmış, böylece Amerikan tarihinin en çok satan kitabı olmuştu. 1860 itibarıyla, yani yayımlanmasının ardından sekiz yıl geçtiğinde yirmi üç dile çevrilmiş ve Avrupa'da da birkaç baskı yapmıştı. Bir noktada ondan daha çok satmış tek kitap İncil'di! Maineli, pek tanınmayan bir kadının kaleminden çıkmış bu tek kitap çok büyük bir öfke ve övgü dalgası yaratmış, hassas Kuzey Birliği'nin de kölelik karşıtı bir sözlü saldırı başlatmasına sebep olmuştur.

STOWE LINCOLN'LA TANIŞIYOR

İnsanlar genellikle *Tom Amca'nın Kulübesi*'nin İçsavaş'ı tetiklediğini söyler. Bir rivayete göre Abraham Lincoln, İçsavaş'ın başlangıcında Stowe'la tanışmasının ardından ona şöyle demiştir: "Demek bu büyük savaş başlatan hanımefendi sizsiniz." (Muhtemelen böyle bir şey olmamıştır.)

Tom Amca ve Kulübesi

Peki *Tom Amca'nın Kulübesi* ne anlatır ve nasıl bir savaş başlatmıştır? Kitap iki kölenin; çok sevilen Tom Amca ve Eliza'nın hikâyesini anlatır. Çiftlik sahibi Bay Shelby'nin borçları sebebiyle Tom ve Harry (Eliza'nın oğlu) yaşamlarının büyük kısmında çalıştıkları Kentucky Çiftliği'nden başka bir yere satılacaklardır. Yaşamları farklı bir yön alır; Tom Amca kaderine razı gelip yeni sahibine gönderilir. Ancak

oğlundan ayrı düşme fikriyle çılgına dönen Eliza kaçmaya karar verir. Tom, yeni sahibinin ölümünün ardından, sonunda kendisini döverek öldürecek olan acımasız köle sahibi (ve Amerikan edebiyatındaki en zalim karakterlerden biri) Simon Legree'nin eline düşer. Eliza ise kocasıyla buluşur, oğullarıyla birlikte sağ salim Kanada'ya kaçarlar.

Dur bakalım: Edebi Bir Suç İşledin

Stowe şöhreti öyle pek sorunsuz kazanmamıştı: Kitabı eleştirenler Stowe'u, siyahiler hakkında klişe propaganda yaptığı ve Tom'u, zulmlüklerine rağmen sahiplerine sadık ve pasif, itaatkâr bir Hristiyan olarak betimlediği için tenkit ettiler. Zaten eleştirmenler şöyle paragrafları hiç beğenmez:

Her şeyimi yitirdim, karımı, çocuklarımı, evimi ve nazik efendimi; oysa beni özgür bırakacaktı, bir haftacık daha yaşayabilseydi. Bu dünyada her şeyimi yitirdim, sonsuza dek yitip gitti her şey; şimdi cenneti de yitiremem, hayır, bunca şeyden sonra bir de kötü kalpli biri olamam!

Bu paragrafta Tom, sahiplerine düşmanlık duyacakken tüm ıstırabına rağmen iyi bir Hristiyan olmaktan vazgeçmemeye karar verir. Kitaba kusur bulanların belirttiği bir başka edebi hataysa eserin aşırı derecede karmaşık olay örgüsüdür. İnsanlar kitabı sadece politik bir mesaj aracı olarak görmüştür.

Tom Amca'nın Kulübesi: Siyasi Arka Plan

Stowe eserini, 1850 yılında çıkan Kaçak Köle Kanunu'ndaki bir maddeye çok öfkelendikten sonra yazdı. Kaçak bir köleye yardım eden herkesi suçlu duruma düşüren bölüm karşısında pek çok kuzeyli Stowe'un öfkesini paylaşıyordu. Yasa, kuzey ile güney arasında gittikçe artan gerilimi yatıştırmak üzere siyasi bir uzlaşma niyetiyken onları iyice bölmüştü.

Güney eyaletleri, köle sahibi olmanın bir "hak" olduğunu iddia ederek köleliğin ahlak dışı olduğunu kabul etmeye pek yanaşmıyordu. Kölelik karşıtlığı 1800'lerde gittikçe artmış ve kuzeyle güney arasında bu meseleyle ilgili bir çözüm bulunmasına dair baskı oluşmuştu. Kuzeyliler uzun zamandır güney eyaletlerinden kaçan kölelere yardım ediyordu. Kaçak Köle Kanunu onaylandığında artık kuzeyliler köleliğe suç ortağı olmaya zorlanıyorlardı.

Kölelikten Kopuş

Pennsylvania, New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island ve Connecticut gibi birçok kuzey eyaleti köleliğin ahlaki yönünü kabul edip 1787 gibi erken bir tarihte kendi eyaletlerinde köleliği kaldırmaya başlamışlardı bile.

Acıyla Bağ Kuran Stowe

Kölelik meselesi Harriet Beecher Stowe'yu yıllarca rahatsız etmişti. Cincinnati'de büyümüş, komşu eyalet Kentucky'den Ohio'ya geçen pek çok kaçak köleyle karşılaşmıştı. Stowe'un, kocası Jamaika'da bir çiftlik sahibi olan ve kölelerine zalimce davranan halası Mary Hubbard'ın anlattığı hikâyeler Stowe'yu derinden etkilemişti. Stowe, oğlu Samuel'i bir yaşına gelmeden koleradan kaybedince bu ölüm sebebiyle kölelik meselesiyle daha şahsi bir bağ kurdu; artık kölelerin çektiği acıları çok daha iyi anlıyordu.

Stowe'un babası Lyman Beecher, evanjelik Kalvenist bir din adamıydı ve çocuklarını da (kızları dahil) evanjelizm adına çalışmaya teşvik ediyordu. Halasından cesaret alan Stowe, sonunda kölelikle ilgili bir kitap yazarak dünyada bir iz bırakmaya karar verdi. Niyeti "Afrikalılara karşı sempati ve hassasiyet uyandıracak" ve kölelik meselesiyle ilgili insanların "doğru hislere" kavuşmasına yardımcı olacak bir kitap yazmaktı. Okuyucuların hislerine hitap ederek oldukça duygulu ve gerçekçi bir üslup kullandı.

Sorun İnsanlarda Değil Sistemde

Kitap dikkatle düşünülmüş kölelik karşıtı bir çalışma olmak bir yana, siyasi bir mesaj verme amacı bile pek taşımıyordu. Hatta Stowe, kuzeyli kölelik karşıtlarını hayal kırıklığına uğratan bir şekilde sorunun bizzat köle sahiplerinde değil kölelik sisteminde olduğunu düşünüyordu. Stowe'un düşünceleri siyasiden ziyade daha dini ve duygusal bir doğaya sahipti. Stowe'un niyeti ne olursa olsun, kitap kuzeyle güney arasındaki gerilimi tırmandırdı ve kölelik meselesini açığa çıkardı. Artık herkes, kölelik yandaşı ve karşıtı ifadelerle ateş püskürmekteydi. Güneyliler kitabı tahrik edici bir propaganda aracı olarak görürken kuzeyliler onu ahlaki bir hikâye olarak değerlendiriyordu.

Hususi Kurumumuz

Özellikle güneyli siyasetçiler, nahoş buldukları kölelik ifadesi yerine köleliği ifade etmek için "hususi kurum" ifadesini kullanıyordu.

Kölelik Karşıtı Bir Kadın

Stowe, kitabının başarısıyla derhal ünlü oldu, artık döneminin en meşhur kadınıydı. Amerika ve Avrupa'da konuşmalar yapmaya davet edildi, o da bu fırsatı kölelik karşıtlığı hakkında konuşarak değerlendirdi.

O dönemde, kölelik gibi ihtilaf yaratan siyasi konular hakkında kadınların halka konuşma yapmaları şok edici bir durumdu. Kızgın güneyliler Stowe'u niyetlerini sorgulayıp kölelere yapılan zalimliklere dair hikâyeler uydurmakla suçladılar. Stowe ise onu eleştirenleri susturmak için kölelerin istismar edildiği gerçek olayları belgelediği *A Key to Uncle Tom's Cabin* [Tom Amca'nın Kulübesi'ne Açıklama; 1853] adlı eseri kaleme aldı. Zekâsı sayesinde, kadınlara siyasi meseleler hakkında halk önünde konuşabilme fırsatı yarattı.

Tom Amca'nın Kulübesi güçlü bir edebi eser olmamasına rağmen, kölelik konuşmalarını yönlendirme ve meseleyi heyecanlı bir hale getirmedeki üstün başarısı sayesinde Amerikan edebiyatında önemli bir eser olarak yerini sağlamlaştırdı.

FREDERICK DOUGLASS

Köleliğin Gerçekleri

Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi* kitabının kölelik hakkındabüyük tartışmalar yarattığı yıl, Frederick Douglass (1818-1895) adlı eski bir köle, kölelik üzerine Amerikan tarihindeki en güçlü konuşmalardan birini yaptı. "What to a Slave Is the Fourth of July?" ["Bir Köle için Dört Temmuz Ne Anlama Gelir?"] başlıklı konuşma 5 Temmuz 1852 yılında Rochester, New York'taki Kölelik Karşıtı Kadınlar Derneği'nde bir grup kadına yapıldı.

ACI BİR İRONİ

Douglass, özenle hazırladığı konuşmasında dinleyicilerine zor bir soru yöneltir: "Sizler, özellikle bugün konuşmamı isteyerek benimle dalga geçmek mi istediniz?" Douglass şöyle açıklar: "Dört Temmuz sizin bayramınız, benim değil. Siz sevinirken ben yas tutmalıyım. Zincirlere vurulmuş bir adamı ışıklı, özgürlük mabedine doğru sürüklemek ve coşkulu marşlara eşlik etmeye davet etmek, insanlık dışı bir alay ve kâfirce bir ironiydi." Bu ifadeler, muhtemelen birkaç kadının yerlerinde huzursuzca kımıldanmalarına sebep olmuştur.

Douglass'ın Çocukluğu

Frederick Augustus Washington Bailey, 1817 yılında Tuckahoe, Maryland'de doğdu. Annesi Harriet Bailey siyahi bir köleydi. Douglass'ın babasının kim olduğu hiç ortaya çıkmasa da bu kişinin annesinin beyaz sahibi Aaron Anthony olduğu varsayılıyordu.

Douglass, annesinin 1826 yılında ölmesinin ardından hizmetçi olarak çalışmak üzere Hugh ve Sophia Auld'la birlikte yaşamaya

Baltimore, Maryland'e gönderildi. Sophia, Douglass'a okuma yazma dersleri vermeye başladıysa da kocası öğrendikten sonra bunu bırakmak zorunda kaldı. O dönem pek çok kişi gibi Sophia'nın kocası da kölelere okuma yazma öğretmenin onları köleliğe uygun olmaktan çıkaracağını düşünüyordu. Hatta güneyde pek çok yerde kölelere okuma öğretmek suçtu.

Duygusuz Bir Uygulama

Kölelik sırasında ev idaresine engel teşkil edebilecek yakın bir bağ gelişmesini önlemek üzere köle bebekleri ailelerinden ayırmak yaygın bir uygulamaydı. Douglass'ın annesiyle ilişki kurmasına izin verilmemişti; onunla ilgili hatırladığı tek şey annesinin her gece uyumak için onun yanına yatması, sabahleyin de ortadan kaybolmasıydı.

Öğrenme Açlığı

Douglass, mahalledeki beyaz çocukların kendisine gizlice ders vermeleri sayesinde çalışmayı sürdürmenin yollarını buldu. Douglass daha sonra onlardan şöyle bahsetmiştir: "Bu oğlanlardan iki üç tanesinin ismini vermeyi çok isterdim, sırf onlara duyduğum şükran ve sevgiyi sunmak adına; ama maalesef ihtiyatlı olmalıyım, kendim zarar göreceğim için değil, ancak onları utandırabilirim. Çünkü bu Hristiyan ülkede kölelere okuma öğretmek neredeyse affedilmez bir suçtur."

Bir Köle Ayaklanıyor

Douglass on beş yaşında, yeterince hızlı çalışmadığı için Edward Covey adlı köle terbiyecisine gönderildi. Douglass, Covey'yi şöyle tarif ediyordu: "Uzun yıllar köle sahipliği yaparak sertleşmiş, acımasız bir adam. Bazen bir köleyi kırbaçlarken bundan büyük zevk alıyor gibi görünüyor." Covey, Douglass'ı aylarca kırbaçladıktan

sonra Douglass bir gün ona karşı koydu ve iki saatten uzun süren bir boğuşmanın ardından Covey'yi mağlup etti. Bu durumu daha sonra şöyle anlatır: "Savaşmaya kararlıyım ve savaştıktan sonra da doğrudum." Douglass bu olaydan kısa bir süre sonra da kuzeye kaçtı.

Yeni Bir Yaşam

Douglass kuzeye ilk geldiğinde zor zamanlar geçirdi; bekâr ve yalnızdı, üstelik kalacak yeri de yoktu. Yıllarca yazıştığı Anna Murray adlı kadın bir köleyle buluştu. Sonunda evlenip New Bedford'a yerleştiler; burada Frederick soyadını kimliğini gizlemek için "Douglass" olarak değiştirdi.

Douglass Akıl Hocasıyla Tanışıyor

Douglass New England'dayken, on dokuzuncu yüzyılda kölelik karşıtlığının ateşli bir savunucusu olan William Lloyd Garrison'la tanıştı. Douglass, Garrison'ın, ruhunu beslediği için "gıdam" dediği kölelik karşıtı gazetesi *Liberator*'ı okumaya başladı.

Şakası Yok

Garrison son derece açık sözlüydü. *Liberator*'ın ilk sayısında şöyle yazmıştı: "İlmli bir şekilde düşünmeye, konuşmaya ya da yazmaya hiç niyetim yok... BENİ HERKES DUYACAK."

Garrison, derhal Douglass'taki hitabet potansiyelini fark etmiş ve onu Amerikan Kölelik Karşıtlığı Derneği'ni temsil etmeye davet etmişti. Douglass, belagatli ve güçlü üslubuyla ünlü bir konuşmacı oldu. Köleliğin acımasızlığına dair anılarını paylaşmak üzere (aynı zamanda kendini de korumak için, çünkü hâlâ yasal olarak kaçak bir köleydi) iki yıllığına Avrupa'ya bile gitti. Köleliğin feshi hareketinin artık güçlü bir sözcüsü vardı.

Usta Bir Konuşmacı Doğuyor

Peki Douglass nasıl görünüyordu, neler söylüyor, insanlarda ne hisler uyandırıyor? İşte onu ilk elden izleyen birkaç kişinin aktardıkları:

Toplantıdaki ilk konuşmasını asla unutmayacağım; zihnimde yarattığı o sıra dışı heyecanı, gafil avlanan kalabalık üzerinde oluşturduğu o güçlü etkiyi, isabetli yorumlarının başından sonuna dek dinmeyen alkışları. Sanırım kölelikten hiç o an olduğu kadar şiddetle nefret etmemiştim...

—William Lloyd Garrison, Özgürlük Yolu: Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü'nün önsözünden

Boyu 1.80'den fazlaydı ve konuşmak üzere bir ok gibi dimdik ayağa kalktığındaki o haşmetli yapısı, kaslı ama zarif bedeni, ışıltılı gözleri ve her şeyden öte yoğunluk, derinlik ve gürlüğüyle [Daniel] Webster'inkine rakip olan sesiyle dinleyenlerin asla unutmayacağı ideal bir hatipti.

—İsimsiz bir izleyici

Douglass dinleyicilerin duygularına hitap etmede ustaydı. 1842 yılında bir kölelik karşıtlığı toplantısında dinleyicilere kendini, konuşabilmek için "bu kafayı, bu uzuvları ve bu bedeni" efendisinden çalıp kaçan bir "hırsız ve soyguncu" olarak tanıttı. Köleliğe dair canlı, duygu yüklü açıklamaları dinleyicileri büyülüyordu.

Usta Bir Yazar Doğuyor

Douglass, hikâyelerini 1845 yılında (Garrison'ın önsözüyle) Amerikan Kölelik Karşıtlığı Derneği tarafından basılan *Özgürlük Yolu: Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü* başlıklı kitapta toplamaya başladı. Kitap canlı detayları ve belagatli, oldukça gelişmiş üslubuyla kölelik karşıtlarında büyük heyecan yarattı. Yalnızca Amerikan tarihindeki en ünlü kölelik hikâyesi olmakla kalmayıp aynı zamanda Amerikan tarihindeki en ünlü otobiyografilerden de biri oldu.

Retorik Yazım

Retorik yazımda, yazarlar savundukları şeyi kurmak ve desteklemek üzere pek çok teknik kullanırlar. Douglass'ın konuşmaları, yazarın bir konu sunduğu, verileri belirttiği, argümanlar ve karşı argümanlar önerdiği, sonra da sonuca vardığı klasik argüman tarzındadır. Douglass konuşmasındaki temaları desteklemek için ironiyi kullanır. Retorik sanatına öyle hâkimdir ki bu sayede Afrikalı-Amerikalıların da en az beyazlar kadar zeki oldukları ve eşit muameleyi hak ettikleri savını destekler.

DOUGLASS GERÇEK BAĞIMSIZLIĞINA KAVUŞUYOR

Nihayetinde Garrison'ın radikal tutumu Douglass'la aralarında çatlaklara sebep oldu. Garrison, kiliseler ve siyasi partiler dahil olmak üzere tüm kurumların yozlaşmış olduğunu ve kölelik karşıtlığı hareketinin hiçbir kurumla bir arada olmaması gerektiğini düşünüyordu. Dahası Garrison Anayasa'nın kölelik yanlısı bir belge olduğuna, Kuzey Birliği'nin dağılması gerektiğine inanıyordu.

Douglass'ın yurtdışındaki deneyimleri ona biraz nefes alıp kendi fikirlerini geliştireceği bir alan sundur; böylece düşünceleri daha pragmatik hale geldi. Douglass Anayasa'nın kölelik yanlısı olmadığını ve kurtuluş adına ustalıkla kullanılabileceğini düşünmeye başladı. Bu durum güneyli köleleri soyutlayacağı için Kuzey Birliği'nin dağılmasını istemiyordu. Garrison kendini ihanete uğramış hissederek Douglass'a *Liberator*'da acımasızca saldırdı. Anlaşmazlıkları İçsavaş'tan sonra da sürdü ve kölelik karşıtlığı hareketindeki başlıca bölünüşün başlangıcı oldu.

Douglass: Herkesin Özgürlük Savaşçısı

Douglass, Afrikalı-Amerikalılar adına çalışmalarını sürdürürken bir yandan da kadınlar için uğraştı: 1848'deki ilk kadın hakları toplantısına katıldı ve yaşamı boyunca kadın hareketini destekledi. Ayrıca Amerika yerlilerinin hakları için de savaştı. En güçlü özgürlük sözcülerinden biri olarak tarihte yer etti.

LYDIA MARIA CHILD

Halkı Eğitmek

Lydia Maria Child (1802-1880) kariyerine kurmaca yazarı olarak başlamış olsa da sonunda on dokuzuncu yüzyıldaki kölelik karşıtı hareketin en güçlü yazarlarından ve eğitimcilerinden biri haline geldi. Child, yazılarıyla baştan sonra her tür insan hakları meselesini konu eden etkili bir toplumsal eleştirmen oldu. Konu ne olursa olsun Child'ın başlıca rolü halkı eğitmektir: On dokuzuncu yüzyılda Amerika'yı kasıp kavuran insan hakları meselelerinde halkı eğitme, tarafsız kılma ve bu meselelerle ilgilenmeye yönlendirme amacındaydı.

KÖLELİK KARŞITI BAŞLANGIÇLAR

1802 yılında Medford, Massachusetts'te kölelik karşıtı bir ailede doğan Child altı kardeşin en küçüğüydü. Daha sonra Harvard İlahiyat Okulu'nda din adamı ve profesör olan abisi Convers'in, Child'ın yaşamında çok büyük etkisi oldu. Convers, Child'ı Milton, Scott, Gibbon ve Shakespeare gibi önemli İngiliz yazarlarla tanıştırdı ve kız kardeşini yazar olması için teşvik etti.

Child 1821 yılında, saygın bir edebiyat dergisi olan *North American Review*'da, kurmaca yazarlarına New England koloni tarihini konu edinmeyi öneren bir eleştirmenin makalesini okudu. Bu öneriden ilham alan Child, koloni dönemi Salem'de geçen ve eski kocasının sandıkları gibi ölmediğini öğrendikten sonra karısı Mary'den asil bir şekilde ancak acılar içinde ayrılan bir Amerikan yerlisinin hikâyesini anlatan *Hobomok* [1824] adlı romanı yazmaya koyuldu.

Korkusuz Bir Kalem

1825 yılında yayımlanan bu aşk romanı, on dokuzuncu yüzyılın İngiliz edebiyat devi Sör Walter Scott tarafından icat edilen tarihsel kurmaca türünü "Amerikalılaştıran" ilk romanlardan biri oldu. Ancak kitap, yeni bir türe öncülük etmek ve Child'ın edebiyat yazarı olarak başarısını göstermekten fazlasını yaparak onun korkusuz kaleminin de ilk parıltılarını gözler önüne serdi. *Hobomok*'ta geçen farklı ırklardan karakterlerin evliliği konusu, Child'ın tartışmalı konular ve toplumsal reform alanında açık sözlü bir yazar olarak kariyerinin başlangıcını belirledi.

Herkesin Annesi Child

Yirmili yaşlarında Child'ın yazıları çoğunlukla çocuklar, kadınlar ve eğitim konularına odaklanmaktaydı. Hikâyeler, şiirler, tarih ve bulmacalar içeren ve tutumluluk, sıkı çalışma gibi değerleri yücelten (Franklin'in *Poor Richard's Almanack*'ı [Fakir Richard'ın Almanağı; 1732] gibi) *The Juvenile Miscellany* [Gençlere Derlemeler] adlı aylık çocuk dergisinin editörlüğünü yapmaya başladı. Dergi temelde eğitici nitelikte olsa da Child dergiyi ırksal eşitlik gibi tartışmalı konulara çekmenin yollarını bularak genç okuyucuların zihinlerini bir tür anlayışla doldurmayı amaçlıyordu.

Akıncı Yemek Kitapları

Tutumlu ve tasarruflu olmayı vurgulayan yemek kitapları akıncılık döneminde popüler kitaplardı. Kitaplar, Batı'ya göç eden ailelerin rahatça taşıyabilmeleri için küçük boyutlardaydı.

Child daha sonra dikkatini kadınlara ve ev idaresine çevirerek *The Frugal Housewife, Dedicated to Those Who Are Not Ashamed of Economy* [Tutumlu Ev Kadınları: Ekonomiden Utanmayanlara Adanmıştır; 1829] kitabını yazdı. Bu eser görünürde ev idaresine

dair ipuçları, tarifler, gıda satın alma ve depolamaya dair pratik bilgiler içeren akıncılara yönelik bir yemek kitabıydı, ancak kendi kendine yetmenin erdemine ilişkin vurgu, Child'ın ev yaşantısının statüsünü yükseltme ve hizmetkâr tutmaya bütçeleri elvermeyen alt sınıftan kadınları orta sınıfa taşıma girişimini gösteriyordu.

1831 yılında Child'ın, kölelik karşıtı hareketin yıldız lideri William Lloyd Garrison'la tanışması hayatında bir dönüm noktası oldu. Garrison'ın desteğiyle, kendi dönemi için radikal bir ifadeyle köle sahiplerine hiçbir tazminat vermeden kölelerin derhal serbest bırakılmasını savunan *An Appeal in Favor of That Class of Americans Called Africans* [Afrikalı Olarak Adlandırılan Amerikalılar Yarasına Çağrı; 1833] eseri yayımladı. Kitap onun kuzeydeki kölelik karşıtı elit topluluğa girmesini sağladıysa da toplumun geneli tarafından dışlanmasına sebep oldu. *North American Review* dergisinin editörü halk önünde onu kınadı ve Child'ın dergisi *The Juvenile Miscellany*'nin üyeliklerinde büyük düşüş yaşandı.

Kölelerin Serbest Bırakılmasına Dair Meseleler

Serbest bırakma karşıtları, kölelerin hepsini bir anda serbest bırakmanın ekonomide çöküşe sebep olmasından endişeleniyordu. Child, bu durumun ekonomiye dramatik bir etki yapmadan pratik anlamda nasıl gerçekleşebileceğini göstererek bu korkuları yatıştırma çalıştı.

Kölelik Karşıtlığını Halka Anlatmak

Child 1835 itibarıyla devam eden başarısızlıktan sonra toparlandı ve ana akımın dışında yeniden ünlenmeye başladı. Kölelik karşıtı yazılarına devam etti, insanları eğitime ve Afrikalı-Amerikalılara ilişkin halkın görüşlerini değiştirme işine girerek hedefini genişletti; “siyahilerin de insan olduklarını, diğer insanlarla aynı koşullarda iyi veya kötü olarak değerlendirilebileceklerini halkın zihnine yerleştirme” amacındaydı.

1841 yılında kölelik karşıtı, *National Anti-Slavery Standard*'ın [Ulusal Kölelik Karşıtlığı Gazetesi] editörü oldu ve gazeteyi yavan, yalnızca düşünceleri iletmek için kullanılan akademik bir araç olmaktan çıkarıp ailelerin okuduğu bir gazeteye dönüştürdü. Gazetenin tirajı o kadar artmıştı ki William Lloyd Garrison'ın başı çeken kölelik karşıtı gazetesi *Liberator*'a bile rakip olmuştu. Child kölelik meselesini evlere sokmayı ve pek çok insanı kölelik karşıtlığı tarafına çekmeyi başarmıştı.

"AYIP SİZE BAYAN CHILD!"

Child'ın kölelik karşıtı bir yazar olarak sansasyonel şöhreti, en ünlü makalesi "Correspondence Between Lydia Maria Child and Gov. Wise and Mrs. Mason, of Virginia"yı [Lydia Maria Child ile Virginia Valisi Wise ve Bayan Mason Arasındaki Yazışma"; 1860] yayımladığında doruk noktasına ulaştı. 300.000'den fazla broşür kuzeydeki ve güneydeki tüm evlere dağıtıldı.

Broşürde, Virginia valisi ve onun eşiyle Child arasındaki, 1859 yılındaki meşhur Harpers Ferry baskını sebebiyle John Brown hakkındaki halka açık bir tartışma belgeleniyordu. Artık doruk noktasına ulaşan kölelik meselesiyle ilgili kuzeyle güney arasındaki başlıca tartışma konularının altı çizilmişti.

Bayan Mason mektuplarında Child'ı kınayarak John Brown gibi "yüz karaları"nı desteklediği için ayıp ettiğini söylüyordu. Child, kölelik karşıtlarının güneyden saldırılarını çektiklerini, köleliğin olduğu eyaletlerdeki yasaların "eğitim ve geleneğin dayattığı önyargılarla bozulmamış müşfik bir kalpte ya da düşünen bir zihinde tiksinti uyandırması" gerektiğini bildiklerini söyleyerek yanıt verdi. Child kölelikten kurtulmak için insanların sağduyularına ve ahlaki yapılarına hitap etmeye çalışıyor ve kesinlikle kölelik meselesi yüzünden hiçbir güneylinin ölmesini istemiyordu.

(Douglass Gibi) Herkesin Savaşçısı

Child yaşamı boyunca kendini insan hakları meselelerine adadı. 1860 yılında, eski bir köle kızın yaşamının kayıtlarına dayalı *Incidents in the Life of a Slave Girl* [Köle Bir Kızın Yaşamından Olaylar] kitabını yayımladı. Kitap daha sonra siyahi kadınların ilk otobiyografilerinden biri olarak kabul edildi. Kadınlara saygı gösterilen toplumların nasıl olduğunu göstermek adına İncil'in gönderildiği zamanlardan on dokuzuncu yüzyıla dek tarihten örnekler sundu. Amerikan yerlilerinin haklarına ilişkin yazıları, 1869 yılında ABD Yerli Delegeler Kurulu'nun oluşmasını sağladı. Frederick Douglass gibi Child'ın da asıl amacı ırkı, cinsiyeti ya da sınıfı ne olursa olsun tüm insanların hakları ve eşitliğinin sağlanmasıydı.

WALT WHITMAN

Demokrasi Ozanı

Bu bölüme parlak bir başarıyla, yani Amerika'nın ilk gerçek şairi, "demokrasi ozanı" Walt Whitman'la (1819-1892) edebi alanda büyük bir yükselişe geçen Amerika'yla devam ediyoruz.

Ralph Waldo Emerson, *The Poet-Şair* adlı makalesinde, ideal bir şairin nasıl olması gerektiğini ve kendi kültürü ve çağı için neyi başardığını tanımlar. Tüm bunları muazzam detaylarla sunduktan sonra Emerson okuyucuya şöyle der:

Tarif ettiğim şairi beyhude yere bekliyorum. ... Zaman ve doğa bize pek çok hediye bahşeder; ama herkesin beklediği oturaklı insanı, yeni dini, uzlaştırıcıyı getirmedir henüz. ... Amerika'da, emsalsiz gerçeklerimizin değerini bilen ve çağın barbarlığı ve materyalizmi içinde Homer'de görüp hayranlık duyduğu o tanrıların bir başka karnavalını amansız gözleriyle seçen bir deha yok henüz; ... bizim gözümüzde Amerika bir şiir; heybetli coğrafyası göz kamaştırıyor ve uygun ölçüyü daha fazla beklemeyecek.

Emerson haklıydı. Amerika'nın altın ölçüleri fazla beklemesi gerekmedi; makalenin yayımlanmasından sonra on yıl içinde Walt Whitman edebiyat sahnesine fırtına gibi girerek *Çimen Yaprakları* [1855] adlı yepyeni ölçülere sahip yapıtını yayımladı.

YENİ AMERİKAN ŞİİRİ

Amerika, *Çimen Yaprakları*'yla sonunda hem biçim hem de içerik anlamında Amerikan deneyimini dışavurabileceği şiir sanatına kavuşmuş oldu. Longfellow Amerika'ya has konular hakkında yazmış olsa da geleneksel şiir formlarını ve yapılarını kullandı ki bu da okuyucuların hoşuna gitmiş olsa da tam anlamıyla Amerika'nın

ruhunu yansıtmıyordu. Whitman'ın şiirleri daha derine temas ediyordu; çok güçlüydü, dönemin barbarlığından ve materyalizmin-den bahsediyordu, üstelik yepyeni bir üslup olan "barbarca çılgılık"ı kullanıyordu.

Yeni Şiirsel Biçimler

Whitman kendi döneminin neredeyse tüm edebi sınırlarından kurtuldu: Balad gibi geleneksel formları yok saydı, kafiye kullanmaktan kaçındı ve geleneksel temalarla konulara burun kıvırdı. "Serbest ölçü" denen yepyeni bir form kullandı; bu formda uzun dizeler, doğal konuşma ritimleri ve sokakta duyabileceğiniz türde sözcükler bulunuyordu. Şiirlerinde düzenli bir tempo ya da kafiye yoktu. Hatta onun şiirlerinde düzenli sayılabilecek pek bir şey olduğu da söylenemezdi, sayfa düzeni bile okuyucu için kafa karıştırıcıydı.

Başta Whitman'ın şiirlerini kimse beğenmedi. Longfellow, John Greenleaf Whittier ve önde gelen eleştirmen James Russell Lowell gibi edebiyat devleri şiirleri saçma sapan buldular. Ancak bilhassa bir kişi, Whitman'ın dehasını fark edip ondan şöyle bahsetti: "Amerika'nın karşılaştığı en sıra dışı zekâ ve bilgelik örneği." Kim olduğunu tahmin ettiniz mi? Tabii ki Ralph Waldo Emerson.

Barbarca ve Açık Seçik

Emerson, Whitman'ın çağın sesini duyurarak yepyeni bir tarzda form ve içeriği birleştirmek suretiyle şiirler yarattığını fark etmişti. Ancak Whitman'ın şiirleri o kadar şaşırtıcı, o kadar yeniydi ki Emerson bile bunlarla biraz sorun yaşıyordu. Whitman'ın şiirlerinin bazı kısımları alenen cinsel içeriğe sahipti ve kadınla erkeğin birleşmesinden doğan o coşkulu, doğal hazzı yüceltiyordu. "Elektrikli Vücudun Şarkısını Söylüyorum" şiirinde, cinsel bir kucaklaşma içindeki şairle bir kadını şöyle tasvir eder: "Tüyler, memeler, bacakların kıvrımı, kayıtsızca dökülen eller yayılmış, benimkiler de yayılmış." Bunlar, hâlâ oldukça Püriten olan Amerika'ya pek uymuyordu.

Bu heyecan verici şiirler neye benziyordu? *Çimen Yaprakları* kitabındaki “Kendi Şarkım” adlı şiirden Whitman’ın o meşhur kendisinden, yani şairden bahsedişini bulabilirsiniz:

*Kutluyorum kendimi ve söylüyorum şarkımı,
Bende olan sende de olacak,
Çünkü her bir atomum ait sana da.*

*Aylak aylak çağırıyorum ruhumu,
Bir çimen yaprağını izleyerek eğilip bırakıveriyorum kendimi öylece.*

(1891-92 versiyonu)

Şiirin düzenli bir dize uzunluğu olmadığını ve öylece ilerlediğini görebilirsiniz; şiirdeki ifadeler, şiirsel düşüncenin ifadesi kadardır. Şair kesin ölçüler ya da kafiyelerle kimseyi etkilemeyi hedeflemez; doğayla bütünleşen ruhun hazzını kutlayan bir şairdir bu.

Transandantal Şair

Emerson şu satırlarda transandantalizm felsefesini nasıl fark ededi, bir düşünün:

*Artık hiçbir şeyi ikinci, üçüncü elden yaşamayacaksın,
ve bakmayacaksın bir ölünün gözlerinden,
beslenmeyeceksin kitaplardaki hayaletlerden,
Benim gözlerimle de bakmayacak, benden de bir şeyler almayacaksın,
Herkesi dinleyecek, süzeceksin kendi filtrenden.*

Whitman: Orijinal “Hippi”

Whitman’ın yaşamı da şiirlerindeki üslup kadar özgür ve kuralıydı. West Hills, Long Island’da doğmuş, yaşamının büyük kısmını Brooklyn’de geçirmişti. On bir yaşında çalışmaya başlamış, yirmili yaşlarında öğretmenlikten gazeteciliğe kadar bir sürü tuhaf işte çalışmıştı. Bu sayede yaşamın her alanından insanla bağlantı kurmuştu. Dik kafalı ve radikal görüşleriyle çalışmaktan hoşlanmayışı yüzünden sık sık kovuluyordu. Whitman otuzlu yaşlarında hasta

babasıyla ilgilenmek için Brooklyn'e döndü ve bu sırada *Çimen Yaprakları*'nı yazmaya başladı. Sıkış tıkış bir çatı katında yaşıdı, hatta bir ara erkek kardeşiyle aynı yatağı paylaştı.

DEMOKRASİ OZANI WHITMAN

Whitman'ın yaşadığı deneyimleri şiirlerine aktarması ona "demokrasi ozanı" unvanını kazandırdı. Şair kendini bir itfaiyeciyile ("kaburgası kırık, ezilmiş bir itfaiyeciyim... Haykırışlarını duydum yoldaşlarımın"), "kovalanan köle"yle ("Kovalanan köleyim, köpeklerin ısırsıyla irkiliyorum") ve on dokuzuncu yüzyılda Amerika topraklarını kuran diğer kişilerle özdeşleştiriyordu. Onların deneyimlerini tasvir eden sesler, manzaralar, kokular kullanarak pek çoğunun sesi oldu. Whitman'ın şiirleri, dönemin Amerikalılarının deneyimlerini ifade ediyordu.

Whitman'ın Yıldızı Parlıyor

İçsavaş'tan çok sonrasına, 1890'lara dek yaşayan Whitman, Amerika'daki bazı büyük değişikliklere şahit oldu. Abraham Lincoln'ın ölümünden büyük üzüntü duydu ve yeniden yapılanma dönemiyle İçsavaş'tan çıkan Amerika onu hayal kırıklığına uğrattı. Onun bu kırılganlıklarına rağmen son yıllarında eserleri gittikçe daha çok takdir edildi; insanlar onu kaba ve zevksiz bir şair gibi değil, gerçekten orijinal bir soluk olarak görmeye başlamıştı. Ölümüne dek *Çimen Yaprakları* üzerinde çalışmaya devam ederek 1855'teki orijinal basımında on iki olan şiir sayısını üç yüze yükseltti. Şiirleri günümüzde hâlâ popülerliğini korumaktadır.

Lincoln'ın Ölümü

Whitman'ın en ünlü şiirlerinden ikisi –"Ön Bahçede Leylaklar Son Açtığında" ve "Ey Kaptan! Canım Kaptanıml!– Lincoln hakkındaydı. Whitman için Lincoln'ın ölümü çok önemli bir dönemin kapanışını simgelediğinden ağıt niteliğinde şiirler yazmıştı.

EMILY DICKINSON

Beyazlı Münzevi

Şairler asi tiplerdir. Mevcut şiir yapıları işe yaramazsa şairler amaçlarına uydurmak için sözcükleri eğip bükerek, evirir çevirirler. Geleneksel bir ölçü, şairin kafasının içindeki müziği yansıtmazsa onu da değiştirirler. Bir uyak düzeni fazla sınırlayıcı gelirse ortadan kaldırır. Dilin ilerleme biçimlerinden biri de budur.

Whitman, New York'ta (ironik bir biçimde) ailesinin evinde yaşayarak tüm kalıpları yıkıyorken, sessiz münzevi Emily Dickinson (1830-1886) da aynı şeyi Batı Massachusetts'teki evinden yapıyordu. Bu iki yazar çocukluklarını geçirdikleri odalarda çalışıp didineyerek ve çılgın, haşarı edebiyatçılar olarak şiirde yepyeni bir çağın öncülüğünü yaptılar. Kendi zamanlarının ilerisindeki tüm yazarlarda olduğu gibi onları da nasıl değerlendirmek gerektiğini kimse bilmiyordu.

“Yüz Karası” Whitman

Kendisinde Whitman'ın şiirleri sorulduğunda Dickinson bunların “yüz karası” şeyler olduğunu duyduğunu, kendisinin de hiç okumadığını söyledi.

Emily ve Walt: İki Acayip Tip

Şiirde modernizm akımının öncülüğünü yaptıkları için isimleri her ne kadar bir arada anılsa da Dickinson hiçbir şekilde Whitman gibi kaba saba biri değildi. Amherst, Massachusettsli seçkin bir aileden geliyordu ve müthiş bir eğitim almıştı. Gençliğinde sosyal etkinliklere, kitap kulüplerine ve sınıfındaki diğer normal aktivitelere katılan diğer genç kızlar gibiydi. Ancak otuzlarının başı itibarıyla

Emily toplumdan elini eteğini çekti. Evden bir daha ayrılmadı, yalnızca ailesiyle görüştü ve sadece beyaz kıyafetler giyme alışkanlığı geliştirdi.

Yazılan Çok, Basılan Az

Dickinson'ın, yaşamı boyunca yazdığı yaklaşık iki bin şiirden yalnızca yedi tanesi yayımlandı. Yayıncılık dünyasına kısa ve acılı bir girişten sonra Dickinson şiirlerini kendine sakladı.

Kimse tam olarak ne olduğunu bilmiyor. Bazıları Dickinson'ın kötü biten bir aşktan dolayı hüsrana uğradığını (pek çok akademisyen bu –kadın ya da erkek– gizemli aşığın kim olabileceğini bulmaya çalışmıştır), bazıları baskıcı babasının onu etkilediğini, kimileri de şairin potansiyelini gerçekleştirmek ve eserlerini üretmek için “normal” yaşamdan vazgeçip (bir bakıma Thoreau gibi) tek başına çalışması gerektiğini fark ettiğini söyler. Sebep ne olursa olsun Dickinson çalışmış ve yaşamı boyunca yaklaşık iki bin şiir yazmıştır.

Dickinson'ın Simgesel Üslubu

Dickinson'ın üslubu çağına göre oldukça sıra dışıydı. O kadar ki yayımlayabilmek için editörler sık sık biçimsel özellikleri çıkarıyor, şiirleri daha geleneksel bir form ve üsluba sokuyorlardı. Ya onun kendine has üslubunun önemini fark etmemişlerdi ya da halkın anlamamasından ve şiirleri saçma bulmasından çekinmişlerdi. Şiirlerin orijinal halleriyle yayımlanabilmeleri yüz yıldan uzun sürdü.

Dickinson üslup bakımından en çok iki açıdan hatırlanır: tireleri ve “eğik kafiye” ya da “bozuk kafiye” kullanımı. Bu özelliklerin yanı sıra kullandığı imgeler de yirminci yüzyıl modern şiirinin (buna sıra gelecek) oluşmasına yardımcı oldu.

Gizli Tutkular

Dickinson'ın da süttten çıkmış ak kaşık olduğu söylenemezdi: 249. şiirine bir bakın. Kendisinin de incelediği, metafizik şair John Donne gibi o da özenle işlenmiş benzetme ya da uzatılmış metaforlar kullanarak spiritüel tutkuyu cinsel arzuyla birleştirmiştir.

Eğik kafiye ya da bozuk kafiye veya ağır kafiye (bunu anlatan bir sürü terim mevcut!) seslerin benzer ancak birebir olmadığı kafiye türüdür. Dickinson'ın 465. şiirini ele alalım:

*Bir Sinek vızıltısı duydum –öldüğümde–
Odanın Durgunluğu
Havanın Durgunluğu Gibiydi–
Fırtınanın Kabarışlarında–*

Bu dizelerde *Room/Storm* (Odanın/Fırtınanın) ikilisi bir eğik kafiye örneğidir. Sesler benzer ancak ünlü sesler birbirine kesinlikle eş değildir. Kelimeler bile sanki kafiyeli olmaları gerekirmiş gibi görünür. Ama Dickinson eğik kafiye kullanarak uyaklarda daha çok olasılığa açık olmak adına kendini özgürleştirmiştir.

Eğik kafiye sayesinde aynı zamanda pek çok şiirini dayandırdığı balad formuyla da bir ahenksizlik hissi yaratmıştır. İnsanlar, Longfellow gibi yazarların kullandığı mükemmel "a b a b" uyak düzenini duymaya çok alışkındı.

Dickinson'ın tire kullanımı da oldukça sıra dışı ve nevi şahsına münhasırdı. Şiirlerinin çoğu tirelerle biterdi; onun döneminde gayet alışılmadık bir şeydi bu. Hatta eski dostu ve editörü, ölümünün ardından onun şiirlerini yayımlarken başlıklar ekleyip uyakları geliştirerek ve geleneksel noktalama işaretlerini kullanarak şiirlere çekidüzen vermiştir. Ancak Dickinson'ın niyeti bu değildi. Bir yılanla karşılaşmayı anlatan 986. şiiri yayımlandığında olana bakın. Bu Dickinson'ın versiyonu:

Çimenlerde ince Biri

Ara sıra gezinir–

Onu görmüş olabilirsiniz–ya da belki görmediniz

Aniden çıkıverir–

Düzenlenmiş hali:

Çimenlerde ince Biri

Ara sıra gezinir–

Onu görmüş olabilirsiniz–ya da belki görmediniz

Çıkıverir aniden.

Şiirin sonundaki tire kaldırılıp yerine nokta konunca şiirin anlamı değişmekte; tireyle yaratılan gerilim hissi yok olmaktadır. Anlatıcının doğadaki bu karşılaşmadan dolayı ne kadar rahatsız hissettiğini gösteren bu devrik yapı ("Çıkıverir aniden") açık bir tire yerine nihai bir noktanın ardına sıkışır ve artık anlatıcı daha rahat ve kendinden emin görünür.

Dickinson'ın şiirleri tercih ettiği konu seçimi itibarıyla da kendi dönemi için alışılmadık: ölüm. Diğer yazarlar ölüm hakkında yazdırlarsa da Dickinson gibi keskin, korkusuz bir üsluba sahip değillerdi. Dili idareli kullanışı ve etkileyici, somut imgelemleri Dickinson'ın konuya yaklaşımını oldukça felsefi ve entelektüel açıdan cesur kılmıştır. 465. şiirinde, ölüme yaklaşan anlatıcının zihninden geçenleri paylaşır. Kendine has üslubuyla da şiiri bir tireyle sonlandırır:

Mavi–dengesiz tökezleyen Vızıltı–

Işıkla aramda–benim–

Sonra Pencereleler çöktü–ve sonra

Göremez oldum–

Dickinson'ın şiirin sonunda tire kullanması bizi şüpheli bir beklenti içinde bırakır; bu şiirin noktayla bittiğini bir düşünün. Dickinson başka bir şey daha yapar gerçi; tireden önce "Göremez oldum," ifadesiyle baş başa bırakır bizi. Bu acaba bedenin ruhla birlikte öl-

düğünü mü ima etmektedir? Beelzebub'ın ya da *Sineklerin Tanrısı*'nın yaygın sembolü olan sinek, dönemin okuyucuları için epey rahatsız edici olsa gerek. Şiir dram ve gerilim yaratmayı başarır, ölümün ve ölümsüzlüğün doğasına dair rahatsız edici felsefi bir ifade sunar.

İnsanların, onun şiirlerini tam anlamıyla kucaklamaları yıllar sürse de Dickinson artık sarsılmaz bir üne sahiptir. William Carlos Williams ve Robert Frost gibi onlarca yazar, Dickinson'dan ilham aldığını söylemiştir. Felsefi üslubu ve temaları, somut imgelemeleri, noktalama işaretleri ve uyakları son derece sıra dışı kullanımı sayesinde on dokuzuncu yüzyılın en önemli şairlerinden biri olmuş, tüm bunları da Amherst'teki küçük odasında başarmıştır.

BÖLÜM 5

REALİZM VE NATÜRALİZM

İçsavaş'tan sonraki on yıllar içinde Amerika kendini yeniden oluşturmak gibi devasa bir işle karşı karşıya buldu kendini. İçsavaş 600.000 kişinin canına mal oldu; bu sayı her iki Dünya Savaşı, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı'nda ölenlerin toplamından daha fazladır. Refah döneminin ardından ülke artık borç içindeydi. İdealizm döneminin ardından ülke ahlaki açıdan harap durumdaydı.

Ancak gelecek aydınlıktı. Savaş pek çok şeye mal olsa da ülkeyi ileri taşıyacak teknolojik ve ekonomik bir gelişmeyi de ateşlemişti. İlk kıtalararası demiryolu, elektriğin insanların evlerine dek ulaşması ve telefonun icadı, insanları eşi görülmemiş biçimde birbirine bağladı. Devasa kömür, petrol, demir, altın ve gümüş yatakları insanları batıya çekti ve böylece zenginleştiler. Ülke, dünyadaki en zengin uluslardan biri olma yolundaydı.

Ancak ülke ekonomik açıdan gelişirken spiritüel ve entelektüel anlamda gerilemekteydi. İnsanlar onları savaşa sürükleyen Amerikan ideallerine soğuk bakmaya başlamışlardı; özellikle de savaşın, siyahilere eşitlik vaadini yerine getirmeyen ve hayal kırıklığı yaratan yeniden yapılanma dönemi politikaları sebebiyle. *Realizm* denilen ve Amerika'nın gerçekte nasıl olduğunu gösteren yeni bir edebiyat akımı gelişti. Mark Twain gibi yazarlar, meseleleri romantizmin sahteliğinden sıyrılmış, gerçekçi bir şekilde ele alma peşindeydi.

Buna ek olarak Charles Darwin'in *doğal seçim* adlı yeni teorisi insanların doğadaki yerleri hakkındaki fikirlerini kökünden değiştirmeye başlamıştı. En iyilerimiz püritenlerin sandığı gibi Tanrı tarafından "özel olarak seçilerek" değil, "en uygunun hayatta kalması" ilkesiyle bunu başarmış olabilirdi. Amerika zengin olmak için pek çok fırsat barındıran, aynı zamanda yoksulluk ve umutsuzluğa da kapı açan muazzam bir sanayileşmenin eşiğindeydi. Binlerce göçmen ulusa akın ederek onları sömürmek üzere hazır bekleyen soyguncu baronların açgözlü pençeleri arasına düştü. Bunun sonucunda *natüralizm* adı verilen yeni bir edebiyat akımı doğdu. Stephen Crane ve Jack London gibi yazarlar insanların doğayla ilişkilerine bakıp kayıtsız bir evrende tutsak kalmış varlıklar gördüler. Henry James ve Edith Wharton gibi yazarlar da bireyin toplumla ilişkisine bakıp baskıcı bir örümcek ağının içinde tutsak kalmış insanlar gördüler. İnsanlar yaşamda, hayatta kalmak dışında hiçbir amaç görmüyordu; bireyler bir anlamda toplumlarının ürünüydü ve nihayetinde de kontrolleri dışındaki yasalara tabiydiler.

MARK TWAIN

Amerikalı Mizahçı ve “Amerikan Edebiyatı Dekanı”

Mark Twain (1835-1910) (on dokuzuncu yüzyılda Amerika edebiyat merkezi olan) ülkenin kuzeydoğusunda doğmamıştı, varlıklı bir aileden gelmiyordu ya da üniversite mezunu değildi; ayrıca hayalindeki meslek de yazarlık değil, nehir teknesi kaptanlığıydı. Bunlara rağmen Twain edebiyat alanında büyük bir saygınlık kazandı ve dünya çapında üne kavuştu, o dönem için neredeyse emsalsiz bir şeydi bu. Günümüzde hâlâ Amerika'nın en iyi yazarlarından ve mizahçılarından biri olarak bilinir.

Bay Clemens ve Bay Twain

Mark Twain'in gerçek adı Samuel Clemens'ti. Takma adını, nehir tekneçilerinin sular teknenin güvenle geçebileceği iki kulaç (üç buçuk metre) derinliğe ulaştınca bağırarak kullandıkları (“Mark twain!”) ifadesinden almıştır.

Twain Missouri'nin durgun bir nehir kasabası olan Hannibal'da büyüdü; burada vaktinin çoğunu nehir kıyılarında gezinip buharlı teknelerin geçişini izleyerek geçirirdi. Twain on iki yaşındayken babası öldüğünde okulu bırakıp aile büyük bir sefaletle düşmesin diye çalışmaya başladı. İlk işi matbaacı çıraklığıydı.

Twain birkaç yıl çalıştıktan sonra sıkılıp işten işe atlayarak Amerika'da dolandı. Mississippi Nehri'ne yolu düştüğünde çocukluğunda buharlı teknelere duyduğu sevgi yeniden canlandı ve bir nehir teknesi kaptanına, kendisine mesleği öğretmesi için 500 dolar teklif etti. Mississippi Nehri'nde yol almayı öğrenerek ve sertifikalı bir dümenci olarak burada mutlu mesut birkaç ay geçirdi. Nehir teknesinde dümenci olduktan bir yıl sonra kardeşi Henry'ye

de teknede bir iş ayarladı. Ancak teknenin kazanı patlayınca kardeşi trajik bir biçimde öldü.

Twain, dümencilik yaptığı sırada oldukça iyi maaş alıyordu, sonunda mali açıdan güvendedeydi. Maalesef İçsavaş'ın çıkması nehir tekneçiliği işini duraklattı ve Twain de bir kez daha işsiz bir şekilde kendini sokaklarda buldu. Gerçi tamamen eli boş değildi: Mississippi Nehri'nde dümencilik işinde yaşadıkları sayesinde hem başyapıtı olan *Huckleberry Finn'in Maceraları*'nı [1885] hem de dümencilik günlerinden sevgi dolu bir anı kitabı olan *Mississippi'de Hayat*'ı [1883] yazmıştı.

Huckleberry Finn'in Maceraları

"Modern edebiyat eserlerinin tümü tek bir kitaptan, Mark Twain'in *Huckleberry Finn'in Maceraları* eserinden türer," diye yazmıştı Ernest Hemingway. Epey iddialı bir ifade, değil mi? Peki Hemingway tam olarak ne demek istiyordu?

Kendini Değerlendirme

Twain'in ilk eleştirmeni kimdi dersiniz? Kendisiydi. İlk kitabı *The Innocents Abroad* [Gurbetteki Masumlar; 1869] yayımladığında, kitap hakkında isimsiz ve övgü dolu bir de değerlendirme yazısı yayımladı.

Twain'in *Huckleberry Finn'in Maceraları*'ndan önce kimse, Amerika'nın küçük bir kasabasında büyümüş bir oğlanın kitabın anlatıcısı olması bir yana, bir romanın ana karakteri olabilecek değerde olduğunu düşünemezdi. Romanlarda gündelik dil kullanımı duyulmadık bir şey olmasa da (Harriet Beecher Stowe *Tom Amca'nın Kulübesi*'nde günlük konuşma dili kullanmıştı) bu üslup *Huckleberry Finn'in Maceraları*'ndaki gibi kitabın bütününe kaplamıyordu. Yine Stowe gibi ünlü yazarların aksine Twain duygusallık vasıtasıyla karakterlerini yumuşatmıyor, onları tüm önyargıları, kaba

saba konuşmaları ve ırkçı eğilimleriyle birlikte sunuyordu. Twain bu şekilde, Amerikan edebiyatında realizm akımının öncülüğünü yaparak yeni bir ulusal soluk yarattı.

TWAIN'İN TARZI

Twain'in yazım stili oldukça belirgindir. Kısa bir paragrafta bile üslubuna dair genel bir kaniya varabilirsiniz. Örneğin *Huckleberry Finn'in Maceraları*'nın ilk sayfasında ana karakter Huckleberry Finn'in okuyucuya kendini tanıttığı paragrafta bir bakalım:

Tom Sawyer'ın Maceraları adlı kitabı okumadıysanız beni tanımazsınız; ama bunun önemi yok. O kitap Bay Mark Twain tarafından yazılmıştı ve Twain çoğunlukla gerçekleri anlatmıştı. Abarttığı şeyler olduysa da çoğunlukla gerçekleri anlatmıştı.

Bu paragrafta İçsavaş öncesindeki Mississippi Nehri vadisinde büyümüş fakir bir oğlanı dinleriz; on dokuzuncu yüzyıl romanlarının tipik karakteri değildir elbette bu. Aynı zamanda Twain'in hiciv üslubuna has özelliklerin ilk izlerini de görmüş oluruz: Twain, realizmin edebi amaçları–romantik süslemeler olmaksızın gerçekleri aktarmak– hakkında alaycı bir yorumda bulunmak için Huckleberry Finn'i kullanır. İşte tüm bunlar tek bir paragraftan anlaşılır.

Genel anlamda Twain'in tarzında şu belirleyici özellikler bulundu:

- Genellikle Amerika'nın merkezinin dışında yaşayan "gerçek" insanların ağzından gündelik dil ya da yerel lehçe kullanımı,
- Sıra dışı bir kahraman: Huckleberry Finn örneğinde, güneyli, fakir bir oğlan,
- İçsavaş'ın ardından Amerika'da yükselen toplumsal ve dinsel ikiyüzlülüğü gözler önüne seren yergisel üslup.

Realizm

Realizm, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında Amerika'daki başlıca edebiyat akımıydı. Romantizmi reddediş niteliğindeki akım, gerçeği aktarma çabasıyla sanatta sıradan yaşamın detaylarını –nahos olanları bile– sunuyordu. Edgar Allan Poe'nun yazılarındaki gibi, gotik edebiyatta yer alan doğaüstü unsurlar geride kalmıştı. Akım sayesinde belirli bir bölgenin yerel lehçeleri, gelenekleri ve inançları gibi unsurların önem kazandığı bir yerelcilik anlayışı doğmuştu. Akım aynı zamanda, zayıfları avlayan ve bireyin özgür iradesini yok eden sanayi ekonomisinin yükselişi döneminde doğanın tahrip edici güçlerini inceleyen natüralizm akımının da doğmasına yol açtı.

Huck ve Jim'in Maceraları

Huckleberry Finn'in Maceraları, Huck'ı ve Jim adlı kaçak bir köleyle birlikte yaşadıkları maceraları konu edinir. Huck ve Jim ıssız bir adada karşılaşır, her ikisi de sığınacak bir yer aramaktadır: Huck ona kötü davranan babasından kaçır, Jim de kendisini satmak isteyen köle sahibinden. Başta Huck, kaçak bir köleyle nehirde kaçma planı yapmaktan rahatsız olur ama sonra Jim'in sırrını saklamayı kabul eder. Planları salla nehirde yol alıp buharlı bir tekne bulmak ve oradan da özgür bir eyalet olan Illinois'a gitmektir. Yolculuk sırasında Huck ve Jim, iki düşman güneyli aile arasındaki kan davasına karışır ve biri düğ biri de kayıp veliaht olduğunu iddia eden iki dolandırıcının eline düşerler. Bir dizi karışıklık ve sıkıntının ardından Huck ve Jim rotalarından iyice uzaklaşmış, kölelik bölgelerine daha da yaklaşmışlardır; burada Huck'ın vicdanı bir teste tabi tutulur. Jim, düğ ve veliaht tarafından satılır ve dolandırıcılar kaçak kölelerin yakalanması karşılığında verilen ödöl parasını alırlar. Huck'ın yol arkadaşı şimdi, gerçek sahibi gelinceye dek onu alıkoyan yerli bir ailenin elindedir.

İlk Daktilocu

Mark Twain eserlerini yazmak için daktilo kullanan ilk yazarlardan biriydi. Ancak ileriki yıllarda otomatik bir yazı makinesine yüklü miktarda yatırım yapmış ve batmıştır.

Huck, Jim'i terk edip etmeme konusunda bir kriz yaşar. Romanın başında, Huck'ı yanına alan Dul Douglas ve kız kardeşi ahlak ve din konularında eğiterek Huck'ı medenileştirmeye çalışmıştır. Şimdi de doğru şeyi yapma konusunda kafası karışmış olan Huck, kaçak kölenin yerini bildirmek üzere Jim'in sahibine bir mektup yazmaya koyulur. Ancak Jim'in, maceraları sırasında kendisi için yaptığı onca şeyi hatırlayarak mektubu göndermemeye karar verir:

Çok yakındım. Mektubu elime aldım. Titriyordum çünkü karar vermek zorundaydım, sonsuza dek, iki arada bir derede kaldığımın farkındaydım. Bir süre öylece inceledim, nefesimi tutmuştum, sonra kendi kendime dedim ki: "Tamam o zaman, cehenneme gideceğim." Ve mektubu yırtıp attım.

Twain, böyle bir vicdan muhasebesi krizi yaratarak aslında dini kurumların ve onların kölelere benzeyen destekçilerinin ikiyüzlülüğünü ortaya serer. Huck kötü biri olarak aslında iyi davranmaktadır; başlangıçta kendisini medenileştirmeye çalışan o mutaassıp kadınlardan çok daha insani olduğu açıktır. Twain, Amerikan kültürünün derinliklerine işlemiş bu ikiyüzlülüğü gözler önüne serek Amerikan başarı hikâyesine bir alternatif sunmuştur. Gerçek başarı, toplumun yozlaştırıcı etkisinden uzakta, yabanılıkta bulunabilmektedir.

Ağzını açık aptallığını tasdik etmektense kapalı tutup aptal gibi görünmek daha iyidir.

—Mark Twain

Twain'in İleriki Yaşamı ve Mirası

Twain toplamda başlıca on beş eser yazdı; bunlar arasında ünlü mizah yazıları ve kişisel kahramanı Joan Arc'ın geçmişini anlattığı eser (bunu en iyi kitabı sayar) de vardır. Yazıları ve mizahi eserleriyle uluslararası başarı kazandı ve ileriki yıllarında Oxford ve Yale'den fahri doktorluk aldı. Edebiyat mirası günümüzde de geçerliliğini korumaktadır: 1998 yılında en prestijli mizah ödülleri onun adına düzenlenmiştir. Mark Twain Amerika Mizah Ödülünü kazananlar arasında Richard Pryor, Steve Martin, Whoopi Goldberg ve Tina Fey gibi sanatçılar yer almaktadır.

EDITH WHARTON VE HENRY JAMES

Edebiyatın Kaymak Tabakası

Victoria çağında zengin ve ünlü olmanın nasıl bir şey olduğunu merak ediyorsanız, on dokuzuncu yüzyılda zengin ve ünlülerin edebiyat alanındaki resmi temsilcileri Edith Wharton (1862-1937) ve Henry James'ten (1843-1916) başkasını aramanıza gerek yok.

Wharton ülkedeki en varlıklı ailede doğup büyümüştü: "Joneslarla aşık atmak" deyişi Wharton'ın teyzesi Mary Mason Jones ve onun New York, Beşinci Cadde'deki lüks dairesinden gelmektedir.

James de akademisyenlerden oluşan seçkin bir ailede büyümüştü; kardeşi William James önde gelen bir felsefeci ve psikologdu. Her iki yazar da İçsavaş'tan sonra ortaya çıkan sosyal ve politik yapıların karanlık yanlarına nüfuz etmek üzere realizmi kullanmıştır.

Wharton ve James, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında hızla gelişen ekonomi neticesinde, genellikle konumun gerektirdiği kibarlık ve erdemlerden yoksun yeni zengin bir kesimin oluştuğu Yıldızlı Çağ'ın üyeleriydiler. Bu ifadeyi Mark Twain 1873 yılında yazdığı *The Gilded Age: A Tale of Today* [Yıldızlı Çağ: Bugünün Hikâyesi; 1873] adlı romanında kullanmıştır; romanda Twain, sahte toplumsal maskelerin ince perdesi ardına gizlenen yozlaşmayı hicveder. Yozlaşmış iş insanları, ilkesiz vurguncular ve rezil siyasetçiler genellikle hızlı gelişimin getirdiği yasal boşluklardan faydalanıyordu. "Yıldızlı" ifadesi bir şeyi ince bir altın tabakasıyla kaplamayı anlatır.

Henry James'in (Tanrı'dan İsa'nın ikinci kez gelişine ilişkin bir dizi vahiy aldığına inanan) babası, Emanuel Swedenborg'un kurduğu dini bir akım olan Swedenborgculuğa inanan ünlü bir entelektüel ve felsefeciydi. Wharton'ın ailesi emlak, bankacılık ve nakliye alanlarında büyük iş insanlarından oluşuyordu. James de

Wharton da mükemmel eğitimler almış, gençlik yıllarını Avrupa'da geçirmişti; onların sınıfındakiler için alışıldık bir durumdu bu.

Avrupa'da zaman geçirmek sarsıcı bir deneyim olabilir. James ve Wharton, Avrupai yaşantılarına rağmen özlerinde Amerikanlardı ve Amerikan kültürüyle Avrupa kültürü birbirinden oldukça farklıydı. Wharton Amerika'ya döndükten sonra kendisi ve Amerikalı arkadaşları için şöyle demiştir: "Eski ve yeni, ... saklı güzellik, gelenek, biraz rahatlık, biraz kabalık" arasında sıkışıp kalmış, "Avrupai bir sırça köşkte büyümüş, zavallı ve tuhaf tipler".

Wharton ve James aynı entelektüel çevrelere girip çıkıyorlardı, 1880'lerin sonunda tanışmışlardı. James halihazırda ünlü bir yazardı, Wharton da yükselişe geçmeye başlamıştı. Wharton, bir çalışması hakkında James'in fikrini sorana dek yakınlaşmamışlardı. James acımasız ancak dürüst yorumlarda bulunarak Wharton'ın güvenini ve sadakatini kazanmış oldu. Verimli ve uzun bir dostlukları oldu.

HENRY JAMES'İN ROMANLARI

Henry James'in romanları, Amerika'da varlıklı bir sınıfın doğduğu Yenidünya'yla Eski Dünya (Avrupa) arasındaki değişen, girift ilişkileri belgeler. *Psikolojik gerçekçilik* adında yeni bir realizm türü benimseyen James, karakterlerinin psikolojilerinin keşfi ve deneyimlerinin gerçekçi tasvirleri aracılığıyla Amerikan ve Avrupa değerlerinin zeminlerini inceledi. Sonuç olarak üslubu girift, dolambaçlı bir hal alabiliyordu ve okuması çok güçtü (muhtemelen insanların genellikle okumamalarına rağmen onun kitaplarını okuduklarını söylemelerinin sebebi de bu; çok zorlar!)

James, kısa romanı *Daisy Miller*'da [1878] başkarakter Daisy Miller'in psikolojisi aracılığıyla Eski ve Yenidünya'yı keşfe çıkar. Daisy, hayatının baharında Avrupa'ya seyahat eden genç bir kadındır. Gerçek bir hanımefendinin flört konusunda nasıl davranması

gerektiğini bilmediğinden yaptığı birkaç vahim gaf onu yakışıklı ve donanımlı Avrupalı talibinden eder. Daisy'nin toyluğu aslında Amerikan kültürünün, Avrupa kültüründeki önyargılarla baş etmedeki yetersizliğinin bir temsilidir. James bir diğer ünlü romanı *Bir Hanımefendinin Portresi*'nde [1881] bir anda zengin olup derhal dolandırıcıların hedefi haline gelen Amerikalı genç bir kadını anlatır. Burada da Eski Dünya ile Yenidünya çarpışır ve James'in karakterleri, çağın değişen şartları içinde ahlaki konumlarını korumak için uğraşırlar.

EDITH WHARTON

Wharton'ın da Eski Dünya ile Yenidünya'nın çatışması sebebiyle Amerika'nın karşı karşıya kaldığı sorunları yansıtan, kendine has bir realizm anlayışı vardı. Kendi sınıfından bir kadının maruz kaldığı boğucu şartların son derece farkında olan Wharton, bireysel özgürlüklerini tehdit eden, toplumsal zorunluluklarla sınırlanan karakterlerin sunulduğu girift romanlar yazdı. Wharton kendi sınıfının ahlaki körlüğünü ve yozlaşmayı dikkatlice gözlemler.

Keyif Evi [1905] romanında, çok iyi şartlara ancak çok kötü talihe sahip yirmi dokuz yaşındaki genç bir kadın olan Lily Bart'ın hikâyesini anlatır. Lily, tüm servetini yitirdikten sonra toplum içinde konumunu geri kazanmaya uğraşır. Lily karmaşık bir karakterdir; bir yandan konumunu geri kazanma arzusu duyar, bir yandan da doğru olduğunu hissettiği şey o içsel özleme karşı gelmeyi başaramaz. Tamamen toplumun kurallarına göre oynamayı başaramadığından bu onun sonu olur.

Wharton *Masumiyet Çağı* [1920] romanında, bir anda âşık olduğu kadınla evlenme düşüncesi karşısında her defasında engellenen üst sınıf bir adamın hikâyesini anlatır. Bu kadın, nişanlı olduğu mükemmel ve sıkıcı sosyal kelebeğin tam zıddıdır. Nihayetinde başkarakter gerçekten sevdiği kadınla evlenemez ve kaderine tes-

lim olur. Wharton romanı, Birinci Dünya Savaşı'nın insanların yaşamlarını nasıl paramparça ettiğine ve onları yeni bir gerçeklikle baş başa bıraktığına şahit olduktan sonra, ellili yaşlarında yazdı. Pek çok açıdan başkarakterin kaybı, savaştan sonra yitirilen Amerikan rüyasını yansıtır.

Adabımuâşeret Romanları

Wharton'ın eserleri, realizmin *adabımuâşeret romanları* denen bir alt türüne dahildir. Bu romanlar karakterlerin, sosyal normlara ne kadar uygun hareket ettikleriyle sessizce değerlendirildikleri dünyaların zengin tasvirlerini sunar. Mark Twain'in *Huckleberry Finn*'in *Maceraları* romanındaki Huck gibi sosyal normların dışında hareket eden karakterler aslında doğru davranmalarına rağmen yanlış kabul edilirler. İngiliz yazar Jane Austen da adabımuâşeret romanları yazmış, *Gurur ve Önyargı* gibi popüler romanlarında on dokuzuncu yüzyıl İngiliz toplumunun kusurlarını göz önüne sermek için komedi öğeleri ve hafif bir üslup kullanmıştır.

Realizmin diğer yazarları gibi Wharton da detaylar konusunda çok dikkatliydi. Romanları, Victoria çağına özgü oturma odalarının, mükemmel şekilde kabartılmış kanepe minderlerinin ve üzerlerinde oturan zengin giyimli ve bıkkın kadınların canlı ve zengin tasvirleriyle doluydu. Romanları yüzeyde insanların, zengin ve ünlülerin yaşamlarına duydukları doğal merakı gidermektedir.

Üst sınıfın tüm bu gerçekçi tasvirlerinin altındaysa Wharton kendisini ustalıkla ve ünlü bir yazar yapan o keskin, hicivsel, ince zekâsını konuşturuyordu. Detaylara odaklanarak üst sınıf yaşamının uzaktan bir gözlemcisi gibi davranırken bir yandan da bu yaşamı sessizce hicvediyordu. Bu tarzıyla da toplum mekanizmaları analizinde bilimsel bir yaklaşım benimsediği için natüralist akım yazarlarındandı. Romanlarında üst sınıf prensiplerinin, kişinin bireyselliğini ve özgür iradesini kısıtlama biçimlerini ortaya koydu.

Geç Ancak Harika Bir Başlangıç

Wharton geleneksel evlilik müessesesine sabırla şans verdi, ancak on yıllık evliliğin ardından sevmediği bir adamla mutlu bir evliliği varmış gibi davranmaya çalışmaktan zihinsel açıdan yıpranmış, sınırlarının eşiğine gelmişti. Elit kesimin bir üyesi olarak bir yazar değil, kocasının dilsiz bir süs eşyası gibi davranması bekleniyordu. Ailesi, arkadaşları ve çevresi onun yazarlık arzusuna destek vermemişti.

Sonuç olarak Wharton ilk romanını ancak otuz altı yaşında yayımladı. Geç bir başlangıç yapmış olsa da yaklaşık kırk yıl içinde elli kitap yayımlamıştır. 1921 yılında (on ikinci romanı) *Masumiyet Çağı*'yla Pulitzer Ödülü'nü kazanan ilk kadın yazar olmuştu. Nobel Edebiyat Ödülü için de toplamda üç kez aday gösterilmiştir.

KATE CHOPIN VE CHARLOTTE PERKINS GILMAN

İlk Feministler

Gün içinde neyle uğraşmış olursanız olun, kocanız eve döndüğünde onu bir tebessümle karşılayın. Mümkün olduğunca güzel görünün. Eviniz öyle güzel, öyle aydınlık olsun ki, kocanız evden uzaktayken bunu hatırlayarak geri dönme isteği duysun.

—*Hill's Manual of Social and Business Forms*
[Hill'in Sosyal ve Görevsel Formlar Kılavuzu; 1888]

On dokuzuncu yüzyılın sonunda kadınların toplum içindeki rolleri değişmeye başladı. Önceden kadınların başlıca görevi bir eş ve anne olmaktı. İşleri evle ilgilenmek, çocukların eğitimini sağlamak ve eşlerine, özellikle de toplum içindeki mevkilerine destek vermektir.

Ancak zaman değişiyordu. Kadınlar artık fabrikalarda iş bulabiliyor, kendi paralarını kazanabiliyordu. Kölelik karşıtlığı gibi toplumsal reform hareketleri, kadınları da erkeklerin yanı sıra sahnede görüyordu. Kadınlar artık toplumsal meselelerde daha aktif roller alabiliyordu. Boşanma yasaları yumuşamaya; boşanma talebinde bulunma ve çocukların velayetini alma konularında kadınlara çok daha fazla hak tanımaya başlamıştı. Önceden, bir boşanmanın ardından velayet otomatik olarak erkeğe veriliyordu. Ülke daha çok sanayileştikçe ve toplumsal açıdan ilerledikçe kadınlara evlerin dışında daha büyük roller ve kendilerini tanımlamak için yeni yollar belirmişti.

Değişime Direnç

Kadınların eş ve anne olarak rolleri ulus içinde o kadar kutsal ve elzem görülüyordu ki bu roller değişmeye başladığında ulusun özünün tehdit altında olduğu hissi oluştu.

Kadınlar, bu yeni fırsatlar karşısında kendi yönlerini bulmaya çabalarken gerilim arttı. Bir kadın ailesine, eşine, ülkesine nasıl en iyi şekilde hizmet edebilirdi? Kadınların karşı karşıya kaldığı baskılar, dönemin önemli iki çalışmasında anlatılmıştır: Charlotte Perkins Gilman'ın *Sarı Duvar Kâğıdı* [1892] eseri ve Kate Chopin'in *Uyanış*'ı [1899].

CHARLOTTE PERKINS GILMAN

Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) hem özel yaşamında hem de yazılarında muhalif biriydi. Büyük halası da on dokuzuncu yüzyılın bir başka güçlü ve muhalif kadın figürü Harriet Beecher Stowe'dan başkası değildi.

Gilman daha bebekken babası onları terk etti. Annesinin buna tepkisi tuhaftı: Charlotte'u dayanıklı biri olarak yetiştirmek için ona ilgi göstermedi. Bu şekilde Charlotte'u, kendi deneyimlediği hayal kırıklığından koruyabileceğini düşünmüştü.

Elbette ki bu durum, çocukluğunu "acı dolu ve yalnız" olarak niteleyen Gilman'ı derinden yaralamıştı. Gilman da muhtemelen kendini korumak için asla evlenmemeye karar vermişti. Ancak yakışıklı ve genç sanatçı Charles Walter Stetson'la tanışınca fikri değişti. Charlotte yirmi dört yaşındayken evlendiler. Kötü başlayan evlilikleri, kızları Katherine'in doğumunun ardından Charlotte'un doğum sonrası depresyonu sebebiyle iyice çöktü.

Charlotte evliliğin kendisini boğduğuna ve depresyona soktuğuna ikna olmuştu. Akıl sağlığını koruma gayretiyle Stetson'dan

boşandı. Stetson hemen yeniden evlendi ve Charlotte da bir başka cesur hamleyle kızlarını onlarla yaşamaya gönderdi. Kendi de toplumdan dışlanmış bir şekilde yaşadı.

On dokuzuncu yüzyılda Gilman'ınki gibi depresyon hallerini tedavi etme yöntemi hastaya "istirahat tedavisi" vermektir. İstirahat tedavisi, mümkün olduğunca ev işleriyle ilgilenmeyi, kalem, kurşunkalem veya fırçaya dokunmamayı ve günde yalnızca iki saat zihinsel efor sarf etmeyi içeriyordu. (Bu tedavinin kendisi insanı delirtmeye yeter.)

Elbette Gilman da bu çok kıymet verilen tedavi yönteminden şüphe duyuyordu. İstirahat tedavilerinin kadınlar üzerindeki yıkıcı etkilerini anlattığı *Sarı Duvar Kâğıdı* adlı bir hikâye yazdı. İnsanlar bu portre karşısında çok öfkelenip hikâyenin kadınları deliliğe iteceğini iddia ettiler. Gilman da kendini "Why I Wrote *The Yellow Wallpaper*" [*"Sarı Duvar Kâğıdı'nı Neden Yazdım?"; 1913*] makalesinde savunarak "İnsanları delirtmeye değil, delirmekten kurtarmaya çalışıyordum ve işe de yaradı," demiştir. Ancak o dönemde insanlar öyküyü bir toplum eleştirisi olarak göremiyor ya da görmeyi reddediyordu. Onu, deli bir kadın hakkında talihsiz bir hikâye olarak değerlendiriyorlardı.

Poe'nun "Gammaz Yürek" hikâyesini andıran sahnelerde, bir kadının yavaş yavaş nasıl aklını yitirdiği anlatılır. İyi niyetli kocası, depresyondan kurtulabilmesi için onu bir odaya kapatır. Yapacak hiçbir işi olmayan kadın odadaki duvar kâğıtlarına bakar. Halüsinasyon görmeye, parmaklık olarak değerlendirdiği kâğıttaki desenlerin arasında bir kadının sürünüp durduğunu hayal etmeye başlar.

Sonunda anlatıcı tamamen aklını yitirir. Kocasını odaya geldiğinde kadının duvar kâğıtlarını yırtıp attığını, daireler çizerek odada yürüdüğünü görür. Kadın yolunu kaybetmemek için omzunu duvara yaslar. Anlatıcı, kendini duvar kâğıdındaki kadınla özdeşleştirir. Kocasını ona ne yaptığını sorduğunda şöyle açıklar:

Sonunda çıktım oradan... Sana ve Jane'e rağmen. Hem kâğıdın da çoğunu yırtıp attım ki beni bir daha içeri koyamayasın!

Dehşete kapılan kocası bayılır, kadınsa her defasında kocasının üzerinden geçerek odada dolanmaya devam eder.

KATE CHOPIN

Kate Chopin (1851-1904) St. Louis, Missouri'de doğdu. On dokuz yaşındayken Oscar Chopin adlı genç bir pamuk bankeriyle evlendi ve birlikte New Orleans'a taşındılar. On iki yıl süren mutlu bir beraberlikleri oldu. Maalesef Oscar 1882 yılında öldü, Chopin de kendisinin ve çocuklarının geçimini sağlamak zorunda kaldı.

Chopin para kazanmak için yazmaya başladı. Bunda başarılıydı; güneyli bir bölgesel kurmaca yazarı olarak ün kazandı. 1899 yılında *Uyanış* adlı romanını yayımladığındaysa başarısını yitirdi. Mahareti sebebiyle roman övgü alsa da Chopin'in cinselliğinin farkında ve bir eş, bir anne olmanın dışında kendi kimliğini bulmaya kararlı bir karakter tasviri o dönem için şok ediciydi. Kitap kınandı ve kütüphanelerde yasaklandı.

Uyanış

Uyanış on dokuzuncu yüzyılın sonunda Louisiana'da geçer. Romanın kahramanı Edna Pontellier başarılı bir eşe ve sevgi dolu, tatlı çocuklara sahip, nispeten mutlu evliliği olan bir kadındır. Ailesini sevse de kimlik hissi bağlamında ona tam bir tatmin sağlamaz. "Gerekli olmayanlardan vazgeçebilirim, paramdan vazgeçebilirim, çocuklarım için yaşamımdan vazgeçebilirim ama kendimden vazgeçemem." Chopin'in okuyucuları için, bir annenin eş ve anne olarak görevlerinden tam bir tatmin duymaması neredeyse kâfirlik gibiydi.

Edna onlardan uzak olduğunda çocuklarını özlediğini söyler, ama onlara karşı "düzensiz, dürtüsel" bir sevgi duyduğunu düşü-

nür. Ailesiyle birlikte geçirdiği huzurlu bir yaz tatili sırasında ailesini sevdiği ancak yalnızca onlar için yaşamadığı gerçeğiyle “uyanır”.

Piyanosuyla Edna’daki uyanışı teşvik eden ve bağımsız biri olan Matmazel Reisz’den etkilenen Edna bir sevgili edinir. Maalesef işler iyi gitmez. Edna, kendini tam anlamıyla gerçekleştirmenin tek yolunun intihar etmek olduğuna karar verir. “Ruhu yalnızlığın derinliklerinde gezinmeye davet eden” denizin “baştan çıkarıcı” sesine kulak verir. Okyanusta açılırken kolları ve bacakları yorulur, çocuklarıyla kocasını düşünür: “Yaşamının bir parçasıydılar. Ama onun bedenini ve ruhunu ele geçirebileceklerini düşünmelerine gerek yoktu.”

Chopin de Gilman da karakterlerini kaderlerine mahkûm olarak betimlediklerinden natüralist yazarlar olarak değerlendirilir; karakterlerin kaderleri nihayetinde toplumun yapılarıyla belirlenir (natüralist yazarlardan sonraki bölümde daha çok bahsedilecek). Chopin’e göre Edna Pontellier’in nihai intihar eylemi kahramanca, olumlu bir eylem olarak okunabilir; karakter, toplumun bir kadına sunabileceği duygusal açıdan ölü bir sona teslim olmaksızın kendi yaşamını kendisi terk etmiştir. Gilman için mesaj biraz daha kasvetli sunulmuş olsa da aynıdır: Kadınların, topluma kabul edilebilmelerinin tek yolu psikolojik, duygusal ve ruhsal canlılıktan yoksun olmalarıdır. Toplumun Gilman’ın başkahramanını iyileştirme çabaları, onu yaşayan ancak psikolojik açıdan boş bir kurbanıya dönüştürmüştür.

STEPHEN CRANE VE JACK LONDON

Halkın Sesi

İnsan, doğanın kendisini önemli görmediğini ve kendisi gidince evrenin hasar alacağını düşünmediğini anladığında önce tapınaklara taş atmak ister; atılacak hiçbir taşın ve tapınağın olmadığı gerçeğine derinden nefret duyar. Doğanın gözle görünür herhangi bir dışavurumu, hiç şüphesiz, insanın fırlattığı öfke taşlarıyla dolu olurdu.

—Stephen Crane, *The Open Boat* [Açık Tekne; 1897]

STEPHEN CRANE: HIZLI YAŞA GENÇ ÖL

Stephen Crane (1871-1900) kapanış saatinin çoktan geçtiği köhne bir barda rastlayacağınız türden biriydi. Fahişelerle ahbaplık eder, ardı ardına sigara içerdi ve 1890'larda New York'taki Bowery bölgesinin demirbaşuydu. Yaşadığı sürece bir gemi kazasından kurtuldu, gemiyle Yunanistan'a yolculuk etti, ünlü yazarlarla haşır neşir oldu, kendisinden çok daha büyük yazarlara ilham oldu ve yeni bir edebiyat alanı geliştirdi. Üstelik tüm bunları yirmi sekiz yıllık kısa yaşamında başardı.

Crane 1871 yılında Newark, New Jersey'de doğdu. On dört çocuğun en küçüğüydü. Babası bir vaizdi ve Crane'in de kendi yolundan gitmesini istiyordu. Crane bir ilahiyat okuluna kaydolduysa da bu iki yıl sürdü. New York ve Pennsylvania'da birkaç kez daha okula gitme teşebbüslerinde bulunduktan sonra muhabir olarak *New York Tribune*'de işe başladı.

Crane, New York'ta yaşamın karanlık taraflarıyla yüzleşti. Tenderloin fahişelerinin düzenli müşterisi haline geldi ve onların yaşam şartlarına karşı bir hassasiyet geliştirdi. Yirmi yaşındayken evli

bir kadına evlenme teklif etti ancak çok ünlü bir genelevin patronişi olan Cora Taylor'la evlendi.

İnsan Yaşamı Çirkin, Acımasız ve Kısadır

Crane, Bowery'deki deneyimlerinden yola çıkarak ilk romanı *Sokak Kızı Maggie*'yi [1893] yazdı. Maggie zorlu bir geçmişe sahiptir; ebeveynleri alkoliktir ve Maggie ailesinin duygusal ve fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Savunmasız bir halde kendisini seven ve terk eden Pete adlı bir meyhanecinin eline düşer. Ailesi Maggie'yi yüz karası olarak görüp evden atar. Evsiz kalan Maggie fahişelik yapmaya başlar. Ancak Maggie öldükten sonra insanlar onun aslında özünde iyi bir kız olduğunu, şartlar yüzünden bu hale geldiğini anlar.

Roman, Crane'in yeteneğini fark eden dönemin önemli eleştirmenlerinden William Dean Howells'ın dikkatini çeker. İki yıl sonra Crane en ünlü romanı olan *Kanlı Madalya*'yı [1895] yazar. Crane hiçbir savaşta bulunmamış olmasına rağmen, savaşın psikolojik etkilerinin tasviri dikkate değer biçimde gerçekçidir. Eser, bir askerin gözünden İçsavaş'ın hikâyesini anlatır.

Crane 1897 yılında Küba'nın İspanya'dan bağımsızlığı savaşına dahil oldu ve Kübalı devrimciler için mühimmat taşıyan bir gemiyle adaya doğru yola çıktı. Bu sırada gemi batınca, Crane lastik bir botun içinde diğer üç kişiyle birlikte otuz saat denizde sürükledikten sonra Florida'ya çıktı. Bu deneyim, Crane'in bir başka yapıtı olan kısa hikâyesi *The Open Boat*'a [Açık Tekne] zemin oldu.

Doğanın Oyuncakları İnsanlar

The Open Boat [Açık Tekne], –Crane'in diğer tüm eserlerinden çok daha fazla– natüralizmin başlıca çalışmalarından biri haline geldi; bu yeni edebi akım Fransız yazar Émile Zola tarafından başlatılmıştı. Natüralizm, kalıtım, çevre ve şans faktörlerinin insan yaşamının gidişatını nasıl etkilediğini inceliyordu. Natüralistler genellikle romanlarında oldukça kasvetli tablolar çiziyordu; bu tablolarda

insanlar şartların esiriydi ve yaşamları üzerinde çok az kontrolleri oluyordu. Gerçekçi yazarlar gibi natüralist yazarlar da yaşamı mümkün olduğunca gerçekçi bir şekilde temsil etme amacındaydılar. Natüralizm, realizmin daha negatif bir alt kolu gibidir; tıpkı karanlık romantiklerin transandantalizmin kasvetli kolu olmaları gibi; madalyonun daima iki yüzü vardır.

Émile Zola

Émile Zola'nın 1871-1893 yılları arasında yayımlanan yirmi ciltlik serisi *Les Rougon-Macquart*, natüralizmin başlıca eserlerinden biri olarak kabul edilir. Romanlar, edebiyatta natüralizm akımının önemli bir özelliğini temsil eder: karakterlere bilimsel metotla yaklaşma ve karakterlerin durumları, kalıtımsal özellikleri, çevreleri ve davranışlarının mesafeli, objektif bir yolla kaydedilmesi.

Soğuk, Kayıtsız Bir Evren

The Open Boat [Açık Tekne] bir botla denizde sürüklenen dört adamla; makine yağcısı, aşçı, kaptan ve anlatıcıyla başlar. Acımasız ve kayıtsız denizle karşı karşıyadırlar:

Hiçbiri gökyüzünün rengini bilmiyordu. Gözleri deniz seviyesinde, onlara doğru sürüklenen dalgalara kilitlenmişti. Köpük beyazı tepeleri hariç arduvaz rengindeydi bu dalgalar. ... Ufuk daralıp genişliyor, yükselip alçalıyordu ve tüm bu süre boyunca o çizgi, sivri kayaları andıran dalgalarla çentik çentikti.

Adamlar sonunda karayı görür ve canhıraş bir şekilde kıyıya varmaya çalışırlar. Vahşi dalgaların arasından yalnızca üç adam kurtulmayı başarır. İster kayalık ister sakin, acımasız ya da yumuşak olsun, deniz nihayetinde adamların endişeleri karşısında kayıtsızdır. İnsanlık ve doğa arasındaki bu çatışma, natüralizmin başlıca karakteristiklerinden birini vurguluyordu: Hayatta kalmak şans işidir ve insanlığın verdiği mücadeleler pek çok açıdan beyhudedir.

Jack London ve Vahşetin Çağrısı

Stephen Crane, Amerika'da natüralizm akımını başlatmış, Jack London (1876-1916) da ona yeni bir bakış açısı katmıştır. En ünlü romanı *Vahşetin Çağrısı* [1903] natüralizmi sıra dışı bir karakterin, bir köpeğin perspektifinden keşfe çıkmıştır.

Crane gibi London'ın da yaşamı zorluklarla geçmişti. Gençliğinde işten işe atlamış –istiridye korsanlığı, fok avcılığı gemilerinde çalışma, balık avı devriyelerine katılma– ve sömürüye, kötü çalışma koşullarına ve ülkedeki işçilerin karşılaştığı zorluklara ilk elden şahit olmuştu. Bir dönem sosyalizmi keşfedip köşe başlarında konuşmalar yaparak "Oaklandlı sosyalist oğlan" lakabını kazanmıştı.

1890'larda London disiplinli bir şekilde günde bin kelime yazmaya koyuldu. Ağır işlerle dolu talihsiz yaşamından kurtulmak için çırpınan London, tek kurtuluşunun yazarlık olduğunu düşünüyordu. 1899 yılında hikâyeler yayımlamaya başladı; elli kitabın ardından ülkenin en varlıklı ve başarılı yazarlarından biri oldu.

London'ın *Vahşetin Çağrısı* romanı ona 1903 yılında şöhreti getirdi. Roman, 1896 yılındaki Klondike Altına Hücumu döneminde geçmektedir. Kendi deneyimlerinden, vahşi yaşam kavgasına ilk elden tanık olmuş, bunu da romanını şekillendirmek için kullanmıştır.

Sopa ve Diş Yasası

Romanda, Kaliforniya'da bir çiftlikten çalınıp Alaska'ya kızak köpeği olarak satılan ve "medeniyetin kalbinden sökölüp ilkelliğin ortasına atılan" Buck adlı evcil bir köpeğin hikâyesi anlatılır. Buck artık vahşi yaşamın içine girdiğinden "kurt" haline geri dönmeli ve "sopa ve diş yasası"nı öğrenmelidir. Roman, en güçlünün hayatta kalmasına dair edebi bir örnek haline gelmiştir.

Antropomorfizm

Antropomorfizm, yazarın hayvanlara ya da cansız nesnelere insani özellikler yüklediği edebi bir araçtır. Antropomorfizm, yazarların

hassas toplumsal meseleleri tehditkâr olmayan bir üslupla incelemesine olanak tanır. Önemli örneklerinden biri George Orwell'ın 1945 yılında yayımlanan *Hayvan Çiftliği* adlı eseridir. Orwell bu aracı Stalin'i hicvetmek ve diktatörlüğün tehlikelerini anlatmak için kullanmıştır.

Edebiyatta natüralizm günümüzde de varlığını sürdürür, gerçi yıllar içinde yumuşamıştır. Natüralistlerin felsefi duruşu genel anlamda karamsar olsa da nihai hedefleri insan doğasını gözler önüne sererek iyileştirmektir.

BÖLÜM 6

MODERNİZM

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısındaki muazzam genişleme döneminin ardından Amerika kendini başka bir felaketin eşiğinde buldu: bir dünya savaşı. Birinci Dünya Savaşı, 1914-1918 yılları arasındaki dört kısa fakat acımasız yılda dünyayı tamamen değiştirdi. Amerika izole bir siyasi oyuncu olmaktan çıkıp dünya sahnesinde nasıl ilerleyeceği belli olmayan bir ülkeye dönüştü.

Değişen zamanlar insanları hem ruhsal hem de duygusal açıdan şüphe içinde bırakıyordu. Savaştan evlerine dönen askerler için gerçeklikle baş etmek bir sorundu; nasıl bir yaşama geri dönüyorlardı? Eskiden onları destekleyen gelenekler ve inançlar artık boş ve manasız geliyordu.

Edebiyatın buna yanıtı geleneklerin dışına çıkmak oldu. Bir yaratıcılık patlamasıyla yazarlar, çağa hâkim olan köksüzlük hislerini ve inanç kaybını aktaran yeni formlar denemeye başladı. Geleneksel formlar bu yeni çağın ruh halini ifade edemiyor gibi görünüyordu artık. Şair Ezra Pound yazarları “yenilikçi eserler üretmeye” davet ediyordu. T. S. Eliot da yeni dönemin genel anlamda ifade biçimlerini, tonunu ve edebi ruh halini belirleyen önemli eserler yayımladı. Tüm bu yaratıcı enerji sayesinde edebiyatta *modernizm* denen yeni bir akım doğdu.

İlginçtir ki modernizmin kalbinde çok önemli bir ironi yatar: İlerlemeye ve eski geleneklerle inançları geride bırakmaya dair

bir heyecan olsa da aynı zamanda geleneklerin kaybolmasından duyulan bir hüznün de vardı. Sonuç olarak hem edebiyatı çok ilerilere taşıyan eserler üreten hem de bir şekilde gelenekleri koruyabilmek adına onları temkinli bir şekilde yeniden canlandırmaya çalışan yazarlar görebilirsiniz. Yazarlar ya kaostan beslenmiş ya da eski parçaları endişeyle bir araya getirmeye çalışmıştır; bazılarıysa tüm bu olanlardan gülünecek bir şeyler çıkarmayı başarmıştır.

KAYIP KUŞAK

Çılgın Yirmiler

Nesiller gelir, nesiller geçer, ama dünya sonsuza dek kalır... Güneş doğar, güneş batar, hep doğduğu yere koşar.

—İncil, "Vaiz"

Kayıp Kuşak, savaştan sonra yetişkinliğe adım atan yirmili ve otuzlu yaşlarındaki nesil için uygun bir ifade gibi görünüyordu. Çok büyük bir katliama şahit olan askerler şimdi dönmüş, kendilerini evlerinde yabancı gibi hissediyorlardı. Savaşa katılmayan gençler de en az onlar kadar hoşnutsuzdu; çoğu ülkelerindeki parçalanma hissinden kaçmak için Avrupa'ya gitmişti (üstelik içki içme yaşı da daha düşüktü).

Amerikalı göçmen Gertrude Stein (1874-1946) pek çok açıdan Kayıp Kuşak'ın edebiyat alanındaki "dişi kuş"u gibiydi. Yazarlara tavsiyeler verdi, onlara destek oldu ve dönemin bazı belirleyici sanatsal felsefelerini harekete geçirdi.

Kendisi de bir yazar ve entelektüel olan Stein gençken Paris'e gitmiş, yaşamının büyük kısmında orada kalmıştı; ancak kendini asla bir göçmen olarak görmüyor, her zaman öncelikle bir Amerikalı olarak değerlendiriyordu. Partneri Alice B. Toklas'la paylaştığı daire yazarlar, entelektüeller, sanatçılar ve Amerikalı göçmenler için bir merkez haline gelmişti. Stein'in portresini yapan Pablo Picasso ve onun "Kayıp Kuşak" ifadesini *Güneş de Doğar* [1926] romanında ölümsüzleştiren Ernest Hemingway, Stein'in eşliğinden adım atmış yıldızlardan bazılarıydı.

Kayıp Kuşak ifadesini de ilk kullanan Stein'di. Güya Paris'te bir gün araba tamircisinin, yeterince hızlı hareket etmeyen genç iş-

çilere, "Hepiniz kayıp bir kuşaksınız," dediğini duymuştu. Bu ifade Stein'in aklına yer etmişti.

Gertrude Stein'in Tarzı

Gertrude Stein'in modernizm çağının deneysel ruhunu pek çok açıdan kavrayan radikal bir yazım tarzı vardı. Bizzat bir kelimenin işlevini kökten değiştirmeyi hedefliyordu. Stein'a göre bir kelimenin anlam taşıyan bir şey olması fikri fazla geleneksel, fazla ataerkil bir yaklaşımdı. Stein kelimelere nesne muamelesi yapardı.

ERNEST HEMINGWAY

Ernest Hemingway (1899-1961) Oak Park, Illinois'da, sessiz sedasız orta sınıf bir ailede büyüdü. Yirmili yaşlarındayken, Birinci Dünya Savaşı sırasında kısa bir süre ambulans sürücülüğü yaptıktan sonra ülkede kalmayı zor bulan gençlerden biriydi. Oak Park'ın sükûneti, henüz deneyimlediği savaşın gerçek dramıyla karşılaştırılınca sahne görünüyordu. Hemingway, karısıyla birlikte eşyalarını toplayıp *Toronto Star*'ın Avrupa muhabiri olarak işe başlamaya karar verdi. Paris'e geldikten kısa bir süre sonra da Gertrude Stein'la tanıştı.

Stein, Hemingway'in yaşamındaki en etkili isimlerden biri oldu. Hemingway, yazdıkları üzerine Stein'in kendisine verdiği çok önemli bazı tavsiyeleri oldukça ciddiye aldı: "Çok fazla tasvir var, üstelik pek başarılı oldukları da söylenemez. Baştan başla ve bu kez konsantre ol." Hemingway, Stein'in tavsiyesi ve aracılığıyla ünlü yazarlar, sanatçılar ve entelektüellerle kurduğu pek çok yeni ilişkiyle o kendine has üslubunu geliştirmeye başladı.

Ernestine'den Papa'ya

Hemingway'in annesi bir kız çocuğu olmasını o kadar çok istiyordu ki Ernest'e kız kıyafetleri giydiriyor, saçlarını uzatıyor ve ona "Ernestine" diyordu. Hemingway bunu fazlasıyla telafi etti: Ününün

zirvesindeyken yirminci yüzyılın en erkeksi yazarlarından biri olarak değerlendiriliyordu. Ünlü lakabı da “Papa”ydı.

“Yanılıcı Sadelikte”

Hemingway’in üslubu edebiyat dünyasında efsanevidir. Yirminci yüzyıl yazımında o kadar etkili olmuş, o kadar yaygınlaşmıştı ki bazıları onu artık bir üslup olarak değil, olması gereken olarak görüyordu.

Buzdağı Teorisi

Hemingway’in yazım tarzıyla ilgili ünlü bir teorisi vardı: buzdağı prensibi. Şöyle açıklıyordu bunu: Buzdağlarının “sekizde yedisi suyun altındadır. ... Eleyebileceğinizi bildiğiniz her şey ... buzdağınızı güçlendirecektir”. Hemingway’in yazıları, o buzdağının en kuvvetli sekizde birlik bölümünü temsil eder. Yazılarını özenle budaması sayesinde okuyucuyu söylenmemiş olanı, kelimelerin ardındaki gerçekliği anlamaya hazırlar.

Eleştirmenler Hemingway’in üslubu için “yanılıcı sadelikte”, “maskülen”, “enerjik” gibi ifadeler kullanıyordu. Cümleleri o kadar yalın, doğrudan ve basittir ki sanki bir çocuk yazmış gibi görünür. Ancak böyle değildir; bu cümleler büyük bir usta tarafından, büyük bir etki bırakacak şekilde maharetle yazılmıştır.

Güneş de Doğar

Hemingway’in *Güneş de Doğar*’ı, Kayıp Kuşak’ın romanı oldu. 1920’lerde geçen roman, Fransa ve İspanya’da amaçsızca dolanan bir grup göçmenin hikâyesini anlatır. İki ana karakter, Jake Barnes ve Lady Brett Ashley birbirilerine âşıktır; ancak Jake’in savaşta aldığı yara sebebiyle iktidarsız kalması sonucu ilişkilerini tamamına erdiremezler, Brett de bu olmadan yapamaz:

- Birlikte yaşasak olmaz mı Brett? Sırf birlikte yaşasak?
–Sanmıyorum. Seni herkesle aldatırım, sen de buna dayanamazsın.
–Şu an dayanıyorum ama.
–O zaman farklı olurdu. Sorun bende Jake. Böyle biriyim işte ben.
–Bir süre kasabaya gitsek olmaz mı?
–Bir işe yaramaz. İstersen gideriz tabii. Ama kasabada sessiz sedasız bir yaşam süremem ben. Gerçek aşkımla olmaz.
–Biliyorum.
–Ne kötü değil mi? Seni sevdiğimi söylemem hiçbir işe yaramıyor.
-

Gelecek Umudu

Güneş de Doğar iki alıntıyla başlar: “Hepiniz kayıp kuşaksınız,” (Gertrude Stein’a atfen) ve bu bölümün başındaki İncil’in “Vaiz” bölümünden bir alıntı. Hemingway bu iki alıntıyı kullanarak kasvetli de olsa bir umut ışığı sunar: Kendi nesli kaybolmuş olabilir; ancak tüm bunlar evrenin döngüsel doğasının bir parçasıdır. Bir kuşağın ruhu da tıpkı yeryüzünün yeniden canlanması gibi yeniden hayat bulacaktır.

Jake ve Brett, Kayıp Kuşak’ı belirleyen inançların ve ruhun çözümlüğünü sembolize eder; “Seni seviyorum,” cümlesi bile artık bir anlam ifade etmemektedir.

Romana yabancılaşma teması hâkimdir; ancak Hemingway, toplumdaki geri kalanı destekleyecek bazı alternatif inançlar ve değerler sunmaya çalışır. Dostluk, sadakat, baskı altında zarafet ve metanet, sık sık Hemingway’in romanlarında alternatif değerler olarak sunulur; güçsüz de olsa yeni bir temeldir bu. Hemingway, Güneş de Doğar’da Kayıp Kuşak’ın yeni kahramanı olarak bir matadoru seçer. Jake şöyle der: “Yaşamı sonuna dek yaşayan, işine cesaret, zekâ, disiplin ve sanat katan kişi matadordur.”

Hemingway onca üne, servete ve dostlarına rağmen ölmeden önce yalnızlaşmış biriydi. 1954 yılında Nobel Ödülü’nü kazandı-

ğında şöyle bir cümle kurmuştur: “Yazmak, en iyi ihtimalle yalnız bir iştir.” 1961 yılında da intihar etmiştir.

Son Başyapıt

Hemingway edebiyata muazzam katkılarda bulundu. Muhteşem başyapıtlarından biri de *Yaşlı Adam ve Deniz*’dir. [1952]. Bu, büyük bir kılıçbalığı yakalamaya çalışan yaşlı bir balıkçının hikâyesidir. Bunu başarsa da sudaki kan kokusuna gelen köpekbalıkları balıkçının teknesini çevreler ve balığın büyük kısmını yer.

ÇILGIN YİRMİLER

Caz Çağı

Ancak Kayıp Kuşak için her şey o kadar da vahim durumda değildi. Çılgın yirmiler göstermişti ki, geleneklere bağlılık hissi olmadığından insanlar aynı zamanda bolca eğlenebiliyorlardı. "Uçarı kızlar" denilen kadınlar saçlarını kısacık kestirip göz kamaştırıcı kıyafetler giyiyor, kuralları takmıyor, daha özgür düşünceli ve bağımsız bir ruhla sosyal normları açıkça reddediyorlardı. Alkol yasağı yasadışı alkol üretimi ve satışını teşvik ettiğinden büyük şehirlerde gizlice içki satılan yerler türedi. Charlie Chaplin beyaz perdenin önde gelen figürüken, Duke Ellington da caz sahnesinin yıldızıydı. Çılgın yirmiler yaratıcılık, kalıpların dışına çıkma ve yaşamla dopdoluydu.

Büyük Buhran

Tüm bu refah fazla uzun sürmedi. 1929 yılında borsa çöktü ve Amerika yıllarca sürecektir büyük bir ekonomik krize girdi.

İnsanlar aynı zamanda bu yıllarda daha zengin oldular. Fiyatlar ve vergiler düşüktü, bu yüzden de üst sınıftan sayılmak için fazla zengin olmak gerekmiyordu. Pek çok kişi oldukça az bir parayla rahat bir yaşam sürebiliyordu. 1920'lerde bir genç olsanız yaşamınız güzel geçebilirdi.

F. SCOTT FITZGERALD

Yazar F. Scott Fitzgerald (1896-1940) 1920'lerin karanlık taraflarını da göz ardı etmeden, tüm o neşeli ve hayat dolu yanları hakkında yazdı. Fitzgerald çılgın yirmilerin ve Caz Çağı'nın ruhunu aktarırken Hemingway'den çok daha gösterişçi ve zengin bir üslup kullandı.

Muhteşem Gatsby

F. Scott Fitzgerald'ın romanı *Muhteşem Gatsby* [1925] yirmileri tanımlıyordu. Lirik bir üslupla yazılmış şatafat, cazibe ve ışıltılı bir yaşam hikâyesidir. Eserin özünde çağa damgasını vuran Amerikan rüyası romantizmi vardır; aynı zamanda bu hayalin sonunda nasıl boş çıktığı da görülür.

Nick, Tom, Daisy ve Jay Gatsby: Oyuncular

Hikâye, kuzeni Daisy ve kocası Tom'un yaşadığı West Egg, Long Island'a taşınan orta batılı Nick Carraway'in ağzından anlatılır. Yan taraftaki devasa konağın sahibi gizemli Jay Gatsby, Nick'in çok ilgisini çeker. Bir gece Gatsby'nin verdiği çok büyük bir partide işler biraz çığırından çıkar. Herkes sarhoş olur, çiftler kavga etmeye başlar, bir araba kazası bile yaşanır. Nick ve Gatsby arkadaş olur ve Nick, Gatsby'nin o gizemli dış görünüşünün ardında yatan gerçeği öğrenmeye başlar.

Nick, Gatsby'nin yakınlarda olmasının sebebinin, yıllar önce yaşadıkları ilişkinin ardından gizlice Daisy'yi yeniden kazanma çabası olduğunu öğrenir. Gatsby tüm düşüncelerini yeniden birleşmeleri etrafında toplar; Daisy ve ilişkileri yaşamının gerçek anlamıdır. Romanın ahlaki unsuru olan Nick, Gatsby'yi geçmişin tekrar yaşanamayacağı konusunda uyarır.

Sonunda Gatsby'nin hayalleri yıkılır ve gerçeklerle yüzleşmek zorunda kalır. Daisy'nin "sonsuz kayıtsızlığı" sebebiyle asla Tom'u terk edemeyeceği acı verici bir netlikte ortaya çıkar. Daisy'nin aslında Gatsby'nin idealize ettiği kişinin bir gölgesi olduğu anlaşılınca da Gatsby'nin aslında Daisy'yi değil, onun bir temsilini sevdiği netleşir. Romanda Gatsby'nin hayalleri Amerikan rüyasıdır; Daisy'nin sığılığı ve materyalist tutumu da Amerikan rüyasının sahteliğini temsil eder. Partideki tüm o gülümseyen, hoş yüzlerin hepsinin altında umutsuzluk vardır.

Fitzgerald'ın yaşıamı da Gatsby'ninkinden çok farklı değildir. Karısı Zelda'yla birlikte Caz Çağı'nın en göz önünde ve ışıltılı ilişkilerinden birini sürdürdüler. (Kendi dönemlerinin Brad ve Angelina'sı gibiydiler; ama onlarda daha çok içki ve kavga vardı.) Zelda, Fitzgerald'ın "uçarıların ilki" dediğı, sosyeteden şen şakrak bir simaydı; Fitzgerald da zengin, başarılı ve yakışıklı bir yazardı. Çılgın partileri, gösterişli ve savurgan yaşam tarzları halkın ilgisini çekiyordu. Ama nihayetinde bu yaşam onların sonunu getirdi; Fitzgerald ayyaş, başarısız bir yazara dönüştü, Zelda da akıl hastanesine yatırıldı. İlişkilerinin neden çöktüğüne dair herkesin bir fikri var gibi görünüyordu. Fitzgerald'ın tarafını tutanlar, onun yeteneğini körelttiğini söyleyerek Zelda'yı suçluyor, Zelda'nın tarafını tutanlarsa Fitzgerald'ın ilgisizliğinin onu akıl hastanesine sürüklediğini iddia ediyordu. Fitzgerald *The Beautiful and the Damned* [Güzel ve Lanetli; 1922] romanını Zelda'yla olan talihsiz evliliklerinden esinlenerek yazmıştır.

Belirsizlik ve karmaşa, istikrar ve abartı, isyan ve uyumluluk: 1920'ler aşırı inişler ve çıkışlarla dolu bir çağdı. Onca kaosun ortasında kimse gerçekten merkezin neresi olduğunu bilmiyordu. Hemingway ve Fitzgerald da çağın iki uç kutbunu örnekliyordu: metanetli bir gayesizlik ve umursamaz aşırılık. Her ikisinin de özünde daha anlamlı bir yaşam çağrısı yatıyordu.

EZRA POUND VE T. S. ELIOT

Modernizmin İki Devi

Ezra Pound (1885-1972) ve T. S. Eliot (1888-1965) modernizmin önde gelen iki figürüydü: Çağın tonunu, ifade biçimlerini ve konularını belirleyip şiiri yeni bir döneme taşıdılar. Eliot'ın "Çorak Ülke" [1922] şiiri, çağın en önemli şiirlerinden biri haline geldi ve Pound da –William Butler Yeats, Robert Frost ve Eliot'ın da aralarında bulunduğu– önemli şairlerin eserlerine yaptığı yaratıcı katkılarla modernizmin ardındaki itici güç oldu. Pound'un üzerindeki etkisi o kadar büyüktü ki Eliot başlıca eseri "Çorak Ülke"yi *il miglior fabbro* (benden daha üstün zanaatkâr) diyerek Pound'a ithaf etti.

Il Miglior Fabbro

Eliot'ın kullandığı *il miglior fabbro* sözü Dante'nin *İlahi Komedya'sı*nın "Araf" bölümüne bir anıştırmadır; burada Dante bu ifadeyi, on ikinci yüzyılın usta ozanı Arnaut Daniel'a bir saygı duruşu niteliğinde kullanır. Eliot da Pound'a aynı jesti yapmıştır.

YENİ BİR ŞEY YAPIN!

Pound'un daha en başından edebiyat için büyük bir hırsı vardı. Genç biri olarak amacının "şiir hakkında yaşayan herkesten daha çok bilgi edinmek" olduğunu yazmıştı. Bu hedefine ulaşmadığını söylemek epey zor.

"Yeni bir şey yapın!" Pound'un sloganı, şair arkadaşlarına çağrısı buydu. "Şiir de en az nesir kadar iyi yazılmalıdır" ve "Dili incelikli olmalıdır," demiştir. Romantizmin bireye ve yoğun duygulara atfettiği önem itibarıyla fazla ileri gittiğini, serbest ölçünün fazla

“gevşek” bir hale geldiğini düşünüyordu. Şiir diline yeni bir düzen getirmekten başka bir şey istemiyordu.

Erkeksi Şiir

Pound şakaya gelmezdi: Jujitsu ustasıydı ve becerilerini arkadaşları üzerinde kullanmaktan çekinmezdi. Bir gün bir restoranda Robert Frost’u omzunun üzerinden atarak ufak bir gösteri sunmuştu.

Bu ilkeler onun, kısa süreli ancak sonraki şairler ve şiir sanatı üzerinde dramatik etkileri olan *imgencilik* akımını geliştirmesine yol açmıştır. İmgencilik şöyledir:

- Konunun doğrudan incelenmesi, aşırı “edebiyatçılık” yapılması
- Gereksiz dil kullanımının olmaması
- Ritmin yapay ölçülerle değil, şiirin “müziği” ile sağlanması

Bunun sonucunda oluşan şiirler, (şiiri ağırlaştıran “kitap kelimeleri” yerine) gündelik bir dil, (devrik cümleler yerine) sade bir üslup ve şiiri ifade etmek için yoğun imgelerin kullanıldığı ürünlerdi. Pound’un imgeci şiirin en iyi örneklerinden bazılarını yazdığını düşündüğü şair H. D’nin “Sea Lily” [“Deniz Nilüferi”] şiirinden bir bölüm şöyledir:

*Kamış,
kesilmiş ve parçalanmış
ama iki katı zengin-
seninki gibi büyük bir baş
tapınak basamaklarında sürüklenir,
ama paramparça oluyorsun
rüzgârda.*

Şiirde tüm duygusal içerik damıtılarak merkezdeki tek bir imgeye dönüşür: kesilmiş, parçalanmış ve rüzgârda paramparça olan kamış.

İki Dev Tanışıyor

Pound ve Eliot 1914 yılında Londra'da tanıştı. Eliot, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından okuduğu Almanya'dan bu-
raya geçmişti. Eliot da hocalık yaptığı Indiana'daki Wabash Colle-
ge'daki yetkililerle bir dizi çatışmanın ardından "kültürsüz Ameri-
kalılar"dan kaçmak için Londra'ya gelmişti. Pound'un tanımadığı
Eliot, halihazırda Pound'un pek çok ilkesi ve inancını kapsayan
şiiirler yazıyordu. İkili derhal dost oldu ve Eliot, Pound'un cesaret-
lendirmesiyle şiiirlerini yayımlamaya başladı.

O sıralar Eliot, daha sonra modern şiiirin alametifarikası haline
gelen "J. Alfred Prufrock'ın Aşk Şarkısı" [1915] şiiiri üzerinde çalışı-
yordu. Şiiir, yaşamın anlamını bulamayan ya da eyleme geçeme-
yen orta yaşlı bir adamın bakış açısından dramatik bir monolog-
dur. Meşhur başlangıcı şöyledir:

*Gidelim o zaman, senle ben,
Akşam göğe yayıldığında
Narkozlu bir hasta gibi masada uzanan;*

Şiiirdeki içsel monolog kararsızlıkla boğulan ve iletişim kurma
yetisinden yoksun bir adamı gösterir: "Cüret edebilir miyim?.. /
Demek istediğim bu değildi kesinlikle. / Bu değildi kesinlikle." Şiiir,
modern toplumun başına musallat olan yabancılaşma hissini ba-
rındırır ve çağın şiiir dilini belirler.

Pound birkaç yıl sonra yayımladığı "Hugh Selwyn Mauberley"
[1920] şiiiriyle aynı tonu yakalar:

*Üç yıl boyunca, kendi çağından kopuk,
Çabaladı ölü şiiir sanatını
Diriltmeye; "yüce" olanı eski anlamda
Sürdürmek için. Baştan yanlış-*

Eliot da Pound da şiiirlerinde, modern toplumun durumunu
ifade etmek için dramatik monolog ve klasik anıştırmalar gibi

geleneksel formlar kullandılarsa da bunu parçalı bir biçimde yaptılar. Şiirleri yoğun ve okunması zordu; genel bir düzenleri olmadılarından ve zorlayıcıydılar, muğlak anıştırmalar kullandıklarından pek çok kişi bunları kolayca yorumlayamıyordu. Ancak tam da bu yüzden, modern toplumdaki spiritüellikten mahrum olma ve parçalanmışlık hissini ifade etmede böyle derin bir etkiye sahiptiler; insanlar kendi kültürleriyle bağlantılarını yitirmişti.

“Çorak Ülke”

Eliot 1922 yılında “Çorak Ülke”yi yayımladığında şair arkadaşı William Carlos Williams şiirin “alaycı bir kurşun gibi” vurduğunu söylemişti. Artık şairler temsilcileri gibi gördükleri Eliot’ın yanından ayrılmıyorlardı.

Edebi anlamda şiirin başlığı, Birinci Dünya Savaşı muharebe alanlarına bir referanstır: cesetler ve yıkımla dolu çorak bir ülke. Metaforik anlamda başlık ve şiirin kendisi, savaştan kaynaklanan spiritüel ve duygusal çoraklığı temsil eder. Şiirde seks meyve vermez, ölüm yeniden dirilişe geçit vermez ve inançlar kalıcı değildir. Dünya, beyhudeliğin çorak ülkesidir.

ELIOT VE POUND’UN YOLLARI AYRILIYOR

Böylesine inanç kaybı yaşanan bir dünyada insanlar ne yapacaktı? Eliot ve Pound’un şair olarak çözüm yolları farklıydı. Din ve gelenekler yerle bir olmuş olabilirdi; ancak Eliot için spiritüelliğin yeniden kazanılması yeni bir düzen ya da bir “bütün” oluşturabilirdi. Öte yandan Pound, yeni gerçekliği olduğu haliyle kabul etmişti ve kaosla daha barışıklı. Kültüre her şeyden daha çok inanıyordu ve modern toplumun sorunlarına gelenek değil özenle yeniden yapılandırılan bir toplum panzehiri olabilirdi ancak.

İkili, özel yaşamlarında da farklı yollar tuttu. “Çorak Ülke”yi yazmak Eliot’ın akıl sağlığına mal oldu ve şiiri yazarken bir akıl has-

tanesine kapatıldı. Ancak iyileşip inancını yenileyerek Episkopal kilisesine mensup oldu. Eliot altmış yaşındayken Nobel Edebiyat Ödülü kazanarak muazzam bir kariyeri taçlandırdı. Öte yandan Pound yıllar içinde politik meselelerin içine daha çok girdi ve İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'da, Amerika karşıtı faşist radyo yayınları yaptığı için vatan hainliğinden yargılandı. Pound, ölüm cezasından kıl payı kurtularak yasal olarak akli dengesini yitirmiş kabul edildi ve akıl hastanesine yatırıldı. Buradayken yaşamının başyapıtı olan, *Cantos*'u [Kantolar] bitirdi; eserde yanlış yola saptığı için pişman olan bir adam görülür.

Pound'un son derece deneysel şiirlere sahip *Cantos*'unun [Kantolar] tıpkı Eliot'ın "Çorak Ülke"si gibi modern edebiyat üzerinde derin bir etkisi oldu. Klasik anıştırmalar, yabancı edebiyat eserlerinden alıntı parçalar ve özgün dil kullanımı, çağın spiritüel çaresizliğini sunuyor ve bugün filmler, radyo ve televizyonlarda karşılaştığımız parçalı hikâye anlatımını önceden kuruyordu. Pound, Whitman'ın *Çimen Yaprakları*'nın şiir sanatındaki her yanlışı yaptığını düşünse de (ya da belki de tam da bu yüzden) *Cantos* [Kantolar] için bu şiiri temel aldı. (Bunu bir düşünelim!)

WILLIAM FAULKNER

Güneyin Yazarı

İnsanın yalnızca hayatta kalmakla yetinmeyeceğine, aynı zamanda yaşama baskın çıkacağına inanıyorum.

—William Faulkner, Nobel konuşması

William Faulkner (1897-1962) New Albany, Mississippi’de doğdu ve yakındaki bir kasaba olan Oxford, Mississippi’de büyüdü. Liseyi hiç bitirmemesine rağmen oldukça çok fazla kitap okudu. Faulkner gençliğinden itibaren yazar olmaya kararlıydı.

1918 yılında savaşın dramını deneyimlemeye can atarak İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri’ne yazıldı. Şansına, hiçbir şey göremeden Birinci Dünya Savaşı sonlandı. Hizmetleri için hükümetten kazandığı parayla Mississippi Üniversitesi’ne gidebildi. Burayı da bitirmede ve yirmi üç yaşında okulu bırakıp yazar olmak üzere New York’a gitti.

Faulkner New York’ta altı ay geçirdikten sonra pes edip evine döndü. Bir süre postane müdürü olarak çalıştı ancak bu tabii ki uzun sürmedi. Faulkner kötü şansına ve New York’ta aradığı onayı burada bulamamasına rağmen yazarlığa geri dönmeye karar verdi. Asıl adına (Faulkner) bir “u” ekleyip kendini gerçek bir yazar ilan etti.

FAULKNER SONUNDA ÇIKIŞINI YAPIYOR

Faulkner başta şiir yazmaya yoğunlaştı. Şiirlerden oluşan ilk kitabı *The Marble Faun* [Duygusuz Keçi Tanrı; 1924] yalnızca elli adet sattı. Bunun ardından kurmaca yazmayı denedi. Arkadaşı Sherwood

Anderson'ın yardımıyla yayımlanan ilk romanı *Soldiers' Pay* [1926] ilk gerçek başarısıydı; bu kitapla gerçek bir yazar olarak adından söz ettirdi. Bu hafif sayılabilecek başarısıyla keyiflenen Faulkner, daha sonraları başyapıtı *Ses ve Öfke* [1929] haline gelecek eseri üzerinde çalışmaya koyuldu.

Kitap 1929 yılında yayımlandı ve yirminci yüzyıl Amerikan edebiyatının başyapıtlarından biri kabul edildi. Okuması kolay bir kitap değildi. (Size aksini söyleyen herkes muhtemelen palavra atıyordur.)

Yenilikçi Yazar

Roman, dönemi için oldukça deneyseldir. Faulkner bilindik hikâye anlatımlarının neredeyse her tür özelliğiyle oynar:

- **Anlatım:** Hikâye dört bakış açısından, yani tek bir anlatıcıyla değil çoklu anlatıcılarla aktarılır.
- **Kronoloji:** Hikâye kronolojik sırayla anlatılmaz (süreksiz zaman).
- **Bilinç akışı:** Bazı kısımlar bilinç akışı denilen edebi bir yöntemle, yani karakterin zihninin içinden anlatılır; bu tarz, doğal bir biçimde düşünceden düşünceye atlayan zihni taklit eder.

Roman, dört farklı bakış açısı tarafından aktarılan dört kısma ayrılır: Compson ailesinden üç erkek kardeş ve Compson ailesinin hizmetkârı Dilsey. Compson ailesi eski güneyi ve onun tüm değerlerini temsil eder: onur, erdem ve siyahilerle beyazların eşit olmadığı fikri. Romanda Caddy Compson evlilik dışı bir şekilde hamile kalarak ailesi için bir utanç kaynağı olur. Her bir erkek kardeşinin bakış açısından eski güneyin değerlerine nasıl meydan okunduğunu, nihayetinde bu değerlerin İçsavaş'ın etkileriyle ve endüstri dönemi ve devamının yeni faydacılık anlayışıyla değişen toplum dalgasıyla nasıl hükümsüz kaldığını görürüz. Yalnızca Caddy'nin otuz üç yaşındaki zihinsel engelli abisi Benjy'nin perspektifinden

bakınca Caddy'nin cesareti ve güzelliğine dair bölük pörçük ancak şefkatli bir şeyler sezinler gibi oluruz.

Bilinç Akışının Öncüleri

Faulkner, bilinç akışı yönteminin yazılarında kullanan ilk yazar değildir. İrlandalı yazar James Joyce ve İngiliz yazar Virginia Woolf bu üslubun öncüleriydi. James Joyce'un *Ulysses* [1922] romanı ve Woolf'un *Deniz Feneri* [1927] kitabı bu stilin başlıca eserleridir. Ancak Faulkner'in uyguladığı bilinç akışı yöntemi, okunması en kolaylardan biri olarak değerlendirilir.

Tüm olay, 1928 yılının bir hafta sonundaki Paskalya tatilinde gerçekleşir ve bir de 1910 yılına ait bir geri dönüş içerir. Cesaretinizi toplayıp bu işe girişme niyetindeyseniz bu tabloda kitabın derli toplu bir haritasını bulabilirsiniz:

KRONOLOJİ	ANLATICI	ÖNEMLİ OLAY
Bölüm 1: 7 Nisan 1928 (kutsal cuma; geçmiş)	Benjy Compson	Otuz üç yaşında ve zihinsel engelli Benjy, kokular, tatlar ya da kelimelerle tetiklenen bir anıdan ötekine atlar. Zaman mefhumu yoktur. Bir şeyler zihnini tetikleyerek onu kız kardeşi Caddy'nin büyükannesinin cenazesini görebilmek için ağaca tırmandığı (bunu yapabilecek cesarete bir tek o sahiptir) bir zamana götürür; Quentin onun çamurlu iç çamaşırına baktığını hatırlar.
Bölüm 2: 2 Haziran, 1910 (Quentin'in intihar ettiği gün; geçmiş)	Quentin Compson	Harvardlı bir öğrenci olan Quentin intihar etmek üzeredir. Caddy'nin bekâretini kaybedip hamile kalmasını kabullenemez. Bunu ailesinin şerefini yitirişi olarak görür.

KRONOLOJİ	ANLATICI	ÖNEMLİ OLAY
Bölüm 3: 6 Nisan, 1928 (Paskalya'dan önceki cumartesi; geçmiş)	Jason Compson	Erkek kardeşlerin en ahlaksız olan Jason Compson, Caddy'nin, henüz bir ergen olan kız kardeşine gönderdiği parayı çalar. Okuyucu onun bakış açısından Caddy'nin boşandığını, Quentin'in kendini suda boğduğunu, Benjy'nin de hadım edildiğini öğrenir.
Bölüm 4: 8 Nisan 1928 (Paskalya günü; şimdiki zaman)	Dilsey	Dilsey ailenin hizmetkârıdır. Onun- kisi en kolay anlaşılır bakış açısı ve anlatıdır. Dilsey yozluğu, açgözlülüğü ve onur takıntısıyla Compson ailesinin nasıl kendi kendini mahvettiğini yan- sırır: "Başı da gördüm, sonu da," der.

Yoknapatawpha

Faulkner'ın neredeyse tüm eserleri güneyi ele alır. Bunların çoğu, büyük bir yoksulluğun ve klan temelli bir toplumun hüküm sür- düğü kurgu Yoknapatawpha ilçesinde geçer. Aileler onurları için savaşırlar ve soyları onlar için özel bir gurur kaynağıdır. Faulkner'ın, *Ses ve Öfke*'yle aynı yıl yayımlanan *Sartoris* romanı Yoknapatawpha'da geçen on dokuz romanının ilkidir; soylu güneyli toplumun gerileyişini ve nihayetinde yok oluşunu anlatır. Kurmaca alanında güneyin efsaneleri ve gerçeklerinin, yükselişi ve çöküşünün böyle kapsamlı irdelenişidir Faulkner'ın "güneyin yazarı" olarak değeri- lendirilmesini sağlayan.

Senaryo Yazarı Faulkner

Faulkner'ın diğer önemli eserleri *Döşegimde Ölürken* [1930], *Abşalom, Abşalom!* [1936] ve *Kurtar Halkımı Musa'dır* [1942]. Faulkner neredeyse tüm önemli türlerde eser vermiştir. Kısa bir süreliğine -asında para kazanmak için-Hollywood'da senaryo yazarlığı bile

yapmıştır. Bunlardan en önemlisi, Raymond Chandler'ın romanından uyarlanan ve Humphrey Bogart'ın oynadığı *Derin Uyku*'dur [1948].

Faulkner ve Modern Dünya Görüşü

Faulkner "ses ve öfke" ifadesini Shakespeare'in *Macbeth*'inden (5. Perde, Sahne 5) almıştır:

*Yaşam yürüyen bir gölgeden ibaret, zavallı bir oyuncudan
Sahnedeki süresince böbürlenene ve içi içini kemiren,
Sonra bir daha sesi duyulmaz: bir masal bu
Bir budalanın anlattığı, ses ve öfkeyle dolu,
Hiçbir anlamı olmayan.*

Macbeth bu sözleri son perdede, karısı Lady Macbeth'in öldüğünü öğrendiği ve sonunda endişe, korku ve paranoyayla yitip gittiği sırada söyler. Bu satırlar, bir nevi on dokuzuncu yüzyıl natüralistlerinkine benzeyen, doğaya dair pesimist bir bakış açısı sunar.

Modernistlerin kendilerine sorduğu ve eserlerinde keşfe çıktığı başlıca sorular yaşamın belirli bir anlamının olup olmadığı, varsa da bunun ne olduğudur.

Faulkner yaşamın bir anlamı olduğunu, her bireyin kalbinde evrensel gerçeklerin var olduğunu ve yazarların da samimi, yürekten gelen eserler üretirlerse bunları ifade edebileceğini söyleyebilirdi. Onun dünya görüşü Macbeth'inkinden çok daha iyimserdir.

Faulkner yazılarıyla geniş çapta bir başarı elde ettiğinde kırk dokuz yaşındaydı. O ana kadar insanlar onu biraz eksantrik ve gerçek bir önem atfedilemeyecek kadar ana akım dışında bir yazar olarak değerlendiriyordu. Nihayetinde üç önemli edebiyat ödülü kazandı: 1950 yılında Nobel Edebiyat Ödülü, 1951 yılında Amerikan Ulusal Kitap Ödülü ve 1955 yılında Pulitzer Kurgu Ödülü.

WILLA CATHER VE JOHN STEINBECK

Batının Yazarları

Topraktan başka bir şey yoktu: Ülke filan değil, içinden ülkelerin türediği toprak sadece.

—Willa Cather, *Antonia*

Mark Twain gibi yazarlarla on dokuzuncu yüzyılda başlayan zengin Amerikan gerçekçiliği ve bölgeciliği geleneği, yeni bir odak noktasıyla yirminci yüzyıla da sirayet etti: Amerika çayırlarında yaşam. Ülke kuruluşunu ve batıya doğru yayılışını tamamladığından, ülkenin bu canlı kısımlarında yeni bir sosyal doku oluşmaya başlamıştı.

Yazarlar çayırların güzelliğini, yerleşimcilerin, göçmen işçilerin ve buralarda gezinen yersiz yurtsuzların korkularını ve endişelerini, onları kapana kısıran sosyal ve ekonomik güçleri anlattılar. Bu yeni gerçekleri en iyi şekilde anlatan iki yazar vardı: Willa Cather ve John Steinbeck.

WILLA CATHER

Willa Cather (1873-1947) yirminci yüzyılın başında orta batı bölgeciliğinin en ünlü yazarlarından biri haline geldi. Popüler olan çayır üçlemesi okuyuculara on dokuzuncu yüzyıl sonu Nebraska coğrafyasına, burada tırnaklarıyla kazıyarak yaşamlarını kurmaya çalışan insanların cesaret ve tutumlarına dair bir bakış sundu.

İlginçtir ki Cather çok kısa bir süre çayırılık bölgede yaşamıştı. Virginia'dan Nebraska'ya dokuz yaşındayken gelip genç bir kadın olarak buradan ayrıldı. Ünlü çayır romanlarını, otuz üç yaşından

sonra yaşamaya başladığı New York'ta yazdı. Cather romanlarını yazarken çocukluğundan ve gençliğinden bildiğı çayır bölgelerinin coğrafyası ve toplumu ciddi ölçüde değişmişti.

Ántonia

Ántonia [1918] Cather'ın en popüler romanlarından olmasa da en iyilerinden biridir. Roman, dönemin tipik iki öyküsünü anlatır: yabancu göçmenle Amerikalı göçmen hikâyesi. Cather onların hem birbirine benzeyen hem de trajik biçimde farklı olan deneyimlerinin izini sürer.

Ántonia Shimerda, ailesi daha iyi bir yaşam kurmak için Amerika'ya taşınan Bohemyalı bir göçmendir. Jim Burden ise ebeveynleri öldükten sonra oraya taşınmak zorunda kalan Virginialı bir öksüzdür. Her ikisi de Nebraska çayırliklarına çocukken gelir. Okuyucular, bu öncülerin yaşamları boyunca katlandıkları yalnızlık ve tecride, deneyimlerinden edindikleri cesaret ve bağımsızlığa, hayatta kalmak için güvendikleri topluluk ruhuna şahitlik ederler.

Ántonia'nın babası çayırliklardaki yaşamın baskısı yüzünden intihar edince Ántonia'yla Jim'in yaşamları kesişir. Ántonia'nın babası hiçbir zaman Amerika'ya gitmenin iyi bir fikir olduğunu düşünmemiştir; karısı zengin olma umuduyla aileyi buraya sürüklemiştir. Jim'in ailesi istikrar göstergesi olan bir ev sahibiyken Ántonia'nın babası bir ev yapmayı başaramamıştır. Cather'ın romanı, diğer modernizm hikâyeleri gibi Amerikan rüyasının boşluğunu vurgular. Ántonia'nın babası, Yenidünya'da bir anlam bulamayarak gerçek memleketinin özlemi içinde ölür.

Vagon sarsıldı, hiç bilmediğim yerlere taşıyordu beni. Evimi özlediğimi sanmıyorum. Hiçbir yere varmasak da fark etmezdi. Yeryüzüyle göğün arasında yok olmuş, silinmiş gibi hissediyordum. O gece dualarımı okumadım: Ne olacaksa olacaktı.

—Willa Cather, *Ántonia*

Antonia yine de hayatta kalmayı başarır. Dayanıklılığı, cesareti ve sebatı, çayır yaşamının değerinin gerçek sembolleri olur.

JOHN STEINBECK

Cather'ın romanları on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki çayır yaşamını anlatırken John Steinbeck'in (1902-1968) hikâyeleri, yirminci yüzyılın başındaki çayırlıkları ve 1930'larda burayı vuran afetten sonra olanları anlatır.

Tozlu Otuzlar

1930'larda orta batı çayırlarını bir felaket vurdu. Tozlu otuzlar ya da "toz çanağı" olarak bilinen dönemde şiddetli kuraklıklar yaşandı, bölgeyi toz fırtınaları kapladı ve milyonlarca çiftçi yerlerinden oldu. Büyük Ovalar'daki yaklaşık 40 milyon hektarlık arazi bundan etkilendi. Aileler çiftliklerini terk etti, eşyalarını toparlayıp iş bulmak için batıya doğru yola koyuldu. Yoğun toz tabakası içinde tüm eşyalarını taşıyan göçmenler ülkenin dört bir yanına dağıldı.

Bu felaketin yaşanmasının sebebi, elli yıl boyunca çiftçilerin hâlâ çayırılık bölgenin ekolojisini anlamamış ve oraya uygun tarım uygulamaları geliştirmemiş olmalarıydı. Çayırların, yüzey toprağının ne kadar hayati bir parçası olduğunu, engin çayır köklerinin toprakta nemi hapsettiğini ve böylece toprağı sabit tuttuğunu bilmiyorlardı. Çiftçiler yıllar boyu mekanik ekipmanlarla toprağı dikkatsizce altüst ederek öyle bir duruma getirdiler ki toprak sonunda toza dönüştü.

Toz bulutları öylesine yoğun ve siyahtı ki insanlar onlara "kara tipi" diyordu. Tozlar kilometrelerce ilerledi, bazıları Beyaz Saray'ın ön bahçesine kadar ulaştı. Toz çanağı ifadesi, kuraklık ve toz fırtınalarına maruz kalan herhangi bir bölgeyi ifade etmek amacıyla sözlüklere bile girdi.

Toz anağı Ekolojisi

1935 yılında botanikçi Paul Sears, bu trajedinin ardındaki ekolojiyi açıklama ve insanları aynı hataları yapmamaları için uyarma amacıyla *Deserts on the March* [Yürüyen ölller; 1935] adlı kitabı yazdı.

Steinbeck ve Okiler

Onların bu kötü durumundan etkilenen Steinbeck, göçmenlerin batıya yolculukları hakkında yazmaya karar verdi. Kitabı için araştırma yapmak üzere Oklahoma'ya gitti ve iş bulmak için Kaliforniya'ya giden göçmen işçilere katıldı. Şahit oldukları onu derinden etkiledi. Kızgın Kaliforniyalılar yemek vermeyi reddettiklerinden açlık içindeki Okileri (Oklahomalı göçmenleri ifade eden bir terim) izledi. Steinbeck Kaliforniyalıların bu davranışlarını "kınamanın ötesine geçen bir suç" olarak tanımladı.

Gazap Üzümleri

Steinbeck, onların deneyimlerini başyapıtı *Gazap Üzümleri*'ne taşıdı. Roman 1939 yılında yayımlandığında Steinbeck'e büyük bir ün kazandı ve yirminci yüzyılın en önemli yazarlarından biri olarak edebiyattaki yerini sağlamlaştırdı. Halk, Steinbeck'in hikâyesindeki kurmaca Joad ailesinin hikâyesinden çok etkilendi; Oklahomalı, kiracı çiftçi bir aile olan Joadlar toz çanağı sebebiyle evlerinden olmuşlardı. Yürek burkan öyküleri, evlerini yitiren ve çalışmak için Kaliforniya'ya gidip burada da Büyük Buhran'ın tüm iş bulma şanslarını yok ettiği gerçeğiyle karşılaşan pek çok Oki'yi temsil eder.

Kalem Kâğıt

Steinbeck, *Cennetin Doğusu* [1952] romanını yazmak için 300 kalem kullandı. O dönem daktilolar olmasına rağmen Steinbeck kalemle yazmayı tercih etmişti.

Hikâye, yerlerinden olan çiftçilerin sömürülüşünü anlatmak üzere natüralizm ve sembolizmi harmanlar. Natüralist bir roman olarak çiftçilerin kaderlerinin nihayetinde nasıl o dönemki Amerika'nın tarımcılık sisteminin güçleriyle şekillendiğini tasvir eder. Roman, Amerikan edebiyatındaki en çok edici sahnelerden biriyle son bulur: açlıktan ölmek üzere olan bir adamı emziren bir kadın. Onun bu davranışı, iş insanlarının kitap boyu anlatılan acımasız sömürülerinin karşıtı olarak özgecil yardımseverliğin ve merhametin sembolüdür.

Kitap yarım milyondan fazla sattı, üstelik yalnızca Amerika'daki adet sayıydı bu. Steinbeck bu eser için başka önemli ödüllerin yanı sıra Pulitzer Ödülü ve Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'nü de kazandı.

Merhametli Bir Yazar

Steinbeck bir yazarın görevinin, her şeyin ötesinde iletişim kurmak olduğunu düşünüyordu. Özünde yazmanın "diğer bireylerle iletişim kurma metodu ya da tekniği" olduğuna inanıyordu; Nobel yemeği konuşmasında bir yazarın amacının "gelişim amacıyla kurduğumuz karanlık ve tehlikeli düşlerimizi eşeleyip gün ışığına çıkararak [insanlığın] pek çok acı hatası ve başarısızlığını gözler önüne sermek" olması gerektiğini söylemiştir. Steinbeck'in yazılarının özünde her zaman güçlü bir merhamet duygusu ve insanları kör ederek nihayetinde birbirlerini, gerçek kurtuluş yolumuzu anlamaktan alıkoyan güçlerin farkına varmaya bir çağrı vardır.

Fareler ve İnsanlar

Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar* romanı 1937 yılında, *Gazap Üzümleri*'nden iki yıl önce yayımlanan, yine göçmen işçilerle ilgili bir başka hikâyedir. Steinbeck romanı, gençken göçmen işçilik yaptığı kendi deneyimlerine dayandırmıştır. Romanın ilk taslağını köpeği Max yemiştir.

Steinbeck de Hemingway gibi sade bir üslup kullandı. Sonuç olarak, romanlarının okunması görece kolay olduğundan halk arasında popüler oldu. Edebiyat camiasında kabul görmesi uzun sürse de (popüler olmasının “edebi” olmadığı anlamına geldiğini düşünüyorlardı) sonunda 1962 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandı.

Toz Çanağı Edebiyatı

Gazap Üzümleri, toz çanağı edebiyatının –bu terim, tozlu otuzlardaki felaketi anlatan romanlar ve kısa hikâyeleri tanımlamak için kullanılır– en ünlü örneklerinden biridir. Bir başka örnek de Frederick Manfred’in yazdığı *The Golden Bowl*’dur [Altın Çanak; 1937]. Kitabın başkahramanı, “şansını yeniden denemek” üzere toz çanağına geri döner. 1941 yılında yazar James Agee, fotoğrafçı Walker Evans’la birlikte Büyük Buhran’dan zarar gören yoksul ortakçı çiftçilerin yaşamlarının bir kaydı niteliğindeki *Let Us Now Praise Famous Men*’i [Ünlü İnsanları Övelim Şimdi] hazırladı. Fotoğrafçıların, oyun yazarlarının ve diğer sanatçıların eserleriyle birlikte bu çalışma da dönemin kültürel bir ikonografisini oluşturur.

ROBERT FROST

Amerika'nın Bölgesel Şairleri

Robert Frost (1874-1963) Amerika'nın en sevilen şairlerinden biridir. "Sarı bir ormanda ikiye ayrıldı yolum" ya da "Uyumadan önce daha çok yol gideceğim," dizelerini kim bilmez? Belki laf arasında kullanıyorsunuzdur bile. Frost'un şiirleri o kadar popüler oldu ki deyimlerimizin içine yerleşti. Öyle ki John F. Kennedy, 1960 yılında başkanlık töreninde "The Gift Outright" ["İçten Bir Armağan"] şiirini okuması için onu davet etti.

Robert Frost, Pound ve Eliot'ın döneminde şiir yazıyordu ve Pound'un arkadaşıydı. (Pound'un jujitsu hareketiyle Frost'u devirşini hatırlayın.) Üslupları ve konuları son derece farklı olsa da Pound, Frost'un şiirlerine hayrandı.

Pound ve Eliot muğlak anıştırmalar ve zorluklarla dolu modernist şiirlerini yazadursunlar, Frost tamamen farklı bir şey deniyordu. Frost, Eliot ve Pound'un şiirlerinde gördüğü soyutlama ve bariz yüceliklerden hoşlanmıyordu; her anlamda şiir sanatının ayakları yere bassın istiyordu.

Frost'un Üslubu

Frost, şairin geleneksel formlar kullanarak kaos içindeki dünyaya yeniden bir anlam ve düzen kazandırabileceğine inanıyordu. Genel olarak Frost'un şiirleri şunlarla karakterize edilir:

- Anlaşılır bir ifade
- Sone ve uyaklı beyitler
- Uyaksız dizeler
- Konuşma dili
- Doğal ritimler
- Bölgeselcilik

Uyaksız dizeler beşli hece ölçüsünden oluşur, yani bir satırda beş *iambic* ayak bulunur. Shakespeare, Milton ve Wordsworth gibi pek çok önemli yazar gayet uyum sağlayabilen bir vezin türü olan uyaksız dizeleri kullanmıştır. Frost, konuşma dilinin doğal ritimleri ni yakalama imkânı verdiği için uyaksız dizeleri tercih etti.

Frost aynı zamanda şiir sanatının, sesin anlamla örtüşmesi gerektiğine inanıyordu. Bunu derken Frost şiirin vezin, ritim, uyak ve ses kullanımıyla anlamı ortaya sermesi gerektiğini anlatıyordu. Frost'un ustalıklı bir şekilde sesle anlamı örtüştürmesi şiirlerinin bu kadar popüler olmasında büyük önem taşıyor.

New England Dili

Frost, New England coğrafyasından çıkan samimi, doğal bir dile sahip şiirler yazdı. Ancak New England çayırları, çiçekleri ve çiftlik yaşamına dair tüm o şen, pastoral tasvirlerle rağmen bir melankoli tınısı ve yaşamın karanlık derinliklerini eşeleme de mevcuttur bu şiirlerde. Çünkü Frost neticede Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yazmaya başlayan bir modernizm çocuğuydu ve toplumun yabancılaşmış haletiruhiyesine karşılık gelmesi gerekiyordu.

Yaşam Güzel, Karanlık ve Derin Bir Deneyim

Frost şiirlerinde evreni keşfetmek için doğayı kullanır. Pek çok eseri doğa üzerinde yoğunlaştığı için bazıları Frost'u Amerikan transandantalistleriyle karşılaştırır. Ancak transandantalistler doğayı Tanrı'nın bir dışavurumu olarak görürken, Frost doğanın "hiçbir dışavurumu, dışavuracak hiçbir şeyi" olmadığını düşünür. Konu itibarıyla doğanın ve insan ruhunun karanlık yönlerini araştırmak üzere doğayı kullanma bağlamında daha ziyade Hawthorne ve Melville'e; doğayı nihai olarak kayıtsız ve nedensiz görmesi bağlamında da Stephen Crane'e benzer.

Ormana Uğramak

Frost, "Stopping by Woods on a Snowy Evening" ["Karlı Bir Akşam-da Ormana Uğramak"; 1923] şiirinde kış mevsiminde bir ormanı tasvir eder. Anlatıcı, karın içinde bir at arabasıyla giderken kar yağışını izlemek üzere atı durdurur. "Küçük atım tuhaf bulmuş olmalı / Yakınlarda bir çiftlik yokken durmayı" diye düşünür anlatıcı. Şiir, şairin düşünceleriyle son bulur:

*Orman güzel, karanlık ve derin
Ama tutmam gereken sözler var benim,
Ve uyumadan önce daha çok gideceğim,
Ve uyumadan önce daha çok gideceğim.*

Şiirdeki sesler ve son iki satırın tekrarlanması okuyucuya bunun sıradan bir orman sahnesi olmadığı ve altta daha hüzünlü bir ton barındırdığı ipucunu verir.

Peki, şiir ne demektedir? Frost'un şiirlerinde bunu anlamak hiç bir zaman kolay değildir. Frost'un dili ışıltılı bir yalınlıktadır ama her zaman bunun altında karanlık, şekilsiz bir şeylerin pusuda beklediği hissini verir. Kimileri şiiri ölüm üzerine bir tefekkür olarak okur. Frost buna katılsa da niyetinin tam olarak bu olmadığını söylemiştir; buna siz karar vereceksiniz.

Frost'un diğer popüler şiirleri arasında "Gidilmeyen Yol" [1916], "Mending Wall" [Onarılacak Duvar; 1914] ve "Ateş ve Buz" [1920] yer alır. "The Death of the Hired Man" [Rençperin Ölümü; 1914] gibi şiirleri daha uzun ve öyküseldir.

Frost'un yaşamı pek çok trajedi barındırır: Çocuklarından ikisi küçük yaşta ölmüş, biri intihar etmiş, bir kızı doğumdan sonra ölmüş, bir diğer kızı da sinir krizi geçirmiştir. Bir noktada Frost da intihara meyletmiştir.

Frost uzun bir yaşam sürdü; öldüğünde seksen dokuz yaşındaydı. Yaşamı boyunca şiirleriyle geniş çapta ün ve dört Pulitzer Ödülü kazandı.

EDWIN ARLINGTON ROBINSON

Edwin Arlington Robinson (1869-1935) da Frost gibi eserlerinde karanlık temalar işleyen bir başka New Englandlı şairdir. O da şiirlerini oluşturmak üzere geleneksel formlar kullanmış, eserlerinde New Englandlı sıradan insanlara yer vermiştir.

Meşhur şiiri "Richard Cory"de [1897] Robinson her şeye sahip olan ama hiçbir şey hissetmeyen bir karakter yarattı. Şiir ana karakterin intiharıyla biter:

*Ve böylece çalışarak bekledik ışığı,
Katıksız kaldık ve lanetledik ekmeği;
Sonra Richard Cory, sakın bir yaz akşamı,
Eve gidip kafasına bir kurşun sıktı.*

Robinson'ın Richard Cory tasviri sessiz, sofistike New England'ın sarsıcı bir resmini sunar. O hoş, karlı kış manzarasının altında bir kurşun gibi delip geçen bir mesaj çınlar: Modern dünya safi bir çaresizlikten ibarettir.

CARL SANDBURG VE ŞİKAGOLU ŞAİRLER

Yeni yüzyılın başlangıcına dek New England edebiyatın merkezi sayılıyordu. Carl Sandburg ve Şikagolu şairler, orta batıyı temsil eden canlı şiirsel eserler yaratarak bu algıya meydan okudular. Gelişen bir şehir ve kendi çapında bir kültür merkezi olan Şikago'yu öven şiirler ürettiler.

Şikago ekolünün üç önemli şairi olan Carl Sandburg (1878-1967), Edgar Lee Masters (1868-1950) ve Vachel Lindsay (1879-1931) rahat bir konuşma dili ve gerçekçilik kullandı. Şiirlerinde yirminci yüzyılın başında orta batı kültürünü tanımlayan diyalektleri, içsel yaşamı ve popülist hassasiyetleri kullandılar.

Spoon Nehri

Edgar Lee Masters'ın *Spoon River Anthology* [Spoon Nehri Antolojisi; 1915] tek bir ortak noktaları olan 250 orta batılı hakkındadır: Hepsi ölüdür. Ölümün içinde güvende olan bu insanlar artık yaşamları boyunca deneyimledikleri çaresizlikler, başarısızlıklar ve kayıp düşleri hakkında dürüstçe konuşma özgürlüğüne sahiptirler.

Yirminci yüzyılın ilk yarısındaki bölgesel şairler, sıradan insanların iç yaşamları ve coğrafya aracılığıyla Amerika'yı yeniden keşfederek modernizme kendi izlerini bıraktılar. Whitman gibi bu şairler de insanların sesi oldular; ancak bu sesler artık daha bölük pörçüktü ve Amerika'nın umutları ve hayalleri, büyük dünya savaşlarının saçtığı dehşetle gölgelendiğinden umutsuz bir tona bürünmüştü.

E. E. CUMMINGS VE WILLIAM CARLOS WILLIAMS

Deneyisel Şairler

Amerika'nın en yenilikçi şairlerinden bazıları modernizm döneminden çıktı. T. S. Eliot ve Ezra Pound gibi şairler çağırıyor yaptı, pek çok şair onların bu çağırısına yanıt verdi. 1920'lere gelindiğinde Amerikan şiiri yeni çağı anlayan ve tanımlayan yeni bir ses, anlam ve üslup bulma yolundaydı.

E. E. CUMMINGS

En belirgin yenilikçi şair E. E. Cummings'ti (1894-1962). Tipografinin –yazının sayfada görünüş biçimi– yanı sıra dilbilgisi, heceleme, noktalama, ritim ve form (yani dilin neredeyse tüm kurallarıyla) da oynar, genellikle adını küçük harflerle yazardı. Nevi şahsına münhasır tarzı kurallara karşıtlığın görsel bir sembolüydü ve dönemin deneyisel tonunu vurguluyordu.

“Büyüyüp gerçekten kimsen o olmak cesaret ister.”

—e.e. cummings

Şiirin, sadece bir sayfada yazılı sözcükleri sessizce okuma eylemi olmadığı kolayca unutulabilir. Şiir sesli okunmak için yazılmış bir eserdir. (Bir daha şiir okurken önce sessizce, sonra da yüksek sesle okuyup aradaki farkı gözlemleyin.) Satırların bitiş biçimi, nereden bittikleri vs. tüm bunlar şiiri gözle okumanın birer parçasıdır.

Şiir okurken anlam oluşturma sihrine hem gözler hem kulaklar dahildir.

Bir şiirin ne söylediği, onun nasıl söylediğinin bir sonucudur.

Emily Dickinson'ın şiirlerinin o karakteristik tirelerin yerine noktalar konduğunda nasıl değiştiğini hatırlayın; editörler tire yerine nokta koyduklarında şiirdeki tereddüt ve beklenti hissi körelir. Frost'un anlam yaratmak için sesi nasıl dengeli bir şekilde kullandığını da hatırlayın; tüm bunlar şiir deneyimini yaratmada bilinçli eylemlerdir.

Cummings bunu şiirlerinde daha da bariz şekilde yaptı. Şiiri şiir yapan neredeyse her şeyle oynadı. İşte bir örnek:

*kalbini yanımda taşıyorum(kalbimin
içinde)asla onsuz değilim(gittiğim
her yere sen de geliyorsun canım,ve yaptığım
her şey senin yapışın sevgilim)
korkuyorum*

Bunlar imlâ hatası değil; "i" (Ing. ben) gerçekten de küçük harfle yazılmak istenmiştir. Kelimeler arasında boşluk bırakılmaması da kasıtlıdır. Peki bunlar ne anlama gelir?

İşte E. E. Cummings'in güzelliği burada; şiirleri o kadar oyunbaz ki bir kere düşünmeye başladınız mı olasılıklar sınırsız görünür! Küçük harfle yazılmış "i" (Ing. ben) benliğin küçültülmesini işaret ediyor, kelime aralarında boşluk olmaması da anlatıcının, sevgilisinin kalbini içinde (hatta tam göğsünün içinde) taşımasından doğan yakınlığı vurguluyor. Son satırda bırakılan beyaz boşlukla da anlatıcının korkusu görünür kılınır.

E. E. Cummings toplamda iki binden fazla şiir yayımladı. Zeki-ce bir planlamayla kendini şiirlerine adanmasını sağlayacak şekilde parasını idareli kullandı ve çılgın yirmilerde bohem bir sanatçı gibi yaşadı. Edebiyat ödülllerinden kazandığı meblağlar (ki bunlar epey fazlaydı) ve ailesinin kendisine borç verdiği paralarla idare ediyordu. Ne ün ne de servet umurunda oldu.

Cummings kurallara ateşli bir şekilde karşı çıkan biri ve romantik geleneğin dinamik bir parçası gibi görülüyordu; Whitman'ın

yenilikçiliğinin gerçek varisiydi. Ancak ilginçtir ki Cummings tüm o kural yıkıcılığının altında aslında bir muhafazakâr sayılırdı. Yaşamının ileriki dönemlerinde, 1931 yılında Sovyetler Birliği'ne yaptığı bir gezinin ardından sosyalist politikalarla hayal kırıklığına uğrayıp cumhuriyetçiliğe döndü.

WILLIAM CARLOS WILLIAMS

Şair William Carlos Williams (1883-1963) da Pound'un yenilikçi eserler üretme çağrısına uyup bunu uyguladı. Pound'un istediği ve imgecilik hareketiyle hayata geçirdiği yenilikçiliğin çoğu Williams'ın son derece yaratıcı şiirlerinde ifade bulur. Williams bir anlamda "Pound'dan çok Poundcu"ydu; çünkü Pound her ne kadar yenilikçi olsa da Williams onun yeterince ilerlemediğini düşünüyordu. Pound'un etkisi yirminci yüzyıl başlarında o kadar güçlüydü ki Williams yaşamını Pound'dan önce, Pound'dan sonra olarak ikiye bölebilirdi.

Dr. Williams

E. E. Cummings'in aksine, William Carlos Williams'ın asıl mesleği şairlik değildi. O eğitimli bir hekimdi. Kırklı yaşlarında New Jersey'deki bir hastanede pediatri bölüm şefi oldu ve ölümüne dek bu görevi sürdürdü.

Williams, Eliot ve Pound'un aksine şiirin düzenin tüm izlerinden sıyrıldığını ve modernizm dönemini karakterize eden "yapısızlık" hissi kazandığını görmek istiyordu. Şiirin dilde, konuşulduğu şekliyle bir temeli olmasını istiyordu. "Beşli hece ölçüsüyle ... ölçülü dörtlüklerle" ve "sonelerle" (en azından o dönem kullanıldığı şekliyle) işi bitmişti. Bir şair için büyük sözler.

Her şeyden çok da şiirin doğrudan iletişim kurmasını istiyordu. Sonuç olarak da şiirleri son derece imgesel bir hal aldı. En popü-

ler şiirlerinden biri olan "Kırmızı El Arabası"nın [1923] birkaç satırı şöyledir:

ne çok şey

bağlı

kırmızı

el arabasına

yağmurla ışıldayan

Tüm şiir tek bir imgeye dayanır: kırmızı el arabası.

Ulantı

Şairin bir dizeyi, dilbilgisine göre bitiş noktasında sonlandırmamasına *ulantı* denir. Ulantı Fransızca *enjambment* kelimesinden gelir; bu kelime "karşıya geçme" (*Fr. jambe*: bacak) anlamına gelir. Ulantı kullanmayan dizeler noktalama işaretiyle biter. Ulantı, dizeler dilbilgisine göre bitmesi gereken kelimelerle sonlanmadığından şiirde her türden gerilim hissini yaratabilir.

"Kırmızı El Arabası" pek çok yenilikçi unsur taşır. Cummings gibi Williams da küçük harf kullanır. Alışılmadık kısalıkta dizeleri vardır. Satır sonları (ulantılar) okuyucuyu yavaşlatır ki bu da şiirde yapılmak isteneni yansıtır: Yavaşlayıp kırmızı el arabasına ne çok şeyin bağlı olduğunu düşünmek. Şiir, edebi hilelerden sıyrılır, okuyucuyu kelimelere ve aynı zamanda etrafını saran şeylere dikkatle ve yeni bir gözle bakmaya zorlar. Williams, merkezdeki somut bir imgeye bağlı, oldukça düşünsel bir şiir yaratır.

E. E. Cummings ve William Carlos Williams modernizmin yenilikçi şairlerinden yalnızca ikisiydi. Onlar gibi daha pek çok şair vardı. Şair Wallace Stevens fikirler ve bilinç üzerine yoğunlaşan oldukça düşünsel ve imgesel şiirler yazdı. Eserleri felsefi, kullandığı dil sınırlı ve kesindi. 1955 yılında Pulitzer Ödülü kazandı. Otuz iki gibi

genç bir yaşta ölen Hart Crane, Amerikan şiiri yazmak için büyük bir azimle yola başladı. Merkez imge olarak Brooklyn Köprüsü'nü kullanan uzun şiiri "The Bridge" [Köprü; 1930] T. S. Eliot'ın "Çorak Ülke"si gibi dönemin ruh halini daha iyimser bir havada yansıtan epik bir şiirdir.

Modernizmin yenilikçi yazarlarının hepsi çağın çalkantı, karmaşa hislerini ve dinamik enerjisini yansıtan canlı eserler ürettiler.

HARLEM RÖNESANSI

Afrikalı-Amerikan Edebiyatın Başlangıcı

Siyahilerde güzellik, güç ve kuvvet anlamında hiçbir eksiklik yoktur.

—Langston Hughes

1915-1929 arasında kuzeyde Afrikalı-Amerikan yazını ve yaratıcılığı patlaması oldu. Pek çok farklı türden siyahi yazar, siyahî Amerikan yazınının modern dönemini şekillendiren romanlar, otobi-yografiler, şiirler ve siyasi edebiyat eserleri ürettirler. Bu döneme Harlem Rönesansı denilir.

KUZEYE GÖÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından binlerce Afrikalı-Amerikalı güneydeki çiftliklerden kuzeydeki şehirlere göç etmeye başladı. 1920'lerin kısa süreli ekonomik refahı sırasında Chicago ve New York gibi şehirler, daha iyi bir yaşam umuduyla güneydeki Afrikalı-Amerikalıları cezbeden iş fırsatlarıyla doluydu.

Çekim Merkezi Harlem

Bu göç dalgası kuzeydeki büyük şehirlerde oldukça yenilikçi fikirler, müzik ve sosyal değişime dair güçlü bir çağrıyla dolu bir süreci ateşledi. New York, Manhattan'daki Harlem mahallesi Afrikalı-Amerikalı entelektüeller, yazarlar ve sanatçıların birbirlerinin fikirlerinden ve yaratıcı eserlerinden beslendiği zengin bir kültürel merkez halini aldı. Kural tanımayan tavırlar, yeni akımlar ve 1920'lerin bu "her şey kabul" dönemini temsil eden alışılmışın dışındaki yaşam tarzları, yeni Afrikalı-Amerikan edebiyatının patlamasıyla Harlem'de şekillendi.

Yeniden Doğuş

Rönesans kelimesi Fransızcadan gelir ve “yeniden doğuş” anlamındadır. Kültürel yeniden doğuşları temsil eden edebi ve kültürel akımlar genellikle rönesans terimiyle anılır. Harlem Rönesansının bu ismi almasının sebebi, Amerika’da Afrikalı-Amerikan sanatı ve kültürünün yeniden doğuşu olarak görülmesiydi.

RICHARD WRIGHT

Richard Wright (1908-1960) Harlem Rönesansının en seçkin Afrikalı-Amerikan yazarlarından biri oldu. Başyapıtı *Native Son* [Yerli Oğlan] 1940’ta yayımlandığında anında iki yüz elli bin adet sattı. Tartışmalı roman, okuyucularına oldukça zor bir soru yöneltiyordu: Şiddet ne zaman kişisel bir zorunluluk halini alır?

Bigger’in Çıkmazı

Native Son [Yerli Oğlan] varlıklı ve beyaz Dalton ailesinin yanında şoför olarak işe başlayan, yirmi bir yaşındaki Afrikalı-Amerikalı Bigger adlı bir genci konu alır. Bigger, Şikago’daki gecekondu bölgesinde yaşar; zengin olmak için kuzey şehirlerini dolduran pek çok siyahi Amerikalı gencin tipik bir örneğidir.

Bigger kazara ailenin güzel kızı Mary Dalton’ı öldürdüğünde işler kötüleşir. Bigger bir gece Mary’yi eve getirdikten sonra onu içeri taşımak zorunda kalır çünkü genç kız yürüyemeyecek kadar sarhoştur. O sırada uyanan kör Bayan Dalton, Bigger kızı yatağına yatırırken Mary’nin odasına gelir. Genç kızın odasında bulunduğu için ona tecavüz etmekle suçlanma ihtimali olduğunu fark eden Bigger, korku içinde kızı yastıkla susturmaya çalışırken kazara Mary’yi boğar. Bigger şimdi metaforik olarak yakalanmıştır: Korku ve ırk çatışmasının tetiklediği bir şiddet döngüsüne girer. Bigger sonunda kendisini bu kadere sürükleyen insanları ve güçleri çok daha iyi anlar. Ölümüne mahkûm olsa da onurlu ve cesur bir şekilde ölür.

Caz Çağı

Harlem Rönesansının yanı sıra Caz Çağı da yaşanıyordu. Müzik açısından son derece yenilikçi bir dönem olan Caz Çağı, aksak ritimler, doğaçlamalar ve oldukça canlı bir tona sahip bir müzik türü olan cazın yükselişine şahit oldu. Caz, 1920'lerde Şikago ve New York'taki kulüplerde gelişip canlandı. Duke Ellington ve Louis Armstrong gibi müzisyenler bu dönemde ünlü oldular.

Wright'ın kitabı, insanların Amerika'daki siyahilerle ilgili meseleler karşısındaki kayıtsızlığının yanlışlığını gösteriyordu. Yazar eşitsizlik, ırkçılık ve şiddet gibi meselelerle ilgili canlı ve rahatsız edici bir resim çiziyordu; romanı okumak epey zorlayıcı bir deneyim olabilir.

Nihayetinde modern dönemin pek çok yazarı gibi Wright da Amerika'da hayal kırıklığına uğrayıp Paris'e kaçtı. Işıklar şehri Wright için doğru bir yer oldu: Fransızlar onu büyük bir yazar olarak addedip Hemingway, Faulkner ve Fitzgerald'la eş tuttular.

Natüralizme Dönüş

Native Son [Yerli Oğlan], natüralizmin diğer kitapları gibidir: Karakter, nihayetinde kaderini belirleyen karmaşık toplum kuralları içinde mahsur kalır.

ZORA NEALE HURSTON

Harlem Rönesansından çıkan bir başka ünlü yazar da Zora Neale Hurston'dı (1891-1960). Hurston, Afrikalı-Amerikalı kadınların sesi oldu. Eserlerinin çoğunda, yirminci yüzyıl başında siyahilerin kimlik meseleleri gibi temaları incelemek üzere Afrikalı-Amerikan folklorunu kullanır.

Afrikalı- Amerikan Folklorunu Koruma

Hurston, Barnard College'da öğrenciyken Afrikalı-Amerikan folkloruyla ilgilenmeye başladı. 1927 yılında mezun olduktan sonra siyahilerin sözlü gelenekleri üzerine çalışmalarını sürdürmesi için Columbia Üniversitesi'nden burs kazandı. Hurston, oto-etnografik (Bölüm 1'de bahsedilen oto-etnografi terimini hatırlayın) Afrika-lı-Amerikan folkloru hikâyesi *Mules and Men* [Katırlar ve İnsanlar; 1935] ve başyapıtı *Tanrı'ya Bakıyorlardı'yı* [1937] yazmak için antropolojik çalışmalarından faydalandı.

Tanrı'ya Bakıyorlardı

Tanrı'ya Bakıyorlardı [1937] güneyli siyahi genç bir kadının kimliğini bulma yolculuğunu anlatır. Hurston, Janie'nin yaşadıklarını, duyduğu hikâyelere ve güçlü ancak kötü davranan sevgilisiyle yaşadığı kendi deneyimlerine dayandırır. Janie melezdir ve hem beyaz hem de siyahi topluluklarda gerilim olduğunu görür.

Yeterince Politik Değil

Kitap ilk yayımlandığında bazı siyahi yazarlar Hurston'ı karakterler konusunda yeterince cesur davranmamakla eleştirdiler. Richard Wright, Hurston'ın karakterlerinin "Amerika'nın *zencileri* görmek istediği şekilde dar ve güvenli bir yörüngede" hareket ettiklerini söyledi. Wright gibi yazarlar eserlerini, Afrikalı-Amerikalıların karşı karşıya kaldığı ve önemli sosyopolitik meselelere çok gerekli bir vurgu yapmak için kullanıyorlar, bunun dışında kalan eserleri zıyan, daha da kötüsü başarısızlık olarak değerlendiriyorlardı.

En İyi 100 Eserden Biri

Tanrı'ya Bakıyorlardı, *Time* dergisinin 1923'le 2005 yılları arasında yayımlanmış en iyi 100 romandan oluşan listesine girmeyi başardı. Oprah Winfrey 2005 yılında bu eserin, aktris Halle Berry'nin başrolde olduğu film uyarlamasının yapımcılığını üstlendi.

Ancak yıllar sonra akademisyenler, Harlem Rönesansı döneminde Afrikalı-Amerikan geleneklerinin canlanmasının önemine odaklanınca Hurston'ın eseri başka bir gözle değerlendirildi.

LANGSTON HUGHES

Belki de Harlem Rönesansından çıkan en popüler edebi figür Langston Hughes'tu (1902-1967). Hughes yirmilerin başarılı bir şairi ve yazarıydı, günümüzde de hâlâ popülerliğini korumaktadır. Hughes'un ışıltılı, her zaman gülümseyen yüzü, edebiyattaki en tanıdık yüzlerden biridir ve Caz Çağı'nın o dinamik enerjisinin bir simgesi haline gelmiştir.

Caz Şairi

Hurston gibi Hughes da Afrikalı-Amerikalıların sözlü geleneklerini ve folklorunu aktarmak istiyordu. Hughes şiirlerinde caz ritimlerini yakalamaya çalıştı:

*Vızıldayan uyuşuk, aksak bir ritim,
Yumuşak bir mırıltıyla sallanıp duran
Bir zencinin çaldığını işittim.
Lenox Caddesi'nde geçen gece
Eski bir gaz lambasının soluk ve donuk ışığında
Sallanıyordu tembel tembel...
Sallanıyordu tembel tembel...*

—“The Weary Blues” [“Bitkin Blues”; 1926]

Huges'un eserleri, siyahileri geleklerindeki gururla birleştirme amacındaydı.

Politik Sesler

Booker T. Washington ve W. E. B. Du Bois on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın iki önemli siyasi figürüydü; Afrikalı-Amerikalıların geli-

şimi hakkındaki tartışmalarda ana hatlarını belirledikleri fikirler bugün hâlâ geçerliliğini korur. Washington siyahilerin, ayrımcılığı bir kenara bırakarak eğitim ve sıkı çalışma sayesinde kendilerini geliştirmeye odaklanmalarını istiyordu. Du Bois buna katılmıyordu; ayrımcılığı göz ardı etmenin onu daha kalıcı hale getireceğini düşünüyordu. Du Bois, Afrikalı-Amerikalılar için en önemli insan hakları organizasyonu olan NAACP'nin (Ulusal Siyahilerin Gelişimi Derneği) kurucusuydu.

BÜYÜK BUHRAN PARTİNİN SONU OLUYOR

Elbette tüm güzel şeylerin bir sonu vardır; Harlem Rönesansı da 1929 yılında borsanın çökmesiyle son buldu. Her şey değişse de Harlem Rönesansında üretilen eserler, yirminci yüzyılın başında yaşayan Afrikalı-Amerikalıların sesi olmaya devam ediyor.

BÖLÜM 7

SAVAŞ SONRASI EDEBİYATI

Otuzlardaki Büyük Buhran'ın ve 1945'te başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika göreceli bir sakinlik, istikrar ve uyum dönemine girdi. Amerikan edebiyatı ve kültürü ise bunun tam tersi bir durumdaydı.

1940'lar ve 50'lerde aşağılayıcı anlamda "beatnikler" olarak anılan küçük bir yazar grubu müstehcen ve deneysel eserler üretmeye başladı ve tabu olan hemen hemen her konuyu gün yüzüne çıkardılar. Yazılarındaki tüm o kabalığın altında önemli bir mesaj yatıyordu: Amerikan kültürüne hâlâ umutsuzluk hâkimdi. Yazılarında Amerikalıların istikrar ve konfor için nasıl canlılık ve yaratıcılıklarını feda ettiklerini yansıttılar.

1950'lerin sonu, 1960'ların başında da şiir sanatı bu mesajı başka bir açıdan incelemeye başladı: öznel "ben". *İtirafçı şiir* denilen yeni bir tür, siyasi açıdan muhafazakâr bir dönemde tabu sayılan depresyon, ölüm ve ilişkiler gibi konuları oldukça öznel ve mahrem bir bakış açısından incelediler. Anne Sexton, Sylvia Plath ve Robert Lowell'ın eserleri, sonraki on yıllar boyunca yazarlara ilham veren yeni bir tür geliştirdi.

Yirminci yüzyılın oyun yazarlarını da unutmayalım; onlar da bu dönemde kendilerini gösterdiler. Eugene O'Neill, Tennessee Williams ve Arthur Miller, dönemin en önemli oyun yazarlarından üçüydü. Eserlerinde Amerikan ailesini inceleyip sıklıkla şöyle soru-

lar sordular: Amerikan rüyası aile birimini nasıl etkiliyor? Toplum baskısı ne bağlamda aile dinamiklerinde rol oynuyor? Bu oyun yazarları, yirminci yüzyılda Amerikan toplumunun gerçekte fantezi arasındaki çizgiyi nasıl yıktığını ve aile üyeleri arasındaki bağların nasıl çatırdadığını gösterir.

Son olarak da yirminci yüzyılda gotik yeniden canlandı; bu defa dikkatini güneye çevirmişti. Amerika'da Edgar Allan Poe gibi yazarlarla başlayan gotik gelenek, güneyi inceleyen William Faulkner, Flannery O'Connor ve diğer yazarlarla yeniden hareketlendi. Bu yazarların eserleri, güneyli soylu kesimin çöküşünün ve modern toplumun yükselişinin nasıl bir gerilim yarattığını gösterir. Yazarlar artık güneyli toplumların kötülüklerine daha az, modern dünyadaki yabancılaşma ve kayıp hissinden doğan sessiz ancak tekinsiz unsurlara daha çok odaklanıyordu. Flannery O'Connor, grotesk ve mizahi üslubuyla modern edebiyattaki eşsiz güneyli soluklardan biri oldu.

BEAT KUŞAĞI VE J. D. SALINGER

Karşı-Kültür Kulübü

Kayıp Kuşak nasıl ki “kayıp”tı, Beat Kuşağı da öyle bitikti. Bunlar, Büyük Buhran zamanında büyümüş, İkinci Dünya Savaşı’nı atlattmış ve huzurlu ancak boğucu bir konfor döneminde yetişkinliğe erişmişlerdi. Beat Kuşağı üyeleri uyuşturucu, cinsellik ve Doğu felsefeleriyle ilgileniyordu; tüm bunlar, kültürde son derece eksik olduğunu gördükleri bir şeyi bulma girişimiydi: canlılık ve yaratıcılık hissi.

Dean’le ben, Amerika’yı ve Amerikalı insanın özündeki iyiliği BULMAK için Whitman sonrası Amerika’da yolculuğa çıktık. ... Bu aslında Tanrı’yı bulmak için ülkede gezinen iki Katolik arkadaşın hikâyesiydi. Sonunda onu bulduk.

—Jack Kerouac, *Letters: 1957-1969* [Mektuplar: 1957-1969]

Beat Akımı Doğuyor

Pek çok edebi akım gibi Beat akımı da evlerinde ya da barlarda oturup yaşam, sanat ve edebiyattan konuşan bir grup arkadaşla başladı. Jack Kerouac, Allen Ginsberg ve William S. Burroughs, 1944 yılında New York’un yeraltı mekânlarında tanışmış üç yazardı. Hepsi de kendi biçimlerinde Beat hareketinin babası ve evsizlerin, modern kesimin ve 1950’lerdeki Beat Kuşağı ruhunun sözcüsüydü.

Beat Kelimesi

Beat kelimesi Beat Kuşağı için pek çok anlama geliyordu: Kerouac, bu ifadeyi ilk kez arkadaşı Herbert Huncke sokaklarda geçen hayatı yüzünden “bitik” [*Ing. beat*] olduğunu söylediğinde duymuştu. Bu

ifade aynı zamanda caz ritimlerine ve akımın *beatific* yani kutsal, coşturucu hedeflerine de bir gönderme niteliğindeydi. Beat ismi, gazeteci John Clellon Holmes (Kerouac'ın bir arkadaşı) *New York Times*'ta meşhur makalesi "This Is the Beat Generation"ı ["İşte bu Beat Kuşağı"] yayımladığında resmiyet kazandı.

JACK KEROUAC

Jack Kerouac (1922-1969) Lowell'da, Massachusetts'teki depresif bir fabrika kasabasında doğdu. Dışarıdan bakıldığında Kerouac tüm Beat Kuşağı üyeleri arasında "en Amerikan" olandı. Yakışıklı, atletik ve sosyal biriydi.

Kerouac, ailesini büyük bir sefaletten kurtarma çabasıyla futbol bursuyla bir üniversiteye girmeye çalıştı. Columbia Üniversitesi'ne girmeyi başarınca ailesiyle birlikte New York'a taşındılar. Hiçbir oyuna çıkamayacağı anlaşılınca Kerouac okulu bırakıp ticaret gemilerine girdi. İzinli olduğu zamanlarda düzenli olarak New York'a gelir, Columbia'da edindiği arkadaşlarını –Ginsberg, Burroughs ve eski bir hükümlü olan Neal Cassady– ziyaret ederdi.

Yolda

Kerouac yazar olmaya kararlıydı. Yedi yıllık çalışma ve gözden geçirmenin ardından 1957 yılında Beat Kuşağı'nın kutsal kitabı ve akımının başlıca eseri niteliğindeki romanı *Yolda*'yı yayımladı. Roman, Kerouac'ın romanda ölümsüzleştirmesinin ardından Beat Kuşağı'nın bir başka etkileyici figürü haline gelen Neal Cassady'yle yaptıkları birkaç yolculuğa dayanır.

Roman, "yolda" yaşamanın spontanlığını yakalamak üzere bilinç akışı tarzında yazılmıştır. Kerouac'ın romanında gerçek özgürlük, boş bağlılıkların olmadığı yoldadır. Tek bağlılık yolculuğadır.

Kerouac çalışması bölünmesin diye sayfaları birbirine bantlar, böylece tek tek değil hepsini birden daktiloya takardı. Kerouac, rö-

portajlarda kitabı birbirine bağlı kâğıtlardan tek bir ruloyla üç hafta içinde yazdığını iddia ederek ilahi bir ilhamla ve ateşli nöbetler halinde yazan biri imajı çizmeyi kurnazlıkla başarmıştır.

Yolda'nın elliler ve altmışlar kültüründe ve sonrasında muazam bir etkisi oldu. Hâlâ kült bir eser kabul edilmektedir. Bob Dylan, Jim Morrison ve Hunter S. Thompson gibi pek çok ünlü müzisyen ve yazar, bu romanın eserlerinde etkili olduğunu söylemiştir.

Rahat bir yatakta tutsak şekilde yatmaktansa, rahatsız bir yatakta özgür olmak her zaman yeğdir.

—Jack Kerouac, *Yolda*

WILLIAM S. BURROUGHS

Kerouac ve Ginsberg, arkadaşları William S. Burroughs'u (1914-1997) edebiyat alanındaki babaları olarak görüyorlardı. Burroughs hiç şüphesiz grubun en aşırıydı, hem yazılarıyla hem de yaşamıyla.

Burroughs varlıklı bir aileden geliyordu; büyükbabası bir ekleme makinesi (hesap makinesinin ilk versiyonu) icat etmiş ve 1800'lerde başarılı bir firma kurmuştu. Burroughs 1936 yılında Harvard Üniversitesi İngilizce bölümünden mezun olduktan sonra ailesi ona yüklü bir harçlık sağladı; bu sayede Burroughs yıllarca çalışmadan yaşayabildi. Zamanını uyuşturucu kullanıp fahişelerle, uyuşturucu satıcılarıyla takılarak ve etrafındaki sanatçılara ilham olarak geçirdi.

Burroughs 1940'larda New York yeraltı dünyasının gediklilerindendi; burada Kerouac ve Ginsberg'le tanıştı. 1949 yılında uyuşturucu suçlamalarıyla tutuklanınca bu yaşamın sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kaldı. Karısı Joan'la Meksika'ya kaçmaya karar verdi; birlikte marihuana yetiştirdiler ve Burroughs antropoloji yüksek lisansına başladı.

Kesik Parmak

Burroughs yirmi beş yaşındayken, Crow Kızılderili kabilesine giriş ritüelinin bir parçası olduğunu iddia ederek sol serçe parmağını kesti. Burroughs'un bunu gösterdiği psikiyatrist onu akıl hastanesine yatırdı.

Burroughs'un başı, William Tell efsanesini başarısız bir şekilde yeniden canlandırmaya kalktıklarında karısını vurup öldürünce yeniden belaya girdi. Ölümün kazayla gerçekleştiğine karar verilince hapis yatmaktan kurtulsa da ellilerin kalan kısmı ve altmışlıları Avrupa ve Kuzey Afrika'da gezinerek geçirdi. Burroughs daha sonra "Joan'ın ölümü olmasa asla yazar olamazdım. ... Yani Joan'ın ölümü beni istilacı, çirkin ruhla temasa geçirdi ve çıkış yolumu bulmak için yazmaktan başka bir çaremin olmadığı yaşam boyu sürececek bir mücadeleye sürükledi," demiştir.

Çıplak Şölen

Burroughs 1959 yılında başlıca eseri *Çıplak Şölen*'i yayımladı. Kitap Burroughs'un kendi deneyimlerine dayanır ve öteki benliği William Lee tarafından anlatılır. Son derece tartışma yaratan kitabın yazarı, pornografi, tecavüz ve uyuşturucu kullanımı sahneleri sebebiyle Boston'da müstehcenlikle suçlandı. Üslubu, konusu ve paranoya nöbetini andıran yapısı sebebiyle kitap Beat Kuşağı'nın bir başka önemli çalışması haline geldi.

ALLEN GINSBERG

Allen Ginsberg (1926-1997) Beat Kuşağı'nın önde gelen şairiydi. Şiir koleksiyonu *Uluma* [1956], beat akımının şiirsel merkezi oldu ve kuşağın spiritüel özlemleri ve hayal kırıklıklarını dile getirdi. Ginsberg grubun en eğitilmiş ve sakin üyesiydi; gerçi kışkırtıcılıkla

diğerlerinden kalır yanı yoktu; en azından Kerouac'la mukayese edildiğinde. Bu konuda Burroughs başı çekiyor.

Kerouac gibi Ginsberg de Columbia'da okudu. Bağımlılar ve suçlularla zaman geçirmeye başlayınca üniversitede başı derde girdi. Temizlikçilere, temizlik zamanının geldiğini bildirmek için tozlu camlara müstehcen resimler çizdiği anlaşıncı da okuldan atıldı.

Burroughs, Joan'u öldürmekten tutuklanınca Ginsberg bir süre epeyce korktu. Araştırmacı olarak sakin bir iş bulup "normal" biri olmaya çalıştı. Tabii ki bu pek uzun sürmedi. Ginsberg sonunda San Francisco'ya gitti; burada da kendini şiir dünyasına kaptırıp ünlü oldu.

Aya Ulumak

"Elbiselerinizin eteklerini kaldırın hanımefendiler, cehenneme giriyoruz." İşte şair William Carlos Williams, Ginsberg'in 1956 yılında yayımlanan şiir koleksiyonu *Uluma*'yı böyle tanıtmıştı.

Ginsberg *Uluma*'daki şiirlerini 1955 yılında San Francisco'da bir mekânda okuduğunda anında cinsel sapkınlık sembolü haline geldi. Şiirin insan cinselliği ve homoseksüellik hakkındaki açık tasvirleri halkı adamakıllı tiksindirmişti. İşte meşhur şiirin ünlü başlangıcı:

*Neslimin en üstün zihinlerinin yok olduğunu gördüm delilikle,
histerik, çırılçıplak açlık içinde,
şafakta zenci mahallelerinde sürüklenerek,
çaresizce uyuşturucu ararken,*

Halkın *Uluma*'ya gösterdiği tepkiler pek çok açıdan Whitman'ın *Çimen Yaprakları*'na gösterdiklerine benziyordu; Whitman gibi Ginsberg de müstehcen eserler üreten bir başka şair olarak görül-müştü. Tabii şimdi her iki eser de klasikler arasında yer alıyor.

Arkadaşları arasında Beat Kuşığı'nın deneyselsciliğine en çok inanan Ginsberg'di. Yeraltı dünyasını keşiflerinin spiritüel değeri-

ne inanıyordu ve bunun gerçek bir şiirsel ilhama yol açtığına ikna olmuştu.

J. D. SALINGER

1950'lerin genç neslinin edebi temsili, J. D. Salinger'ın (1919-2010) *Çavdar Tarlasında Çocuklar* [1951] romanının kurmaca başkahramanı Holden Caulfield'dır. Salinger'ın gençliğin öfkesinin tasviri o kadar ikna edici ve samimidir ki pek çok genç, Salinger'ın kendilerini tanıdığını ve onların da Salinger'ı tanıdığını düşünmüştü; ki bunun yazarı oldukça rahatsız ettiği ortaya çıktı. Hatta Salinger, *Çavdar Tarlasında Çocuklar*'ın muazzam başarısından o kadar rahatsız oldu ki New Hampshire'daki ücra bir dağ kasabası olan Cornish'e kaçtı.

Salinger, Amerika'da edebiyatın en ünlü münzevilerinden biri oldu. Yıllarca röportaj vermeyi ya da 1961'deki son hikâyelerinin ardından herhangi bir şey yayımlamayı reddetti; ancak yazmaya devam ettiğini söylemişti. 2010'da öldüğünde herkes yazarın yayımlanmamış eserlerine kimin erişim hakkı olduğunu ve bunların yayımlanıp yayımlanmayacaklarını öğrenmek için can atıyordu. Bu meseleyle ilgili onlarca makale yayımlandı. İnsanlar hâlâ bu ele avuca sığmaz münzevinin yaşamına bir bakış atabilmek için yanıp tutuşuyor.

Çavdar Tarlasında Çocuklar ve Holden Caulfield hâlâ muhalif gençliğin sesi olmayı sürdürür. Kitap kırktan fazla baskı yaptı, milyonlarca adet sattı ve hâlâ her yıl iki yüz binden fazla satıyor.

İTİRAFÇI ŞAİRLER

Öznel Şiirler

1950'lerde itirafçı şiir denen bir tür şekillenmeye başladı. Şair Robert Lowell, Sylvia Plath ve Anne Sexton bu küçük çaplı ama önemli akımın temsilcileri oldular. Şiirlerinde, terapistinizle konuşacağınız türden konuları tartışıyorlardı.

Yine bu akım da küçük mekânlarda birlikte çalışan ve konuşan küçük bir grupla başladı. Bu defaki mekân bir bar değil, Boston Üniversitesi'nde Robert Lowell'ın ders verdiği sınıftı.

Robert Lowell Boston Üniversitesi'nde yaratıcı yazarlık hocasıydı. Anne Sexton, terapisti ona kendi kendini terapi yöntemi olarak şiir yazmasını önerdiğinde bu dersi almaya başlamıştı. Plath derse katıldığında ikisi arkadaş oldular. Her ikisinin de akıl hastalığı, intihar eğilimi ve şiir sevgisi konularında ortak bir geçmişi vardı.

Sexton, Lowell'ın ve *Heart's Needle* [Kalbin İğnesi; 1959] adlı oldukça öznel bir şiir koleksiyonu yazan W. D. Snodgrass isimli bir başka şairin etkisiyle "itirafçı" bir şiir türü geliştirmeye başladı. Sexton, halihazırda bir şair olan Sylvia'yı da şiirlerini bu yöne taşıması konusunda teşvik etti. Üç şair –Lowell, Plath ve Sexton– birbirlerinin eserlerini besleyerek akımın mihenk taşı niteliğinde yapıtlar yarattılar.

ROBERT LOWELL

Lowell (1917-1977) 1959 yılında *Life Studies* [Yaşam İncelemeleri] adlı şiir kitabını yayımladığında akımın ana figürü oldu. Snodgrass gibi diğer şairler de bu tarzda yazmaya başladılarsa da en çok onun bu eseri ilgi çekti. Lowell, akımın yerleşmesini sağlayacak kadar etkisi olan ünlü ve seçkin bir şairdi.

Life Studies'de [Yaşam İncelemeleri] Lowell'ın ebeveynleriyle ilişkisi, ebeveynlerinin evliliği ve kendi duygusal çöküntüleri gibi

oldukça mahrem konular tartışılıyordu. "Waking in the Blue" ["Ma- vide Uyanış"] adlı bir şiirinde Lowell, Massachusetts'te ünlü bir akıl hastanesi olan McLean Hastanesi'ndeki deneyimini tasvir eder. Göz önünde ve tanınmış New Englandlı bir aileden gelen Lowell gibi biri için, yaşadığı sinir krizi hakkında şiir yazmak oldukça cesur bir harekettir. Çünkü o dönemde akıl hastalığı açıkça tartışılan değil, örtbas edilen bir şeydi.

SYLVIA PLATH

"Robert Lowell'ın *Life Studies*'iyle [Yaşam İncelemeleri] açığa çıkan bu yeni dönüm noktası beni çok heyecanlandırıyor; bu oldukça ciddi, oldukça öznel, duygusal deneyimlerin böyle derinlerine inilmesinin kısmen tabu olduğunu düşünürdüm. Örneğin Robert Lowell'ın akıl hastanesindeki deneyimi hakkındaki şiirleri çok ilgimi çekti." Böyle der Lowell'ın öğrencilerinden Sylvia Plath (1932-1963), Peter Orr'un *The Poet Speaks: Interviews with Contemporary Poets* [Şair Sohbetleri: Çağdaş Şairlerle Röportajlar] adlı eserinde.

Plath muhtemelen itirafçı şairlerin en ünlüsüdür; bunda korkunç ve dramatik ölümünün de etkisi vardır: Plath kendini mutfağa kilitleyip kapının altını bezle kapamış, gazı açmış ve kafasını sakince fırına sokmuştur.

Plath'in ölümü okuyucuları arasında bir öfke patlamasına yol açarak onu feminizmin kült figürü haline getirdi. Plath'in fanları şairin ölümünden kocası Ted Hughes'u suçlayarak onu intihara sürüklediğini iddia ettiler. Plath'i, kocası ve anneliğin gereklilikleri sebebiyle boğulan bir kadın olarak resmettiler.

Aslında Plath, Hughes'la tanışmadan önce de intihara meyilliydi. Sekiz yaşında babasını kaybettikten sonra kısa yaşamı boyunca akıl hastalıklarıyla cebelleşti. Smith College'daki ilk ve son seneleri arasında aşırı miktarda uyku ilacı alarak intihara kalkıştı.

Plath, elektroşok tedavisinden sonra okula döndü ve Cambridge Üniversitesi'nde okumak üzere Fulbright bursu kazandı, Hughes'la da burada tanıştı. Plath, Sexton ve Lowell'la tanışmadan önce de umut vaat eden bir şairdi.

Sylvia'nın Ölümü

Arkadaşlıkları süresince Sexton ve Plath akıl hastalıkları ve intihar girişimleri hakkında birbirlerine içlerini açtılar. Sexton, Sylvia'nın ölümünü anmak için "Sylvia's Death" ["Sylvia'nın Ölümü"; 1963] adlı bir şiir yazdı. Şiirde Sylvia'ya "hırsız" der: "uzun zamandır delice istediğim o ölüm / ardımızda bırakacağımızı söylediğimiz o ölüm / nasıl süründün tek başına."

Sevgili Babacığım

Sylvia'nın "Daddy" ["Babacığım"] şiiri itirafçı şiirlerin en ünlü örneklerinden biridir; bunun sebebi kısmen şok edici imgeleri ama aynı zamanda Plath'in şahsi acısını mitik, evrensel gerçeklere ustalıkla dönüştürme biçimidir. (Freud bu şiiri yorumlasa bayram ederdi.) İşte bir örnek:

*Bir kazık saplı koca kara kalbine
Köylüler de hiç sevmeyi seni.
Dans edip tepiniyorlar üstünde.
Hep biliyorlardı zaten onun sen olduğunu.
Babacığım, babacığım, adi herif artık atlattım.*

Şiirde anlatıcı (görünüşe bakılırsa Plath'in kendisi) babasının ölümünün acımasız etkisi altındadır. Babası gibi yaşamış, "nefes almaya, hatta hapşirmaya korkar" olmuştu. Onu bir yabancı gibi "Alman dilinde, Polonya kasabasında" arıyor ve yirmi yaşında da kendisi olarak: "Yirmi yaşında denedim ölmeyi / Ve sana, sana, sana geri dönmeyi" (aynı yaştaki intihar girişimine ve mezarın ötesinde ona katılma girişimine açık bir referans). Otuz yılın ardından anla-

tıcı babasının, kendi kafasındaki imgesinden kurtulmaya hazırdır: "Her zaman korktum senden, Luftwaffe'ından, ıvır zıvırından... babacığım, artık atlattım."

Plath babasının, kendi üzerindeki baskıcı psikolojik etkisini resmetmek için bir Nazi tarafından ezilen Yahudi benzetmesiyle Nazi Almanyası imgesi kullanıyor. Çok etkileyici.

ANNE SEXTON

Anne Sexton (1928-1974) da muazzam derinlikte ve etkileyici şiirler yazdı. Sexton, kendine has bir duygusal güç ve dolaysızlıkla derin konulara girerek kocası ve çocuklarıyla ilişkileri, menstrüasyon, kürtaj, mastürbasyon ve ensest hakkında yazdı. Şiirleri yoğun ve şok ediciydi; bu da itirafçı şiirlerin başlıca özelliğidir.

Delilik

Bedlam, 1200'lerin başında Londra'da tımarhane olarak hizmet veren Bethlehem Kraliyet Hastanesi'nin popüler adıydı. Artık bu ifade "delilik" veya "kaos" anlamına geliyor.

Sexton yirmili yaşlarının sonlarında şiir yazmaya başladı. İlk şiir yazma kursuna kendisiyle birlikte gelmesi için bir arkadaşını çağırdı. Kısa bir süre içinde sonelerle büyüledi ve her gün şiir yazmaya başladı. İlk şiir kitabı *To Bedlam and Part Way Back*'i [Bedlam'e Gidiş ve Yarı Dönüş] 1960 yılında yayımladı.

Hiçbir zaman "itirafçı" ifadesini pek benimseyemeyen Sexton, şiirlerindeki bazı kısımların aslında doğru olmadığını itiraf etti. Onun için şiirsel teknik ve sembolik imgelemler gerçek detaylardan üstündü.

Sexton eserlerinden dolayı ödül kazandı. *Live or Die* [Yaşa ya da Öl; 1966] adlı şiir koleksiyonuyla 1966'da Pulitzer Ödülü aldı. Ancak bir süre sonra alkol ve uyku ilaçlarına olan bağımlılığı işine

ket vurmaya başladı. Bazı eleştirmenler onun sonraki dönem çalışmalarını "dobra bir pembe dizi" olarak görüyordu. Sexton sonunda 1974 yılında araba çalışır haldeyken kendini garaja kilitleyerek intihar etti. Öldüğünde kırk altı yaşındaydı.

İtirafçı şiir, sadece kişinin kirli çamaşırlarını ya da günlüklerini kısa dizeler halinde yazması değildir. İtirafçı şiir, yeni bir şiir biçemiydi; şairin "Ben" ya da "maske"den sıyrılıp şiirsel bir mesafe alarak öznel meseleleri derinlemesine eşelemesiyle ortaya çıkan yeni bir soluktu. Bu şairler hem anlatıcıydılar hem de değildiler. Bazı durumlarda itiraf ettikleri şeyler doğru bile değildi ki aslında söylenen şeyin şiirsel gerçeklere dönüşmesi daha önemliydi. Bu şairlerin son derece yetenekli olduklarına hiç şüphe yok.

Günümüzde itirafçı şiirler, kadın cinselliği ve AIDS konularını açık açık tartışan Sharon Olds ve Marie Howe gibi yazarların eserlerinde varlığını sürdürür.

YİRMİNCİ YÜZYIL OYUN YAZARLARI

Amerikan Rüyası ve Aile

Yirminci yüzyıl tiyatrosunun çoğu tek bir tema etrafında toplanır: aile. Yüzyılın en başarılı oyun yazarlarından üçünün bu Amerika'ya özgü temayı nasıl incelediğine bakalım.

EUGENE O'NEILL

Eugene O'Neill (1888-1953) bir otel odasında doğup bir otel odasında öldü. Hatta son sözleri de şöyleydi: "Biliyordum, biliyordum. Otel odasında doğdum, otel odasında öleceğim." Oldukça başarılı olan oyun yazarı, tiyatroyu Amerika'da saygın bir edebi araç statüsüne taşıdı.

Eugene O'Neill'in Hayaleti

O'Neill'in öldüğü Sheraton Oteli şimdi Boston Üniversitesi'nin bir yurdu. Öğrenciler O'Neill'in hayaletinin hâlâ öldüğü odaya musallat olduğunu iddia ediyor.

Gezgin bir tiyatro oyuncusunun oğlu olan O'Neill küçük yaştan itibaren tiyatronun içindeydi. Gençliğinin çoğu *Monte Kristo Kontu*'nu sahneleyen gezici tiyatroda rol alan babasıyla birlikte yollarda geçti.

O'Neill yaşamı boyunca Broadway'in başlıca oyun yazarı unvanını elinde tuttu. Oyunları *Beyond the Horizon* [Ufkun Ötesi; 1920] ve *Anna Christie* [1922] Pulitzer Ödülü kazandı. Ebeveynlerini ve erkek kardeşini kaybettikten sonra *Desire Under the Elms* [Karaağaçların Altındaki Tutku; 1924] ve *Strange Interludes*'u [Tuhaf Aralar; 1928] yazdı. En büyük yeteneklerinden biri bireysel ıstırabını güçlü, dramatik bir esere dönüştürebilmesiydi.

***Long Day's Journey Into Night* [Uzun Bir Günün Akşamı]**

Ancak en büyük eserlerinden birinin sahnelenmesi ancak ölümünden üç yıl sonra, 1956 yılında oldu. 1940'larda O'Neill, "sefil bir evde" ölmek için zengin olmaya takıntılı bir baba ve morfin bağımlılığı oğulları üzerinde büyük gerginlik yaratan bir annenin olduğu bir aile hakkındaki yarı otobiyografik eseri *Long Day's Journey Into Night*'i [Uzun Bir Günün Akşamı] yazmaya başladı. Eser o kadar bireyseldi ki O'Neill karısına, eserin ölümünden yirmi beş yıl geçinceye kadar basılmamasını şart koştu (ama belli ki karısı onu dinlemedi).

Oona ve Charlie

1943 yılında, O'Neill'in on sekiz yaşındaki kızı Oona –babasıyla aynı yaştaki– kırk dört yaşındaki Charlie Chaplin'le evlendi. O'Neill o kadar sinirlendi ki kızını evlatlıktan reddetti. (İlginç bilgi: Chaplin Oona'yı J. D. Salinger'dan çalmıştı!) Oona ve Charlie'nin kızları Geraldine, başarılı bir oyuncu olarak *Doktor Jivago* [1958] gibi filmlerde oynadı. Geraldine'in, büyükannesinin adını alan kızı Oona da *Taht Oyunları* dizisinde (Robb Stark'ın Kızıl Düğün'de öldürülen karısı Talisa rolünde) yer aldı.

O'Neill 1936 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan ilk oyun yazarı oldu. Ödül konseyi O'Neill'i "orijinal trajedi konseptini benimseyen dramatik eserlerindeki güç, dürüstlük ve derin duygular için" onurlandırdı.

TENNESSEE WILLIAMS

Oyun yazarı Tennessee Williams (1911-1983) da O'Neill gibi kötü bir aile ortamında yetişti ve şahsi sorunlarını dram yapıtlarına dönüştürme gücüne sahipti.

Thomas Williams 1911 yılında Mississippi'de doğdu. Babası sinirli bir ayakkabı satıcısı, annesi abartılı bir kişiliği ve "Joneslarla

aşık atma" arzusu olan bir ev kadınıydı. Sonuç olarak ebeveynleri sürekli tartışırdı.

Tennessee'nin babası terfi edince St. Louis, Missouri'ye taşındılar. İş stresi ve taşınma telaşı durumu iyice kötüleştirince babası epeyce içmeye ve hem karısına hem de çocuklarına karşı çok daha kötü davranmaya başladı. Sonuç olarak Tennessee ergenlik yıllarını gittikçe çalkantılı bir hâlâ alan bir evde geçirdi. Tennessee daha sonra düşününce evdeki gerginliğin başlıca kaynağının "yanlış bir evlilik" olarak adlandırdığı annesiyle babasının evliliği olduğunu gördü.

Babası gibi bir işte çalışmak için pek gönüllü olmayan birkaç girişimden sonra Williams, yirmi sekiz yaşında New Orleans'a taşındı. Yazar olmaya kararlı bir şekilde adını Tennessee olarak değiştirdi ve oyunlar yazmaya başladı. 1945 yılında, otuz dört yaşındayken Williams *Sırça Hayvan Koleksiyonu* oyunu Broadway'de sahne alınca başarıyı yakaladı.

Sırça Hayvan Koleksiyonu

Sırça Hayvan Koleksiyonu, yirmili yaşlarındaki iki çocuğuyla St. Louis'de yıkık bir binada yaşayan güneyli, orta yaşlı bir kadının hikâyesidir. Bir zamanlar güney sosyetesine girmiş olan kadın, geçirdiği çocuk felcinin ardından aksayan ve dolayısıyla da çekingen, içe dönük biri olan kızının geleceğine kafayı takmıştır. Kadın oğlu Tom'u, kız kardeşine birini bulması için teşvik eder; oğlan da Jim adındaki bir meslektaşını bulur. İşler yürümeyince anne oğluna zalimce saldırır. Oyun Tom'un, kız kardeşine iyi dileklerde bulunup evi terk etmesiyle son bulur.

Williams oyunu yetiştirdiği ailenin dinamiklerine, kadını da kendi annesine dayandırmıştır. Oyun, güneyli soylu kesimin çöküşünü ve toplumsal sınıf takıntısının aile bağına etkilerini resmeder.

ARTHUR MILLER

Arthur Miller (1915-2005) yirminci yüzyılın en büyük oyun yazarlarından biri olarak değerlendirilir. Büyük Buhran'ın babası üzerindeki yıkıcı etkilerine şahit olduktan sonra, Buhran'ın Amerika'nın ruhunda yarattığı derin çalkantılara odaklandı. Miller, Amerikan dramındaki en unutulmaz figürlerden birini yarattı: Willy Loman.

Willy Loman: Amerika'nın En Hüzünlü Adamı

Miller, başyapıtı *Satıcı'nın Ölümü*'nü [1949] yazarken tek bir şeyi açıkça göstermeye odaklandı: Ana karakteri, geçmişe dair hayali gerçekliğe şimdinin gerçekliğine inandığı gibi inanıyordu. Willy Loman'ın Amerikan rüyasına duyduğu inatçı inanç onu trajik bir kahraman ve empati figürü haline getirir. Willy Loman bir anlamda Jay Gatsby gibidir; Amerikan rüyasının, insan zihninde gerçeklikle illüzyon arasındaki çizgiyi nasıl parçalayabildiğini sembolize eder.

Satıcı'nın Ölümü

Loman, yaşlanmakta olan Brooklynli bir satıcıdır ve otuz dört yıl boyunca sadık şekilde hizmet verdiği firmadan düşüncesizce kovulması ve oğlu Biff'in satış alanında bir iş bulamaması (ve bulmak istememesi) gerçeğiyle bir türlü uzlaşamaz. Şirketi tarafından küçük düşürülmüş olmasına rağmen yine de ticaretin başarıya giden tek yol olduğunu düşünür; öte yandan Biff bu işi bir çıkmaz sokak gibi görür: Daha ziyade dışarıda, elleriyle yapacağı bir işi tercih eder.

Willy, geçmişten bahsettiği (ve mevcut durumundan kaçtığı) şizofreni krizlerine benzer bir dizi nöbetin ardından dağılmaya başlar. Bir kızgınlık anında Biff, Willy'yi gerçeklerle hem kendisinin hem de babasının sıradan yaşamlara mahkûm ortalama adamlar olduğuyla yüzleştirmeye çalışır. "Baba," der, "ben bir hiçim! Hiçim baba. Göremiyor musun bunu? İnadımdan filan söylemiyorum.

Gerçekten ben buyum". Willy sığ bir bakış ve boş değerlerle hareket ettiğinden buna direnir. Oğluyla gerçek bir ilişki kurmayı başaramaz çünkü başka, daha hayali bir gerçekliğin; Amerikan rüyasının tesiri altındadır.

Deha ve Vücut

1956 yılında Miller, aktris ve seks sembolü Marilyn Monroe'yla evlendi. Sorunlu evlilikleri 1961 yılında, Monroe'nun ölümünden bir yıl önce sona erdi. İnsanlar buna, "Amerikan Dehası"yla "Amerikan Vücudu"nun evliliği adını vermişti.

Satıcı'nın Ölümü 1949 yılında çıktığında Broadway'i kasıp kavurarak pek çok ödül kazandı. Hâlâ yirminci yüzyılın en önemli oyunlarından biri olarak kabul edilir.

Miller, Senatör Joe McCarthy'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde komünizm sempatizanlarına karşı sansasyonel bir kampanya yürüttüğü dönemde yaşadı. Komünistlerin hükümetin içine sızdığına ilişkin suçlamaları pek çok devlet görevlisinin, politikacının, eğlence dünyasından kişilerin ve yazarların sorgulanmasına sebep oldu. Miller da bu suçlamalardan nasibini aldı ve dönemi, bu soruşturmaları on yedinci yüzyıldaki Salem cadı mahkemeleriyle karşılaştırdığı *Cadı Kazanı* oyunuyla ölümsüzleştirdi.

GÜNEYLİ GOTİK YAZARLAR

Korku ve Komedi

Edgar Allan Poe'nun gotik korkusunu Mark Twain'in alaycı mizahı ve Stephen Crane'in natüralizmiyle birleştirirseniz ortaya kim çıkar? Elbette ki 1950'lerin güneyli yazarı Flannery O'Connor. Aynı zamanda yeni bir edebi türünüz de olur: Güney gotik edebiyatı.

GÜNEY GOTİK EDEBİYATI

Güney gotik edebiyatı, 1940'lar ve 1950'lerde yazarlar güneyli toplumun durumunu incelemek için gotik hikâye anlatım öğelerini kullanmaya başladığında öne çıktı. Yirminci yüzyılda William Faulkner güneyli geleneklerin çöküşünü *Ses ve Öfke*'deki Benjy gibi zihinsel engelli karakterler aracılığıyla incelediğinde bir tür güney gotik edebiyatı şekillendirmeye başlamıştı. Flannery O'Connor da 1950'ler güneyini anlattığı grotesk hikâyelerle buna devam etti.

Amerikan gotik geleneği, toplum hakkında sorular sormak ve insan ruhunun karanlık taraflarını gözler önüne sermek için daha karanlık temalar kullanan Nathaniel Hawthorne ve Herman Melville gibi karanlık romantiklerle başlamıştı. Ölüm gibi temaları keşfe çıkmak için gotik unsurları mizahla harmanlayan Edgar Allan Poe ile de devam etti. Yirminci yüzyıla gelindiğinde dramatik doğaüstü unsurlar yerlerini daha gerçekçi, grotesk unsurlara bırakarak güney gotik edebiyatına dönüştü. Bu çarpık formlar güneyin köklü ırkçılık, akraba evlilikleri, soyutlanma ve delilik geçmişinden türemiştir.

Grotesk

Grotesk kelimesi “güldüren acayıplıkta ya da çirkinlikte” anlamına gelir. Edebi bir terim olarak da fiziksel deformasyonların edebi araç olarak kullanımıdır. Deformasyon genellikle insan bedenine

odaklanır. Karakterin bacağı çarpık olabilir ya da Kafka'nın *Dönüşüm*'ündeki Gregor Samsa gibi daha uç durumlarda insan/hayvan karışımı biri olabilir. Tanıdık olanla (insan bedeni) tanıdık olmayanın (deformasyon) birleşimindeki amaç tiksinti, belki komedi ama aynı zamanda karakterin içinde bulunduğu zor duruma bir empati uyandırmaktır. En basit haliyle bile grotesk unsurlar sizi rahatsız hissettirme niyetindedir.

Güney gotik edebiyatındaki karakterler genellikle ya bir biçimde deforme olmuştur ya da akli dengeleri bozuktur. Güney gotik hikâyelerinin ve romanlarının geçtiği yerler güneyin unutulmuş, izbe kasabalarıdır. Eserlere genellikle şiddet ve ahlaksızlık hâkimdir; iyiyle kötü birbirine karıştığından insan kendini kiminle özdeşleştireceğinden emin olamaz. Genellikle kafaları karışmış, toplum içindeki yerlerini bulmaya çalışan karmaşık karakterler güneyin karanlık yönlerini vurgular. Güney gotik edebiyatı yazarları, güneydeki sorunlu toplum düzenini incelemek ve kırılğan yapıyı ifşa etmek için bu araçları kullanırlar.

FLANNERY O'CONNOR

Flannery O'Connor (1925-1964) Savannah, Georgia'da yaşayan seçkin ve Katolik inancına sıkıca bağlı bir aileden geliyordu. O'Connor güçlü bir inanca sahip ve eserlerinde kurtuluş, ilahi lütuf temalarını işlemiş olsa da çalışmalarında "dinden bağımsız dinsel bir farkındalıkla" Katoliklik ve inanç kavramlarını incelediğini söylemiştir; yani kurmaca eserlerinde dogmatik olmaktan kaçınmıştır. (Aşırı dogmatik olmak edebiyatta genellikle pek kabul görmez.)

O'Connor'ın hikâyeleri sizi yerinizden zıplatmayı hedefler: Eserleri durduk yere ortaya çıkan irkiltici şiddet eylemleri, ani sonlar, yoz ve biçimsiz karakterler ve korkunç kazalarla doludur. Tüm eserlerinin altında grotesk bir mizah yatar.

Her Çıkışın Bir İnişi Vardır

En ünlü kısa hikâye kitabı olan *Her Çıkışın Bir İnişi Vardır*'a [1965] adını veren öyküde üniversite mezunu genç bir adam olan Julian, ırk ayrımına son verildiğinden beri hâlâ otobüste tek başına gitmeye korkan annesine haftalık YMCA [bir çeşit Hıristiyan hareketi] kursuna giderken eşlik etmek üzere eve döner.

Evrım ve Teoloji

Her Çıkışın Bir İnişi Vardır başlığı Pierre Teilhard de Chardin'in bir çalışmasına referanstır. De Chardin, evrim teorisiyle teolojiyi harmanlayıp "Omega Noktası" (Tanrı'nın harekete geçirdiği ve insanların da ona doğru evrimleştiği bilincin nihai zirvesi) adında yeni bir teori geliştirir. "Kendinize karşı dürüst olun," diye yazar ve "daha büyük bir bilince ve sevgiye doğru iyice iyice yükselin ... çünkü her çıkışın bir inişi vardır".

Julian annesinin otobüsteki ırkçı davranışlarına gittikçe daha çok sinirlenir. Annesi masum (ancak küçük gören) bir tavırla siyahi bir oğlana bozuk para vermeye kalkınca Julian çok öfkelenir (çocuğun annesi de "Kimsenin parasını almaz ol!" diye bağırır). Julian ve annesi otobüsten indiklerinde Julian bu davranışından ötürü ona kızar.

Annesi kalp krizi geçirerek (yüzü çarpılmış, bir gözü arkaya, bir gözü oğluna bakar halde) kaldırılma yığılıverince hikâye aniden biter. O'Connor eserlerindeki sarsıcı şiddet eylemlerinin ya da vahşiliklerin karakterlerini "gerçekliğe getirme ve kendi inayet anlarını kabul etmeye hazırlama" amacıyla kullanıldığını açıklamıştır. İlahi lütuf, O'Connor'ın eserlerinde önemli bir temadır.

İlahi Lütuf

İlahi lütuf, insanların kendilerini aşmaları, arzulara direnmeleri ve ruhlarını arındırmalarını mümkün kılan ilahi güç olarak tanımlanan teolojik bir kavramdır.

CARSON MCCULLERS

Carson McCullers (1917-1967) Columbus, Georgialı bir kısa hikâye yazarıydı. Toplumun dışında yaşayan eksantrik, yersiz yurtsuz karakterleri sayesinde güney gotik edebiyatında kendine yer edindi. En iyi bilinen eseri *Yalnız Bir Avcıdır Yürek* [1940] güneyde yaşayan sağır ve dilsiz bir ikili hakkındadır. Bu iki arkadaş, toplumda kendilerine yer edinmeye çalışan masum, engelli karakterlerdir.

EUDORA WELTY

Eudora Welty (1909-2001) de bu ifadeden nefret etmesine rağmen (etiketlerden nefret ederdi) güneyli gotik yazarlardan kabul edilir. Eserlerinde, insanların bir mekâna –onun eserlerinde güneye– bağlantılarını vurgulayan bir kısa hikâye yazarı ve romancıdır. *The Optimist's Daughter* [İyimser Adamın Kızı; 1972] romanıyla 1973 yılında Pulitzer Ödülü kazandı.

CORMAC MCCARTHY

Çağdaş bir yazar olan Cormac McCarthy (d. 1933) eserlerinde güney gotik geleneğini sürdürür. *Border Trilogy* [Sınır Üçlemesi; 1999] romanları ve *Yol* [2006] gibi kitapları şiddete eğilimli, meşum karakterler barındırır; güneybatı ve Meksika-ABD sınırındaki kasabalarda soyutlama, ahlaksızlık gibi temaları işler. McCarthy eski kovboy hikâyelerini daha kasvetli ve sapkın bir tarzda yeniden yorumlar.

BÖLÜM 8

ÇAĞDAŞ AMERİKAN EDEBİYATI VE SONRASI

Çağdaş Amerikan edebiyatı genellikle edebi akımları belirlemenin ve ortalık sakinleştikten sonra hangi eserlerin kalıcı olacağını belirlemenin henüz çok erken olduğu 1945 yılından itibaren yazılan edebi eserleri tanımlar.

Netleşen şeyse bu yıllar boyunca üretilen eserlerin çok çeşitli olduğudur: Amerikan kültürünün çeşitliliğini yansıtan yeni soluklar, bakış açıları ve üsluplardan zengin bir doku. Whitman kendini ve doğduğu yer olan New York'u "katmanlı" bir şey olarak tanımlamıştı; Amerika ve Amerikan edebiyatı da aynı terimle tanımlanabilir: Amerikan edebiyatı katmanlar içerir, her birinin sonuca ayrı bir katkısı vardır.

1950'lerden 1970'lere dek yazarlar suç ve popüler kültürü incelerken eserlerindeki gerçek ve kurmaca çizgisini bulanıklaştırmaya başladılar. Truman Capote, Tom Wolfe ve Norman Mailer gibi yazarların hepsi de kurgu dışı roman ve yeni gazetecilik gibi yeni formlara katkı sağladılar. Amerikan banliyölerinde yaşam arttıkça ve insanlar bunalmış hissetmeye başladıkça orta sınıf baskın tema haline geldi. Büyülü gerçekçilik –gerçekle kurmacayı, fanteziyle gerçekliği harmanlayan ve ilk olarak Latin Amerikalı yazarlar tarafından geliştirilen edebi akım– Amerikan kurmacasına giriş yaptı.

Son olarak bir başka edebiyat akımı savaşın bitiminden sonraki ilk birkaç on yıl içinde ortaya çıktı: Postmodernizm, anlatım biçimi, yazarın otoritesi, metinle okuyucu arasındaki ilişki ve hikâye anlatımını "normal" kılan diğer unsurlarda yenilikler deneyen yazarların eserlerini ifade ediyordu. Postmodernistler, anlamın doğasına dek hemen hemen her şeyi sorguladılar.

Yazarlar formun sınırlarıyla oynamaya ve yeni temaların sınırlarında gezinmeye devam ediyor. Geçtiğimiz yarım yüzyılda ve sonrasında yazarlar neler yapmış bir bakalım.

GÜNÜMÜZ EDEBİYATI

Çalkantılı Postmodernizm

Amerikan edebiyatı pek çok açıdan aynı potada eriyen yazarların bu deneyimin izini sürdüğü bir yetiştirme hikâyesi. Çok kültürlü yazın, yazarların kendi yolculuklarını incelediği ve Amerikalı olmanın anlamı hakkında yazdığı son yarım yüzyıl boyunca baskın tema oldu. İşte en öne çıkan yazarlar ve temaların bir özeti.

AMERİKAN-YAHUDİ EDEBİYATI

Amerikan-Yahudi edebiyatı 1950'lerde, Saul Bellow'un modern çağla Amerikan-Yahudi kimliğinin çatışmalarını irdeleyen ustalıkla hikâyeleriyle başladı. Amerikan-Yahudi edebiyatı, asimilasyonun temelinde bulunan yabancılaşma ve yalnızlık hisleriyle hayatta kalmak için gereken mizah anlayışı, sabır ve metaneti vurgular.

Saul Bellow

Saul Bellow (1915-2005) yirminci yüzyılın en çok ödül almış yazarlarından biri. Üç kez Amerikan Ulusal Kitap Ödülü, bir kez Pulitzer Ödülü ve 1976 yılında da Nobel Edebiyat Ödülü kazandı. Kanada göçmeni olan Bellow, ahlaki sorumluluk ve acıdan çıkış yolu olarak eğitim ve başarıyı vurguluyordu. *The Adventures of Augie March* [Augie March'in Maceraları; 1953] romanına adını veren ve doğuştan zeki başkahraman kendini eğitime adamaz ve yaşamda öylece savrulmayı seçer. İsveç Akademisi'nden Karl Ragnar Gierow, Bellow'un Nobel Ödülü sunum konuşmasında onun eserinden şöyle bahseder: "Çağımızın dilemması olarak adlandırabileceğimiz, eylemlerimizde bizi yöneten ya da eylemde bulunmamıza engel olan içsel ya da dışsal zorluklara keskin bir bakış."

Philip Roth

Philip Roth'un (1933-2018) romanları, Amerikan Yahudilerinin dünya savaşlarından sonra çıktığı asimilasyon yolculuğunu –kimliklerinin nasıl tanımlandığını, değişimini ve savaş sonrası yıllarının refahında soykırımın anılarıyla nasıl karmaşık bir hal aldığını– keşfe çıkar. Roth zaman zaman kışkırtıcı olmaktadır; insanların klişelere ne kadar kolay kapıldıklarını gösterirken kimi durumlarda Yahudiler, Yahudilerin kurbanı olur. Gerçekle kurmaca, yazarla metin arasındaki ilişki Roth'un eserlerinde esnektir. Pek çok romanının başkahramanı, aynı zamanda Roth'un öteki kimliği olan Nathan Zuckerman aracılığıyla Roth kendi kitaplarıyla ilişkisini inceler (bu da postmodern romanların bir başka özelliği olan üstkurmacanın bir unsurudur.)

Soykırım

1945 yılında savaşın bitiminde, 6 milyondan fazla Doğu Avrupalı, Hitler rejimi tarafından sistematik biçimde öldürüldü.

Elie Wiesel

Elie Wiesel (1928-2016) insanlığın en kötü olaylarından biri olan soykırımdan kurtulmuştur. Nazi askerleri onu ve tüm ailesini Romanya'daki köylerinden alıp bir toplama kampına götürmüş; buradan yalnızca Wiesel ve iki ablası kurtulmayı başarmıştır. Bu olayla yıkılan Wiesel Tanrı'ya inancını yitirdi. Şahit olduğu vahşeti anlatmak için gücünü toplayıp 1958 yılında *Gece*'yi yayımladı. Eser Wiesel'in babasının ve halkının öldürülüşünü izlerken hissettiği aşağılanma, utanç ve suçluluğu anlatır. Wiesel yaşamını zulüm gören tüm insanlar adına konuşup çalışmaya adanmış, 1986 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır.

ÇAĞDAŞ AFRİKALI-AMERİKAN EDEBİYATI

Çağdaş Afrikalı-Amerikan edebiyatı eserlerinin büyük kısmının merkezinde geçmişin acıları ve hâlâ varlığını sürdüren ırk ayrımcılığı nasıl geride bırakılır sorusu vardır: Saldırgan bir öfke yoluyla mı yoksa barışçıl direnişle mi? Afrika geleneğini yeniden şekillendirecek mi yoksa tamamen asimile olarak mı? Son yetmiş yıllık Afrika-Amerikan edebiyatı eserleri protesto, gözlem ve güçlü bir duruş niteliğindeki canlı, tutkulu çalışmalardır.

Ralph Ellison

Ralph Ellison (1914-1994) Richard Wright'ın *Native Son*'undaki [Yerli Oğlan] Bigger'a alternatif bir siyahi kahraman yarattı. Ellison'ın *Görülmeyen Adam* [1952] romanının anlatıcısı eğitilmiş, bilinçli, sofistike biridir ve bir adı yoktur. Ellison 1952 yılında bu modernist romanı yayımladığında Amerika'nın en önemli Afrikalı-Amerikan yazarlarından biri haline geldi. Afrikalı-Amerikan kültürünün siyahilerin mağduriyetleri yerine onu görünmez kılan –hem siyahiler hem beyazlar için– karmaşık güçlere odaklanan bir resmini sunduğu için en tartışmalı isimlerden de biri oldu. Ellison için özgürlüğe giden yol kişinin kültürünü kınamak değil onu sahiplenmekten geçiyordu. Afrikalı-Amerikan kültürünü zengin geleneklere, ritüellere ve bir kimliğe sahip, benimsenmek istenecek bir kültür olarak sundu.

James Baldwin

James Baldwin (1924-1987) Harlem'de yoksul siyahi bir genç olarak yolunu bulamıyormuş gibi hissettiğini anlatır: "Elbette siyahi olduğumu biliyordum ama aynı zamanda zeki olduğumun da farkındaydım. Sadece aklımı nasıl kullanacağımı ya da kullanıp kullanamayacağımı bilmiyordum ama elimdeki tek şey oydu." Yaşadığı zorlukları tutkulu bir dille anlattığı kurmaca otobiyografisi *Go Tell*

It on the Mountain [Git Onu Dağda Anlat; 1953] Afrikalı-Amerikan edebiyatının klasiklerinden oldu. Ellison gibi Baldwin de bölücü bir saldırganlık yerine topluluğun önemini vurguladı. Tıpkı Ellison gibi o da bu yüzden acımasızca eleştirildi. Baldwin insan hakları hareketinin ilk sözcülerinden oldu.

Toni Morrison

Toni Morrison (1931-2019) 1993 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanan ilk Afrikalı-Amerikan kadın oldu. Usta bir hikâye anlatıcısı olan Morrison'ın romanları, çağlar boyunca yaşanan ırk çatışmalarını ve farklı kimlikleri keşfe çıkar. Şöyle yazar: "Afrikalı-Amerikan özellikle de erkek yazarların erken dönemdeki pek çok kitabını kendime yakın hissetmedim. Beni asıl ilgilendiren, bahsettiğim zaman içindeki Afrikalı-Amerikalı insanların deneyimleriydi. Konu her zaman, ister iyi ister kötü ister vasat olsun, Afrikalı-Amerikan kültürü ve halkıydı; işte benim evrenimdi bu." Morrison'ın en iyi eserlerinden biri olan *Sevilen* [1987] tekrar esir olduklarını görmektense çocukların öldürmek gibi korkunç bir karar veren eski köle Sethe hakkındadır. Morrison'ın kitapları cesur ve güçlü bir dile sahiptir.

Henry Dumas

Toni Morrison'ın "muazzam bir deha" dediği Henry Dumas Afrikalı-Amerikalı bir şairdi. Şiir koleksiyonu *Play Ebony, Play Ivory* [Oyna Siyah, Oyna Beyaz] ölümünün ardından 1974 yılında yayımlandı. Dumas, 1968 yılında polis tarafından New York'ta bir metro istasyonunda vurularak öldürüldü. Neden öldürüldüğü hâlâ bilinmiyor. Dumas öldüğünde henüz otuz üç yaşındaydı.

ÇAĞDAŞ YERLİ AMERİKAN EDEBİYATI

Eleştirmen Kenneth Lincoln 1983 yılında 1960 yılından itibaren yerli Amerikalılar tarafından üretilen eserleri tanımlamak için "Yer-

li Amerikan Rönesansı" ifadesini kullandı. Amerikan yerlileri ve akademisyenler İngilizceyi kullanarak sözlü gelenekleri yeniden sahipleniyor, kendilerini köle edenlerin dillerinde deneyimlerini aktarıyorlardı. Lincoln, akımın başlangıcını N. Scott Momaday'ın eseri olarak belirlemiştir.

N. Scott Momaday

Kiowa yerlisi bir yazar olan N. Scott Momaday (d. 1934) Oklaho-
ma'da doğmuş ve yaşamı boyunca hem ana akım kültüre (Stan-
ford Üniversitesi'nde profesördür) hem de yerlilerin yaşadığı böl-
gelerdeki yaşama yakın olmuştur. Momaday'ın eserleri kimliğin
şekillenmesinde hayal gücünün ve mitlerin önemini vurgular.
Şöyle yazar: "Ne hayal edersek oyuz. Mevcudiyetimiz kendimizle
ilgili tasavvurumuza dayanır. Hayatta yapabileceğimiz en iyi şey
en azından tam anlamıyla kim ve ne olduğumuzu hayal etmektir
ve işte o oluruz." *House Made of Dawn* [Şafaktan Ev; 1969] romanı
kendi deneyimlerinden ve Navajo ve San Carlos Apache kabilele-
rindeki yaşamından esinlenmiştir. Roman, kurmaca alanında Pu-
litzer Ödülü aldı.

Louise Erdrich

Louise Erdrich (d. 1954) Chippewalı bir anneye ve Alman-Ameri-
kan bir babaya sahipti. Ebeveynleri yazması için onu cesaretlen-
dirmişti; yazdığı her hikâye için ona beş sent ödüyorlardı ve bun-
ları biriktirmesi için küçük kitaplar haline getiriyorlardı. Erdrich'in
çocukluğu, çoğuna kitaplarında da yer verdiği annesinin hikâyeler-
iyle dolu geçti. Romanı *Love Medicine* [Aşk İlacı] 1984 yılında Ulu-
sal Kitap Eleştirmenler Ödülü'nü kazandı. Erdrich'in hikâyelerinde
safkan ve melez Amerikan yerlilerinin aile, cinsellik ve kimlik so-
runları anlatılır.

Yerli Amerikalı mı Amerikan Yerlisi mi?

İnsanlar genellikle hangi ifadeyi kullanmaları gerektiğini merak eder. 1977 yılında Cenova'da bir konferansta yerliler, oybirliğiyle "Amerikan yerlisi" ifadesini tercih etti. Amerikan yerlisi aktör ve aktivist Russel Means'in dediği gibi: "Amerikan yerlileri olarak köleleştirildik, Amerikan yerlileri olarak koloni haline getirildik ve özgürlüğümüzü de Amerikan yerlileri olarak kazanacağız. Sonra da canımız ne isterse o şekilde adlandıracağız kendimizi."

LATİN AMERİKA EDEBİYATI

Latin Amerika edebiyatı nispeten yeni bir alan ama hızla gelişti. Latin Amerikan edebiyatı kültürlerarası köprü oluşturma ve asimilasyon meselelerini konu edinir.

Sandra Cisneros

Belki de en göz önündeki Latin Amerikalı yazar Sandra Cisneros'tur (d. 1954). Büyük başarı kazanan ilk romanı *Mango Sokağı'ndaki Ev* [1984] Amerika'daki okulların vazgeçilmezlerindendir. Şikago'da büyüyen genç bir Latin Amerikalı kadının hayat dolu hikâyesi, kadın cinselliği ve kimliği gibi ciddi konuları tartışırken mizah ve cazibe unsurlarını harmanlar. Cisneros şöyle yazar: "Bence yeryüzüne bu hikâyeleri anlatmak için geldim. İçinde bulunduğunuz toplumun yaralarını iyileştirmeye yardımcı olmak için bildiklerinizi kullanın. Kendi tarihimizi anlatmamız gerek."

Bildungsroman

Cisneros'un *Mango Sokağı'ndaki Ev* romanı, hikâye içinde ana karakterin yetişkinliğe geçişini anlatan bir tür olan *bildungsroman* örneğidir; bu Almanca bir edebiyat terimidir. Karakterin geçirdiği psikolojik, duygusal ve fiziksel değişimler türün başlıca özelliğidir.

Julia Alvarez

Julia Alvarez (d. 1950) Dominikli-Amerikalı bir şair ve romancıdır. İlk romanı *How the García Girls Lost Their Accents* [García Kızları Aksanlarını Nasıl Yitirdi; 1991] Latin Amerikalıların göç etmelerini ve kültürel entegrasyonun zorluklarını tartışır. Oldukça öznel bir roman olan eser, Dominik Cumhuriyeti'nden göç eden dört kız kardeşin New York kültürü içinde yerlerini bulma çabasını anlatır. Bireyleri kimliklerine bağlama ve ondan ayırma yetisi bağlamında dil, Alvarez'in eserinin konusunu oluşturur.

Richard Rodriguez

Richard Rodriguez (d. 1944) Latin Amerikan kültürü bağlamında dili keşfe çıkan bir başka Latin Amerikalı yazardır. Yazılarında, çocuğun yeni yerleştikleri ülkenin dilini öğrendikten sonra ebeveynleriyle ayrılışı temasını inceler. Rodriguez kendi deneyimlerinden ötürü, çift dilde eğitim konusunun sözcüsü haline gelmiştir; çocukları kültüre entegre etmek için çift dilde eğitim yerine ülkenin dilini yoğun biçimde öğrenmenin çok daha faydalı ve etkili olduğunu savunur.

Junot Díaz

Junot Díaz (d. 1968) Dominikli-Amerikalı bir yazardır; şu anda Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (MIT) ders vermektedir. *Oscar Wao'nun Tuhaf Kısa Yaşamı* [2007] romanıyla Pulitzer Ödülü almıştır. Eserlerinde Amerika'da maskülenlik ve Dominik kimliğini inceler.

ASYALI-AMERİKAN EDEBİYATI

Asyalı-Amerikan edebiyatı da görece yeni ancak hızla genişleyen bir alandır. Her yıl yeni ve güçlü eserler yayımlanmaktadır. Jhumpa Lahiri gibi yazarlar Asyalı-Amerikan göçmenlerin deneyimlerini aktararak alanı genişletirken Chang-rae Lee gibi yazarlar da yetmişler ve seksenlerde Maxine Hong Kingston ve Amy Tan'ın belgeleri asimilasyonun acı verici deneyimini anlatmayı sürdürmüştür.

Maxine Hong Kingston

Maxine Hong Kingston (d. 1940) Çinli-Amerikalı bir yazardır. Anılarını yazdığı *The Woman Warrior* [Kadın Savaşçı; 1976] kitabında Kaliforniya'da yetişen Çinli-Amerikalı genç bir göçmen olarak yaşadısındaki cinsiyet ve etnik köken unsurlarını incelemek üzere mit, fabl ve gerçek verileri harmanlar. Anlatıcısı, kültürel kimliği inceleyen pek çok çağdaş romanın merkezinde yer alan önemli bir soru sorar: "Çinli-Amerikalılar içinde hangi özelliklerin Çin'e has olduğunu anlamaya çalıştığınızda, çocukluğa, yoksulluğa, çılgınlığa, tek bir aileye, çocukluğunuzu hikâyelerle damgalayan annenize has şeyleri, Çin'e has olanlardan nasıl ayırırsınız? Hangisi Çin geleneği, hangisi filmlerdir?"

***Tripmaster Monkey* [Yolculuk Lideri Maymun]**

Kingston 1989 yılında, 1960'lar San Francisco'sunun bohem atmosferinde geçen bir yirminci yüzyıl yolculuğunu anlatan *Tripmaster Monkey* [Yolculuk Lideri Maymun] adlı kitabı yayımladı. Kitabın baş kahramanı Wittman Ah Sing, Walt Whitman'a bir göndermedir. Kingston, karakterlerin "Amerikalılık"larını abartmak için doğuyla batıyı birleştirir.

Amy Tan

Amy Tan (d. 1952) günümüzün en popüler Çinli-Amerikalı yazarlardanır. Romanı *The Joy Luck Club* [Neşe ve Şans Kulübü; 1989] yirmi beş dile çevrildi ve gişe rekorları kıran bir filmi de çekildi; Oliver Stone filmin baş yapımcısıydı, Tan da yardımcı senaristti. Tan geç yaşta yazmaya başladı; ilk romanını ancak otuz yedi yaşında, serbest yazarlık işinin sıkıcılığından kaçmak için yazmaya başladıktan sonra yayımladı. Roman, 1940'larda Amerika'ya gelmek için Çin'den kaçan Asyalı dört kadının hikâyesini ve Amerikalılaştan kızlarıyla aralarındaki gerginliği anlatır.

YENİ FORMLAR VE YENİ TEMALAR

Yeni Çağın Edebiyatı

Amerika deneyler ülkesidir. Yazarlar yeni çağa uygun olarak edebi formları ve temaları genişletip değiştirmeyi sürdürürken Amerikan edebiyat dünyasında son yetmiş yılda neler olduğuna bir bakalım.

YENİ FORM: KURGU DIŞI ROMAN VE “YENİ GAZETECİLİK”

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan en heyecan verici yeni formlardan biri kurgu dışı romandır. Kurgu dışı romandaki tüm detaylar gerçektir ancak kurmaca yazının edebi teknikleri kullanılarak şekillendirilmiştir. Gerçekle kurmaca tekniğinin bu karışımı yazara sadece raporlama ve hikâye anlatımından daha büyük bir ifade alanı tanır.

Başlangıçta insanlar kurgu dışı romanı hayal gücü noksanlığından mustarip tükenmiş bir romancının son çaresi olarak görüyorlardı. Ancak bu formun, her türden büyük yazarlar için zengin bir yaratıcılık kaynağı olduğu ortaya çıktı. Önemli yazarların eserlerinde formun nasıl şekillendiğine bir bakalım.

CAPOTE’NİN BAŞARISI

Truman Capote (1924-1984) *Soğukkanlılıkla* [1965] adlı eseriyle Amerika’da kurgu dışı romanın öncüsü oldu. Kitap, Kansas’ta vahşice öldürülen Clutter ailesinin hikâyesini ve onların katilleri Perry Smith ve Richard Hickock’un infazlarını anlatır. Truman Capote kitap için altı yıl boyunca titizlikle araştırma yaparak aile üyeleri,

komşular ve hatta katillerle röportajlar yaptı. Hatta kitabın yazım sürecinde katillerle arkadaş olması meşhurdur.

Her şeyden önemlisi Capote “kusursuz gerçeklikte” bir eser yaratmaya kararlıydı. Kitap yayımlandığında büyük bir sansasyon yarattı; *New York Times* onu bir başyapıt olarak göklere çıkarınca Capote’nin de şöhreti kesinlik kazandı.

Peki Capote’yi (maalesef ki) böyle olağan bir cinayeti altı yıl boyunca araştırmak üzere kilometrelerce uzaktaki Kansas’a götüren şey neydi? Bunu, George Plimpton’ın *Truman Capote: Conversations* [Truman Capote ile Sohbetler] kitabındaki “The Story Behind a Nonfiction Novel” [“Kurgu Dışı Romanın Ardındaki Hikâye”] adlı makalede şöyle açıklar:

Hikâye kısıydı, olayı anlatan birkaç paragraf vardı sadece: Eisenhower yönetiminde, Tarım Kredisi Kurulu’nda görev yapan Bay Herbert W. Clutter, karısı ve iki genç çocuğu Kansas’ın ıssız bir yerindeki buğday ve sığır çiftliğinde sebebi hiç bilinmeyen bir şekilde vahşice öldürülmüştü. Bunda gerçek anlamda sıra dışı hiçbir şey yoktu; bir yılda insan buna benzer bir sürü cinayet haberi okur. ... Bu haberi okuduktan sonra bir anda böyle bir suçu incelemenin bana yazmak istediğim türde bir kitap hazırlamak için çok geniş bir alan sağlayabileceğini fark ettim. Ayrıca insan ruhunun doğası gereği cinayet zamanı içinde eskiyecek bir konu değildi.

Harper Lee

Capote *Soğukkanlılıkla* kitabını yazarken yalnız değildi: Çocukluk arkadaşı Harper Lee’den epey yardım almıştı. Capote ve Lee, Monroeville, Alabama’da büyümüş, zorlu aile yaşantıları ve sosyal sıkıntılar sebebiyle yakın arkadaş olmuşlardı. Truman efemine olduğu için alay konusu oluyor, çoğundan daha güçlü olan Lee de onu savunuyordu. Lee, Clutter ailesi cinayetini araştırmak için Capote’yle birlikte Kansas’a gitti ve hikâyeyi kurmasına yardımcı olmak için aylarca yanında kaldı. Uyumlu kişiliğiyle yerel halkın kal-

bini kazandı ve Capote'nin normalde güçlükle edineceği bilgileri toplayıp röportajlar yaptı. Lee 1960 yılında kendi romanı *Bülbülü Öldürmek*'i yayımladı. Scout adlı bir genç kızın ve beyaz bir kadına tecavüzle suçlanan siyahi bir adamın adil şekilde yargılanması için uğraşan avukat babasının hikâyesi olan kitap güneydeki ırkçılığın mihenk taşı haline geldi. Kitap Pulitzer Ödülü kazandı ve hâlâ her yıl milyonlarca adet satıyor.

Gerçekle Kurmacanın Birleştiği Diğer Biçimler

Capote, kurgu dışı romanda kendini tamamen anlatının dışında bırakır. Kitapta bir anlatıcının izine neredeyse hiç rastlanmaz; Capote kitabı objektif bir edebi eser olarak sunmak için çok uğraşmıştır. Başka yazarlarsa kurgu dışı romanı genişleterek yeni yön- lere taşımakta, anlatıda yeni şeyler deneyerek öznellik katmanları eklemektedirler.

GONZO GAZETECİLİĞİ

Hunter S. Thompson (1937-2005) kendi düşünce ve deneyimlerini esere katan *gonzo gazeteciliği* adlı bir yazım stili geliştirdi. Thompson bir muhabir gibi davranır ancak eserin gerçek olayların objektif bir sunumu olduğu iddiasında bulunmaz. Aynı zamanda eserde adı geçen muhabir Thompson'ın gerçek yaşamdaki Thompson'la aynı kişi olması şart değildir.

Yeni Gazetecilik

Capote'nin *Soğukkanlılıkla* kitabına ve gonzo gazeteciliğine benzer bir tarzda bir başka kurgu dışı/kurgu karışımı ortaya çıkarak *yeni gazetecilik* adını aldı. Tom Wolfe (1930-2018) *The Kandy-Kolored Tangerine-Flake Streamline Baby*, [Şeker Renkli Mandalina Kabuğu Desenli Aerodinamik Bebek; 1965] adlı toplu makaleler kitabıyla bu forma öncülük etti. Yeni gazetecilik şahsi ve öznel

“yaratıcı” habercilik formuydu. Capote’ye yeni gazetecilik hakkındaki düşünceleri sorulduğunda şöyle acımasızca bir yorumda bulunmuştur (*Truman Capote: Conversations*’tan [Truman Capote ile Sohbetler]): “Temelde gazetecilik konusunda yetenekli olan bir yazarın yaratıcı habercilik işine girişmesi faydasız çünkü işe yaramaz. ... Yaratıcı bir muhabir olmak için çok iyi bir kurmaca yazarı olmak zorundasınız.”

MAILER’IN ZAFERİ

Norman Mailer’in (1923-2007) *The Executioner’s Song* [Celladın Şarkısı; 1979] adlı eseri 1980 yılında kurmaca alanında Pulitzer Ödülü kazanınca yeni gazeteciliğin en başarılı eseri oldu. Belki de türün en duygusal örneklerinden biri olan eserde Mailer’in, denge-siz ve sorunlu bir katil olan Gary Gilmore’un başına gelenleri ve infazını ağırbaşlı biçimde kabullenişini sunuşu oldukça trajik ve etkileyicidir.

YENİ TEMA: ORTA SINIF

Orta sınıf, 1960’larda ve Amerika’nın banliyö yaşamına geçtiğı ve iş bulma, evlilik sürdürme, çocuk yetiştirme ve mülk edinme döngüsünün duyguları köreltici etkilerinin görüldüğü 1980’ler boyunca kurmacanın en önemli teması haline geldi. Yazar John Updike (1932-2009) orta sınıf yaşamın sıkıntılarını 1960 yılında *Tavşan Dibe Vurdu*’yla başlayan popüler *Tavşan* serisi kitaplarında anlatmıştır.

Konu olarak neden orta sınıfı seçtiğı sorulduğunda Updike, “Orta noktaları severim. Uçların çarpıştığı, muğlaklığın huzursuzca hüküm sürdüğü yerdir burası,” demiştir. Updike orta sınıf bir aileden geliyordu; Pennsylvania’da, öğretmen ve yazar ebeveynlerin çocuğı olarak dünyaya gelmişti.

Updike'in *Tavşan* serisi kitapları orta sınıftan alelade bir adam ve Updike'in öteki benliği olan Harry "Tavşan" Angstrom'un başından geçenleri anlatır. Dört roman Angstrom'un 1950'lerden 1990'lara dek olan yaşamını aktarır. Romanlar boyunca Angstrom orta yaş krizi geçirir, Vietnam Savaşı'nı yeniden yaşar ve sonunda yaşlanır.

John Cheever

Bir başka orta sınıf analizcisi de John Cheever'dır (1912-1982). Cheever romanları ve hikâyelerinde banliyödeki profesyonel yaşamın tuzaklarını incelemiştir. Kısa hikâye koleksiyonu *The Way Some People Live* [Kimilerinin Yaşantıları; 1943] kitabını inceleyebilirsiniz.

Büyülü Gerçekçilik

Gerçekçilik, Amerikan edebiyatında Mark Twain ve William Dean Howells'a uzanan köklü bir geçmişe sahip. Yirminci yüzyılda bu akım, en bilindik olarak (1982 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanan) Gabriel García Márquez ve Isabel Allende gibi Latin Amerikalı yazarların eserlerinden etkilenerek "büyülü" bir yöne kaydı.

Peki, nedir bu büyülü gerçekçilik? Büyülü ya da gerçekdışı unsurları gerçekçi bir bağlam içinde sunmaktır. Márquez'in büyülü gerçekçilik versiyonunda meleklerin yeryüzüne inmesi gibi olaylar gerçekleşir ve hikâyedeki kimse bunun gerçekliğini sorgulamaz. Fanteziyle gerçekliğin bu pürüzsüz harmanı sayesinde yazarlar ana akım kültür dışında kalan gerçeklikleri (ve dolayısıyla alternatif bakış açılarını) nispeten güvenli bir bağlam içinde keşfeder.

Büyülü gerçekçilik akımı, Márquez'den esinlenerek Amerikan edebiyatına yirminci ve yirmi birinci yüzyıllarda sızmayı başardı. Yazar Junot Díaz *Oscar Wao'nun Tuhaf Kısa Yaşamı* [2007] adlı romanında eski lanetler ve sihirli firavunfarelerinden bahseder;

Jonathan Safran Foer de *Her Şey Aydınlandı* [2002] romanında Yahudi diasporasını incelemek üzere büyüğü gerçekçilik tekniğini kullanır.

Postmodernizm

Postmodernizm koskoca bir bölüm sürebilecek bambaşka bir konu. Amerikan edebiyatı bağlamında ne olduğuna kısaca bir bakalım. Genel anlamda postmodernizm, modernistlerden sonra gelen eserleri ve modernistlerle onların düşünüş biçimlerine karşı çıkan her şeyi tanımlar.

Modernizm, klasik ve geleneksel formlardan kopuş peşindeyken postmodernizm modernizme muhalif olmuş ve yazarla metin, yüksek sanatla popüler kültür arasındaki sınırlarla oynayarak gerçeklik fikrinin bizzat kendisini sorgulamıştır.

Roth ve Updike gibi yazarlar metinle olan ilişkilerini keşfetmek üzere öteki benlikler yaratarak yazarla metin arasındaki sınırı muğlaklaştırmışlardır. Tim O'Brien *Taşıdıkları Şeyler* [1990] romanında bunu çok güzel yapar. Roman, bir askerin savaş sırasındaki deneyimlerini aktarır. O'Brien romanında hikâye anlatımının doğasını ve gerçekliği sorgular, bazı durumlarda da gerçekliğe dair kendi "versiyonları" aslında olanlardan daha gerçektir. Çok yakın geçmişte yazar David Foster Wallace, postmodernizmin ana özelliği olarak metnin gerçekliğini sorgulamak üzere sürekli dipnot ve son not kullanarak hikâye anlatım yöntemlerinde yeni şeyler denediği eserler yazdı. *Infinite Jest* [Sonsuz Şaka; 1996] romanı pek çok eleştirmen tarafından yirminci yüzyılın İngilizce en iyi romanlarından biri olarak değerlendirilir.

Thomas Pynchon

Thomas Pynchon (d. 1937) kendiyile bir hayli meşgul olan yazım tekniğiyle postmodern edebiyatın iyi bir örneği olan bir başka yazardır. 1974 yılında kurmaca dalında Amerikan Ulusal Kitap Ödülü

kazanan *Gravity's Rainbow* [Yerçekiminin Gökkuşağı; 1973] kitabına bir göz atın.

Diğer Formlar ve Temalar

Son birkaç on yılda öne çıkan bazı temaların kısa bir listesine bakalım:

- **Teknoloji:** Dijital çağın yükselişiyle birlikte teknoloji, edebiyatta daha baskın bir tema haline gelerek bilimkurgu türünü genişletti. "Siberpunk" ve "post-siberpunk" gibi terimler kültürde bilgi teknolojilerinin rolünü keşfeden türleri tanımlayan ifadeler oldu. Bu alanların nasıl heyecan verici şekiller aldığını görmek için William Gibson *Neuromancer*, *Pattern Recognition* [Neuromancer, Örüntü Tanıma; 2003] ve Neal Stephenson'ın *Parazit* [1992] ve *Cryptonomicon* [1999] romanlarını inceleyebilirsiniz.
- **Kıyamet edebiyatı:** Görünüşe bakılırsa her yüzyıl sona ererken insanlar dünyanın da sonunun geleceğini düşünüyor. Kıyamet edebiyatı da en az İncil kadar eski, ancak Cormac McCarthy (*Yol*) gibi yazarların yirminci yüzyılın bitiminde kıyamet edebiyatını ne noktaya taşıdığına bakmakta fayda var.
- **Anı ve tarihi roman:** İnsanlar başkalarının hayatlarını ve tarihi sevdiklerine göre, bu ikisini bir araya getirdiğinizde yirminci yüzyılın sonu ve yirmi birinci yüzyılın başında üretilen oldukça zengin bir anı ve tarihi roman koleksiyonu oluşur. Televizyon serileri ve filmler için ilham kaynağı olduklarından bu türler daha da popüler hale geldiler.

E. L. Doctorow ve William Kennedy gibi yazarlar, öncelikli olarak tarihi romanlarıyla bilinirler; aynı zamanda eserlerinin başarılı film (ve Broadway) uyarlamalarını da görmüşlerdir. Doctorow'un *Ragtime* [1975] romanı, *Time* dergisinin Tüm Zamanların En İyi 100

Romanı listesine girmiş, (Norman Mailer'ın küçük bir rol aldığı) film versiyonu da sekiz dalda Oscar'a aday gösterilmiş, Broadway müzikali de dört Tony Ödülü kazanmıştır. Kennedy'in *Ironweed* [Demirotu; 1983] romanı *Modern Library*'nin En İyi İngilizce 100 Roman listesinde yer alır, ayrıca Pulitzer Ödülü kazanmıştır ve (Jack Nicholson ve Meryl Streep'in oynadığı) film versiyonu dört dalda Oscar'a aday gösterilmiştir.

Daha yeni olarak da Elizabeth Gilbert hem anı hem tarihsel kurmaca alanında yazdı. Anı kitabı *Ye, Dua Et, Sev* [2006] *New York Times* çok satanları arasındaydı ve Julia Roberts'ın oynadığı başarılı bir sinema uyarlaması çekildi; 2013 yılında yayımladığı ve Darwin'in yaşadığı çağda geçen kitabı *The Signature of All Things* [Her Şeyin İşareti], Barbara Kingsolver'ın *New York Times* için yazdığı incelemeye göre "tarihsel ve hayali olanı öyle ustalıkla harmanlar ki iyi bir kurgu dışı roman okumak gibidir".

Elbette ki sürekli yeni formlar ve temalar türemeye devam ediyor ve edecek. Bu yüzden okumaya devam edin!

TEŞEKKÜRLER

Kitap yazmak muazzam bir çaba ve destek işi. Yazarken bana destek olan herkese, özellikle sürekli cesaretlendirmeleri sayesinde ilerleyebildiğim Bill, Richard ve Scott'a teşekkür etmek isterim. Annemle babama ve beni her anlamda eğiten K'ye teşekkürler. Titiz ve özenli editörlüğü için Peter Archer'a, neşeyle rehberlik edip destek veren Eileen Mullan'a ve kitabın oluşmasına katkı sağlayan tüm Adams Media ekibine teşekkür ediyorum. Son olarak da beni yine bir başka harika projeye yönelten Katie Corcoran Lytle'a da teşekkürler.

DİZİN

A

- Adams, John ve Abigail 41, 45, 53,
54, 55
Agassiz, Louis 89
Agee, James 178
Alvarez, Julia 225
Anderson, Sherwood 169
Aydınlanma çağı 33, 35, 38, 41
Aztekler 13, 14, 16

B

- Baldwin, James 221, 222
Beat Kuşağı 197, 198, 200, 201
Bellow, Saul 219
Bildungsroman 224
bilinç akışı 169, 170, 198
Bradford, William 22, 25, 36
Bradstreet, Anne 27, 28
Brown, John 88, 89, 119
Burroughs, William S. 197, 198,
199, 200, 201
Büyük Buhran 160, 176, 178, 194,
195, 197, 211
büyülü gerçekçilik 217, 231, 232

C

- Capote, Truman 217, 227, 228,
229, 230

- Castillo, Bernal Díaz del 13, 14
Cather, Willa 173, 174, 175
Chaplin, Charlie 160, 209
Cheever, John 231
Child, Lydia Maria 70, 92, 104, 116,
117, 118, 119, 120
Chopin, Kate 144, 146, 147
Cisneros, Sandra 224
Coleridge, Samuel Taylor 77, 81
Cooper, James Fenimore 21, 65,
66, 67, 68, 69
Covey, Edward 111, 112
Crane, Stephen 131, 148, 149, 151,
180, 213
Cummings, E. E. 184, 185, 186, 187

D

- Darwin, Charles 89, 131, 234
De Las Casas, Bartolomé 15
Díaz, Junot 225, 231
Dickinson, Emily 104, 125, 126,
127, 128, 129, 185
Doctorow, E. L. 233
Douglass, Frederick 70, 104, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 120
Du Bois, W. E. B. 193, 194
Dumas, Henry 222

E

Edwards, Jonathan 37, 38, 39, 78, 82

Eliot, T. S. 153, 163, 165, 166, 167, 179, 184, 186, 188

Ellison, Ralph 221, 222

Emerson, Ralph Waldo 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 98, 101, 121, 122, 123

Erdrich, Louise 223

F

Faulkner, William 168, 169, 170, 171, 172, 191, 196, 213

Feminizm 204

Fitzgerald, F. Scott 160, 161, 162, 191

Foer, Jonathan Safran 232

Franklin, Benjamin 40, 42, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 63, 94, 117

Frost, Robert 30, 129, 163, 164, 179, 180, 181, 182, 185

G

Garrison, William Lloyd 112, 113, 114, 118, 119

Gilbert, Elizabeth 234

Gilman, Charlotte Perkins 144, 145, 147

Ginsberg, Allen 197, 198, 199, 200, 201

H

Harlem Rönesansı 189, 190, 191, 193, 194

Hawthorne, Nathaniel 71, 78, 79, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 102, 180, 213

Hemingway, Ernest 133, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 178, 191

Holmes, Oliver Wendell Sr. 75, 83

Hughes, Langston 189, 193

Hughes, Ted 204, 205

Hurston, Zora Neale 191, 192, 193

I

Irving, Washington 59, 61, 62, 63, 64, 69, 73, 80

imgencilik 164, 186

J

Jefferson, Thomas 40, 45, 46, 47, 48, 58, 62, 103

K

Kant, Immanuel 35, 36

Kayıp Kuşak 155, 157, 158, 160, 197

Kennedy, William 233, 234

Kerouac, Jack 197, 198, 199, 201

Kingston, Maxine Hong 225, 226

L

Lee, Harper 228, 229

Lincoln, Kenneth 222, 223

Lindsay, Vachel 182

Locke, John 33, 34, 35, 36, 38, 44, 77, 78

London, Jack 131, 148, 151

Longfellow, Henry Wadsworth 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 80, 100, 121, 122, 127

Lowell, James Russell 75, 122

Lowell, Robert 195, 203, 204, 205

M

Mailer, Norman 217, 230, 234
 Manfred, Frederick 178
 Márquez, Gabriel García 231
 Masters, Edgar Lee 182, 183
 Melville, Herman 79, 94, 95, 96, 98,
 102, 180, 213
 Miller, Arthur 195, 211, 212
 modernizm 125, 153, 156, 163,
 174, 180, 183, 184, 186, 187,
 188, 232
 Momaday, N. Scott 223
 Morrison, Toni 222

N

natüralizm 130, 131, 135, 149,
 150, 151, 152, 177, 191, 213
 Newton, Isaac 33, 34, 35, 36

O

O'Brien, Tim 232
 O'Connor, Flannery 196, 213, 214,
 215
 O'Neill, Eugene 195, 208, 209

P

Paine, Thomas 40, 41, 42, 43, 44, 58
 Plath, Sylvia 195, 203, 204, 205, 206
 Poe, Edgar Allan 60, 79, 82, 99, 100,
 101, 102, 135, 145, 196, 213
 postmodernizm 218, 219, 232
 Pound, Ezra 30, 153, 163, 164, 165,
 166, 167, 179, 184, 186
 püritenler 11, 19, 22, 23, 24, 25, 26,
 27, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 38,
 39, 57, 93, 94, 122, 131
 Pynchon, Thomas 232

R

Robinson, Edwin Arlington 182
 Rodriguez, Richard 225
 romantizm 77, 92, 94, 96, 130, 135,
 161, 163
 Roth, Philip 220, 232
 Rowlandson, Mary 19, 20, 21

S

Salinger, J. D. 197, 202, 209
 Sandburg, Carl 182
 Sexton, Anne 195, 203, 205, 206,
 207
 Smith, John 22, 23, 25, 204
 Steinbeck, John 173, 175, 176,
 177, 178
 Stein, Gertrude 155, 156, 158
 Stowe, Harriet Beecher 70, 103,
 105, 106, 107, 108, 110, 133,
 144

T

Tan, Amy 225, 226
 Taylor, Edward 27, 28, 29, 30
 Thompson, Hunter S. 199, 229
 Thoreau, Henry David 85, 86, 87,
 88, 89, 90, 126
 Twain, Mark 9, 51, 52, 62, 67, 130,
 132, 133, 134, 136, 137, 138,
 141, 173, 213, 231

U

Ulantı 187
 Updike, John 230, 231, 232

W

Welty, Eudora 216

- Wheatley, Phyllis 27, 31, 32
Whitman, Walt 104, 121, 122, 123,
124, 125, 167, 183, 185, 197,
201, 217, 226
Wiesel, Elie 220
Williams, Tennessee 195, 209, 210
Williams, William Carlos 129, 166,
186, 187, 201
Winthrop, John 22, 24, 25, 26, 27
Wolfe, Tom 217, 229
Wordsworth, William 77, 81, 180
Wright, Richard 190, 191, 192, 221

AMERİKAN EDEBİYATININ KÖKENLERİ VE ÖNEMLİ İSİMLERİNİN HİKÂYESİ

Edgar Allan Poe, Willa Cather, Henry David Thoreau, Mark Twain ve daha fazlası... Düünden bugüne önemli Amerikan yazarların listesi böyle uzayıp gider. Hepsi de Amerikan edebiyatının, hatta Amerika Birleşik Devletleri'nin şekillenmesinde önemli rollere sahiptir. Ancak genellikle kitaplar ya edebiyata ya da sadece ülke tarihine odaklanır; üstelik sıkıcı detaylarla doludurlar.

Amerikan Edebiyatı 101 ise Amerika'nın tarihi, kültürü ve dili hakkında ayrıntılı, üstelik çok eğlenceli bir özet niteliğinde.

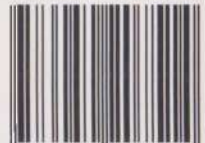
Sömürgecilik dönemi anlatılarından çağdaş şiire, gotik edebiyattan kurgu dışı romana, postmodernizmden büyüğü gerçekçiliğe, Amerikan edebiyatıyla ilgili bilmek istediğiniz her şey bu kapsamlı kitapta!

İnternet satış
saykitap.com

30 TL

ISBN 978-605-02-0751-4

9 786050 207514

SAY YAYINLARI